

МОСТОВИ

ЧАСОПИС ЗА ПРЕВОДНУ КЊИЖЕВНОСТ

★★★★★ БРОЈ 177-178 ★★★★★ 2018 ★★★★★

Издавач

УДРУЖЕЊЕ КЊИЖЕВНИХ ПРЕВОДИЛАЦА СРБИЈЕ

Француска 7
11000 Београд
Телефон: 2631 200
Телефон и факс: 2627 493
email: mostovi011@gmail.com
www.ukpsalts.org

Главни уредник:

Душко Паунковић

Редакција:

Милош Константиновић

Марко Чудић

Зорислав Паунковић

Секретар редакције:

Мирна Узелац

Ликовно и графичко решење

Дарко Новаковић

Графичка ојрема

Александра Рашић

Лектура и коректура:

Снежана Ђукановић

Штампа:

Зухра, Београд

Тираж:

350

Објављивање овог броја помогло је
Министарство културе и информисања Републике Србије

МОСТОВИ

❖❖❖❖❖ ЧАСОПИС ЗА ПРЕВОДНУ КЊИЖЕВНОСТ ❖❖❖❖❖
БЕОГРАД ■ ГОДИНА XLV ■ БРОЈ 177-188 ■ ЈЕСЕН/ЗИМА 2018

- Миклош Месељ:** ИЗВЕШТАЈ О ПЕТ МИШЕВА / *Превели с мађарској Мина Масџиловић и Марко Чудић...* 5 ■
- Виктор Пељевин:** НИКА / *Превела с руској Мила Ђуричић...* 13 ■
- Корадо Калабро:** ПОШАЉИ МИ СМС / *Превела са италијанској Милана Пилеџић...* 24 ■
- Клод Буржек:** СИТНЕ УВРЕДЕ / *Превела с француској Сања Жиро Панџелић...* 35 ■
- Имануел Мифсуд:** ИЗ ЗБИРКЕ „РИБА“ / *Превео са енглеској Милан Добричић...* 48 ■
- Мерсе Родореда:** КРВ / *Превела с каталонској Јелена Пеџановић...* 57 ■
- Ентони Шефер:** УБИЦА / *Превео са енглеској Боривој Герзић...* 66 ■
- Франсиско Ајала:** ВЕШТАЧКА МЕДУЗА / *Превела са шпанској Милица Конџанџиновић...* 113 ■
- Ирина Шувалова:** ПЕСМЕ / *Превео са украјинској Јарослав Комбиљ...* 121 ■
- Вилијам Мејкпис Текери:** СЛИКАР И ЂАВО / *Превела са енглеској Јелена Виџезовић...* 129 ■
- Пимен Панчанка:** ПЕСМЕ / *Превела с белоруској Дајана Лазаревић...* 142 ■
- Рене Вивијен:** ОДАБРАНА ПРОЗА / *Превео с француској Дејан Ацовић...* 149 ■

Миклош Месељ

ИЗВЕШТАЈ О ПЕТ МИШЕВА

Превели с мађарског Мина Мاستиловић и Марко Чудић

Двадесетог децембра у оставу су се уселили мишеви, тачно пет комада, три женке, два мужјака. Успентрали су се огољеним гранама лозице чији су краци досезали до другог спрата. Зид је изгледао попут препарираног мишићног влакна, та мрежа била им је једини сигуран пут од подрума до прозора оставе.

Нису имали нарочитог разлога за то тумарање. Можда недостатак намирница, бука свакодневног лопатања угља, и то што нису наишли на шупљину у коју могу да се увуку. Инстинкти су им говорили да се у заштићеним шупљинама увек добро једе. Подрум је био цементиран, без иједне пукотине. Лети су у ћошку стајали дрвени сандуци, али би и они нестајали с јесени. Остајао је угаљ. Када се лопата угаљ, палило би се светло, а то их је наводило на нервозно трчкарање. Могли су да се сакрију само међу груменове угља. Угаљ се пак расипао – и то је било једино што се расипало у подруму – када су најмање очекивали, црна лавина би се сручила на њих. Многи су тако страдали, али колико њих тачно, то никада нису опажали, само су осећали да су они сами још увек живи. Већина их је крепала од глади. Али ни на смрт тих других нису обраћали већу пажњу него на оне које је сахранио угаљ, па их ни тако угинуле нису хтели омирисати. Равнодушно су протрчавали поред њих.

Један дан је захладнело, и ветар је нанео ледени снег у подрум. Када стану на бели прах, одмах пропадну кроз њега; и док се снег топи од топлоте тела, на стомаку осећају интензивну влагу. Ово је учинило и трчкарање и сакривање заморним. И светло је јаче сијало по снегу. Као да једно друго употпуњују. Снег и угаљ.

Двадесетог увече један мужјак је одјурио до дрвеног сталка, претрчао преко њега до дворишног прозора и поново назад до подрума, где се сав узвртео. Убрзо су за њим кренули и остали. Дуго су јурцали тако, горе и доле, увек истом путањом и увек би застали на истом месту, као да

обављају неку принудну радњу. У том стању нису производили никакав звук. Затим би опет искрсавали код сталка. Успузали би се уз метални отвор за вентилацију и кренули горе зидом који је деловао бесконачно. Све се то дешавало у само неколико тренутака. Имали су неодољиву жељу за пењањем иако нису осећали никакав мирис, штавише зид је обесхрабривао још више од подрума. Црне, исушене бобице су и на најмањи додир с треском опадале; и никада нису знали да ли су то изазвали они или нешто друго. Али су се након тога још упорније пењали даље. Чињеница да су се нашли у новим околностима удвостручила је њихову издржљивост, хтели су што пре да их се ослободе.

У међувремену искрсао је збуњујући моменат. После првог спрата, дуж испупчене наслаге малтера, мали процеп им је препречио пут. Шапицама су одмах опипали његову унутрашњост. Била је то права рупа. Спокојно су полегали у накупљену прашину при дну и ту провели ноћ. У овом сигурном скровишту сутрадан им је и зид прекривен лозицом деловао другачије. Нанели су гомилу црних бобица у рупу и уситнили их зубима оштрим попут игле. И јели су их, мада им је и само њихово грицкање причињавало задовољство. Удубљење које су својим телима обликовали испунили су уситњеним лишћем. Тај посао је потрајао до касног преподнева. Око поднева од непрестаног гребања ослабио је зид око рупе, и цело малтерско испупчење се срушило у двориште, заједно са њихова два друга. Оба су се придржавала за већи комад малтера, у почетку само из опреза, касније већ од страха, као за једину ствар која их подсећа на сигурност. Доле, у дубини, затрпао их је снег; горе их је остало још свега петоро.

Незграпно су трептали, зимско сунце заслепљује. Зид прекривен лозицом је, без рупе, поново деловао страшно. Дуго нису смели ни да се мрдну, да би касније у преосталом делу испупчења на зиду наставили да грицкају остатке лишћа; али убрзо су уочили да немају више шта њима да испуне, и поново их је ухватио неодложни порив да крену на пут. Напред, а никако назад.

Тада су стигли до прозора оставе. На растојању од четири-пет метара већ су осећали да је он отворен и добили су нову снагу. Још само дотле треба издржати – и онда ће почети нешто сасвим другачије. Сасвим другачије.

Остава је била мала. Полице на зиду досезале су до плафона, два наспрамна сталка била су повезана гвозденим шипком, са које је висило неколико кобасица, крајака шунки, сланина са финим кристалима соли по себи. На малом столу остаци хране. Испод њега валовита кутија, пуна кромпира прекривеног крпама. Стакло прозора било је плаво, исте боје као и прозорчић на вратима. Овај сутонски полумрак деловао је нарочито умирујуће на њих.

Поред једне полице стајао је сандук необичног облика; највероватније како би се могло попети на њега. Тај сандук је имао и један ограђени део, налик фиоци, који су открили тек неколико дана касније. До тада су ноћи проводили у угловима полица. Нису могли да се одлуче између бројних ћошкова, мењали су место. Чинило им се као да су сва места погодна за насељавање. Богата трпеза у њима није будила само осећај сигурности него и површан осећај дома. Скоро да их је радовала неизвесност да могу преспавати у било којем ћошку. У исто време развила им се и самосталност. У подруму су непрестано пратили покрете један другог, а сада је сваки од њих имао свој јединствени пут, штавише и јединствени глас. Цвиљење су прекидали час тупим, час оштрим звиждуцима. То њихово цвиљење највише је подсећало на благо треперење. Други пут су томе пак прикључивали и тихо цијукање и цоктање, по којима их је било могуће разликовати свих петоро. Плавичасти полумрак као да је најављивао да је свака опасност прошла. Врата су се ретко отвараола, а чак и када јесу, томе би претходило јако трескање. И никада се није сручио ни црни ни бели прах.

Померање тегле открило је њихово присуство, исушене мрвице правиле су буку приликом пада.

Након овог открића брачни пар је брзо затворио врата оставе. Међутим, пуцкетање пода указивало је на то да нису отишли далеко, ускоро ће опет отворити врата, ћутке и непомично ће чекати неизбежну потврду, ситне шумове, и разоткривање које ће оправдати њихов опрез. И представљаће оправдање за одбрану. Али није се чуо никакав шум. Затим су оштрицом ножа лупкали о флаше. Шутирали су дно полица. Шушкали су папирним подметачима. Ни ово није довело до резултата. Испоставило се, међутим, да није само један миш загосподарио оставом, него више њих, можда чак и цела породица. Породица мишева је већ толико велики накот, да су се згрозили. И тако згрожени настављали су с лупкањем, те су још више отворили прозор: ако побегну, опасност је за сад отклоњена – после ће већ смислити нешто.

Али мишеви се овог пута нису појављивали. У страху су се посакривали широм оставе, све петоро на различитом месту, иако би се радије збили заједно, а главу увукли један другом под стомак. На крају су се чула два треска: врата и прозор су се затворили. Након кратког времена равномерним цвиљењем дали су знак једни другима, склупчали су се сви заједно на највишој полици, на месту величине две кутије за шибице. Док год се врата нису поново отворила, нису се ни померили. Тада су непојмљивом брзином претрчали у други угао, а под ногама им је зашустао папир. Овај звук се већ могао јасно чути. На тренутак је опет споменуто како би можда ипак могли да их истерају, али од овога су брзо одустали. Сада су

се већ одлучили за мишоловку. На сто су поставили пола ораха, на који су прислонили саксију, и све доступне намирнице покрили теглом. А оно што је висило на гвозденој шипци, нанизали су на танке жице.

Оставом је владала тишина све до сутрадан. И та тишина им је поново улила наду. Свако је ишао својим путем, звиждукали су, чак су се и боље осећали него пре, прозор је био затворен, није било тако хладно. Толико су били сити да нису ни приметили да је сва храна прекривена теглама. Били су задовољни и само грицкањем папира, грицкање им је утолило и жеђ. Половину ораха је овлаш додирнуо један од њих, на шта се саксија заклопила, али веома споро. Скотна женка није разумела куда је орах тако брзо нестао.

Сутрадан је поново почело лупкање; на прозор оставе постављена је жичана мрежа.

Пре тога су ипак проверили саксију. Опрезно су је подигли, заједно са папиром постављеним испод ње, и изнели је у тоалет. Били су разочарани. Али и овако празна, будила је сумњу. Чинило се да је у њој већ био миш, али га више нема. Да није побегао? То је смешно. Али ипак, нису могли да се смеју томе. С неком чудном суздржаношћу спустили су саксију назад на сто, као заразну шољу, са којом се, премда је опрана, никад не зна.

Постављање мреже трајало је дуго. Просторија је била веома скучена, ни врата нису смели да оставе отворена, како мишеви не би побегли у предсобље. Ексери су непрестано падали на под. На сваком кораку ударили су лактове и зглобове о оквир прозора. Крајеви жичане мреже били су попут игле, боли су их, и забадали се под нокте, требало је сисати крв која је избијала. Али тешила их је мисао да ће жица бити одлично решење. Остава се сада могла слободно проветравати, ни буба није могла проћи. И више ниједан миш није могао да напусти оставу. Само да гоњењу што пре дође крај, па онда овако нешто више не може да се понови. Брзо и коначно. У ствари, овако је и хумано. До тада нема смисла ни спремати, тек после тога. После тога ће бити уредно и чисто. Гнусно је што су њихови трагови свуда, а њихова прљавштина може се очекивати и тамо где се не види. И тај смрад. Мирис спремања је попут чисте савести.

Мишеве је исцрпљено узнемиравање које је трајало сатима. Тек када је пао мрак, охрабрили су се да извире. Ђошкови у којима су се скривали деловали су мање сигурним. Несигурно су обилазили око прозора. Мрежа их је изненадила. Осећали су свеж ваздух, али ипак нису могли да се пробију до њега. Премда нису ни планирали да беже, закључили су да их пут више не води туда. Можда их води негде другде.

Две скотне женке су прве огладнеле, али су нашле само ситне отпатке. Са саксијом су прошли исто као и претходни пут, орах је нестао пре него што су могли да га поједу. Чезнули су за рупом, сасвим малом рупом, све чешће би се одрицали појединачног јурцања.

Мужјак је тада открио преграду фиоке у сандуку необичног облика. Ово их је одједном уплаширило. Упркос инвентивности својих инстинката, нису знали због чега је ово скровиште боље од свих досадашњих. А било је боље. До њега је водио кривудасти ходник из спољашњег света. Одмах су започели са облагањем. Кидали су и носили делове папира и делове крпа које су нашли у сандуку за кромпир. Три дана је трајала припрема легла, и током та три дана их нису много ометали. Али звуке нису ни чули у дубини фиоке. То је било сигурно склониште, нарочито добро за дуго, зимско спавање.

У најдубљу унутрашњост фиоке легле су две женке. Било им је све теже да се крећу. Спавале су, врзмале се околу и поново спавале. У пријатној топлоти им је била довољна и која мрва да их засити. Саксију су, међутим, посећивали сваки дан и упорно су се надали да ће се кад-тад дочепати ораха. Пошто му се никада нису могли ни приближити, после неког времена постао је њихова главна окупација, сматрали су га огромним и неисцрпним. Када би ово могли да одгурају у гнездо, можда не би ни морали да изађу до пролећа. И старији мужјак је изабрао комотнији пут, како би му се приближио: више није могао да се успентра уз ногу стола, склизнуо би од слабости. Од тога га је једном приликом обузео неочекивани напад беса. Цвиљењем је толико узнемирио своје другове да су се сви успентрали до прозора и почели дивље да гребу по мрежи. Заборављајући на гнездо, бесомучно су хтели да се ослободе. Али су неочекивано одједном утихнули и одустали. Само најмањи није. Порив за трчкарањем није јењавао у њему, одјурio је право до саксије, и загризао орах. Орах је одлетео, а он је остао испод саксије. Орах је целу ноћ лежао на столу, његови другови могли су да га поједу без опасности, али се нису промолили до јутра. Тада је већ било касно, саксију су заједно са орахом однели у тоалет. Угинуло младунче миша испало је из ње. Повукли су воду. Био је мањи чак и од шпулне конца.

Његове запањујуће димензије навеле су их на помисао да би требало применити други начин. Уосталом, ко зна колико их је? А шта ако су сви тако мали? Хоће ли чекати да сваки појединачно падне под саксију? Да је био већи, можда не би ни помишљали на сумпорни штап. Велико тело је некако опипљивији резултат. Плен који има неку вредност. Овако је тек попут убијања мува, нема ни почетка, ни краја. Величина овог миша претила је мором инвазије. Шта ако има још и мањих?

Отров је непоуздан, већина га и не додирне. Сумпорни дим је, међутим, темељит и брз. Штета што им до сада то није пало на памет. Како би успех био загарантован, упалили су два штапа на врху саксије. Затим су изнели сву храну и запушили простор око затворених врата.

Мишеви дуго нису осећали ништа, у легло се дим тешко увлачио. Када су почели да осећају пецкање у носу, инстинктивно су се увукли један под другог. Тако су чекали. Након неколико тренутака слепо су изјурили кроз заграђени пролаз, само се једна женка није померала. Али не због страха или лукавости него од умора, била је исцрпљенија од осталих. Ближио јој се двадесет и први дан, док је друга женка била тек негде у петнаестом.

Њихова три друга ван легла пролазила су кроз необичне промене. Прво су јурцајући кружили око сандука, затим су се попели на сто, редом су прошли све полице до највише и свуда су кружећи тражили улаз у легло. Кружење је сада било једино што су чинили. Све су мање могли да обуздају своју снагу. Када су се сударали међусобно, гризли су се, нису испуштали један другог из чељусти, запетљано су кружили даље. Затим су изненада, скоро сви у исто време, малаксали. Тамо где их је сустигла малаксалост, треснули би главом, стропоштали се и опружили. Извијали су се бескрајно, а затим су, брзо се грчећи, све троје пали са полице.

Ускоро су се отворила врата. Као и у свакој сличној ситуацији, када не знамо шта је резултат, нестрпљивост нас пожурје. У ретком диму одмах су могла да се примете три леша. Два која су лежала код врата одмах су одстранили, али трећи је лежао даље, требало је да клекну како би га дохватили. У следећем наврату – помислили су, боље ће бити ако брже-боље затворе врата како би спречили да се смрад прошири по кући.

Тек након неколико сати су ушли поново, са божићном свећом, коју су скинули са јелке; Избио је осигурач због кувала.

На њихово запрепашћење трећи леш су нашли горе на столу, унакажен, пола главе му је било одгризено. Дакле, малопре је још био жив, и од тада се попео на сто. Штавише, неки су и преживели дим! Овај заокрет у догађајима учинио је борбу суровом. Затровао је оно меланхолично сажалење које је пропратило читав поступак, од саксије па до сумпорног штапа. Сажалење се одједном претворило у осветољубивост и бес. Али нису започели ништа ново. Сутра ће.

Трећа женка је те ноћи први пут осетила шта значи самоћа. До сада су према осипању били равнодушни. Она је сада била једини миш на свету. И више се није враћала у легло. Села је поред жичане мреже на ивици прозора и тамо седела целу ноћ. Ујутру су је тамо нашли смрзнуту.

Сада је само преостало да се утврди има ли их још. Оставили су један свеж комад сира на столу. Ако нађу на њему трагове грицкања, треба да упале још један сумпорни штап; ако не, могу да загреју воду са содом.

Другог дана нове године дошао је ред и на спремање. Тада су открили легло. Нису веровали својим очима: истресли су из сандука две лопате крпа и папира. То су показали једном од својих гостију. Ужасно. Ови су

се баш добро припремили за зиму! Хтели су овде да се окоте. А од њих пет најмање три су биле женке – најмање три женке!

Ова тема их је заокупљала данима. Замишљали су шта је све могло да се догоди. Чак су вршили и прорачуне. Двадесет до двадесет четири дана по зачећу женка окоти шест-седам младунаца. А годишње се коти пет-шест пута. Тако једна може имати тридесет потомака. А од шест-седам потомака најмање половина су женке – и оне опет исто тако... Не може чак ни да се изброји, само да се нацрта, попут породичног стабла. Затим више не може ни да се црта, само да се обележава апстрактним знацима, бројевима, а сваки од њих живи и размножава се. Геометријска прогресија.

Да, то је то. Геометријски прогресија. И одједном, попут неког неочекиваног, новооткривеног блага, разметали су се овим изразом. А с њим је поново успостављена и равнотежа чисте савести, израсла је у неоповргљиву математику.

МИКЛОШ МЕСЕЉ (Mészöly Miklós, 1921–2001), био је један од најзначајнијих мађарских прозаиста двадесетог века. Ратно заробљеништво, у којем се, стицајем несрећних околности, за време Другог светског рата обрео, оставило је дубоког трага на њему. Данило Киш је својевремено, пишући о великом мађарском песнику Јаношу Пилинском, устврдио да је Пилински, који је био принудно мобилисан у Другом светском рату, из рата изашао „заувек обележен и шкрт на речима, као робијаш“. Та би Кишова констатација могла важити и за Месеља, али у овом случају не на лирском, већ на прозном плану. У великом Месељевом опусу од четрдесетак књига налазимо романе, збирке приповедака, есеје, путописе, (модерне) бајке, романе за децу и омладину. Критичари и теоретичари слажу се у оцени да је, по квалитету написаних дела, Месељев опус један од најуједначенијих у новијој историји мађарске литературе. Највећи траг оставио је као аутор алегоричних романа, међу којима се истичу *Ашлешичарева смрт* (објављен 1966. године – занимљиво је да је, из политичких разлога, светлост дана прво угледао француски, затим немачки превод ове књиге, па тек потом њен мађарски оригинал), *Висока школа* (1967), *Савле* (1968). *Крашки Месељев* роман *Филм* из 1976. године представља својеврсну прекретницу у историји мађарске прозе – под утицајем француског „новог романа“ приповедач настоји да минуциозно опише неколико последњих сати живота једног остарелог брачног пара (није никакво изненађење што је по роману *Филм* заиста и снимљен филм под насловом – *Филм*). Месељ је аутор чија је проза понајвише утицала на савремене мађарске прозаисте, често и на ауторе иначе веома различитих, па чак и супротстављених поетика. Прича *Извештај о њеј мишева*, написана свега две године по бруталном гушењу мађарске слободарске, демократске антисовјетске револуције 1956. године, може се читати и као алегорија сурових пракси истребљења људи у двадесетом веку.

Месељева супруга Ален Полц (Polcz Elaine, 1922–2007) позната је као ауторка изврсног романа *Жена на фронџу* (код нас објављен у преводу Арпада Вицка). Нажалост, сам Месељ једва да је и превођен на српски језик: постоји само краћи одломак романа *Саулус* (Савле) у преводу Теодоре Дроздик-Поповић.

Марко Чудић

Виктор Пељевин

НИКА

Превела с руског Мила Ђуричић

Сада, када се њено лако дисање опет развејало по свету, по овом облачном небу, по хладном пролећном ветру, а на мојим коленима лежи том Буњина, тежак као силикатна опека, понекад одвлачим поглед од странице и гледам у зид на коме виси њена фотографија која се случајно сачувала.

Била је веома млада. Судбина нас је спојила случајно. Нисам мислио да ми је привржена због мојих врлина, пре сам био за њу, ако употребимо термин из физиологије, просто надраживач који изазива рефлексе и реакције које би изостале да је на мом месту физичар-фундаменталиста са академском капом, корумпирани посланик или било ко други спреман да оцени њену црнпурасту јужњачку лепоту и да јој олакша тешкоћу постојања далеко од древне домовине, у гладној северној земљи у којој се неспоразумом родила. Када би стављала главу на моје груди, благо бих прелазео прстима по њеном врату и замишљао други длан на тој истој нежној кривини, с танким и бледим прстима, са лобањицом на прстену, или ружну и длакаву шаку са плавим сидрима и датумима, која исто тако клизи, и осетих да та промена уопште не би дотакла њену душу.

Никада је нисам звао правим именом. Реч „Вероника“ за мене је била ботанички термин, који ме је асоцирао на загушљиви мирис белог цвећа из јужног врта остављеног у раном детињству. Обраћао сам јој се са „Ника“, на шта је била равнодушна, јер нимало није поседовала осећај за поетичност говора, а за своју имењакињу, крилату безглаву богињу, није чак ни знала.

Моји другови су је одмах замрзели. Претпостављали су, ваљда, да је великодушност с којом су је примали у свој круг, макар на неколико минута, остала просто непримећена, али тражити нешто друго од Нике било би једнако глупо као и очекивати од пешака који хода по асфалту да осећа захвалност према радницима који су некада утрли пут. За њу

је околина била нешто налик на брбљиве ормане који су се из нејасних разлога појављивали поред ње и због истих таквих разлога нестајали. Нику нису занимала туђа осећања, али је инстинктивно предвиђала како ће се односити према њој. Када бих имао посету, она би углавном устајала и одлазила у кухињу. Моји познаници привидно нису били груби према њој, али нису ни марили што је нема. Разуме се, нико од њих је није сматрао себи равном.

„Шта, твоја Ника неће ни да ме погледа?“, упита ме један од њих са осмејком. Није му падало на памет да је то баш тако. С чудном наивношћу мислио је да је у дубини Никине душе њему додељена цела галерија.

„Ти апсолутно не умеш да их дресираш“, говорио ми је други у нападу пијане искрености, „код мене би она постала послушна кроз недељу дана.“

Знао сам да се он савршено разуме у материју, јер га жена дресира већ четири године, али најмање од свега у животу сам желео да постанем нечији васпитач.

Није да је Ника била равнодушна према комфору (она се патолошки редовно стварала баш у фотели у коју сам желео да седнем), него су за њу предмети постојали само док су јој служили, а затим би нестајали. Сигурно због тога она практично није ни имала ништа своје. Понекад сам мислио да су се комунисти трудили да одгоје управо такав тип, немајући представу како ће изгледати резултат њихових напора. О туђим осећањима она није водила рачуна, не због свог грозног карактера, већ због тога што често није схватала да осећања постоје. Када је случајно разбила стару посуду за шећер од кузњецовског порцелана која је стајала на орману, ја сам јој после сат времена, неочекивано, лупио шамар. Ника просто није схватила зашто сам је ударио. Излетела је напоље, а кад сам дошао да јој се извиним, ћутке се окренула ка зиду. За њу је посуда за шећер била само окрњена купа од бриљантног материјала набијена папирима, а за мене нешто налик на касицу у којој сам чувао доказе свог постојања, сакупљане целог живота: страницу из одавно непостојећег роковника са бројем који никада нисам окренуо, непоништена карта за биоскоп „Илузион“, мала фотографија и неколико непопуњених апотекарских рецепата. Било ме је срамота због Нике, а било је глупо да се извиним. Нисам знао шта да радим, због чега сам почео да говорим китњасто и нејасно.

„Ника, не љути се. Старудија има чудну власт над човеком. Откинути некакве напукле наочаре значи признати да је цео свет који се видео кроз њих заувек остао иза леђа, или обрнуто, да је прошао напред, у царство надолазећег непостојања... Ника, када би ме разумела... Комади прошлости постају као сидро које веже душу за оно што више не постоји из чега се види да нема ни онога што обично сматрају душом, зато што...

Провирио сам испод длана и видео да она зева. Бог зна о чему је мислила, али моје речи нису допирале до њене мале лепе главе. Једнако успешно бих могао да причам кревету на којем је седела.

Те вечери био сам необично нежан према Ники, а ипак није ме напуштао осећај да се моје руке које клизе по њеном телу за њу мало разликују од грана које јој додирују бокове док шетамо шумом (у то време смо још шетали заједно).

Сваки дан смо били једно поред другог, али схватих да, заправо, никада нећемо постати блиски. Њој чак није ни падало на памет да бих се ја, док се она привија уз мене својим гипким мачкастим телом, могао налазити на сасвим другом месту, и потпуно заборавити на њено присуство. У суштини, она је била веома једноставна и њени захтеви су били чисто физиолошки – напунити стомак, наспавати се и добити неопходну количину мажења ради доброг варења. Сатима је дремала испред телевизора, скоро не гледајући у екран. Пуно је јела. Узгред, више је волела масну храну и много је волела да спава, не сећам се да сам је икада видео с књигом. Али природна лепота и младост давале су јој, незаисно од тога шта ради, некакву привидну духовност. Ако се мало замислим, постојао је зрак више хармоније у њеном животињском битисању, природно дисање онога ка чему безнадежно стреми уметност, и почело је да ми се чини да је, заправо, њена проста судбина лепа и осмишљена, а да су измишљотине све оно на чему ја заснивам сопствени живот, па још и туђе. Једно време сам маштао да сазнам шта она мисли о мени, али било је узалудно очекивати од ње одговор, а дневник који бих могао тајно да прочитам није водила.

Одједном приметих да ме истински интересује њен свет.

Имала је навику да дуго седи поред прозора и гледа доле. Једном се зауставих иза њених леђа, ставих длан на њен потиљак (она се благо трзну, али не устукну) и покушах да погодим шта она гледа и шта за њу представља оно што види. Пред нама је било обично московско двориште – сандук с песком и неколико деце која чепркају по њему, вратило на којем су истресали тепихе, жичана конструкција чума¹ заварена црвеним металним цевима, брвнарица за децу, депонија, врана и улична светиљка. Највише од свега ме је мучила та црвена жичана конструкција. Сигурно због тога што је у детињству, једног сивог зимског дана, моја душа прснула под теретом огромног албума из доба Немачке Демократске Републике, посвећеног давно несталој култури ловаца на мамуте. То је била задивљујуће отпорна цивилизација која је постојала неколико хиљада година негде у Сибиру у свом неизмењеном облику. Људи су живели у малим полукружним кућицама обложеним мамутовим кожама,

¹ Номадски шатор у Сибиру. (Прим. прев.)

чија је жичана конструкција прецизно понављала геометрију садашњих црвених зграда на дечијим игралиштима, само што је израђена од увезаних кљова мамута, а не од гвоздених цеви. У албуму живот ловаца (узгред, та романтична реч нимало није подесна за неопрану копилад која једном месечно намама велику лаковерну животињу у јаму са коцем на дну) био је изложен веома детаљно и ја сам са дивљењем сазнао за многе ситне свакодневне детаље, пејзаже и лица, а затим сам први пут у животу логички закључио да је уметник, без сваке сумње, био у совјетском заробљеништву. Од тада, те црвене решеткасте хемисфере које се уздижу готово у сваком дворишту, почеле су да ми изгледају као ехо културе која нас је изродила. Други њен ехо била су мала стада порцуланских мамута, који из хиљадугодишње таме лутају у будућност, по милионима совјетских бифеа. Имамо ми и друге претке, помислио сам. Ево, на пример, Трипољци – не од речи „Трипољи“, већ од „Трипоље“, који су се, да ли пре четири хиљаде година, бавили земљорадњом и сточарством, а у слободно време су клесали камене мале голе жене са веома дебелом задњицом. Тих жена, „Венера“, како их сада зову, остало је веома много. Изгледа да су биле у „црвеном углу“ сваке куће. Осим тога, за Трипољце је познато да су се њихове земљорадничке задруге од брвана налазиле у врло строгом распореду гледајући са широке главне улице, а куће у насељима су биле потпуно једнаке. На дечјем терену који смо Ника и ја разгледали од те културе остала је брвнара за децу, строго оријентисана према странама света, у којој је већ читав сат седела млигава девојка у гуменим чизмама којој су се видела само немирна нежноплава колена.

Господе, помислио сам, загрљивши Нику, а колико бих могао рећи, на пример, о сандуку за песак? А о депонији? А о светилци? То ће све бити мој свет од кога сам се поштено уморио и из којег немам где да се избавим, јер ће менталне конструкције као муве залепити слику било ког предмета на мрежњачу мојих очију. А Ника је била крајње ослобођена од понижавајуће потребе да повеже пламен над кантом за ђубре са московским пожаром 1737. године, или да повеже полуригања и полуграктања сите вране са староримским предзнаком споменути у „Јулијану Одступнику“. Али шта је онда њена душа? Моје краткорочно интересовање за њен унутрашњи живот у који нисам могао да продрем, без обзира на то што је сама Ника била апсолутно у мојој власти, објашњавало се, очигледно, мојом тежњом да изменим, да се избавим од мисли што су ми непрестано одзвањале у глави а које су је убациле у колотечину из које више нису излазиле. У суштини, са мном се већ одавно није догађало ништа ново, и ја сам се надао да ћу, налазећи се поред Нике, видети некакве непознате начине осећања и живота. Кад сам признао себи да гледајући кроз прозор она просто види оно што се тамо налази и да њен разум апсолутно није

склон путовањима по прошлости и будућности, већ да се задовољава садашњошћу, схватио сам да се не бавим стварном Ником, већ низом сопствених мисли које су преда мном, као што је то увек било и биће, чиниле моје представе, добивши њен облик, а сама Ника која седи пола метра од мене недоступна је као врх Спаске куле. И опет осетих на својим плећима бестежински, али неподношљиви терет самоће.

„Видиш, Ника“, рекао сам, одлазећи у страну, „баш ме брига зашто ти гледаш двориште и шта тамо видиш.“ Она ме погледа и опет се окрену према прозору. Очигледно је успела да се навикне на моје доскочице. Осим тога, иако никада не би признала, она није марила ни за шта о чему ја говорим.

Из једне крајности бацио сам се у другу. Убедивши себе да је тајанственост њених зеленкастих очију чисто оптичка појава, одлучио сам да сазнам све о њој, а моја оданост се разблажила лаким презиром који готово да нисам скривао, мислећи да га она неће приметити, али убрзо сам осетио да је она исцрпљена од нашег затвореног живота, да постаје нервозна и увредљива. Било је пролеће, а ја сам скоро све време седео код куће, и она је морала да проводи време поред мене, док се напољу трава зеленела, а кроз сиву мембрану облака налик на маглу који су покрили цело небо светлукало је замућено сунце, двапут веће од обичног.

Не сећам се када је први пут кренула у шетњу без мене, али сећам се шта сам тада осећао. Пустио сам је без нарочитог узбуђења, равнодушно одбацивши мисао да треба да кренемо заједно. Није да сам почео да се умарам од њеног друштва. Једноставно сам постепено почео да се односим према њој онако како се она од почетка односила према мени – као према столици, кактусу на прозорској дасци или округлом облаку напољу. Обично, да бих сачувао илузију о претходној бризи, испраћао сам је до врата, мрмљао нешто неразговорно, неке речи за испраћај и враћао се. Она се никада није спуштала лифтом, већ је нечујним брзим корацима силазила степеницама. Мислим да у томе није било нимало спортске кокетерије. Она је заиста била тако млада и пуна снаге да јој је лакше било три минута да јури степеницама, готово их не додирујући, него да губи време на чекање зујеће кутије налик на гроб, обасјане непријатном жутом светлошћу, која смрди на урин и прославља групу „*Depeche Mode*“. (Узгред, Ника је била једна од ретких равнодушних према тој групи и генерално судбини. Једино чега се сећам да је у њој пробудило интересовање је оно место код „*Animals*“, одакле кроз облаке познатог дима војног тротонца ка линији фронта јури далеки синтисајзер и замишљено лају електрични пси које је намамио Борис Гребеншчиков).

Занимало ме је куда она иде, чак не толико да почнем да је шпијунирам, него у нормалној мери, чисто онолико да ме натера да

изађем на балкон са двогледом у рукама неколико минута после њеног одласка. Никада нисам мислио да је то добро. Њена проста маршрута била је алеја испресецена стазама, поред столица, тезги са напицима, пултовима за наручивање песама, а затим би скретала иза угла високе зелене петнаестоспратнице, одакле је, иза дугачке прашњаве пустоши, почињала шума. Надаље сам је губио, и, Господе, како ми је било жао што не могу да будем она на неколико секунди и да новим очима видим све оно што више нисам примећивао. Касније сам схватио да сам желео да престанем да будем ја, то јест, да престанем да постојим. Туга због новог је један од најмекших облика који у нашој земљи добија суицидни комплекс.

Постоји једна енглеска изрека – „свако крије свој скелет у орману“. Нешто смета умним Енглезима, генерално, да правилно схвате коначну истину. Ужасније од свега тога је што тај „свој“ скелет није онај у смислу права својине и потребе да га сакријеш, већ у смислу „свој лични“, а орман је овде еуфемизам за тело из којег тај скелет некада испада због тога што ће орман нестати. Никада ми није падало на памет да у том орману којим сам називао Нику такође постоји скелет. Ниједном нисам замишљао њену потенцијалну смрт. Код ње је све било супротно том смислу речи. Она је била кондензована животом, као што бива кондензовано млеко (једне ледене зимске вечери она скроз гола изађе на балкон покривен снегом и одједном се на ограду спусти голуб и Ника седе као да се боји да га не поплаши, и замре. Прође минут, а ја, дивећи се њеној тамној кичми, запрепашћено схватих да она не осећа хладноћу или да је заборавила на њу). Због тога њена смрт није изазвала у мени посебан утисак. Она једноставно није доспела до дела свести повезаног са осећањима и за мене није била емоционална чињеница. Можда је то била својеврсна психичка реакција на то што је узрок свега био мој поступак. Јасно је да је нисам убио својом руком, али зато сам ја гурнуо невидљиви вагон судбине који ју је престаигао после много дана. Ја сам био крив због тога што је почео дугачак ланац догађаја на чијем крају се налазила њена смрт. Патриот са слинавом чељусти и спуштено чело обрасло косом – последње шта је она видела у животу, постало је конкретно оваплоћење њене смрти, и то је све. Глупо је тражити кривца, свака пресуда сама налази одговарајућег целата, а свако од нас је саучесник масе убистава. У свету је све испреплетано и узрочно-последичне везе се не могу обновити. Ко зна, можда ми осуђујемо на глад занзибарску децу, уступајући место у метроу некаквој злобној старици. Област нашег предвиђања и одговорности сувише је уска и сви поводи у коначном збиру одлазе у неизвесност, ка стварању света.

Био је мартовски дан, али је време било више него лењинградско. Напољу је висила новембарска магла кроз коју се једва пробијала зарђала

„зиг хајл“ дизалица. На оближњем градилишту грмео је агрегат за побијање шипова. Када је шип одлазио у земљу и тутњава се стишавала, у магли су се рађали пијани гласови и псовке, међу којима се посебно издвајао један високи вибрантни тенор. Затим нешто поче да звецка – вукли су нову шину и ударци поново одјекнуше. Када се смрачило, постало је мало лакше. Сео сам у фотељу преко пута протегнуте Нике и почео да листам Гајта Газданова. Имао сам навику да читам наглас, а никада ме није дотицало то што ме она није слушала. Једино што сам дозвољавао себи јесте да мало нагласим нека места:

„Она никако није била ћутљива, али дуго познавање или тесна душевна блискост су били неопходни да би се сазнало како се до сада одвијао њен живот – шта воли, шта не воли, шта је интересује, шта јој се чини драгоценим код људи с којима се упознаје. Нисам имао прилику да од ње слушам изјаве које би је лично окарактерисале. Иако сам говорио с њом о разним темама, она је обично ћутке слушала. Кроз много недеља сазнао сам о њој мало више него првих дана. Уз то, она није имала никаквог повода да сакрива од мене било шта. То је била последица њене природне уздржаности која није могла да ми се не чини чудном. Када сам је питао било шта, она није желела да одговори, чему сам се чудио без изузетка...“

Ја сам се непрестано чудио нечему другом. Готово све књиге, сви стихови били су посвећени Ники – како год њу звали и какав год облик она добијала. Што је паметнији и префињенији био уметник, тиме је нерастворљивија и мистичнија постајала њена загонетка. Најбоље моћи најлепших душа су јуришале ка тој ћутљивој недостижности зелених очију и све се разбијало о непознату, или просто непостојећу препреку, значи заиста несавладиву. Чак од изванредног Владимира Набокова, који је успео у последњем тренутку да се закљони иза лирског јунака, остала су само два тужна ока и фалус дужине стопала (последње сам објашњавао тиме да је свој познати роман стварао далеко од Домовине).

„И полако прошавши између пијаница, увек без пратилаца, сама, мрмљао сам у полусну, замишљен над тајном тог ћутања које носи већ век, а у којем се одразило толико различитих срдаца, био је грчки чупави кревет и зид слободно ишаран...“

Заспао сам са књигом, а кад сам се пробудио, видех да Ника није у соби. Већ одавно сам примећивао да ноћима она негде одлази накратко. Мислио сам да јој треба кратка шетња пред сан или неколико минута разговора са истим таквим Никама које су се увече окупљале у кругу светлости поред улаза где је одувек свирао магнетофон, не зна се чији. Чини ми се да је имала другарицу Машу, рићокосу и окретну, неколико пута сам их видео заједно. Нисам имао никакве примедбе на то, чак сам остављао отворена врата да ме не би будила својом галамом у мрачном

ходнику и увидела да знам за њене ноћне шетње. Једино што сам осетио била је обична завист поводом тога што од мене опет одлазе некакви рубови света, али ми никада није падало на памет да кренем са њом. Схватао сам до које мере бих био неуместан у њеном друштву. То друштво једва да би ми било интересантно, али ипак, мало сам био увређен што она има свој круг у који је мени забрањен приступ. Када сам се пробудио с књигом на коленима и видео да сам сам у соби, одједном пожелех да се накратко спустим доле и попушим цигарету на клупи поред улаза. Одлучих да, ако видим Нику, никако нећу показати нашу повезаност. Силазећи лифтом, чак замислих да ће се она најежити кад ме угледа, али да ће се, када примети моју индиферентност, окренути Маши (због нечег сам мислио да ће седети на клупи до ње) и наставити само њима познат тихи разговор.

Испред зграде не беше никога и одједном ми постаде нејасно зашто сам био уверен да ћу је срести. Баш код клупе стајао је спортски „мерцедес“ браон боје (некад сам га примећивао у суседним улицама, некад поред свог улаза, а да је то један те исти ауто било је јасно по таблицама лаким за памћење, некаквим „ХРЈА“ или „ХАМ“¹). Са другог спрата допирала је тиха музика, жбуње се једва њихало на ветру, а наоколо снега уопште није било. Ускоро ће лето, помислио сам, али, ипак, и даље је било хладно. Када сам се вратио у зграду, с негодовањем ме је погледала старица налик на усахлу ружу, која је седела на портирници. Било је време да закључа улаз. Пењући се лифтом, мислио сам на пензионере из бившег друштва, који у улазу преносе последњу живу гранчицу клонуле свенародне портирнице. По њиховој трагичној усредсређености видело се да је неће довући далеко у будућност, а да апсолутно немају коме да је предају. На степеницама сам се последњи пут притегнуо и отворио врата која воде до степеница да бацим пикавац у канту. Чуо сам неке чудне звуке одоздо, нагнуо сам се преко гелендера и угледао Нику.

Човек са истанчанијом психом рекао би да је одабрала управо ово место, на два корака од сопственог стана, да би осетила посебно задовољство, наслађивање од срамоћења породичног огњишта. Мени то није пало на памет. Ја сам знао да је за Нику то било сувише сложено, али то што сам видео, изазвало је у мени напад инстинктивне гадљивости. Два бесна активно спојена тела при треперавој светлости покварене лампе, личила су ми на праву шиваћу машину, а вриштање, које је било тешко помешати са звуцима људског гласа, на шкрипу неподмазаних зупчаника. Не знам колико сам посматрао све то, да ли једну секунду или неколико

¹ Аутор се поиграва са значењем ових речи с циљем да истакне негативне асоцијације. Наиме, ХРЈА (ХРЯ) у руском језику нема значење, звучи дисхармонично, а подсећа на гроктање свиње (рус. хрю, хряк), док ХАМ у руском разговорном језику значи прстак, подлац, покварењак. (Прим.прев.)

минута. Одједном видех Никине очи и моја рука сама подиже зарђали поклопац канте за ђубре, који за тренутак као прасак удари у зид и паде јој на главу.

Очигледно сам их јако уплашио. Бацише се доле, а ја сам успео да препознам тог који је био са Ником. Живео је негде у нашој згради и сретао сам га понекад на степеницама када лифт није радио. Имао је неупадљиве очи, дуге безбојне бркове и гордо држање. Једанпут видех како он, не губећи ту гордост, чепрка по канти за ђубре. Док сам пролазио поред њега, он је подигао очи и неко време ме пажљиво посматрао. Када сам се спустио неколико степеника и он се уверио да му нисам конкуренција, иза мојих леђа опет се зачу шушкање отпадака од кромпира у којима је нешто тражио. Одавно сам мислио да се Ники свиђају баш такви као он – животиње у пуном смислу речи, и да ће је такви увек привлачити, на шта год она личила при месечевој или тамо некој другој светлости. У ствари, она сама по себи не личи ни на кога, помислио сам отварајући врата стана, јер ако је гледам и она ми на свој начин изгледа као да је савршено уметничко дело, ствар није у њој, него у мени коме се тако чини. Сва лепота коју видим смештена је у мом срцу јер се управо тамо налази виљушка неописиве ноте с којом поредим све остало. Ја стално прихватам самог себе као таквог мислећи да се налазим лицем у лице са нечим унутрашњим, а да је свет око мене само систем кривих огледала. Чудно смо ми саздани, размишљао сам, видимо само оно што желимо да видимо, и то до најситнијих детаља, преко лица до положаја, уместо онога што нам се заправо показује, као Хумберт Хумберт, који добија дебелу социјалдемократски лакат у прозор суседне зграде због колена смрзнуте нимфице.

Ника се увече није вратила кући, а рано ујутру, закључавши све браве, отпутовао сам из града на две недеље. Кад сам се вратио, срела ме је розокоса старица са портирнице и згледајући се са још три друге старице, које су полукружно седеле поред њеног стола на столицама донетим из станова, гласно рече да је Ника долазила неколико пута, али да није могла да уђе у стан, а да је последњих неколико дана није виђала. Старице су радознало гледале у мене, а ја сам брзо прошао поред њих. Ипак, некаква примедба на мој морал ме дочека код лифта. Осећао сам немир, јер уопште нисам имао представу где да је тражим, али сам био убеђен да ће се вратити. Имао сам много послова и до саме вечери нисам је се ниједном сетио. Увече је zazвонио телефон и старица са портирнице, која је јасно одлучила да учествује у мом животу, рече да се зове Татјана Григорјевна, и да је управо видела Нику доле.

Асфалт испред зграде је тамнио у очима. Ромињала је ситна киша. Неколико девојчица испред улаза прескакало је ластиш затегнут у нивоу њихових вратова уз ритмичне крике. Неким чудом су се довијале да преко

њега пребацују своје ноге. Изнад моје главе ветар је носио поцепану пластичну кесу. Нике нигде није било. Скренуо сам иза ћошка и пошао ка шуми, која се још није видела од зграда. Нисам тачно знао куда идем, али сам био уверен да ћу срести Нику. Када сам дошао до последње зграде пред пустош, киша је скоро престала, скренуо сам за ћошак. Она је стајала испред браон „мерцедеса“ са препознатљивим таблицама, паркираног са оном познатом кицошком храброшћу – један точак је био на тротоару. Предња врата су била отворена, а иза стакла је пушио човек у лепој пругастој јакни, који је личио на младог Стаљина.

– Ника, здраво! – рекао сам, заустављајући се.

Она ме је погледала, али као да ме није препознала. Нагнуо сам се напред и наслонио лактовима на колена. Често су ми говорили да такви као она не праштају увреду, али нисам схватао озбиљно те речи, сигурно зато што је она мени раније опраштала све увреде. Човек у „мерцедесу“ гадљиво окрену лице ка мени и благо се намршти.

– Ника, ајд’ ми опрости, а? – трудећи се да не обраћам пажњу на њега, прошапутих и пружих јој руке, осећајући до које мере личим на младог Чернишевског, који је једном ускочио у петербуршки улаз у зграду да уринира и братски устао из чучећег положаја у сусрет девојци која улете са мрза. Мало ме је бодрило то што би ово поређење тешко пало на памет Ники или Грузијцу у колима.

Она спусти главу као да се двоуми, и одједном, због некакве неодређене ситнице, схватих да ће она сада коракнути ка мени, коракнути од тог украденог „мерцедеса“, чији је возач у мени пробушио рупу својим уоченим очима, које су биле исте боје као хауба, и кроз неколико минута ћу је пренети на рукама поред старица у свом улазу, а у мислима сам већ дао реч да је никуд нећу пуштати саму. Требало је да коракне ка мени. То је било толико јасно, као и то да је почињала киша, али се Ника одједном повуче у страну, а отпозади допре преплашени дечји крик:

– Стани! Стани кад ти кажем!

Окренуо сам се и видео огромну женку немачког овчара која ћутке иде ка нама по травњаку. Њен власник, дечачић са качкетом, машући огрлицом, викао је:

– Патриоте! Назад! Дођи овамо!

Одлично памтим ту растегнуту секунду – црно тело које се креће ниско по трави, фигурица са подигнутом руком која као да се спрема да јако удари некога бичем, неколико заустављених пролазника који гледају према нама, сећам се и мисли која затрепери у мени у том тренутку – да чак и деца са америчким капама код нас говоре гранично-логорским жаргоном. Отпозади гласно зашкрипаше кочнице и врисну нека жена. Узалуд тражећи погледом Нику, схватао сам шта се десило.

Тај ауто била је „лада“ кооперативног стила са упадљивим налепницама на задњем стаклу. Опет је повећавала брзину, очигледно се возач уплашио, иако није био крив. Када сам дотрчао, ауто се већ био сакрио иза угла, крајичком ока сам приметио куче које трчи назад ка газди. Около се створи, ко зна одакле, неколико пролазника, који су жудно гледали неприродно блиставу крв на мокром асфалту.

– Какво ђубре – рече глас са грузијским акцентом иза мојих леђа.
– Побегло је.

– Такве треба убити – рече други, женски. – Закупили су све, разумеш... Да, да, шта ме тако... Ух, шта вам је, ја такође видим...

Гомила се позади повећавала. Разговору се прикључило још неколико гласова, али их ја више нисам слушао. Киша је поново почела да пада и по барама су запливали мехурићи, који су слични нашим мислима, надама и судбинама. Ветар који је дувао од шуме доносио је прве летње мирисе, пуне неодољиве свежине који као да обећавају нешто сасвим ново. Нисам осетио тугу, био сам чудно спокојан. Али гледајући њен немоћни откинути реп, њено тело које чак ни после смрти није изгубило своју тајанствену сијамску лепоту, знао сам да, како год се променио мој живот, какво год било моје сутра и шта год заменило оно што ја волим и мрзим, никада нећу стајати поред свог прозора, држећи на рукама другу мачку.

ВИКТОР ОЛЕГОВИЧ ПЕЉЕВИН (Москва, 1962) савремени руски прозаиста, по образовању електромеханички инжењер, члан Савеза новинара Русије. Након неуспешног завршетка другог факултета (Литературный институт им. Горького) заједно са колегом којег је упознао за време студија оснива своју издавачку кућу *Миш* у којој је радио као уредник. Године 1992. добија престижну руску књижевну награду „Мали Букер“ за збирку прича *Плава свейиљка* (1991). Најпознатији романи су му: *Омон Ра* (1992), *Животи инсеката* (1993), *Чајајев и Празнина* (1996), *Generation П* (1999), *Empire V* (2006)... За роман *t 2010*. године освојио је треће место на конкурс за националну књижевну награду „Большая књига“, а прво у интернет гласању. Критичари истичу пишчеву склоност ка постмодернизму, апсурду и научној фантастици. Познато је да се Пељевин ретко појављује у медијима, због чега су настале спекулације да се под тим псеудонимом крије група аутора или чак компјутер. Његово стваралаштво, као и интервјуи се могу наћи на Интернет страници (<http://pelevin.nov.ru/>). Дела су му преведена на све светске језике, укључујући и јапански и кинески.

Мила Ђуричић

Корадо Калабро

ПОШАЉИ МИ СМС

ИЗБОР

Превела са италијанског Милана Пилетић

ИСПОД КАПАКА

Мој хороскоп пролази
кроз твој први јутарњи поглед;
тако прожима нови дан зора.

КАМЕН НА ЈАСТУКУ

Као дечак,
приањао сам задихан уз стену.
Пипам ти лице затворено кô камен.

РАСТАНАК

...И читаво небо сад ми је далеко,
жудно тек мари за свој висок етар.
А ипак није поодмакло сунце...
А ипак није посустао ветар...

LIAISONS

Не волим – можда – ја тебе,
већ ову омчу жилаву и танку
што нас обоје дави, загладане.

СЕЧИВО У МЕДУ

Хладно забада нож у плаветнило
ледени траг некога „фантома“.

Као сечиво у мед
зариваш ми поглед у срце

СУНЧЕВА ПРЕКРЕТНИЦА

Као поноћно да је сунце
ово чекање сна без тебе.

PASSWORD

Ослабљен ми је имунитет
на љубав
откако сам ти дао свој *password* .

ЈОНСКА

Ја бих твој језик хтео, слан
од мора, као нафору што се чека
после строгога поста.

ЗАПИСИ НА ЗИДУ

Била је субота, падала је киша
и мислио сам на тебе.

*Била је субоџа, падала је киша
а она крај мене.*

АЛИ ВИШЕ НО ИКАД...

Сваки дан ми недостајеш; и свугде,
јер за одсуство твоје
нема никаквог другде.

ПЛОВИДБА НАСУМЦЕ

Као што вода рекама протиче,
такво у мени присуство је твоје,
нешто што измиче, а опет прожима.

МАЈСКО СУНЦЕ

Попут птичице испале из гнезда
млаке су
твоје девојачке груди.

АКО ТИ НИСИ ЉУБАВ

Ако ти ниси љубав,
ипак глас јеси да она стиже.

ЧЕКАЈУЋИ НА УКРЦАВАЊЕ

С ове стене коју запљускује вода
чекам плиму да се укрцам, запловим.
Кад запловим, можда нећу да се вратим:
али хоћу мрежу, голему, да бацим
и окружим њоме целу твоју младост.

ИСПРЕКИДАНО

Годи ми што те изгубити не могу:
тебе бити лишен
светионик је црни који ме води;
у ноћима када месечине нема
загонетни магнет дејствује у мору.

МЕСЕЦ У БУНАРУ

Светли месец прође, не оставља трага,
али ове усне у тлу размакнуте
умеју да сркну пољубац у мраку.

НАПРСЛИНЕ

Танушна попут власи
ова је пукотина.
Танушна попут власи твоје плаве.
Танушна, танушна; а спојити се не да.

ЕВИНА ИЛОВАЧА

Изнова ти вајам стамена рамена
миловањима дугим размекшавам
и пресавијам гордост твојих ногу...

ЈЕДНАКИ РИЗИК

Море се прима какво год да буде
неодређено, попут њега самог:
сваки замах руке грудима приноси
један лаки талас који не остаје.

ЗАЛУПЉЕНА ВРАТА

У моме присуству случајно изречено
то име
одјекује као залупљена врата
у поподневу којим ветар брише.

ПЕТА ДИМЕНЗИЈА

Једину шансу да те пратим имам
ако у супротном смеру кренем, унатрашке,
тамо где губи памћење будућност

НОСТОС

Све даље у море залазе љубавници
као Алиса иза огледала.
Али вратиће се кад-тад на обалу
њишући у руци кантицу са водом.

ЕУСТАХИЈЕВА ТУБА

Која реч твоја највише ме боли?
Можда су ми се у ухо завукле
просто оне ствари никад изречене.

КАО ШТО КАЖЕ ВЕДА

Знаш ли шта каже Рг-Веда?
Расуђивање стане пред лепотом,
а љубав дане не уме да броји...

ДВОСТРУКИ КОРАК

У крутом реду стоје јабланови,
иза њих сами пуцају нариви.
Твоја нога сваку намеру је прешла
кад си у кревет с моје стране ушла.

МАРЕЛУНГО

Талас преко хриди иде, она тамни
као сенка неког облака кад прође.
Тако и нека љубав каткад мене
нечијим животом и постане мрачна.

ИЗНЕНАДА СТИЖЕ

И остала си тако налакћена
с ајподом у твојим сањарским ушима.

ИНТЕРВАЛИ

Не постоје ноте
без тишине
летови без слетања
љубавне речи
без белих прореда

СКИНУО САМ ПЕНУ ПАТИНЕ СА СНА

Мало се чега још сећам:
дознао сам од неке жене
да сам рецкаву празнину испио
а у зеленој скрами пехара одраз
мутантског брата љубави,
немира.

ОСТАО ЈЕ УКУС

Сва морска вода неће да утоли
жеђ оног који не сме да је пије.
Дуго за љубављу чезне
онај ко волео је тебе.

АНИТА

Као једро ветар
као трава кишу
као море месец
тражио сам тебе

ВЕНЕРА А)

Од јата што се пред очима роји
видимо само звезду која стоји
сред ума, и њу знамо да гледамо

ВЕНЕРА Б)

Ноћ што с истоком изједначи запад,
а јаз даљине не може да наспе.

Ноћ, ова ноћ што изнова мори,
у њој садашњост неће да се створи,
јер кроз њу треба још прошлост да прође.

ДВЕМА ТЕ ЉУБАВИМА ВОЛИМ

И двосмислености у љубави има
а нема времена да се одгонета
све док не стигне бол и да решење.

IMPRINTING

Немам нових речи да бих волео
као твоју слику и прилику
неку другу жену.

ЏЕСИКА, КАДА УСТАЈЕШ...

Џесика, када устајеш
превисоке имаш ноге
на пола пута заустављаш јаву
и сан остаје твој талац.

НАША

Не одвајај се
не откидај се од мене упркос себи.
Не, не одвајај нас, не растржи
ову нашу љубав, хермафродита.

ЕСТУАР

Набујао је од тебе ток мојих мисли
до ивице насипа стиже.
А ипак његових сто рукаваца
у теби тражи своје широко ушће.

ЗАЛАЗИ МЕСЕЦ

Снежне су дојке, стидљиве и горде,
капима сласти ноћ су пошкропиле,
да се окусе у другим ноћима
кад у таваницу гледа се без снова.

У ЗГРУШАНОМ ЈЕЗЕРУ

Не чита се с длана, него с надланице
код старих људи њихова судбина.
Копрца се усред згрушаног језера
– опора – жеља да се воли.

МЕЂУ ПРСТИМА ВОДА

Још увек си лепа, умиљато лепа.
Волим те и ти ме волиш: под јагодицама
осећам како измиче твоја младост.

ЗАГЊУРИО САМ ЛИЦЕ У ТВОЈА НЕДРА

Сладак је твој мелем, макар му и прошао рок,
загњурио сам лице у твоја недра
твоје ми руке наносе на главу
благу утеху проживљеног доба.

С УГАШЕНИМ МЕСЕЦОМ

Промичу таласи као покретна трака
тик уз палубу удара срце
угашен месец љубав због љубави...
Ах, држи се, Мишел, држи се још мало
угашен је месец, ускоро ће сутра.

НЕДОСТАЈЕ МИ МОРЕ

Не бих имао прошлост кад не бих снио

Не припада море ономе ко га бразда
чији брод је био
Не захвата онај који плива

ништа сем сна о мору
које је у загрљај свио.

ПРЕТАКАЊЕ

Љубави коју дан учини лаком
а ноћ смисленом све до недогледа
врати ми чекање које сам ти дао
као рониоци када на смену
деле цев којом иде кисеоник...

РОМИНГ А)

Девојке су скратиле своје сукње,
на стабљикама расту нове руже.
Кад-тад ће се вода вратити у воду,
и свака љубав другу љубав слути.

РОМИНГ Б)

Има време када се сади
и време када се жање;
има време када се воли
и време када се заборављен бива.

CLOSE YOUR EYES

Склопи ми очи, мама!
Ја нисам склопио твоје
и зато их држиш стално отворене.

КОРАДО КАЛАБРО (Corrado Calabrò) рођен је 1935. на обали мора (Ређо Калабрија). Већ деценијама живи у Риму. Прву збирку песама написао је између осамнаесте и двадесете године, а до сада, поред монографија из области права, има и двадесетак песничких књига, награђиваних и преведених на многе светске језике. Код нас је, под насловом *Una vita per il suo verso* (*Један животић по сопственом ситићу*, Плато, Београд 2003, превела Милана Пилетић), објављен обиман избор песама које обухватају више од четири деценије његовог стваралаштва. Његова поезија приказивана је и у облику рецитала или представе у позориштима, постоје и дискови на којима познати глумци казују његове песме. Аутор је и романа, *Ricorda di dimenticarla* („Сети се да је заборавиш“), по коме је снимљен филм Ренца Мартинелија *Il mercante di pietre*. Добитник је многих италијанских и страних признања и неколико почасних доктората. Посебно је занимљиво што је он истовремено био судија и поштовани правник који се налазио на високим стручним и државним положајима (поменимо само да је био шеф кабинета Алда Мора). Такође, поред хуманистичких, занимале су га и природне науке, пре свега физика, што се каткад може запазити у његовим стиховима. Ове године је по њему име добио и један астероид.

Збирка *Dimmelo per SMS* (Vallardi, Milano 2011) – *Пошаљи ми СМС* биће објављена у издању београдске Паидеје.

Милана Пилетић

Клод Буржекс

СИТНЕ УВРЕДЕ

Превела с француског Сања Жиро Пантелић

ЛУСИЈЕН

Лусијен је лежао удобно склупчан. Био је то његов омиљени положај. Још се никада није осетио тако опуштеним, срећним што је жив. Тело му је било у стању мировања, паперјасто, готово ваздушасто. Као да лебди. А притом није био ни на каквим дрогама које би га довеле у такву врсту блаженства. Лусијен је по природи био миран и спокојан; што би се рекло, у хармонији са самим собом. Све у свему, себично срећан.

Те исте ноћи несрећника пробудише ужасни болови. Осети се као да је уклештен међу стегама, здробљен крволочним чељустима неке немани. Какво је то зло решило да се на њега обруши? И због чега баш на њега а не на неког другог? Која казна му је била одређена? „Са мном је готово“, помисли.

Затворивши очи, одлучи да се препусти патњи, неспособан да се одупре воденој струји која га је преплављивала, одвлачила од познатих му обала. Није имао снаге да се покрене. У оковима од главе до пете, осети се ношен ка непознатим пределима, којих се већ ужасавао. Учини му се да је зачуо музику која је допирала из понора. Његов отпор се полако гасио. Бездан га је вукао ка себи.

Обузе га осећај усамљености. Био је тако сам у својој несрећи. Без игде икога ко би му притекао у помоћ. На другу страну мораће да пређе сам. И изнова му кроз главу пролете: „Са мном је готово.“

Бол постаде толико несносан да умало због њега не изгуби разум. Потом осети као да га саме божје руке черече. Заслепи га јака светлост. Груди му обузе ватра. Из његових уста излете крик.

Повлачећи га за ноге, бабица узвикну громогласно: „Дечак је!“
Лусијен се родио.

ТЕЖИНА РЕЧИ

Чујем ту и тамо људе да причају о тежини речи. Сто му мука, а колика му дође тежина речи? Петсто грама? Кило? Ко ће га знати! А да не причамо о томе да све речи немају исту тежину. Неке су тешке попут речи камион или презасићеност, неке пак лагане попут речи паперје или уздах. Ипак, не треба изгубити из вида чињеницу да људи на различите начине гледају на појмове тежине и лакоће, јер свако на то примењује своје сопствене критеријуме. Стога можемо заузети став да су појмови тежине и лакоће неодређени. Неодређен је, узгред буди речено, лагана реч.

Јуче сам написао писмо тешко готово двадесет кила. Без икакве сумње, извршио сам лош одабир речи! Требало је да се држим префињенијег вокабулара, с обзиром на чињеницу да је у питању било љубавно писмо. Љубавно писмо од двадесет кила, што је много – много је. Баш много! Превише. Наравно, дотична особа је то лоше поднела. Послала ми је телеграм раскида. Телеграм лак као перце... Тек нешто тежи од уздаха!

Али да се не удаљавамо од теме.

Треба бити свестан да лагане речи или речи које за такве важе – могу бити тешке. Тешке због последица које за собом повлаче. Поставимо себи следеће питање: да ли је лагана реч која за собом повлачи тешке последице тежа или лакша од тешке речи која за собом повлачи лагане последице? У односу на овај проблем свако ће заузети свој став. А ево какав је мој: сматрам да нека тешка реч попут речи... тежак, да не бисмо губили време у тражењу неке друге речи, може, у одређеним приликама, да буде лакша од неке лагане речи као што је на пример... лакоћа. Подвлачим: само у одређеним околностима. Надам се да ме разумете.

У реду, да завршимо са тим.

Колика је тежина речи? Колика је тежина мојих речи, ових овде, одштампаних на овој страници? Хајде, колика је? Не баш велика, претпостављам. Или ће баш бити да су оне тешке тону. Истини за вољу, чини ми се да њихова тежина варира у зависности од читаоца. Да, биће да је то. Она варира у зависности од читаоца.

ТАЛАЦ

Мој подухват је савршено изведен. Јуче сам, у 14 часова, узео себе за таоца у седишту компаније Лондон Труст Цорпоратион. Операција је изведена у свега неколико минута: успео сам да уђем у зграду, а затим у лифт. Пошто сам стигао на седми спрат – зашто на седми? па зато што је седмица добра бројка! –, изненада сам стегао сâм себе око струка и затворио у женски тоалет. Наравно, пробао сам да се ослободим, али сам брзо успео да сам собом овладам. Истог тренутка сам помоћу ин-

терфона обавестио настојника о условима свог ослобађања. Јадан човек се препао. Када сам му рекао да нећу оклевати да смакнем свог таоца уколико моји услови не буду испуњени, покушао је да ме уразуми. Узалуд. Претпостављам да је упозорио снаге реда и мира, али оне за сада не дају од себе гласа.

У згради је све мирно. Живот наставља да тече као да се ништа није догодило. Секретарице долазе у тоалет и, иако их моје присуство чуди, нису њиме престрашене. Из пристојности затварам врата за њима, али се при томе не испуштам из вида, ко зна, можда покушам да побегнем!

Прекосутра, то је последњи рок, ако нико са мном не буде озбиљно ступио у контакт, поновићу операцију испочетка. Спустићу се, а затим одмах поново попети лифтом, на седмом спрату ћу себе стегнути око струка, безуспешно пробати да се ослободим и изнова себе затворити у тоалет пре него што настојнику издекламујем своје захтеве. Сто му мука, неко ће ме на крају ваљда схватити озбиљно!

АПАРАТИ

Заиста симпатичан апарат. Убациш новчић у отвор, и кроз звучник се заори аплауз. Звонак аплауз пун тоpline за којим уследе овације и позиви на бис. А ти си ту, на ивици тротоара, необично задовољан. Клањаш се, машеш и шаљеш пољупце невидљивој публици која ти пружа осећај тријумфа. Све то траје један минут, потом се зауставља. Ако желиш још, треба да поново убациш новчић. Град је препун оваквих апарата. А самим тим је препун и људи којима се аплаудира, а све то доноси грдан новац паметњаковићу који је измислио овај систем. Али том истом паметњаковићу то није било довољно: не часећи часа, разрадио је апарат за засмејавање. Ради по истом принципу: убациш новчић у отвор и истог тренутка почнеш да се цепаш од смеха. Не зна се како је то могуће – проналазач љубоморно чува своју тајну! – али то функционише. И исмејеш се за све паре. Толико да те стомак заболи. Задивљујуће. И тако, по улицама града, на све стране се срећу људи који се смеју и људи којима се аплаудира. Али пазите сад, ни то није све: проналазач је сам себе превазишао. Произвео је трећу врсту апарата за којом су сви полудели. Тај апарат вам даје паметан изглед. Сместа је доживео комерцијални успех. Људи чекају у реду. Гурају се. Мало је скупљи од апарата који аплаудира и од апарата који засмејава, али је вредан тог новца. У отвор убациш три новчића и док си рекао +98, попримиш паметан изглед. На самом апарату закачено је огледалце, тако да можеш да провериш. И стварно функционише! Кунем вам се! Ја сам испробао сва три изума. Пријатно је када ти аплаудирају, али брзо се заситиш. Када те засмејавају, какав

ужитак, али како само можеш да изгледаш глупо док се тако цепаш као шифоњер на ивици тротоара, а ни сам не знаш зашто се смејеш. На крају сам прешао на апарат који ти даје паметан изглед... И заиста сам попримио паметан изглед. Нажалост, његово дејство не траје дуго. Истроши се за неколико сати. Ако желите да продужите дејство, морате да се вратите до апарата и да поново убаците три новчића. Ових дана апарат посећујем четири пута дневно. Кура излечења. И погледај резултат! Понекад сам себе не препознајем. Не верујеш ми? Е, па, ако ми не верујеш иди да ти мало аплаудирају, бедниче један!

ПРОФЕСИОНАЛНИ КРИТИЧАР

Главни уредник је од мене тражио да напишем критику позоришног комада који се вечерас игра у јавном мушком заходу који се више не користи у те сврхе, већ је преуређен у играоницу. Треба напоменути да је у данашње време драмски чин напустио своја уобичајена места и да се он данас остварује час у лучком хангару, час у преуређеној фабрици, често дакле у не-простору прилагођеном не-извођењу. Овакав развој ја сам успео да сварим и уопште ми није проблем да навучем смокинг резервисан за премијере како бих одгледао представу која се игра у писоару. Треба живети у складу са својим временом, време у којем живимо не може да живи без нас.

Чуо сам да је представа одлична: у питању је дело са уобичајеног репертоара виђено оком једног младог редитеља који јако добро познаје класике и који је у савршеној сагласности са нашом епохом, хоћу рећи са својом. Стога ћу без оклевања отићи на представу и да се кладимо да ћу, ако ме моје нове ципеле не нажуљају, написати похвалну критику. Треба помоћи младим ствараоцима. Знам да је моја подршка од изузетног значаја, али ја не злоупотребљавам своју моћ. На пример, када ми се нека представа допадне, то не мора да значи да ћу је добро оценити, а када ми се нека представа не свиди, не осећам увек потребу да јој дам лошу оцену. Ја сам слободан човек и нека ме се окане сви чангризави клеветници који ме оптужују да сам нестручан. Ма дајте, молим вас! Нестручност и слобода нису неспојиви. Могао бих то поткрепити великим бројем примера. И то међу својим колегама, да не идем даље. Али о овоме никоме ни речи! Професионална етика налаже колику-толику дискрецију.

МРЉА

Била је то обична крвава мрља на плочнику, што би се рекло – ништа нарочито. А ипак, људи су долазили у великом броју и чекали у задивљујуће дугачким редовима. И када би се најзад нашли испред

мрље, поглед би им се приковао за земљу. Било је збрањено зауставити се пред мрљом. Требало је проћи брзо, а затим напустити место. Никакво окупљање није долазило у обзир, јер је то могло довести до стварања нереди. Градске власти то никако нису желеле.

Нико није био у стању да наведе порекло мрље. Говорило се да је она одувек била ту. Људи који су се пред њом клањали имали су строг и усредсређен израз лица. Многима би из очију потекла суза. Међутим, нико од њих није знао да објасни разлог те строгости и те туге. Једино су знали да посета мрљи намеће такво понашање. Током одређених периода године требало је чекати више дана како би се мрља могла видети. Зими су волонтери делили бесплатно пиће. А у периоду јаких врућина на располагање су стављани балони са водом.

С времена на време би се, ту и тамо, подигао понеки непријатељски настројен глас. Закерала су тврдила да мрља није од праве крви. Сматрали су да је питању нимало безазлена подвала. Али њих нико није слушао. А када би их неко и слушао, одмах би их ућуткали.

Једнога јутра, у фебруару, са згранутошћу је примећено да је мрља нестала. Општинска већина је оптужила опозицију за тај подли чин. Запљуштале су увреде, претње, дошло је до туче. Да би на крају председник општине наредио хапшење чланова опозиције.

У граду се ширило расуло. И бес. Становништво је по сваку цену поново желело мрљу како би се пред њом изнова клањало. На то је општинско веће одлучило да на месту старе мрље постави нову. И како би се овога пута избегло било какво спорење око аутентичности мрље, клање пилета на плочнику извршено је у присуству судског извршитеља. Истог тренутка на хиљаде људи строгог израза лица су на улицама створили дугачке редове који су се кретали у правцу свеже проливане крви.

ФИЛОЗОФ

На ствари у животу треба гледати хладно, са висине, са одређеном равнодушношћу и са много одстојања. Једном речју, треба се ставити изнад догађаја. На пример, никада не треба посматрати залазак сунца а да се пре тога нисте попели на табуре или изјавити љубав вољеној особи а да се нисте успели на највишу лествицу мердевина. Било како било, заласци сунца и љубавне изјаве су безначајно смешне ствари. Не треба изгубити из вида чињеницу да наша планета Земља представља само иглене уши у сандуку препуном игала за штрикање. Лепо поређење, зар не? Поносан сам на себе. Ако то прихватимо, гротескно би било посвађати се са комшиницом – да узем овај пример – зато што се њен пас искакио на степеништу. Као што је то говорила моја бака, мудра жена: „Пошто

смо тако малени, потрудимо се да се са својом маленкошћу носимо на најскрушенији начин.“

А ево и неких других добробити гледања на ситуацију са висине: ако се попнемо на ормар и одатле бацимо поглед на свог шефа, са запрепашћењем ћемо утврдити колико је он, виђен из тог угла, смешан, готово бедан, због своје ћелавости. И тада престанемо да га се плашимо. То чак може да нам помогне да добијемо унапређење коме се он увек супротстављао, или да, ко зна, и сами постанемо шеф. Ћелави шеф.

Оваквих примера је бесконачно много. Али пазите, са бесконачношћу треба бити опрезан из простог разлога што не знамо која је њена мерна величина. Мањак опрезности може нас одвући далеко, чак са друге стране. Са тим стварима се не треба шалити. Знао о чему причам. Једном сам се усудио да се отиснем у бесконачност. И дан-данас се због тога кајем. И да ме нико није питао због чега! То би било непристојно и, у сваком случају, захтевало би сувише дугачко објашњење.

КОСМОНАУТ

Када сам био дете, отац ми је често говорио: „Ти ћеш, сине мој, бити космонаут!“ И ја сам постао космонаут. На крају крајева, свако занимање је за човека.

Упоредо са изучавањем теорије, ишао сам и на часове физичког и спортског васпитања. Научили су ме да пливам прсно и да правим салто у хипобаричној комори. То је било занимљиво, баш ми се свидело. По завршетку курса био сам спреман да уђем у коштац са свемиром. Једва сам чекао да ми повере неку мисију.

И најзад, једног јутра, зачуо се телефон и глас који ми је наложио да се што пре нађем у центру за лансирање свемирских капсула. Полудео сам од среће! Најзад је и на мене дошао ред! Након конференције за штампу сместио сам се у капсулу – у мајушну кабину – закачену за ракету-носач. Пет, четири, три, два, један, нула! Сад!

Након мог поласка, доле је све почело да се квари. Чини ми се да је у питању нека комшијска свађа око заједничког зида. Свађе, гранични ратови, тензије међу Великим, померање трупа, напалм-бомбе, атомске бомбе, неутронске бомбе, и шта ти ја знам још. Све је било, тако виђено из висине, као прекривено печуркама, и тако како сам ја то видео, није изгледало страшно. Па ипак мучи ме што ми је прекинут контакт са Земљом. Никако не успевам да га, после ових догађаја, поново успоставим. Имам утисак да су на мене заборавили. Питам се чак да ли је доле, на тој јадној Земљи, још неко жив. И тако ја сада кружим око ње. Кружим и мислим како ћу можда бити принуђен да дуго тако кружим. Јуче ме је

претекла капсула једног Рује. Када ме је претекао, показао ми је средњи прст. Ако успем да га стигнем, исплазићу му се. Неће ми бити досадно, трка ће бити узбудљива. И то није све! У ретровизору сам спазио још једну капсулу, америчку, која покушава да ми препречи пут. Треба спречити Руса да задржи вођство. Моја стратегија је да га стигнем у финишу. Био бих толико поносам да победим и тако пружим Француској неочекивану победу.

СКУЛПТУРЕ ОД КОБАСИЦА

Пазите, тип је уметник, и то уметник са великим У, молићу! Не прави трице и кучине. Одушевљен сам. Реч је о једном италијанском уметнику по имену Конети. Ради на кобасицама. И шта прави од кобасица? Помоћу кобасица које обликује, структурира оно што ће тек постати простор и дефинише мултидимензионалне геометријске облике. То је исписано на брошури коју су нам дали. Једном речју, да не компликујем, он прави статуе. Статуе од крвавице. Распоређене су по поду, закачене по зидовима, висе са плафона. Запањујуће. Као прво, мирис који се око њих шири је пријатан и привлачан за стомак. Као друго, његова дела су сасвим другачија од свих оних већ виђених по народним музејима. Запамтите ово што ћу вам рећи, одређени видови Конетијевог стваралаштва воде порекло од класичара. Са својом Богородицом са дететом, потпуно се уклапа у тај покрет. Предивно. Богородицу представља гомила крвавице, а Исуса бела шваргла на послужавнику украшеном першуну који вероватно представља сламу у штали. Слика је потресна и пуна емоција. Уметнички шок. Висока уметност. Неке особе не разумеју Конетијев рад. Када их питате: „Шта ово за вас представља? они одговарају: „Па... гомилу крвавице.“ Будале! Не виде да је то Богородица. Стварно су за жаљење.

И сада, када ми у радничкој мензи буду послужили крвавицу и помфрит, више на то нећу гледати на исти начин. Сетићу се ове изложбе и овог уметника. Моје понашање за столом ће се због њега променити. Убудуће ћу поштовати крвавицу, на коју сам раније гледао са презиром. Како сам само био глуп.

КРАЉЕВСКА ПОРОДИЦА

Принц убацује своје зрнце у Принцезу, после чега се они заједно упућују код врачаре да је упитају за савет. Обома им је стало да се увере да ће плод њиховог парења бити дечак. Не желе девојчицу. Девојчице немају право на престо, а њих интересује да својој земљи подаре будућег краља. Под таквим околностима, ако принцеза у стомаку носи девојчицу, најбоље да је се одмах отарасе.

Врачара баца карте и, холивудско-пророчанским гласом, каже: „Систем за размножавање Ваше краљевске висости нам крчка мушке тројке.“ Мужјаци! Принц је задовољан, али Принцеза уврће носом. Три потомка? Колико млека треба само да произведе! Што је много, много је! „Да ли сте сигурни?“ пита гатару. „Да, у шпилу Вашег височанства куцају три срца.“

У кочијама којима се враћају у палату Принцеза, коју је Принц успео да утеши, покушава да покаже добру вољу. „Па добро, три је добра бројка“, каже помирљивим тоном. „Уз то, три је непаран број!“ додаје Принц, чувен по својој виспренности.

Али како ће одредити који ће од тројице синова бити краљ? Супружници плаве крви су у недоумици. А у њиховом окружењу свако је спреман да да савет: „Први који дође на свет“, понавља краљица, принчева мајка. „Нека то буде онај који буде изгледао најпааметније“, предлаже рођак Едуар. „Треба извучити сламку“, досетио се краљев први саветник. „Решење је да се на престо закаче два помоћна седишта!“, узвикнула је тетка Меги. „Чим се роде, обавезно удавити двојицу“, казао је стари Артур, познат по својој злоби.

Принцези је на крају доста свега и зато одлучује да своја три заметка поклони некој стерилној породици, само да буде заслужна. После чега ће, заклиње се, ићи на свезивање јајовода. „Монархија ће замрети ако јој не подаримо потомство“, јадикује Принц. За утеху, Принцеза му даје обећање да ће удомити једног јоркширског теријера.

God save the dog.

РАТ

Овога пута нема више сумње, почиње рат. Откад нам га најављују. Али како ћу ја наћи времена да ратујем? Мој роковник је испуњен за следећих шест месеци. Веома сам заузет: премијере у Опери, вечере у граду, коктели код аристократа, касни доручци са уметницима, хуманитарне вечери, састанци у клубу, отварања изложби, и да више не набрајам. Наредба за мобилизацију пада баш у незгодном тренутку. Моја пријатељица Едвиж ме је мало смирила када ми је рекла да конфликт неће дуго трајати захваљујући атомском оружју, али ипак!

У крајњем случају, могао бих да нађем мало слободног времена у понедељак. Ако откажем ручак код Малабретовића и вечеру код Троншовића. А ако ме регрутују ујутру, на располагању имам дан и по за ратовање. Дан и по, ни мање ни више. Без поговора морам бити демобилисан у уторак пре петнаест часова. После подне имам час мачевања, а увече позивницу за солистички концерт клавирске музике.

Хм... дан и по, да то није мало кратко? Збиља ми се чини да је то мало кратко. До врага час мачевања и клавирски концерт! Домовина захтева да се за њу пожртвујем. Нисам ја дезертер. Али да се зна: код куће морам бити најкасније у среду увече. У четвртак ујутру имам обавезе. Е, па добро, да запишем: од понедељка 22. до среде 24, рачуна се и 24, у рату сам. То је сређена ствар. О томе нема више шта да се прича. Ето, чини ми се да се нисам лоше снашао. Истина је да одлично успевам да пребродим непредвиђене ситуације које нам трују живот.

ОПТИМИСТА

- Чини ми се да је ваш поглед на свет веома песимистичан.
- Глад! Економска неразвијеност! Беда!
- Читате много штампе.
- А етничка чишћења?
- Драмите.
- Шта хоћете још да споменем, људску лудост за убијањем!
- Ето! Још једном доказујете да видите само лошу страну ствари.
- А рупе у озонском омотачу?
- Запушићемо их.
- А луде краве?
- Дајте, молим вас, па нису оне баш толико луде.
- А незапосленост?
- Одмах употребљавате тешке речи.
- А глобално загревање планете?
- Знате шта, зависи из ког угла гледамо на термометре.
- А смрт?
- Несрећниче, о томе не треба мислити!
- Кад смо већ код тога, не изгледате баш најбоље...
- У последње време превише радим.
- Жути сте у лицу.
- Чини вам се због светла.
- Страшно сте омршали.
- Пет килограма тамо-амо.
- Па ипак, требало би да одете код лекара.
- Већ сам био код доктора Све-је-у-реду.
- И?
- Та будала је хтела да ме пошаље код доктора Ово-ништа-не-ваља.
- Па јесте ли били код њега?
- А, не! Тај шарлатан би био у стању да ми нешто пронађе.
- Да мене питате, не би требало да то тако олако схватате.

- Значи, тако ви мени, закерало једно!
- Али ја то само за ваше добро.
- (Тихо, за себе) Ако настави да ме смара, завалићу му језик у уста, па нек добије туберкулозу!

УЖИВАЊЕ У ЧИТАЊУ

- Пријатељице моја, читам вас као отворену књигу.
- Али знајте, ја сам само превод.
- Није битно!
- Припазите на моје зарезе, праве су убице.
- Опкорачићу их.
- Пазите да се не суновратите.
- Колико страница?
- Седам стотина. Књижурда!
- Томе треба додати и странице са садржајем, зар не?
- Молим вас, не будите простак.
- Са каквом слашћу ћу подићи вашу корицу како бих се увукао у срж теме.
- Престаните, сва сам се зацрвенела.
- Какво дивно перо вас је обликовало.
- Да, перо главног наредника.
- Шта, перо војника? То сте од мене сакрили, неваљалице.
- Пазите, згужваћете ме.
- Згужваћу вас мало, пуно, нежно, до лудила...
- Какав непоправљив враголан!
- Није да вам се то не свиђа, зар не?
- Губите разум. Неко би могао да нас чује.
- Стид ме је да кажем како ваше треће поглавље делује на мене.
- Па како?
- Приближите се да вам шапнем. (Шапуће)
- Ох!... Ах, то? Не? Ма немојте!... Нимало се не устручавате!
- Волим да уживам у опојној влажности ваших размака.
- У реду је, препустићу се. Можете отворити моје заграде.
- Заиста?
- Ма кад вам кажем!
- (Тихо, за себе) Како се примила! Опет ћу морати да проширујем полице за књиге.

ЛОША ВЕСТ

- Јесте ли прочитали вест у новинама?
- Коју? Има их толико.
- Покушали су да убију папу.
- Да, заиста, чини ми се да сам прочитао нешто тако.
- Не изгледате као да вас је то потресло. А реч је о крајње озбиљном догађају.
- Немојмо претеривати. Покушали су да га убију, али нису у томе успели. Колико знам, он је и даље жив.
- Да, али у каквом је стању!
- Уосталом, опростиће он то. И ствар ће брзо бити заборављена.
- Свакако, али шта год ми о томе мислили...
- Ох! Знате како, ја о томе не мислим ништа.
- Штета. То вам је грешка! Мислим стварно, покушај убиства поглавара католичке цркве, а ви о томе не мислите ништа!
- Станите! Нећемо од тога да правимо медведа.
- Ви сте ускогруди антиклерикалац:
- Забрањујем вам да ми се тако обраћате!
- Марксиста-лењиниста.
- Пазите да ме не увредите.
- Склањајте ми се са очију, демоне!
- Слушајте ме...
- Ни речи више. Јесте ли се ви погледали у огледалу?
- Не, зашто?
- На глави вам расту два рога. То су ђаволски рогови.
- То су врхови моје папске круне, идиоте један.
- Шта?
- Приђите и уверите се сами.
- Сто му громава, да ли је ово могуће?
- Заслужујете да вас екскомуницирам.
- Свети оче, ево бацићу вам се под ноге. Опроштај. Молим за опроштај!
- Устаните. Под је пун прашине. Сестра Марија-Кармен је опет смандрљала чишћење. Испрљаћете мантију.
- Молим вас за милост. Ја сам бедни...
- (Тихо, за себе) Више се не може ослонити на шпанске редовнице... Само знају да понављају: „Господин није овде.“

БОЛЕСТАН СВЕТ

- Дobar дан, како сте?
 - Онако... Од јуче ми је запушен Гибралтарски мореуз.
 - Јој, јој, јој!
 - И, уопштено гледајући, јако ми је лоша циркулација између Истока и Запада.
 - И ја сам некада давно имао проблема са протоком црева... како ваш притисак?
 - Као на берзи: час расте, час опада.
 - Требало би да одете код специјалисте.
 - Већ сам био код више специјалиста. Од њих ми је још горе.
 - Медицина стварно није више оно што је била.
 - А ви, како ваше камење у бубрегу?
 - Немам разлога да се жалим, хвала богу. Овог месеца ми је производња порасла.
 - За дивно чудо, будући да смо усред економске кризе.
 - Да, за дивно чудо. А ваша мокраћа? Шта је с њом?
 - Бавим се њеном ретенцијом.
 - Аха, дакле, стварате залихе. Да знате, не замерам вам на томе. Не зна се шта нас сутра чека, стога и треба стварати залихе.
 - Али те залихе су за моју личну употребу.
 - Нисам ни сумњао. Добро вас познајем и јасно ми је да вам се по глави не врзмају идеје о продаји на црно. А кад смо већ код главе, како је ваша?
 - Плови у мутном.
 - Плови у мутном?
 - Све док једног дана не потоне.
 - Па није ваљда дотле дошло!
 - А госпођа ваша сестра, оздравила је?
 - Умрла је прошле године. Нико вам није јавио?
 - Прошле године нисам имао појма шта се у свету догађа из простог разлога што сам био у коми.
 - Мождани удар?
 - Још горе: удар Севера на Југ.
 - Јој, јој, јој!
 - А сада вас морам напустити, време је да измерим температуру.
- Видимо се ускоро, ако успемо да преживимо.
- (Тихо, за себе) Несрећник је тешко болестан. Само да није нешто заразно!

САСТАНАК НА КОЈИ НИСАМ ОТИШАО

Нисам се појавио на састанку који ми је смрт заказала. Па нисам ја њен слуга. Она ме је чекала два сата да би потом отишла, јер је имала преча посла. Сутрадан сам јој, будући да сам лепо васпитан, послао писмено извињење у којем сам се вадио на проблеме са здрављем. Најсмешније од свега је што сам за изговор измислио болест од које сам касније оболео и због које тренутно умирем.

НЕСТАШИЦА ХРАНЕ

У време оскудице људи су појели псе који су пре тога појели мачке, које су пак слистиле мишеве који су опет прогутали све резерве пшенице. Што је можда и узрок свега.

ФОТОГРАФИЈА

Фотограф не верује својим очима. Тог истог јутра је, у црквеној порти, урадио традиционалну свадбену фотографију. Младенце је поставио у средину и око њих, у полукругу, распоредио званице. „Насмешите се, птичица!“ Сви су се насмешили, неки су се чак и смејали. Чиста фотографска рутина! Да би сада, док развија филм, у кади за развијање, на фотографији која излази на видело, приметио да је младожења нестао. Ах, то никако, фотограф не верује својим очима. Али то није све. Млада на себи има црну хаљину, а све особе које су око ње изгледају као да су на сахрани.

КЛОД БУРЖЕКС је рођен 1943. године у Бордоу. Предавао је на Универзитету у Бордоу пре него што је одлучио да се потпуно посвети писању. Дело Клода Буржекса веома је разноврсно, он пише романе, збирке приповедака и позоришна дела која су често на репертоару многих позоришних трупа. Бави се и дечјом књижевношћу. Године 2009. одлучује да публици покаже и своја сликарска и вајарска дела. Добитник је више књижевних награда. Пише и сценарије за стрипове.

Сања Жиро Пантелић

Имануел Мифсуд

ИЗ ЗБИРКЕ „РИБА“

Превео са енглеског Милан Добричић

ДА ЛИ ЋЕ ОВАЈ ЧАМАЦ СТИЋИ?

Да ли ће овај чамац стићи? Да ли?
Или ће остати без даха, стати
где престаје море, почиње земља
коју не знамо, и која не зна нас?

Ходах улицама, улицицама,
ходах засеоцима, градовима
бришући трагове, настављах даље;
пређох реке и долине; планине
заклете да ме затрпају, смрве;
ходах под сунцем, месецом. Посегнух
у нади да ћу ухватити звезду,
дунути у њу, послати је кући,
да кроз прозор пољуби моју мајку,
сестру, оца ако су још... још увек.

Преда мном се јаве таласи песка,
жуто море без рибе и без воде.
Ходах и бројох кораке, бројеве,
са белом најлонском кесом у руци,
флашом воде, шаком датума, слика,
таблетама за мучнину, папиром
што доказује да сам учен човек,
јакном, џемпером, а онда... пасошем.

Спржих се. Смрзнух. Плаших мрака, југа
што се закле да ме заспе, сахрани.
Плаках, уз сузе лих молитве богу
што је као на небу пун милости.
Призивах га, дозивах по имену
више но једном, двапут, сред празнине.
Кад задремах сањах оне гласове
што чух да долазе с грана дрвета;
сањах гласове мрмљања стараца;
сањах гласове јабука и диња,
млека што цури с груди моје мајке;
гласове лишћа латакије које
пуше људи маслинасте коже. Сних
зној и кости; сањах и црне рупе
што зуре, говоре ми да не ходам,
да се клоним обала и чамаца:
„Чувај се воде”, кажу, „сурова је”,
кажу да не стајем на туђу земљу.

Пренух се нагло и видех обалу:
плав тепих, ходник до те хладне земље
што ме не зна а ипак ме се плаши,
где још желим да крочим. Ходам. Носим
кесу и у њој целу своју причу –
олакшаће кад затраже да платим
да се попнем на брод и изазовем
гласове што ме тераше да станем.

Да ли ће овај чамац стићи? Да ли?

Једном, на обали, била су деца,
јурила лопту; трчала, смејала се.
Неко, из даљине... неко, поби их.
И нико не оста више на песку
сем лопте што остаде чекајући.
Памѿим лойѿу шѿо скаче ѿо ѿвргом ѿлу.
Памѿим рођаке шѿо се смеју, ѿрче,
а лойѿа одскаче, бржа је од нас.
Веѿар се иѿра са лойѿом, са нама.
Покушавамо надѿрчаѿи веѿар
и досеѿнуѿи лойѿу шѿо нам оѿе:

*Ћркамо се ко ће је ѓрви сѣићи.
Последњи сам: ја ѣрчим најсѣорије;
Не моју да ѣрчим брзо ко веѣар.
Но иѣак ја ѣрчим. Сви ми ѣрчимо.
Звук веѣра. Звук смеха. А онда...
неко, из даљине... неко, ѣоби нас.
Нико не сѣиже лоѣшу. Веѣар доби,
и насѣави даље да се иѣра сам.
С лицем на земљи видим само ѣаму.*

Не знам колико дуго овде чекам –
Један дан? Два? Или више. Чекам ту
закључан са закључаним странцима.
Гледамо то мрачно море пред нама
и бројимо врло чудне бројеве
мноштва сунаца, мноштва новчаница
предатих човеку с калашњиковим,
мноштва корака ходања кроз воду
до климавог чамца да нас одвезе.
Видим да ми се кеса пуни водом.
Пасош унутра скоро у дроњцима.
Лица вољених плутају на води.
Таблете падају једна по једна.
Датуми губе сласт, постају слани.
Џемпер и јакна сада се хабају.
Губим и своју причу док се кваси.

Кô улов рибе стешњен у контејнеру
ми крећемо на пут у непознато.
Остављам влажну пешчану обалу.
Ту нема никог сем налета ветра
и тешког мука који увек чујеш
кад склопиш књигу и отвориш другу.
Туда се шири нека бела мрља
коју не носе ни ветар ни море.
Но врло јасно видим: ту је дете
у црвеној мајици, погнуло се,
лицем љуби песак. Море га пере,
чисти га пред сахрану. Ветар дува
као и увек када се пробуди.
Дете с црвеном мајицом не мрда.

Али ми смо ношени даље, даље
можда ћемо стићи, можда... питамо:
Да ли ће овај чамац стићи? Да ли?
Или ће остати без даха, стати
где престаје море, почиње...?

Таласи ударају. Вриска. Тама.
Хладноћа. Жеђ. Плакање. Изненада

РЕЧИ

Црне речи клизе међу прстима,
клизе као дете на клизаљкама;
Остављају чудан траг на папиру
што пушта мирис од ког ти се врти.

ЕЛЕГИЈА

Чим умре помирилах ти чаршаве.
Снажан мирис на зелене јабуке.
Хтедох да једем чаршаве, ставим их
на лице, гурнем дубоко у уста,
споро жваћем да окусим свеж укус
воде што си лучила на самрти.

Смрт мириса на зелене јабуке,
сетих се изласка из твоје вулве;
сетих се жене коју си пожелех
док ми прилази гола као море,
гледа ме у очи, нуди ми воће
*јер, рече, ти си мој човек и с тобом
делим, мешам крв – најравимо дејше.*
Загризох воће; рекох да је волим.
Воће има исти укус ко уста,
исти укус као и њене груди
с којих цури сок, исти укус места
из ког изађе њен син. Исти укус.

Твоја је смрт излучила сок који
попих цео, узех у своја уста
кô први млаз млека, гутљај прокислог
вина на мојим црвеним уснама
и први језик који леже на мој,
и први опојни миришљави дим.
Чим умре помирисах ти чаршаве.
Беху скроз мокри. Коса замршена.
Очи кô да угледаше одговор.
Усне ти боје неба које тамни.
Груди оклембешене и збрчкане.
Прсти десет жућкастих згаслих свећа.
Ноге два смрскана мермерна стуба.
Застадох да те гледам кô младић што
први пут види голу жену, чека
тих и посрамљен, у тами кривице.

Надам се, више се нећемо срести,
јер иначе – знаш шта? – све што однесе
воде вратиће се, све што одлете
уз задње слике кад нађох истину.
Свакако, желећу те баш кô онда
кад сам из тебе сисао свежину,
и кад сам слушао приче ужаса
које си ноћу читала дремљива
и кад би ме слала право у кревет
јер је за децу време, док пада мрак.
А у мраку се десе чудне ствари.

Умре ноћу кад јабуке миришу
кад се ветар буди и зове оне
што не спавају већ остају будни
слушајући тајне у постељини
и куцање таласа црног мора.

У трену смрти, мириси јабука.
У тој болници где си бела, мртва,
родиће се моја бескрвна жена.
Док спремах сахрану, свирао је бенд;
на твом гробу спремна богата софра:
моја деца, са својом, носе бело.

У очима свих диваљ жућкаст месец,
отворише уста и запеваше
најлепшу арију која постоји.

JOYRIDE

Возим – брзином осамдесет на сат:
видим дрвеће с обе стране, тихо,
старо, са сенком која ми удара
у лице, цеди се под моју кожу,
сади рогач крупан кô моја мајка
у седмици пре деветог месеца.
Хајде, сине, исирџе ме, једем ши!
Ноће ми раскречене а бабица
гледа међу њих и љрави љримасе.
Хајде, сџремна је свейлоџлава звечка,
исџа џаква цуцла, и џуна сиса.

Возим сто на сат: неочекивано
људи на тротоару стају, кола,
гладни пси луталице на улици,
папири бачени на под, чак и сан
у јарким бојама на ветробрану.
Све умире смрђу од пар секунди.
Постоји далеки недостижан крај.
И беба која се опире, бори,
све више се припија и нада се
да неће измарширати ка смрти.

Возим сто двадесет на сат: схватам да
жена нуди двоминутну паузу.
смеша се мојим жалосним очима,
у руци ташна, у другој црни кеџ.
Нејасна је, кô заборављени трен,
скривен у дебелој књизи повести.
А дечак невиног гласа ломи се
да ли да зађе међ странице или
да само остане и гледа слике.
Ммммм ова милина што влада ту доле!

Слатки бол од ког он скоро губи дах!
Хајде, душо, њустѝи да ѝи дам ѝрви.
Циѝареѝу, молим. Хоћеш да ућеш?

Возим брзином звука: и надам се
да могу успорити пре скретања.
Кривина се већ назире, ено је:
тренутно крај ње маршира оркестар.
Деца у ритама радосно скачу
чим ме угледају, позивају ме.
Шта сад? Кд онај пре? Да зовем маму?
Питам да ми отвори и љуља ме?
Љуљај ме, љуљај, с ѝрсѝима у коси.
Прохладно је сад, хладно у дивљини.
Желим ѝе, мама, с ѝесмом из давнина,
с ѝолом сисом ѝѝо ми кайље у усѝа.
Да л' тако да скријем оштру кривину
док успевам да надмашим чак и звук?

Све је инертно у последњем трену:
Ветар што дува не помера ни лист.
Крилата птица виси са облака.
Људи спавају не склопивши очи.
И талас стаде – пет центиметара
пред удар о стене где још не свиће.
Ено, сви гледају а не виде ме:

Мајка:

Пипа међу ногама тражећи ме.
Маже груди млеко, да ме приволи.
Очи пуни сузама и жали ме.
Порађа се, седа, затим умире.

Отац:

Пробали смо јалово много пута
и сад, кад сам почео све да схватам,
нема ничег. *Нема ничеѝ*, кажеш ми.
Чак ни те слике мене у твом крилу.
Ко си заправо ти, страшни човече?

Прва жена:

Видим да ме гледа скривеног лица.
Гледа иза лажи што сам јој рекô
и броји децу што би била наша
и спаљене месеце и године.
Крај ње је човек, тражи да га воли.
Она се осмехне и одмах легне.

Моја деца:

Траже како да промене презиме.
Очи им запливале слепим морем.
Лица напукла. Офарбана бело.
Лица непрепознатљива; кô лажна.
Лица попут мога кад спази сунце.

Све је стало у последњем покрету:
боје се мешају, звуци утихну,
мирис ништавила, крајња линија.
Силазим низ степенице, кроз врата
што воде ван мене. А сада за мном
остаје још недовршена књига,
напола почета слика без боја.
Ја у младости, ја у старости, ја
тих, инертан, блед. Све је без облика,
без боје, без имена. Све је ништа.

МАРИЈА МАГДАЛЕНА

*Исус је умро за неције њрехе, али не моје....
Пеџи Смиџ, „Глорија”*

Уз ово стење припијен је тих глас
жене која је дошла из далека.
Мислила је, видеће тог Исуса
што хода сам по узбурканом мору.
Мислила је, с раширеним рукама
стајаће и зваће је да га прати.
Мислила је, видеће мрљу крви
његову, кô своју једном месечно.

Мислила је, видеће га, волети,
пролити мало преосталих суза
што јој навиру у болесне очи
да му чисти ране на длановима,
простре седу косу да их обрише.

Погледала је к мору; нема никог.

На мору су били таласи и крв,
мук многих дошлих и прошлих година;
На мору је била празнина, тама,
чим је сунце зашло и отишли сви.

Тад ова жена отиде полако,
остави свој глас припијен уз стење,
упали ауто, брзо се одвезе:
можда ће јој Исус доћи у кућу.

ИМАНУЕЛ МИФСУД рођен је на Малти 1967. године. Прозаиста је и песник који је освојио више награда. Писао је и књиге за децу.

Године 2002. освојио је Националну награду за прозу, за збирку кратких прича *Необичне приче Саре Су Самуш*. Исту награду освојио је и 2014. за роман *Луша Хајм*, који је преведен на енглески, српски, словеначки и арапски језик. Године 2011. постао је први малтешки писац коме је додељена велика међународна награда, када је његова књига *У име оца (и сина)* освојила Награду Европске уније за књижевност. Многе његове песме такође су преведене на више језика. Године 2005. његова збирка *Поверљиви извештаји* објављена је у Ирској, а 2014. избор песама објављен је у Словенији. Мифсуд је освојио Националну награду за поезију 2015. и 2016. године својим најновијим збиркама *Пенелойа чека* (објављена у Великој Британији под називом *Игра шаласа*, 2017.) и *Риба*, које ће у Србији објавити Трећи Трг.

Имануел Мифсуд држи предавања из књижевности и позоришта на Универзитету Малте.

Милан Добричић

Мерсе Родореда

КРВ

Превела с каталонског Јелена Петановић

Видите – рекла ми је – у овој празној леји мој муж је сваке године садио далије. Издубио би ашовом рупу у мекој земљи и ја бих му додала луковице једну по једну, а он би их смештао и полако покривао. А ноћу, кад би ми рекао „дођи“ и пуштао ме да наслоним главу на његово раме привијајући ме у загрљај – јер ми је говорио да без мене у близини не би могао да заспи – иако је опрао руке осећала сам мирис те тако добре земље. И мој муж је говорио да су далије наша деца, јер је он био такав, знате, шаљивција, увек спреман да ме засмеје. Ја сам цвеће заливала по цео дан, а он би ипак, иако је пролазећи баштом кад се враћао кући с посла видео да је земља влажна, рекао љубећи ме: „Да ли си залила далије?“. А знате ли да се мени као младој то цвеће није свиђало, јер је више као неко цвеће које смрди. Међутим, данас кад пролазимо поред нечије баште са далијама, или испред излога цвећаре, увек застанем да их видим, и онда као да ме нека велика и снажна рука ухвати за срце и одједном се стегне, и дође ми као нека несвестица.

Јер треба да знате – када смо се венчали, отац ме је скоро проклео; он није желео да се удам за њега, зато што је мој муж био ванбрачно дете; али ја сам била лудо заљубљена и нисам се обазирала на то, међутим, после годину дана мој отац је умро и тада сам мислила да је умро од старости, али како је време пролазило, схватила сам да га је убила туга због моје непослушности, и, понекад, кад би ми муж ноћу рекао „дођи!“, имала сам жељу да заплачем.

Били смо срећни и волели смо се и није нам ишло лоше, штавише ја сам радила, шила сам одећу за децу и газде су ме много цениле, и увек смо имали коме да се обратимо у случају да се разболимо... Ви ме гледате и можда мислите да сам одувек била оваква, зар не? Да знате само како сам била лепа... Док смо се забављали, муж ме је понекад гледао ћутке

и прелазии ми прстима преко лица и тихо ми говорио, као да га је мало срамота да ми каже: „лепотице!“ ... Није да сам била оно што кажу заносна, али имала сам веома сјајне и слатке очи: попут сомота... извините што овако причам, али то је као да говорим о ћерци коју сам имала и која је умрла, знате? И мислим да је све зло што је дошло било јер сам ушла у брак врло млада, знате? И све је почело кад сам престала да будем жена. Раније сам била нервозна само оних неколико дана у месецу, и мој муж је, кад би ми се приближавала нервоза, говорио смејући се: „Тачно знам шта ће се десити!“, и никад се није преварио. И отприлике у то време мој муж је изгубио намештење. Газда му је банкротирао, и после неколико месеци код куће, постао је страшно нерасположен, иако сам му говорила да се не секира јер имамо довољно да преживимо. Један пријатељ, који је био конобар, почео је да му говори да је посао конобара добар и прилично лак посао, па је мој муж постао конобар иако је био више чиновнички тип.

После седам или осам месеци пошто је почео да ради као конобар добила сам анемију од превише посла и премало спавања, јер морате знати да сам га увек чекала кад се ноћу касно враћао кући па ми је после било тешко да поново заспим, јер се он увек, иако је спавао доста добро, вртео у кревету и свлачио ми прекривач. Продали смо велики кревет и купили два мања, и видите, то је почело да нас раздваја. Кад је било месечине, гледала сам га са свог кревета и изгледало ми је да је далеко, далеко, и да смо помало мртви једно за друго, јер нисмо могли да се додирнемо. „Спаваш ли?“, питала бих га, и ако би ми рекао „не“ била бих мирнија јер сам му чула глас. А ако је већ заспао, не би ми одговорио... Видите какве ствари могу да унесреће особу, ех? И мало-помало ми се чинило да ми не одговара јер се прави да спава и почела бих да плачем из чиста мира, тихо, јер знате, мој муж је радио у једном кафеу на Рамбли а тамо све врви од жена. Једне вечери док сам плакала јер сам мислила на оца, који је морао да умре као да нема никога на свету јер ме се одрекао због моје љубави према мужу, мој муж је устао, сео до мене и упитао: „Шта ти је?“ Уместо да се смирим почела сам да јецам од узбуђења, и муж се испружио до мене и пребацио руку око мог тела и, привукавши ми главу свом рамену као некад, рекао: „Сутра ћемо садити далије, спавај, чујеш ли?“ Али нисмо могли да заспимо и видели смо како се рађа дан, а сутрадан, кад се вратио с посла, рекао је да га боли глава и да је веома уморан и да је то због мене. Скувала сам му чај од липе, али није га хтео. На крају је попио аспирина и био је блед као крпа.

После неколико дана рекао ми је: „Знаш ли ону девојку две куће ниже?“ „Не знам на кога мислиш!“; а погледала сам га као да ми је у том тренутку рекао: „Заљубио сам се!“ . Нисам могла рећи ништа више, иако нисам знала ко је та девојка и зашто ми је спомиње. „Она што има два

брата...“ „А, знам сад ко је. И шта с њом?“ „Па, ради код мене у кафеу: она је касирка.“

Мало ниже од нас у улици живели су два младића и девојка – касирка, само три године су живели ту и девојка је била врло млада, више као девојчица и лети је увек носила белу хаљину с везом на грудима. Не знам зашто сам тог дана морала да чекам мужа на капији. Враћао се око два по поноћи тако да сам, кад сам угледала његову малу сенку наврх улице, брзо отрчала у кућу. Док сам га чекала, понекад сам мислила на оца: кад сам била мала, слао би ме у куповину код бакалина и онда би ме чекао наслоњен на ограду терасе. И није ми се то свиђало. Скоро да нисам могла да ходам јер сам знала да отац прати погледом сваки мој покрет. И зато сам пре него што је муж могао да ме угледа бежала у кућу и увлачила се у кревет, или се прихватала веза, и ако би ме затекао како шијем, рекла бих му да је неки хитан посао који сам морала да завршим и да сам због тога остала будна до касно. Све док га једне вечери нисам видела како се враћа са девојком и од те ноћи су се увек враћали скупа. Није било ништа чудно, наравно, живели смо толико близу једни других. Нисам мислила ништа лоше, не. Мој муж није био као други мушкарци и увек, откад смо се венчали, волео је само мене. Ишли су полако и нисам видела да су се држали подруку. О, не! Једино, знате, увукло ми се у главу. Али да их нисам видела да се враћају заједно, не би ми се десила једна чудна ствар. Учинило ми се да сам мужу на сметњи, да се нешто променило и полако сам почела да се склањам од њега. Једва сам разговарала с њим од страха да ми не излети да га ноћима чекам на капији. Једног дана сретох девојку у пекари. Није ме препознала. Желела сам да ме препозна, да ме поздрави и да ми каже да су она и мој муж пријатељи. „Ваш муж и ја радимо за истог газду и идемо истим путем и ноћу се враћамо заједно...“ Розер, моја дугогодишња другарица која ми понекад помаже у шивењу, казала ми је: „За мушкарце, што више година имаш, то горе. Кад те виде стару и истрошену, нађу млађу... и нема потребе секирати се због тога.“ Ја сам пожелела да јој кажем: „Мој муж није као други, знаш, и зато сам га изабрала. Кад се гледамо, не видимо какви смо него какви смо били.“

Једне вечери мој муж је дошао и није личио на себе. „Шта ће рећи Марија кад сазна да ме сваке ноћи чекаш? Њен брат те је видео с прозора своје собе и данас ми је то рекао. Каже кад нас видиш, а ти побегнеш унутра. Зар те није срамота?“ Сутрадан сам отишла у пекару да видим да ли ћу наћи девојку. Тек после три дана сам је срела. Коса јој је била много црна и таласаста и очи много тамне и као пуне воде. И кад је тражила хлеб од пекарке, зуби су јој изгледали као два реда бисера. И нисам га више чекала на капији. Чекала сам га с лицем прикованим уз прозор у потпуно мрачној соби. И кад би отворио капију, брзо сам улазила у кревет. И док

сам га тако чекала, луда, наравно, мислила сам да се тако једне вечери неће вратити и да га више никад нећу видети. Јер изгледа да се жени, кад престане да буде жена, глава напуни лудостима. Раније се, кад сам се враћала с посла, дешавало да прођем поред кафеа у коме је радио мој муж, и ако бих га видела, махнула бих му руком не заустављајући се; али сада сам се трудила да не пролазим туда и једва у томе успевала. И питала сам се: шта се десило с нама? Као да смо постали странци једно другом, а он сада има скривене мисли. И осећала сам се страшно напуштено. Али видећете већ, не знам ни сама како, од потпуне тишине прешла сам на кукњаву. Знате, једне вечери сам плакала окривљујући се за толику патњу и била сам сигурна да он још не спава и да се само прави да ме не чује, и дочекала сам свитање страшно тужна и неутешна. И много сам плакала и очи су ме пекле кад сам шила, и живела сам са огромном тугом. И била сам тако мршава да је на лето лекар рекао да одем на одмор, па смо отишли у Премију де Мар. Изнајмили смо кућицу. После ручка сам спремала вечеру и вечерали смо на плажи. И била сам мирна јер нисам уопште мислила на касирку. Недостајала ми је кућа, знате? Моја башта у којој је тада цветао јасмин, онај који има оне цветове у облику малих звезда. Моме мужу је такође недостајала; иако је он сваке вечери ишао у кафић да попије пиће и одмах је нашао друштво.

Једног поподнева, кад сам стигла на плажу – мој муж је отишао пре мене и већ неко време био тамо – затекла сам га опруженог поред неке девојке. Кад сам пришла, девојка је уморна и ушла у воду. Муж ми је рекао да је не познаје, али да је легао поред ње само да види израз на мом лицу кад дођем и нађем га с неком девојком. Пре вечере сам се окупала и кад сам села на песак, приметила сам да више немам млада колена, јер сам ја, знате, имала бела и обла колена и док смо били на медуном месецу... муж ми их је љубио и говорио да су као од свиле. Али тог поподнева, док је сунце залазило, видела сам, пружајући ноге, да су ми колена потпуно зборана. Схватила сам, али заиста сам схватила, да више нисам млада. Јер знате, раније кад бих видела неког старца, видела бих га таквог какав је, неспособна да замислим какав је био кад је био млад; као да су старци нека врста људи која се већ родила ружна и изборана, без зуба и без косе. Као да су с другог света. И тог тренутка сам се ужелела крви, оне крви коју кад сам први пут угледала плакала сам неутешно јер сам мислила да је то нека фалинка због које нико неће желети да се ожени мноме. Јер, знате, неколико дана у месецу нисам била своја, али кад би се то завршило, била сам на небу и као изнова рођена. Док сам сада увек била иста, или боље речено, било ми је све горе. Или ако желите, ни боље ни горе, као што кажем доктору. И пошто ми се учинило да ме муж не воли толико, чинило ми се да и ја њега мање волим, јер нисам могла да му се

свидим и јер кривица за све што се дешава, што коначно и није било тако битно, није могла бити само моја. А кад бих помислила да сам крива, ухватила би ме тако нека нежност и велика жеља да волим исто као пре двадесет година. Али нежност је престала оног дана кад сам видела да су ми колена мало остарила. И поново сам провела непреспавану ноћ, лежећи на кревету окренута лицем ка небу. А кад жена осети ове ствари, желела би испружену руку и тихи глас који би јој рекао: „разумем!“ Али како да једна жена као ја нађе глас који говори речи које су потребне, ако их и ја сама једва разумем, схватате ли? И последњих дана ван града ми се десило... ех, није ли живот чудан? Уместо да патим мислећи на девојку с плаже и на речи мога мужа које је изговорио осмехујући се заједљиво, почела сам да патим мислећи на комшиницу. Мислила сам да сам ја крива ако нешто постоји између њих. Јер уместо да сам проводила ноћи шијући и везући лишће и цвеће и животињице на дечјим оделцима, требало је све да оставим и требало је да идем и тражим свог мужа – као што толико жена на овом свету ради – првог дана кад сам их видела да се враћају заједно. Сад, додуше, не могу да кажем... Једну ноћ сам то урадила. Једне ноћи, око једанаест, очешљала сам се... а ако вам још кажем да сам тог поподнева опрала косу и направила увојке... Обукла сам белу блузу коју нисам носила годинама и испеглану сукњу и отишла на Рамблу. Застала сам на ивичњаку с друге стране улице и прво сам угледала, у даљини, заклоњену људима за столовима и људима који су излазили и улазили, касирку; тако младу, мајко божја, с косом распуштеном преко леђа као анђео, и помислила сам да је тренутак да урадим оно што је требало већ прошао, већ је било прекасно да се било шта спречи. И осетила сам да ми је блуза лоше опрана, сукња стара и вратила сам се. Уснила сам сан... Сањала сам да ми се отац враћа кући и да га прати једна девојка за коју сам одмах помислила да сам ја. И муж ми је рекао: „Може слободно да дође, врло је забаван, тако велики...“ И мој муж и девојка су нестали и остали смо сами отац и ја и спуштали смо се каменим степеницама и стигли до плаже с финим песком, а тамо смо сваки час наилазили на дебла од црног дрвета и на сваком је била риба која је изгледала као мртва, а ја сам чула како дише. И мој отац је рекао: „Појешћемо их за вечеру“, и онда смо почели да се пењемо лествама попут оних у циркусу, што су много стрме, а лествице су од дрвета. Ја сам ишла носећи флашу пуну воде у свакој руци и много сам се бринула, пењући се уз лестве, да не паднем. А мој отац је ишао испред мене и наређивао ми: „Пењи се, пењи се...“ Кад смо стигли горе, морали смо да скочимо на неки кров. Док сам скакала, једна флаша ми је испала и следила сам се од страха. „Убила сам неког!“, помислила сам. И учинило ми се да сам оца изгубила, али нашла сам га на сеоској пијаци, усред трга. „Морам да купим воће за оца...“. Била сам

пред једном тезгом јабука и продавачица је покушавала да ме се отараси, а ја сам била љута и било ми је хладно. И окренула сам главу а мој муж је био иза мене и смејао се као лудак. „Видиш?“ – рекла сам му, онако на ти, као да ми је друг, „сад ми је доста... али морам да носим воће оцу. Да није тога, могли бисмо да се прошетамо.“ И онда је изгледало као да се шетамо испод неког врло ниског моста и ја сам већ бацила кесу с јабукама. Под мостом је вода била прозирна као стакло и мирна; с једне стране воде било је јато риба разних боја, али све боје су биле мртве боје. Један човек је рекао: „Погледајте их. Све су мртве. Вечерас су почеле да умиру једна за другом.“ И на крају сам се нашла у једној кући у којој је било славље. Била је то кућа као хотел и ходницима су пролазили ужурбани људи, а конобари су носили послужавнике пуне хране и ја нисам могла да направим ни корак. Једва сам стигла до трпезарије, и за столом затекла Розер, ону другарицу која је често радила са мном, и питала сам је: „Дали си ми видела оца?“ У том тренутку мој муж је прошао брзо као муња. „Не, нисам га видела, био је много уморан и ко зна где се денуо.“ И један глас је почео да дозива мог оца по имену много гласно и брзо и дуго. И онда сам видела једног веома високог богаља, с носом од картона како ми се приближава храмљући. Док се приближавао, погледала сам му шаке. Биле су то веома мале шаке, као дечје и потпуно поплавеле, са кратким, страшно надувеним прстима. Не знам зашто сам, гледајући му прсте, претпоставила да је тај богаљ мој отац; чим сам успела, скинула сам му нос од картона и ухватила га за врат као да је лагано детенце. Ишла сам тако кроз ходнике тог такозваног хотела, и пробудила сам се... И нико није знао да ми протумачи тај сан... али ружан осећај је остао.

Када смо се вратили са одмора, башта је изгледала тужно. Розер је дошла неколико пута да залије цвеће, али сунце је спржило оно најделикатније, којем вода треба сваки дан... Муж и ја смо се заједнички потрудили да направимо нови врт. донели смо ђубриво, засадили далије, истина с мало закашњења, и после петнаест дана башта је изгледала као башта неке господе. Те последње године далије су процвале тако велике да је сваки цвет изгледао као дете. Било их је свих боја, знате. Од крвавоцрвених, до жутих, белих и роза, тако деликатне роза боје да је свака латица изгледала као свилена трака. И оног дана кад се прва далија отворила – пупољка тврдог као камен – сазнала сам, рекла ми је пекарева жена, да се касирка удаје. И случајно сам видела свадбу јер сам изашла да почистим пред кућом. Она је носила светлоплави костим и беле рукавице и беле ципеле и букет љубичица увезаних тракама које су висиле. Немојте се смејати, али ушла сам у башту све певајући и с таквом радошћу да сам руком прелазила преко сваке далије милујући их као да су ми деца рођена. Цео дан сам била весела, тако весела да

немам речи да вам опишем. Нисам могла да шијем, ишла сам из собе у собу поспремајући. Разместила сам кревете који су били намештени и променила сам чаршаве и ставила сам прекриваче од свиле. И спремила сам мало мезетлука да има кад ми муж дође. Ставила сам свечани столњак на сточић поред прозора и направила колач.

Кад се мој муж вратио, сва светла су била упаљена у кући, и била сам уморна, а кад сам га угледала, срце ми је сишло у пете. Ушао је и затворио врата толико утучен, да сам за тренутак помислила да је болестан. Отишао је у собу и ја сам га пратила, без гласа, као да сам му сенка. Скинуо је сако и ставио га преко кревета и отишао до прозора и остао да стоји тамо као дрво. Нисам се усуђивала ништа да кажем. Узела сам сако и сећам се да сам ишла на прстима као да сам ушла у цркву кад се говори Оченаш; и окачила сам сако на чивилук иза врата. И мој муж је био тамо, миран, окренут према башти а мени леђима. Приближила сам му се и нисам ни имала времена да га питам шта му је, он се окренуо и загрлио ме и знате, плакао је... И плакао је тако неутешно, као ја оних вечери кад сам била најтужнија. Није ми ништа рекао, не. Питала сам га зашто плаче, али није хтео да ми одговори. Коначно се смирио и рекао ми: „Хајдемо на спавање, хајде...“ И изгледао је као мало дете и било ми га је жао...

Много је дана прошло док нисам сазнала истину, знате. Јер кад бих га питала зашто је оног дана плакао, направио би љутиту гримасу и унервозио се. И много дана и много недеља нисам могла да га питам зашто је плакао оне вечери и очајавала сам јер није желео да ми каже и онда сам и ја желела да плачем и свет ми је изгледао црн, црн... Скоро нисмо ни разговарали. Све само: „да“, „не“, „да“, „не“... и ништа више. Оно што сам осећала мора да осећа неко ко се дави. И знате ли да сам све видела јасно, мој муж се заљубио у комшиницу и био је очајан јер се удала. И излуђивала ме је помисао на то што сам се ја толико плашила да ће се заљубити управо онда кад се он заиста и заљубљивао. „Тужан си јер мораш да се враћаш кући сам?“, успела сам да га питам. „Желиш ли да ја дођем по тебе?“. Изгледало је као да га је пчела убола. „Само ми фали да ме правиш будалом.“ И онда смо почели да се свађамо. Јер сам му одговорила да није глупо да жена иде и чека свог мужа кад излази с посла, а он да јесте, и тако све до јутра.

После тога петнаест дана нисмо разговарали. А кад смо почели да разговарамо, велика штета већ је била учињена. Гледала сам свог мужа и видела га таквог какав јесте. И био ми је врло смешан... Фалила су му три зуба и могао је да жваће само са једне стране. И кад је јео, један образ му је био празан а други пун, и то га је деформисало на врло комичан начин. И јео је на брзину, као животиња, с лактовима у ваздуху, и ходао је мало накриво, као да и ван кафане носи салвету преко руке, очи су

му биле помало кржаве и кад се смејао, од толико насилног осмехивања клијентели, уста су му се кривила на посебан начин.

Те зиме се разболео, знате. Добио је врло тежак грип и скоро да је прешао у упалу плућа и онда се уплашио и склупчао се до мене и био умиљат као мало дете. И мало сам се разнежила. Али чим се опоравио, почео је да се глумира. Почео је да ме препада, то јест, да ради ствари које ме плаше: не могу вам рећи какве све ствари јер не бих завршила никад, мале ствари, знате? Све пакосне, и ја сам била жива распета.

Лето се завршило с кишама. Све далије су гледале у земљу и морала сам да их ојачам трском да их усправим. И мало-помало стигла је јесен, с краћим данима и свежим ваздухом. Док је јео, ја сам му доносила храну и забављала се гледајући га како халапљиво једе и често се једва уздржавала да му се не насмејем у лице. И на крају ме је ухватио. И сећам се да је сутрадан пошто је схватио дошао кући са колutom електричног кабла. Нисам га питала шта намерава с њим. Следећу недељу је провео инсталирајући прекидач у нашој соби „да могу да упалим светло у башти, да не морам да идем чак до дрвених врата на улазу.“ Кад је завршио рекао ми је: „Пробај, пробај... видиш? Како ти се чини? Сад кад ноћу касним и мислиш да се враћам с неком девојком можеш да нас осветлиш, и да се не мучиш да идеш до улаза“... „Одлично“, одговорила сам.

Кад је дошло време, као и сваке године, почупала сам далије и сачувала луковице у једној фиоци у остави, на тераси. И 28. октобра, видите, сећам се као да је било јуче, ушао је у кревет, угасио је светло и заспао. Ја такође. Не знам колико дуго сам спавала, кад сам осетила, овде, усред груди, неки као много јак терет, као тег, као неку врсту притиска и пробудила сам се као да сам још у сну и из велике даљине чула сам, врло јасно, али као кроз неку маглу, глас мога мужа који говори: „Устај, пожури, устај...“ Устала сам поскочивши и мој муж скоро гурајући ме приближио се прозору: „Не видиш ништа?“ „Не.“ „Ништа? Сачекај.“ Онда је упалио светло у башти и видела сам... Прво сам видела сенку наслоњену о стабло мандарине а кад сам се боље погледала видела сам да је тамо била једна девојка. „Шта је то?“ „Девојка. Зар не кажеш стално да идем с девојкама? Па, ево, види, у башти су све.“ „Мора да сањам“, рекла сам, и онда је он почео да лупа по стаклу и девојка је полако почела да се помера, као да није с овог света, кренула је према капији и да нисам чула шкрипу ограде мислила бих да ми се привиђа. А мој се муж држао за стомак и смејао... не можете да замислите колико се смејао. Сутрадан ме је питао шта ми се десило претходне ноћи кад сам у сну почела да вичем да је нека девојка у башти. И завртела сам главом. „Не, нисам сањала, то је зловна шала коју си спремао одавно, од дана кад си поставио прекидач у собу.“ И кад је отишао на посао, истрчала сам у башту, до дрвета мандарине,

да видим да ли могу нешто да нађем, ни сама нисам знала шта, нешто опипљиво, као птичје перо кад га птица изгуби. И нисам нашла ништа. Ни отисак стопала, јер је земља под стаблом мандарине била тврда. И цео дан сам провела као луда размишљајући да ли је оно што сам видела синоћ било јава или сан. Јер онај сан који сам вам испричала о мом оцу је био другачији, био је прави сан, а оно што се десило те ноћи била је шала коју ми је муж приредио, а после је хтео да ме направи лудом. Кад је пао мрак, затворила сам и закључала кућу и дрхтала сам од страха, и да би ме страх прошао, почела сам да претурам по фиокама не знајући тачно шта тражим, а схватила сам шта је тек онда кад сам то нашла: тражила сам слику свог оца, јер ја, знате, нисам од оних жена чији су зидови пуни породичних портрета. Била је то слика на дебелом картону, избледела од времена и влаге, и извадила сам је из фиоке: на коленима и хватајући је са обе руке као да је реликвија. Време му је избрисало цео доњи део лица, али очи су се виделе веома добро и биле су тако пуне доброте да су се моје напуниле сузама. И отишла сам у собу и ставила портрет свог оца на сточић поред кревета, наслонивши га усправно на бокал да ми прави друштво... Од тог дана почела сам да живим са оцем. Разговарала бих са сликом. Говорила бих јој: „Идем у куповину, чујеш? Не брини се, брзо се враћам.“ И чинило ми се да ме отац гледа и говори: „Иди, иди.“ И те године мој муж и ја смо се растали. Било ми је веома тешко, јер мој муж није хтео да се разведе и говорио је да смо већ превише стари за такве лудости, али знате, није ми било друге, јер кад би се вратио кући, ја сам постајала тако узнемирена и нисам се осећала добро све док не би отишао. Сад он живи у кући неких рођака и кад се сретнемо на улици рукујемо се и он ме пита: „Како си?“, и ја му кажем: „Добро, а ти?“ И видите? Никад више није било далија у оној жардињери. Понекад, кад почну да расту, почупам их и издубим мало земљу да не буде ружно, а кад видим далије у неком излогу, дође ми као нека несвестица и, извините на изразу, припадне ми мука.

МЕРСЕ РОДОРЕДА (1908–1983) најзначајнија савремена каталонска списатељица. Написала је дванаест романа, четири збирке прича, неколико позоришних комада и прича за децу и младе. Њен роман *Дијамантски шпир* (1962) сматра се најважнијим романом на каталонском језику свих времена. Добитница је свих престижних награда за књижевност. Њена дела преведена су на више од двадесет језика.

Јелена Петановић

Ентони Шефер

УБИЦА

Предео са енглеског Боривој Герзић

Лица:

Норман Бартоломју

Мили Сајкс

Наредник Стенинг

Елизабета Бартоломју

Одиграва се у Нормановој кући.

Време – садашње.

(Напомена: Од почетка комада до првих речи: „Сада кад си отишла и оставила ме у сузама...” требало би да пројекне тридесетак минућа.)

ПРВИ ЧИН

I сцена

Док се светла у игдалишћу полако тасе, видимо спољашњости куће Нормана Бартоломјуа како се оцртава у зимском сумраку. То је велика сеоска кућа окружена дворишћем. Она је или наликана на платну, осветљеном слабом светлом, да би до изражаја дошла унутрашњости Норманове дневне собе, или је то, што је још боље, филмски снимак на ком се види таква кућа с јединим осветљеним прозором који се зумира док слушамо Норманов тлас. (Претечења музика може да дојуре са радија, и да се управљају одређеним тренуцима током комада да би појачала најтешћи, као у филму.)

НОРМАН (за себе, споља): Да постанем убица – то се у последњих неколико година уобличио у моју једину, сталну, неутаживу страст. Не случајни убица у кафанској тучи, или безумни убица у некој бедној

породичној свађи, него велики класични убица – човек који разуме праву природу чина убијања – који заправо схвата да кад човек једном свесно изврши злочин, више нема никаквих кочница јер је смрти погледао право у очи. Моја амбиција је да се придружим том необичном клану у коме ниједан члан не познаје оног другог, и да се супротставим свету. Потом ћу бити сам, поносно ћу ићи грешним путем спаса, и бићу величанствен у својој вери у извесност божанског опроштаја. Морам признати и да се моја опседнутост не односи у потпуности на филозофско задовољење. Лична таштина ту игра значајну улогу, као што је случај с већином опсесија, а циљ ми је да ме мој злочин, ако већ не могу да постанем славан, бар озлогласи за сва времена, и зато се с највећим могућим уживањем радујем завршним сценама драме – то јест, тренутку када ћу бити ухваћен, што је наравно неопходно да се догоди. Огроман аудиторијум бар ће начас видети како ме убацују у полицијски аутомобил и избацују из њега, или ће видети цртеже како седим на оптуженичкој клупи у судници број један у Олд Бејлију, или ће зурити у моју воштану фигуру у музеју „Мадам Тисо“, с мојом аутентичном гардеробом коју ћу дати на позајмицу, док опасним погледом зурим у њих с неког свог портрета као из ноћне море, и они ће се питати, завидећи ми, да ли ће икада сами моћи да пређу ту величанствену границу која дели плашљивог човека од поносног убице, јер сви знају да је човеку потребна огромна храброст да на овај начин изазове Бога. Једино ми је жао што је вешање укинута, а са њим и та чудесна мистерија током три недеље могућности помиловања, између изрицања пресуде и егзекуције, као и срцепарајући доручак, па шетња у осам ујутро, и неосвећено тло. Међутим, довољно је знати да сам ушао међу одабране – да стојим раме уз раме са Хитом и Хејгом, са Кристијем и Крипенем и осталим врхунским злогласним убицама... и заиста ће тако бити!

На крају овог говора видимо Нормана Бартоломјуа, осветљеног рефлектором, или на други начин означеног неким светлом, као оног који је говорио оно што смо до сада слушали. Он је згодан улаћен човек од око тридесет и пет година, лежерно обучен, има панталоне и џемпер. Стоји у својој дневној соби крај шафафелаја и слика. Како се светло појачава, видимо да је предмет слике његова девојка Мили Сајкс, која седи у фошељи и листа часопис. Она је десет година млађа, живахна је и секси.

Све јаче светло такође открива целу сцену – уметничкову дневну собу – атеље са уобичајеним сликарским прибором разбацаним околно. На задњем зиду истакнуто је уљана слика згодне плавуше, држеће жене од око 48 година. На зидовима су и слике са сценама разних убистава, у стилу Френсиса Бејкона. У дну просторице, десно¹, налази се кухињски простор, са илинским шоретом и судојером с текућом водом, inter alia. Поред ове просторије

¹ Када се гледа из публике. (Прим. прев.)

је ходник који води до улазних вратића. Централни део сцене је дневна соба с шроседом, фошељама, сћочићима с лампама, телевизором и великом дућуљастом пећи, у којој тори јака вајра. На левој сћрани су вратића шћо скривају сћейенице које воде у шодрум. У дну шозорнице, лево, сћейенице воде до торње талерије, где је кућашило; иза њега је сауна, одвојена вратићима на којима, на вешалици, виси кућни отршач. У кућашилу се налази велика сћаринска када. (Ефикасан начин да се прикаже унутрашњосћ кућашила и сауне јесте да обе шросћорије умесћо зидова имају засћоре, шћако да када су у ушшреби моћу бишћи осветљене и видљиве шублици, а када нису, замрачене). У дневној соби исћакнућ је велики шрозор који шрошћића северну светлосћ.

Мили се осмехне Норману и шромени шоложај. Он је шшомене да седи мирно и ушурбано насћави да слика. С времена на време она окрене лист шасошса; он је мрко шшледа. Нашшкон, он јој, мимиком, шшнуди шшће. Она одобравајући климне шлавом, он јој сипа шшће у чашу; она узме чашу. Он је шшљуби, зашћим се врати да шшледа шлашћно, а онда, шре неш шшћо насћави са сликањем, намесћи јој косу, укључи радио, шћа и себи насће шшће и наздрави јој. Обоје шшћу на екс. Он се врати до шшћафелаја, шћа је с времена на време лукаво шшледа. Наједном се зачује шрасак (чаша јој је исћала из руке); она се сћировали на шод без свесћи. Он хшћиро шриће фошељи и узме ешаршћу с наслона. Пажљиво је обавије око девојчиној вратића и снажно је сћейне. Уз досћа дахшћања и најрезања, сћейе је цео један минућ. Зашћим шћажљиво осмошри Мили, измери јој шулс, шшслуша јој срце шшћд. Задовољан шшћо је мршва, шшрезно извуче ешаршћу с шрећиба њеној вратића. Онда јој свуче одећу с шела и шћажљиво је окачи у орман. Одједном се укочи, као да је чуо неки звук, и шћако сћшшћи, шслушћујући.

Тихо шрилази улазним вратићима и шшћвара их. Након дуће шшзузе, вратића зашћвори и закључа, шћа се врати до шела, које зашћим умошћа у шебе.

Шећов следећи корак је да узме клешћа и извади неколико зуба из лобање. Сћави их у сћшћклену суд, у који насће киселину из сћшћклене бочице. Пара се диже из суда.

Онда шшодитне леш и носи шћа сћейеницама до кућашила. Ушћали светло и убаци шшело у каду. Чује се слаб шшшћ звук. Тело окачи наошћачке на месарску куку и најрави рез да би исцедио крв. Зашћим шћеданшћно савије шебе и сшће сћейеницама с шћим у руци. Хшћиро се свуче до шаса и у боксерицама оде до кухиње, где сћшавља дућачку шласћичну кецељу за кување. Узме касайски нож и шшесћеру за месо и шшложи их на сћшћо који се налази насред собе. Онда сшће у шодрум и врати се с неколико великих шласћичних кеса које сћшави шшкрај ножева.

Кроз шрозор се види одсјај фарова аушшомобила и чујемо како аушшћо усщшорава и заусщшавља се.

Успаничен, Норман хиширо прилази прозору и леда најоље. Након дује паузе, чујемо како се мошор ауша пали; светлости фарова се јуби. Уздахнувши са олакшањем, он се враћа у кухињу, где насје себи дуили виски и ујали цићарешу да умири живце. Гледа своју руку која подрхшава. Дрхтање полако престаје.

Сада узима нож, шестеру и кесе, пење се степенницама, улази у кујашило и, кад скине леш са куке, прионе на посао. Почине с ножем, па прелази на шестеру. Чујемо врло специфичан звук шестере како реже кости. На крају, видимо па како се исправља, држећи руку коју ставља у кесу. Затим одвоји и друћу руку, па издигавши шаку, с домалој прста скида прстен. Руку стави у друћу кесу. С две кесе, излази из кујашила и оглази до пећи. Убацује кесе у пећ, и оне се одмах шоје. Сада видимо да су му кецеља и руке умрљани крвљу. Пали леш-лампу и шоји прстен у авану. Смесу убацује у пећ.

Одједном, неко најло јурне новине кроз поштански отвор на вратима; оне пресну на под.

Успаничен, он поскочи и подигне их с пода. Гледа наслов: „Појрсје нађе-но у дрвеној кућици за чај“. На фотографији се види ошужени с каушом пребаченим преко главе у праћни полицајца. Он седне и са очигледним задовољством чита чланак. После неколико пренушака устане и баца новине, сад умрљане крвљу, на под.

Врати се у кујашило; носи електричну бушилицу с прикључком за шестеру и креће да обрађује ноћу. Посао је врло најоран али, уз много звукова шестерисања и ломљена костију, најокоп усје да одвоји ноћу, коју пошом ставља у кесу. Онда поново силази до пећнице и убацује кесу у њу.

Зазвони сат-будилник и препадне па. Надланицом с чела брише прашке зноја и оглази до кухиње, где укључује чајник. Затим отвара рерну и вади решетку на којој је комад печеној бифшека. Месо стави на шацну. Решетку ојере, обрише крпом и врати је у рерну. Помно прегледа бифшек и пореди боју и квалитет меса са својим крвавим рукама. Марљиво пере руке под млазом воде, онда ножем одсече позамашни комад бифшека који стави између два парчета хлеба. Додаје со, бибер и сенф. Пажљиво одсече сендвич, па почне да једе док оглази назад до кујашила да насстави рад на последњем уду. Пре нешто што подигне нож, шањир са сендвичем пажљиво одложи на ивицу каде, па узме залотај и весело жваће док сече. Сјушта нож и почиње да шестерише, али услед јаким вибрација сендвич и шањир упаду у каду. Подигне шањир, затим и сендвич и само што је кренуо да па загризе, увиђа да је најошљен крвљу. Накрајко размисља, али ипак одбацује шу замисао, враћа сендвич на шањир, који сјуси на под. Насстави да шестерише све док не одвоји ноћу од шела, коју онда стави у кесу и поново силази степенницама до пећнице.

Кад дође насред собе, чује се изненадни звук шиптања. Махинално испусти кесу и окрене се ка кујашилу; у страху је да је леш васкрсао.

Гошово одмах схвати да је у пишању само звук воде провреле у чајнику и самозадовољно се осмехне. Подигне кесу у којој је ноћа, убаца кесу у пећ, заштим приђе чајнику и искључи га. Направи себи кафу, запали цигарету и дубоко увуче дим. Одлази до шелевизора и укључи га, па се задовољно свали у фошељу. На екрану се појављује кружни кадар руку како секу месо. Чује се глас сикера: „Сало је чистио месо без додатака жишарица. Због сала ће ваши љубимац жудети за прошеинима!” Мења канал. Филм који се приказује је „М”. Пишера Лора, убицу из Диселдорфа, јури разјарена томила. Норман фасцинирано зуре неколико шренушака, а онда прошив воље искључи ТВ и крене сшејеницама. У руци носи секиру коју је узео из корпе за дрва. У кућашилу почиње да одваја главу од шела. Ударци су одлучни и сшравични. После шри-четири удараца усшравља се, држећи главу за косу. Приближи је, па је посматра, а онда је из завишлагања пољуби у нос.

Одједном зазвони шелефон. Он главу сшустии назад у каду и пошрици сшејеницама ка ашарашу. Онда заштане, слуша звоњаву, па приђе шелефону и шренушак пре нешто што ће поодићи слушалицу, заустави се. Сшожии, шредомишљајући се, с крвавом руком над шелефоном. Најзад звоњава шресштане, а он се поново пење сшејеницама до кућашила, где шакује шошрсје и главу у кесе, односи их до пећи и убацује унутра.

Враћа се поново до кућашила, риба под око каде, онда у кади ошере елекшричну шешшеру, ручну шешшеру, нож и секиру, и силази сшејеницама да их врашии на своје место – секиру у корпу за дрва, шешшере и нож у кухињу.

Поново одлази у кућашило да би шемељно орибао каду, па се свуче и шочне и сам да се шодробно шере. Док шо ради, сашун му исклизне из руке и шадне на шод. Размишља да ли да га дохвати, али узме друшii, а овај ошшави шшамо где је шао. Брише се.

Одлази у сшавашу собу да би се обукао; усшутш шребаци крвљу умрљану кецељу шреко ошраде сшејенишша. Чујемо га како из сшаваше собе весело шевуши док се облачи.

НОРМАН (шева, сшоља): „Сада кад си отишла и оставила ме у сузама...” итд.

Изненада се зачује гласно звоно на врашима.

Певање најло шресшшаје. НОРМАН излази из сшаваше собе у цемшери и шаншалолама; узнемирено гледа ка улазним врашима, онда ка пећи. Сшожии неодлучно, нешомичан.

Звоно поново зазвони, несшриљиво.

Он шолоко креће ка улазним врашима; онда заштане да шрегледа своју одећу, па гледа шо соби да види има ли знакова нешових шрешашних акшивносшii. У шренушку кад звоно зазвони шрећи шутш, сшазии кецељу с крвавим мрљама како виси на ошради сшејенишша.

СТЕНИНГ (сшоља): Отворите! ... Полиција!

НОРМАН *прејрчи преко сцене до кецеље, па похића до пећи и баца кецељу у вајру. Зајим брзим кораџима иде ка врашима и отивара их.*

НОРМАН: Извините што сте чекали. Био сам у купатилу.

СТЕНИНГ: Тако, господине? У купатилу, а? Можда би било боље да уђем. (*СТЕНИНГ се провуче унутра поред НОРМАНА. Видимо да је он прејреден, ојасан полицајац, мало сџарији од НОРМАНА. У униформи је.*)

Господин Бартоломју, је ли тако? Господин Норман Бартоломју?

НОРМАН: Норман Кресвел Бартоломју, заправо. А ви сте наредник Стенинг, зар не? Како могу да вам помогнем?

СТЕНИНГ (*пажљиво гледа по соби*): Овде сам по пријави једне ваше сусетке.

НОРМАН: Надам се да није ништа озбиљно.

СТЕНИНГ: Изузетно је озбиљно, господине. Заиста веома озбиљно.

НОРМАН: Знам. Опет сам пишао на сунцокрете госпође Грин?

СТЕНИНГ: Рекао сам да је изузетно озбиљно.

НОРМАН: Жупник је нашао дугмад са шлица коју сам прошле недеље ставио на тацну? (*СТЕНИНГ забезекнуто зуре у НОРМАНА. НОРМАН наставља, мада му је помало нелагодно.*) Можда их је пришио на ону своју стару сиву одору. Недостају му већ неколико година. Заправо, требало би њега мало да испитате. Апсолутно сам убеђен да слепоподнева проводи по пољима обучен као скитница и пресреће извиђачице.

СТЕНИНГ (*показује ка прозору*): Ваша сусетка, госпођа Ремиц, пре неколико минута позвала је телефоном станицу и рекла да је кроз овај овде прозор видела да се понашате крајње сумњиво.

НОРМАН (*с осећањем кривице погледа ка прозору и крене да навлачи завесе*): Крајње сумњиво?

СТЕНИНГ: Било би ближе истини – криминално.

НОРМАН: Правим бомбу, курвам се?

СТЕНИНГ: Давите жену.

НОРМАН: Шта! ... Цело вече сам овде сам самцит.

СТЕНИНГ: Није била баш сигурна, али учинило јој се да је то ваша жена. А после тога, рекла је, свукли сте јој одећу, однели је горе, у другу собу, па се и сами свукли.

НОРМАН: Боже, боже, ко би рекао да је стара госпођа Ремиц такво њушкало?

СТЕНИНГ: Рекла је и то да сте се вратили по тестеру и ножеве, а касније и по секиру, с намером, претпоставља она, да раскомадате тело.

НОРМАН (*јева*): „Пронаћи ћу те, раскомадану, на свим нашим старим местима...”

СТЕНИНГ: Може ли без певања, господине?

НОРМАН: Зашто? И за Вуда и Билингса кажу да су из свег гласа певали пошто су их ухапсили након што су истестерисали Џона Хејза.

СТЕНИНГ: Шта ви то причате?

НОРМАН: Власника залагаонице Џона Хејза. Укокали га чекићем за угаљ у близини гостионице *Код Бровенове главе*, у Улици Бонд, на наговор његове жене.

СТЕНИНГ: И даље не разумем шта причате.

НОРМАН: Знате шта, претпостављам да је све то било ипак мало пре вашег времена – почетак седамнаестог века. Његова жена Кетрин скувала је његову отфикарену главу, да не би могли да идентификују Хејза, а господа Вуд и Билингс су у ведру однели главу до Темзе, где су је крај моста Ламбет бацили у воду. Све им је то, међутим, било узалуд. Глава је идентификована, а они су ухваћени. Што све показује, наредниче, да ако желите да се извучете кад одстраните брачног друга, једноставно морате да тело учините непрепознатљивим.

СТЕНИНГ (*равнодушно*): Управо тако, господине. Госпођа Ремиц је такође рекла да је видела како носите неколико кеса.

НОРМАН: Знате, најчудније је то што је ико уопште препознао једног власника залагаонице. Мислим – знате – ушуњате се унутра прилично посрамљени, не гледате га у лице, промрмљате: „Кол’ко ми дате за ову робу, шефе? ... Сто педесет година је већ у породици. То је двадесетчетворокатни вештачки пенис моје прабабе... мора да вреди ђаво и по.” Знате – такве ствари. Али ви сигурно не придајете много важности гледању човека у очи, зар не?

СТЕНИНГ: Господине! Молим вас за мало пажње.

НОРМАН: Ево је, имате је. Испричали сте ми једну невероватну причу о томе како комадам своју жену, убацујем је у кесе и пакујем за поклончиће. Шта сам тачно смислио да урадим с тим пакетима?

СТЕНИНГ: Није знала. Очигледно сте тада изашли из њеног видокруга.

НОРМАН: Баш чудно. Одувек сам мислио да госпођа Ремиц има очи са икс зрацима.

СТЕНИНГ: Волео бих да бацим поглед околу, ако немате ништа против. Да видимо може ли се овде пронаћи која скувана глава.

НОРМАН: Слушајте, наредниче, нисте ваљда поверовали у све те глупости. Мислим, личим ли вам ја на типа који би раскомадао сопствену жену?

СТЕНИНГ: По мом искуству, не постоји нико ко не би могао да одговара том опису.

НОРМАН: Усред бела дана, наочиглед суседа?

СТЕНИНГ: Слажем се да све звучи помало натегнуто, али морам да проверим. Сигуран сам да разумете.

НОРМАН: Па, нисам баш сигуран. Као што видите, вокација ове просторије је уметничка.

СТЕНИНГ: Неки људи верују да је и убиство уметност, господине. Извините ме. *(Оглази до кухиње и прегледа шестеру и ножеве, распоређене на мајнејној шраци на зиду.)*

НОРМАН *изненада угледа новине с крвавим мрљама. Подигне их, окрене неколико листова, прави се да чита.* СТЕНИНГ *бази на њеја сумњичав поглед и наставља да прегледа кухињски прибор.*

СТЕНИНГ: Све је цакум-пакум, господине.

НОРМАН: Волим да ствари држим уредно.

СТЕНИНГ *се окрене и загледа у поришрет јосиође Баршоломју, који виси на зиду.*

СТЕНИНГ: Хвале вредан портрет, господине. Узгред, где вам је супруга?

НОРМАН: Одсутна је.

СТЕНИНГ: Одсутна? ... Где?

НОРМАН: Не знам баш тачно. У некој је болници ван Бирмингема, чини ми се да је тако рекла.

СТЕНИНГ: Хоћете да кажете, болесна је?

НОРМАН: Хоћу да кажем да је она гинеколог. Негде тамо некога оперише.

СТЕНИНГ: Па очекујете ли је ускоро?

НОРМАН: Да будем искрен, нисам сигуран да уопште очекујем да се врати.

СТЕНИНГ *(испшиивачки ја посмашра)*: Ох?

НОРМАН: Па, знате, претпостављам да у варошици није тајна да се моја жена и ја не слажемо баш најбоље. Недавно ми је саопштила да је нашла другог, и да размишља да ме остави.

СТЕНИНГ: Схватам. А могу ли да питам како сте ви реаговали на то што вам је рекла?

НОРМАН *(илумећи сшрасш)*: Са слепом, животињском љубомором. Радије бих је раскомадао у кади него допустио да је поседује други мушкарац.

СТЕНИНГ *зури у њеја.* НОРМАН *изненада ирасне у смех.* СТЕНИНГ *ја љушшишо погледа.*

СТЕНИНГ *(увређено)*: Мислим да ћу отићи и погледати купатило, господине. Где је?

НОРМАН: Горе. Али зашто?

СТЕНИНГ: То обично олакша ствар.

СТЕНИНГ *ишође иоред НОРМАНА и крене сшешеницама ка куиашилу.* НОРМАН *иомало узнемилено посмашра како се овај иење, онда ириђе дну*

стїейенишїа да би боље видео СТЕНИНГА који је клекао на под куїаїшила да помно прїледа каду. Након извесної времена, СТЕНИНГ се усїрави, очїледно задовољан.

НОРМАН: Нема отисака, наредниче? Чак ни моја ташта не би имала примедби, као што кажу у оним јефтиним рекламама.

СТЕНИНГ: На вашу каду не би, господине. Али на ваш начин исхране, нисам баш сигуран. Ово сам пронашао испод каде. (*Вади крвљу наїшољен сендвич.*)

НОРМАН зуре у сендвич, онда се лаїано њење стїейеницама, као хїїноїисан. Покушава да улови НАРЕДНИКОВ укочен поїлед, наїокон прїђе и из близине се заїледа у сендвич.

НОРМАН: Знате, наредниче, ја свој бифтек волим крвав. То јесте злочин у највећем броју енглеских ресторана, али свакако није по грађанском закону.

СТЕНИНГ оїрезно њушка сендвич, онда га наїагно поноуди НОРМАНУ, га овај мора да узме.

СТЕНИНГ: Сасвим тачно, господине. Штета би било да се баци.

НОРМАН: Нећу више, хвала вам. (*Покуша да сендвич баци у клозетїску шољу.*)

СТЕНИНГ га муњевитїо зїраби за зїлоб, га му одузме сендвич и убаци га у малу пласїичну врећицу. Заїтим врећицу сїави у џеї.

НОРМАН: Ако желите гриз, наредниче, треба само да затражите. Зар вам ваша мамица никад није рекла да је непристојно отимати. (*Уїаси свейло.*)

НОРМАН похїїа стїейеницама.

СТЕНИНГ га прїїи. Почїње да њушка по дневној соби. Претїражује ормане и креденце, прїражи остїаїке шела. Кад прїђе њећи, наїло засїане и њушка. Лице му се зїрчи у гађењу, га сїроїо поїледа прво у њећ, онда у НОРМАНА; овај усїукне. СТЕНИНГ жусїро прїђе њећи, пружу руку да ошвори враїнице.

НОРМАН (*махинално*): Не!

СТЕНИНГ (*ошвара враїнице њећи, провири унутїра и истїої шренуїка усїукне*): Господе боже!

СТЕНИНГ толим рукама вади нешїо из њећи, али шїо је сувише врело. Очајнички прїражи нешїо чиме би се послужїо, зїраби машице за ваїру, прїслоњене уза зид. Машицама из шїоретїа извлачи плаву, пусїи је да падне на под; плага се оїкошїрља, обилаїо се дїмећи. Сїенинї уїаси жишке у коси које сїварају дим. НОРМАН га пресїрављено посмаїра, наслоњен леђима на зид, очїледно несїособан да прїоовори. Изненада, почне неконїролисано да брбља.

НОРМАН: Морао сам то да урадим, наредниче. Зар не схватате да... Стално ми је звоцала и гунђала... никако да ме пусти на миру... лудачки љубоморна на све са којима сам разговарао. Ноћима... нисам могао да спавам... С ким сам ја то био? ... Ко ми је љубавница? ... Правила ми је сцене у јавности... пратила ме где год сам ишао... правила ме будалом. Схватате то, зар не? Нисам имао избора. *(Падне на колена јецајући.)*

СТЕНИНГ, који је дошле прегледао љаву, пажљиво ја посматра. После дуже паузе, подиће љаву за косу и држи је у ваздуху. Веома ојрезно узима са сточића металну лопатицу и куцка њоме по лобањи. Чује се шуи, исцрпан звук. Или може да извади стаклено око тако да се оно ошкроља на под. У сваком случају, публика одмах треба да схвати да је то љава лупке, а не људска љава.

НОРМАН се кикоће.

СТЕНИНГ: Јел' ово нека болесна шала? Ово није људско тело. Ово је нека лутка, или воштана фигура.

НОРМАН: Да будемо прецизни, то је алуминијум... *(Машицама извлачи из њећи једну руку, и маше њоме СТЕНИНГУ пред носом.)* Екстремитети су, међутим, направљени од пластике, појачани жицом и напуњени лажном крвљу коју сам набавио од једног каскадера. Признајем, све сам то сам направио. *(Врати руку у њећ.)*

СТЕНИНГ сусути љаву на под и врло одлучно се окрене НОРМАНУ.

СТЕНИНГ *(хладно)*: Мислим да ми дугујете објашњење.

НОРМАН: Не, мислим да вам не дугујем ништа, наредниче. Али због тога што сам љубазан и друштвен тип, даћу вам га. Зашто не седнете и раскомотите се?

СТЕНИНГ: Правите будалу од мене. Хоћу да знам зашто.

НОРМАН: Никако. Можда правим будалу од себе, али то је ипак моја ствар.

СТЕНИНГ: А што је још горе, ометате ме у обављању мојих дужности. Читава та прича о убиству ваше жене јер је љубоморна.

НОРМАН: Мала представа, то је све. Свршетак фантазије свакако мора да буде самооправдање.

СТЕНИНГ: Слушајте, господине Бартоломју. Боље да се уозбиљите, иначе ћу вас привести у станицу и пустити шефа да се овим позабави.

НОРМАН *(резигнирано)*: Ах, добро!

СТЕНИНГ: Да почнемо с том фантазијом о којој сте причали.

НОРМАН: Којом? Да сам био Бахтијар Рустомци Ратанци Хаким.

СТЕНИНГ: Молим?

НОРМАН: Познатији као Бак Рукстон, доктор из Парсија који је деветсто тридесет пете убио своју жену и провео целу ноћ пажљиво јој цедећи крв, сецкајући је у кади и правећи од ње уредне замотуљке за

бацање у ђубре. Уз то, касније је убио и слугу који је посумњао у њега... Али ја нисам имао баш толика средства на располагању.

СТЕНИНГ (*нејоверљиво*): Мислите, правили сте се да сте он?

НОРМАН: Тако је.

СТЕНИНГ: Побогу, зашто?

НОРМАН: Врло је просто. Желео сам да сазнам како изгледа то заиста учинити – знате: страх од незнаног госта, од издајничких трагова крви на одећи, од идентификације помоћу зуба или накита.

СТЕНИНГ (*збуњено клима љавом*): Али нисте то заиста урадили. Само сте се претварали. То свакако није исто.

НОРМАН: Имам врло живу машту, наредниче. Што су, реално, мање шансе да веродостојно креирам предсмртно стање, то сам маштовитији.

СТЕНИНГ: Станите мало. Само да ово добро схватим. Направили сте ову лутку и напунили је лажном крвљу, а онда је исецкали у купатилу, само да бисте репродуковали злочин тог доктора Букстона?

НОРМАН: Рукстона. Да, то сам вам већ рекао.

СТЕНИНГ: Али, забога, зашто?

НОРМАН: Због узбуђења, ето зашто. Ах, немојте ме гледати с таквим прекором, наредниче. Пориви су различити. Неки људи не могу да живе без узбуђења које доноси једриличарство, или ауто-трке. А ја сам до сада био Фредерик Хенри Седан, убица из Парка Толингтон, који је своје станаре уклонио арсеником, Џорџ Чепмен, који је три своје такозване супруге отровао стрихнином, па Хенри Вејнрајт, убица са Пута Вајтчапел.

СТЕНИНГ: А шта је тај трећи урадио?

НОРМАН: Будала, направио је најглупљу грешку: употребио је гашени креч уместо негашеног. Знате, последица је била да је тиме сачувао тело своје љубавнице, које је сакрио под паркет, уместо да га уништи.

СТЕНИНГ: И ви сте то реконструисали?

НОРМАН: Тако је. Али то није најбољи део. Најбоље је било то што сам, као и он, сео у такси и возио се Лондоном с раскомаданим остацима замотаним у смеђи папир, у друштву једне балерине која ништа није сумњала, а све време сам пушио да бих прикрио смрад. Знате, употребио сам два килограма покварене харинге да бих имитирао смрад људске трулежи, а балерина је заправо била нека ваша стриптизета из Сохоа, али ефекат је био сличан.

СТЕНИНГ (*ужаснуто ја њосмајра*): Заиста сте то урадили?

НОРМАН: Наравно. Ишао сам истим путем као и он. Улицом Вајтчапел, преко Лондонског моста до Бароу хајстрита, мада је права гвожђарска радња, где је Вејнрајт ухапшен, уништена. Велика је срамота то што су та стара знамења срушена, зар не, наредниче? Можда треба да оснујем Друштво за заштиту зграда где су се одиграла чувена убиства.

(СТЕНИНГ *шуйо одмахује лавом. НОРМАН се задовољно смејуљи док иде да насїе себи велику чашу вискија.*) Хоћете ли да ми се придружите?

СТЕНИНГ: Не, не сада. Слушајте, јесте ли ви мало ударени или тако нешто?

НОРМАН: Ударен? Неее. Само уживам да одајем почаст великим убицама из прошлости... Доктору Нилу Криму, који је харао Ламбетом у деветнаестом веку, онако разрок и с цилиндром, и без гађења отпремао даме ноћи на други свет... Лују Воазану, касапину из Улице Шарлот, који је самлео своју љубавницу... Флоренси Мејбрик, која је, кажу, од желуца свог мужа направила апотекарску цедиљку... Само помињање тих имена тера човеку носталгичне сузе захвалности на очи.

СТЕНИНГ: Мени они изгледају као гомила разбојника.

НОРМАН: Управо супротно, сви они су били хероји – мајстори практичари у свету бизарних убистава. Узмите, на пример, случај Патрика Махона. Ето, његов пример баш одговара. Сигурно се сећате случаја убиства у бунгалову Крамблс?

СТЕНИНГ: Не бих баш рекао, не.

НОРМАН: Чудно. Рекло би се да млад човек на почетку каријере у полицији треба да има више интересовања за такве ствари. Он је био класичан комадач. Исецкао је своју љубљену Емили Кеј, деветсто двадесет четврте, и из воза разбацао њене комадиће између станица Вотерло и Ричмонд. Намеравао сам да га обрадим идуће недеље, мада ми се чини да вежба неће много допринети да Британија остане чиста и уредна.

Ово последње шїо је НОРМАН изїоворио СТЕНИНГ није слушао. Одмакао се да осмотїри недовршен їорїретї Мили на їлаїшну. Окреће їлаїшно ка нама їако да можемо да видимо да она држи часоїис чије су корице истїе као часоїиса на їоду крај фошеле, у којој је седела, и чији јасїуци су улеїнуїи. СТЕНИНГ у шїишини їроучава їризор.

НОРМАН (бојажљиво): Шта? ... У чему је ствар?

СТЕНИНГ *їодиїне часоїис и уїоређује їа с оним на слици. Додирује слику. Још је влажна.*

СТЕНИНГ: Значи, били сте потпуно сами читаво вече, зар не?

НОРМАН: Да... Наравно... Шта хоћете да кажете?

СТЕНИНГ: Лутка не чита, господине.

Гурне НОРМАНУ часоїис у руке, одїурне їа и їохрли уза сїеїенице. НОРМАН је їрво забезекнуї, а онда їохиїа за њим. Нашавши се у куїаїшлу, СТЕНИНГ уїали свеїло и с великом їажњом їреїледа їросїорију. Пошїо је їронашао улаз у сауну иза вешалице с кућним оїрїацем, уїали свеїло и у њој. Видимо кроз засїор Мили – лежи у сауни с чараїом око враїа. Чини се да је мрїва. Већ следећеї їренуїка, СТЕНИНГ на силу оїшвара враїа и види Мили како лежи на највишој клуїи у сауни.

СТЕНИНГ: Исусе! (*Ойшужујуће гледа у НОРМАНА. Овај се поред њега провуче у сауну и нежно почне да њљеска Мили.*)

НОРМАН: Буди се! Хајде, пробуди се! ... Не можеш да преспаваш читав живот, знаш. (*МИЛИ се покрене, придигне и омамљено зури околу.*)

МИЛИ: Шта? ... Шта се догађа?

НОРМАН: Полако. Све ћу ти испричати.

МИЛИ: Шта? ... Где сам то ја?

НОРМАН: У сауни. Мислим да је то очигледно.

МИЛИ (*ошамућено*): У сауни? ... Не разумем... Седела сам доле и ти си ме сликао... Тако је, рекао си да желиш да ме насликаш јер одлазим... а сада сам овде горе. Ничега се више не сећам.

НОРМАН: То и није тако чудно. Дрогирао сам те.

МИЛИ: Дрогирао! (*Спази да је без одеће и с чарапом око врата.*) Каква је ово чарапа? ... Где ми је одећа? (*Оштрије.*) Шта си се ти то играо? ...

СТЕНИНГ *прокрчи себи уши у сауну и МИЛИ га први уши уледа.*

СТЕНИНГ: То бих и ја волео да знам.

МИЛИ слабашно врисне и покрије се пешкиром.

МИЛИ: Ко си бре ти?

СТЕНИНГ: Зовем се Стенинг. Ја сам полицајац, госпођице.

МИЛИ: Полицајац! (*Гледа зајрејашћено у НОРМАНА.*) Нормане, ниси ваљда? ...

НОРМАН: Нисам урадио ништа изузев што сам ти у пиће сипао најслабији „мики фин“. Био је тако слаб да би могла да га зовеш и „мини фин“.

СТЕНИНГ: Ово сматрам веома озбиљним, господине. Дрогирати некога без његовог пристанка је тежак прекршај. Сачекаћу вас доле, да све ово размотримо.

СТЕНИНГ *излази из кућашила и спушта се стешеницама.*

МИЛИ *уштаје и са НОРМАНОМ иде до кућашила, где се облачи.*

МИЛИ: Шта си то урадио?

НОРМАН: Шшшш! ... Објаснићу ти касније.

МИЛИ: Ниси ваљда убио? ...

НОРМАН: Касније! ... Сад се сабери.

Излазе из кућашила, тасе светило и силазе у дневну собу.

СТЕНИНГ: А сада, госпођице, можда бисте могли да ми одговорите на неколико питања.

МИЛИ: Нисам сигурна да знам одговоре, наредниче. У ствари, и ја бих волела да поставим неколико питања. На пример, шта ви радите овде?

СТЕНИНГ: Наложено ми је да дођем овде по позиву ваше сусетке, госпође Ремиц, која ми је рекла да је кроз онај тамо прозор видела како је једна жена задављена у овој соби, а онда је, сматра она, раскомадана.

А као што се показало, све је то био трик – господин Бартоломју се глупаво играо убиства черечећи лутку у кади и палећи је у пећи. Оно што не разумем јесте како сте се ви нашли у свему томе. Ако желите да поднесете тужбу због злостављања...

МИЛИ се од срца засмеје, затим оглази до НОРМАНА и нежно ја зајрли. СТЕНИНГ је зајрејашћен.

МИЛИ: Баш си се намучио, и то све због мене? Каква божанствена идеја! ... Овога пута си заиста превазишао себе, Нормане.

НОРМАН: Хвала. И мислио сам да ћеш се сложити са мном.

МИЛИ (СТЕНИНГУ): Зар не видите, нареднице – ја сам била жртва.

СТЕНИНГ: Жртва?

МИЛИ: Да. Зар то није фантастично? (НОРМАНУ.) Бак Рукстон?

НОРМАН: Тако је.

МИЛИ: Ниси могао да поднесеш замисао да те напустим, па си ме раскомадао у кади! ... А прави пандур се појављује да то истражи! Каква премија! ... Хвала вам, нареднице. Баш љубазно од вас што сте дошли.

СТЕНИНГ (*клима љавом, збуњен је и бесан*): Ја нисам у полицији да бих вас забављао, госпођице.

МИЛИ: О, жао ми је због тога. Ипак, свакако сте ми улепшали вече.

НОРМАН: Да, он је био важан чинилац који је недостајао у претходним вежбама.

МИЛИ (*посматра љаву*): Одакле ти тело?

НОРМАН: Сам сам га направио. Испричао сам нареднику све о томе. Био је импресиониран... Зар не, нареднице?

СТЕНИНГ: Е па, слушајте сад вас двоје...

МИЛИ (*ићнорише ја и обраћа се НОРМАНУ*): За нашу последњу заједничку игру ово је било генијално. Мада бих волела да сам и сама учествовала.

НОРМАН: Извини, али овако је испало боље.

МИЛИ: Наравно. Схватам да мораш да будеш сам кад то радиш... А онда се ја пробудим и угледам овог драгог наредника како се шуња около. Немаш појма какво задовољство ми је све ово пружило. Помислила сам... Па, не знам шта сам помислила. У сваком случају, било је боље него игра коју сам ја припремила.

НОРМАН: И ти си припремила неку игру? ...

МИЛИ изненада отрчи у кухињу.

МИЛИ (*сиоља, с француским наљаском*): Спреси се, анђеле мој, да умреш у рукама Шарлот Мершардје, тровачице пуслицама из Лила.

МИЛИ се поново појављује, у кецељи је с машиницом, носи послужавник са шри пуслице, седне крај НОРМАНА. Окрене се од њеја, отвори ирсћен и посие бели прах по једној пуслици. Онда иружи послужавник ка њему нудећи му баш шу ойровну пуслицу.

МИЛИ (с француским наїласком): Узми једну пуслицу, мон шери. Купила сам их баш код Сквитера и Ригора, јер знам да те обожаваш.

НОРМАН (с француским наїласком): О, мерси, мала моја цвркутава 'тичице. Превише си добра према свом старом Жилу.

Док ја она несїрїљиво ѡсмаїра, он узима оїровну ѡуслицу и ѡриноси је усїима. Баш када ће је заїриси, исїадне му на ѡод.

НОРМАН (с француским наїласком): О-ла-ла. Данас сам већ јео ролнице с чоколадом.

МИЛИ (с француским наїласком): Нема везе. Узми другу. (Пружа му ѡслужавник. Поново је оїровна ѡуслица исїакнуша. Он је лаїано узима, ѡодиче је и ѡриноси усїима, али у ѡоследњем ѡренушку се изненада закашље, а ѡуслица ѡадне у икебану, која је шу близу.)

НОРМАН (с француским наїласком): Ах, пардонирам милион пута. Какав сам смотанко данас. Мада, можда је то и добро. Пуслице ми штете здрављу.

МИЛИ (с француским наїласком): Глупости, анђелчићу. Код мушкарца највише волим управо ту жудњу за слаткишима. То га чини тако рањивим – као да је мали дечак.

Док НОРМАН ѡокушава да улови ѡуслицу која је ѡала у икебану, МИЛИ шрећу ѡуслицу ѡосиїа белим ѡрахом из наруквице, и нуди му је.

НОРМАН (с француским наїласком): Нећу. Нисам више гладан. Већ су ми се смучиле пуслице.

МИЛИ (с француским наїласком): Ово је моје специјално славље, пусти ме да те нахраним овом последњом. (Узима шрећу ѡуслицу и ѡриближава се НОРМАНУ; он узмиче. С француским наїласком.) Дођи! Хајде, зини лепо.

НОРМАН (с француским наїласком): Не. Врло си љубазна, али нећу.

МИЛИ (с француским наїласком): *Ouvre votre bouche!*

НОРМАН (с француским наїласком): Не, кажем ти...

Набије му ѡуслицу у усїа. Он се заїрине, ѡа ѡроїуша.

МИЛИ (с француским наїласком): Тако! Зар није изврсна, голупче моје?

НОРМАН (с француским наїласком): Мало горча него обично. Превише горка, заправо.

МИЛИ (с француским наїласком): Горка? Каква глупост, мали мој зеко. Праве се од најфинијег свежег крема.

НОРМАН (с француским наїласком): Па ипак има тако опор укус... Баш непријатан.

МИЛИ (с француским наїласком): Ма, глупости. Ти то највише волиш. Хајде, мали мој дечаче – најдери се до смрти! (Наїура му осїаїашак ѡуслице у усїа.)

НОРМАН (с француским наїласком): Пече ме! Пече ме! *Aidez moi*, Шарлот, *aidez moi!* (Сруши се на шїросег и ѿочиње да издише.)

МИЛИ (с француским наїласком): Ево ти пољубац живота!

Сїрасно се заїрле, умрљани кремом, она је на њему. Тренушак касније, она се окрене и обрашїи се заїреїашћеном СТЕНИНГУ, и гаље јашући НОРМАНА; он, са своје сїране, симулира све јаче сексуално узбуђење.

НОРМАН и МИЛИ ѿоново ѿворе обичним наїласком.

МИЛИ: Током целог тог стравичног послеподнева Шарлот Мершардје пошто-пото је хтела да води љубав са својом жртвом која је лагано умирала. Раздражујуће средство у отрову њему је дало натчовечанску снагу чак и док му се живот гасио. На крају, док је прибоден као лептир лежао под трзајућим телом своје незасите љубавнице, његов оргазам се претворио у самртни ропац. (НОРМАН симулира жесћок орїазам и „уми-ре“.) Тек у пет сати по подне тог дана живот му се угасио, и било је тешко одредити шта га је на крају усмртило – стрихнин или његови дуготрајни сексуални трзаји.

СТЕНИНГ (ѿовишеним шїоном): Изгледа да су вама ове убилачке игре веома забавне!

МИЛИ сјаше с НОРМАНА, он се усїрави и скида са себе крем.

МИЛИ: Забавне? Не знам. Али ове унутра много су удобније него оне напољу. Прошле недеље смрзла сам се до коске док сам на колицима котрљала сто килограма терета кроз предграђе Нотингама глумећи ону одвратну тровачицу, неговатељицу Дороти Водингтон.

НОРМАН: Како можеш то да кажеш? Твоје извођење је било право освежење. У ствари, тада сам се понадао да ћеш убрзо извести са мном и она вудуубиства из Лонг Комптона. Знаш, љубавница оног похотног старог фармера пронађена је у кориту за свиње с ранама на коленима у облику пентаграма. Био би то диван дан у Котсволдсу.

СТЕНИНГ (їласно): Умукните већ једном! ... Знајте, ово није забава. У ствари, ђаволски је опасно.

НОРМАН: Па, овде и није толико у питању забава колико чињеница да вам то омогућава да сагледате живот. Зар не видите, наредниче, да је живот диван, а да је убиство најекстремнији облик порицања човекове способности да ту лепоту види. И као такво, за једног знатижелног типа као што сам ја, проучавање убистава је нешто неодољиво.

СТЕНИНГ: Је ли? Знате, док сте ви то проучавали, ја сам морао да се суочавам с тим, што се каже, уживо. У различито време, на различитим местима, гледао сам агоније убијених људи, и осећао смрад убијених, и могу вам рећи: нема ту ама баш ничег неодољивог.

НОРМАН: Да, али зар не видите да...

СТЕНИНГ: Не играјте се више са смрћу, господине Бартоломју. Ја с апсолутном сигурношћу тврдим да највећи број жртава убиства проведе цео живот у потрази за својим убицом. Пазите се. Ви уопште не познајете ту игру коју играте. Зауставите се на време. *(Нелагодна тишина. НОРМАН и МИЛИ избегавају да се погледају. Креће ка вратима.)* Идем сада до госпође Ремиц, да је умирим. Била је врло узнемирена.

НОРМАН: Госпођа Ремиц је досадни стари прдеж који апсолутно захтева пажњу Џека Трбосека. Замислите само комад њеног панкреаса лепо запакован у картонску кутију која вас чека кад се вратите у станицу, уз писамце с крвавим мрљама, у коме пише *(говори гласом Џека Трбосека)*: Данас панкреас. Сутра свих десет метара њених изнутрица.

НОРМАН се напетости смеје, МИЛИ му се придружи.

СТЕНИНГ: Нећете да се уразумите, је ли тако, господине? Схватам. Исто се односи и на вас, госпођице, па нећу више да трошим време. Али не можете да кажете да нисте били упозорени. Лаку ноћ.

СТЕНИНГ изађе и залући вратима.

Крајка тишина док се НОРМАН и МИЛИ гледају. Онда обоје прасну у смех и МИЛИ му се баца у наручје.

МИЛИ: Намерно си развукао завесе да би уплашио госпођу Ремиц, тако да мора да зове полицију. Хтео си да их довучеш овамо, а?

НОРМАН: Свиђа ти се идеја?

МИЛИ: Фантастична. До сада најбриљантнија ствар. Знаш, када сам дошла к себи, нисам знала шта се догодило – било је тако узбудљиво. За један лудачки моменат помислила сам да си можда убио Елизабет, а он је дошао да то истражи.

НОРМАН: Не. То је сутра увече!

МИЛИ: Нормане, шта то говориш?

НОРМАН: Знаш, није ово била само забавна игра, иако ми је било задовољство да то тако уредим за тебе. Све је имало и други смисао. Мислим, јеси ли случајно приметила расположење наредника Стенинга када је малочас излазио? Да ли би „попиздео” била права реч?

МИЛИ: Пукао од муке, рекла бих.

НОРМАН: Тачно. А зашто? Јер је дошао овамо и изгубио време истражујући једну будаласту игру. Опасно смо га прешли, а он то није ни схватио. Па шта мислиш, шта ће се догодити следећи пут када госпођа Ремиц крене да пријављује немила дешавања код Бартоломјуа? Ништа – ето то! Он ће помислити да је то само још једна од мојих игара. Заиста, драго ми је што могу да кажем да је наредник Стенинг сада бесповратно у канцама смртоносног синдрома „лажне узбуне”. Могао бих овде да убијем било кога и да ме сви суседи посматрају, а да не привучем ни најмање пажње... Густ црн дим могао би да куља из димњака, многобројни гробови

могли би да зјапе у дворишту, а секира може весело да крчка кости по цео дан и ноћ, и нико се не би умешао! Полиција би једноставно мислила да је и то једна од мојих игара. (*Смеје се њрохошом.*)

МИЛИ: То је прави нокаут, Нормане! Врх врхова! ... Е овај пут си заиста укључио мозак!

НОРМАН: За то постоји само једна реч, а то је – генијално! ... Шампањац?

МИЛИ: Сјајно! Узгред, где су ми ствари?

НОРМАН *вади њену одећу уз ормана у њредсобљу, ѡде ју је раније сѡставио, а онда, док се она облачи, отивара боцу шамѡањаца.*

НОРМАН: Ево, удовица Клико¹.

МИЛИ: Питам се праве ли удовца Клико.

НОРМАН: А?

МИЛИ: Удовац као супротност удовици.

НОРМАН: Ах, схватам. Да, наравно, баш прикладно. Извини, драга. Нисам имао привилегују да се, као ти, школујем на Берлицу. (*Пуни чаше и ѡружа јој једну.*) Али знам помало латински. (*Наздравља.*) За уксоридид!

МИЛИ: Звучи као полна болест.

НОРМАН: Значи „женоубиство”.

МИЛИ (*диге чашу, свечано*): За женоубиство! (*Куцају се и ѡију.*) Наравно, не мислиш то озбиљно.

НОРМАН: Па, немам баш избора, зар не? Рекла си да ћеш дићи сидро и отићи ако се не разведем од Елизабет. Знаш, она на то никада неће пристати, а доказивање једностраног прекида брака траје пет година.

МИЛИ: Зар она заиста хоће да остане уз некога ко је не воли? Стварно је тако досадна?

НОРМАН: Досадна! Она је краљица досаде!

МИЛИ: Јадни Нормане. Шта би рекла да зна шта се у овој кући данас догађало?

НОРМАН: Не би рекла ништа. Ударила би је кап.

МИЛИ: Кладим се да с њом никада ниси играо ове игре.

НОРМАН: Са Елизабет! Можеш ли то уопште да замислиш? ... Не мислиш ваљда да би то ледено маторо страшило радило нешто овакво? Њена идеја вечерње забаве је четири сата буљења у Пердијеву образовну емисију о неплодности. (*Пољуби је.*) Зато ја тебе волим. Ми заиста знамо како да се сјајно забавимо заједно, да лакрдијамо и играмо ове сулуде игре.

МИЛИ: А притом нико ништа о њима не зна. Само су наше, само наше. Јадна Елизабет. Не зна шта пропушта. (*Сѡрасно се ѡубе. МИЛИ му шаѡуће на уво.*) Јеси ли сигуран да желиш то да учиниш?

¹ Вев Клико (Veuve Clicquot) – марка познатог шампањаца. (Прим. прев.)

НОРМАН: Никада нисам био сигурнији. Мрзим је.

МИЛИ (*заводнички*): И ти би због мене заиста убио?

НОРМАН (*одмакне се*): Не баш у потпуности због тебе. Углавном због себе. Морам.

МИЛИ: Не мораш. Могао би једноставно да одеш.

НОРМАН: Не би имало смисла. Зар не видиш да су ове игре биле само серија покуса. Сад морам заиста да убијем. Као што сам ти често говорио, убиство је најнеодољивији изазов човека Богу, јер је то једини начин којим човек може да му се приближи и каже: „Ти ниси једини који може да изабере кад ће људи умрети.”

МИЛИ се одмакне од НОРМАНА и усредсређено га посматра.

МИЛИ: Знам да си ми то говорио. Али то могу бити само речи.

НОРМАН: Да сам ја песник, или филозоф, или метафизичар, можда би била у праву, али ми сликари не баратамо баш много речима. (*Показује на своје слике.*) Видиш ове слике – некада су се продавале за пуне ковчеге злата. А зашто? Зато, да употребим отрцану стару фразу, што су имале моћ проницања.

МИЛИ: У убиство?

НОРМАН: Па, све су оне о убицама, зар не? Називам то својим крвожедним црвеним периодом. Али право проницање састоји се у човековом изазову најсветијем бојјем правилу. Људи су увек фасцинирани импулсивним понашањем – ако је довољно смело, наравно.

МИЛИ: Али зашто се онда, мислим...

НОРМАН: Зашто се сада не продају – то хоћеш да кажеш? Па, претпостављам зато што је мехур пукао на последњој изложби... „Накинђурено” – Манчестер гардијан. „Сензационалистички” – Сандеј тајмс. „Самозадовољавање” – Месечник мастурбатора.

МИЛИ: Извини. Само сам мислила...

НОРМАН: Не треба да се извињаваш. Можда су они у праву. Укапирани су да слике нису довољно верне.

МИЛИ: Мислиш: да не знаш довољно о убијању?

НОРМАН: Па у ствари и не знам. Ниједно убиство нисам извршио.

МИЛИ: Тачно. Мада Стабс није морао да буде цокеј да би сликао коње.

НОРМАН: Знам. А Леонардо није морао да буде светац да би насликао Тајну вечеру. Али да је био Јеврејин, знао би да они за Пасху на сто износе мацот, не хлеб. (*Долива шампањац.*)

МИЛИ: Делујеш тако одлучно. Јеси ли заиста решио?

НОРМАН: Апсолутно. Треба на то да гледаш као на жртву, где проливање људске крви потхрањује уметников таленат. Помисли само: може поново доћи дан када ће се сви ти похлепни дилери гурати у реду пред вратима мог атељеа.

МИЛИ: Мислим, јеси ли заиста сасвим сигуран око убиства Елизабет?

НОРМАН: О, схватам... Наравно да јесам. Зашто, плашим ли те?

МИЛИ: Не. То ме узбуђује. Заиста – баш ме пали. И то ће бити још једна наша заједничка ствар... Реци ми, како ћеш то извести?

НОРМАН: Не брини ништа, знаш да сам ја експерт, и о томе сам дуго, дуго размишљао. Баш као што сам за тебе вечерас имао супер заплет, тако имам и за Елизабет, и буди сигурна да је то најлукавији план за убиство икад смишљен у овој земљи, и нико никада неће посумњати. Биће то савршен злочин.

МИЛИ: Када ћеш га извршити?

НОРМАН: Сутра увече. Овде.

МИЛИ: Могу ли да гледам?

НОРМАН: Бојим се да не.

МИЛИ: Ах, Нормане, што си такав, није фер...

НОРМАН: Не узрујавај се. Да ми је саучесник потребан, кунем се да би и ти учествовала, али није. Сад мораш само да ми верујеш.

МИЛИ (*озарено му се осмехне*): Верујем ти, драги... Јадна Елизабет.

НОРМАН: Јадна Елизабет! ... Боже, колико је мрзим! ... Невероватно је какав је пакао од мог живота направила за ових десет година, с тим својим стравичним звоцањем, том својом космичком неуредношћу и суровим недостатком духовитости. Веруј ми, биће ми изузетно задовољство да ослободим свет некога тако фригидног и бескрвног, и тако стопостотно неживотног. Као кад са зида откинеш комадић малтера. (*Весело виче.*) А сутра је та ноћ! (*Дохвати МИЛИ и заврши је.*)

Улазна врата се отворе и затворе. Улази Елизабет Бартоломју. Она изгледа ујраво сујројно ономе како ју је НОРМАН ојисао – то је вишка, шармантна и згодна жена у јозним четрдесетим.

Они се скамене.

ЕЛИЗАБЕТ: Ђао! Ти мора да си Мили. Ја сам Елизабет. (*Корача преко собе с јушном шорбом и мейалном кушијом за скапеле, па их с шреском сјуси на јод.*)

НОРМАН стоји исколачених очију, пренеражен. МИЛИ се придиже.

ЕЛИЗАБЕТ: Не мораш да устајеш.

НОРМАН (*јромуклим шайајом*): Боже! Шта ћеш ти овде?

ЕЛИЗАБЕТ: Ово је моја кућа, ако ниси заборавио.

НОРМАН: Али мислио сам да вечерас имаш ону операцију...

ЕЛИЗАБЕТ: Одложила сам је. Пацијент није био припремљен за моју интервенцију, баш као ни ти. (*Гледа јраво у МИЛИ.*) Баш ми је драго што си довео своју курвицу.

МИЛИ: Само сам свратила да...

ЕЛИЗАБЕТ (*уледа отворену боцу шампањца и чаше*): Мислила си да си позвана да гуцнеш мало пенушавца, а? Сјајна идеја. Могла бих и ја мало.

НОРМАН *ужурбано доноси чашу и несрећно је љуни, ња је љружи ЕЛИЗАБЕТ; она наздравља МИЛИ.*

ЕЛИЗАБЕТ: Живели!

МИЛИ: О, живели! ... Ја сам Мили Сајкс. Водим један студио за изнајмљивање костима и гардеробе у Улици Касл. Норману је требала мала помоћ око неке...

ЕЛИЗАБЕТ: ... Прељубе? ... Сигурна сам да јесте. Молим те, немој да се замараш тим ситним лагаријама. Знам све о теби.

МИЛИ (*изненађено*): Знате?

ЕЛИЗАБЕТ: Наравно. Норман је изузетно лош када је реч о тајним везама. Чудно, с обзиром на то да има доста искуства; изгледа да уопште не напредује.

МИЛИ: Шта!

ЕЛИЗАБЕТ: Па, ниси ваљда мислила да си прва, а?... Благих боже, около је увек гомила будаластих малолетница којима, с мало маште, није тешко поласкати, а Норман баш уме да их нањуши, зар не, драги? Наравно, знаш да он пати од петарпанитиса у терминалном стадијуму?

МИЛИ: Шта?

ЕЛИЗАБЕТ: Од потпуне неспособности да одрасте. (*Тумара њо соби, љриметџи разбацане љуслице, и љлаву.*) Каква слатка главица! (*НОРМАНУ.*) Сам си је направио? (*НОРМАН скреће љољед.*) Заиста личи на праву, ако знамо да потиче од човека с тако слабим познавањем физиологије. И – шта је овога пута? Најобичнији леш с поља?... Убиство на љубришту у Скречвуду?

МИЛИ (*љледа је збуњено*): Знате за те игре?

ЕЛИЗАБЕТ: Знам ли за игре? Драга моја госпођице Сајкс, досадиле су ми за сва времена после месец дана. Чудим се да тебе још фасцинирају. Колико дуго то траје – четири месеца, пет?

МИЛИ (*НОРМАНУ*): Али ти си ми рекао...

НОРМАН: О, умукни!

МИЛИ: Невероватно. Направио си од мене потпуну будалу!

ЕЛИЗАБЕТ (*МИЛИ*): Шта ти је рекао? Да се са мном никад није овако забављао? Да сам била сувише крута да играм те игре с њим?

МИЛИ: Тако нешто.

ЕЛИЗАБЕТ: Веруј ми, драга моја, одужила сам своје за све ове године Норманове болести. Његове фантазмагорије сада су ми превише досадне да бих се њима бавила.

МИЛИ: И мени су досадиле, госпођо Бартоломју, верујте ми.

ЕЛИЗАБЕТ: О, немаш за шта да ми се извињаваш. Мислим, ако оне Норману помажу да му се дигне бар на тренутак, то има неког смисла. И ја сам на то пристајала некад, али то је било пре много година. Али јасно ти је шта је следећи корак, зар не – сада кад ти је досадило? (*Показује њрстџом ѡенис коју ѡага.*) У медицинској професији то називамо пенус дропус.

НОРМАН (*виче*): Нису јој досадиле – то говори само да би те умирила.

ЕЛИЗАБЕТ: Е па, има и зашто да ме умири. Прво и прво, што је овде. Мислила сам да сам ти савршено прецизно разјаснила да ме није брига шта радиш ван ове куће – можеш да тумараш до миле воље одвратним уличицама, или да обилазиш све те гробове по забитима, или да луташ напуштеним мочварама, и да се смуцаш по разним гнусним костурницама које те занимају, али твоје дроље нећеш доводити да ми се овуда мувају. Јасно? (*Бесно баџи боџу шамѡањаџа у камин. Онда, ѡуѡко, МИЛИ.*) Извини.

МИЛИ: Зашто? Због увреде или због просутог шампањаџа?

ЕЛИЗАБЕТ (*смеје се*): Због просутог шампањаџа, наравно. Не мислиш ваљда да ће Норман појурити да купи другу боџу за нас две, да је поделимо?

МИЛИ: Боже, заиста сте га средили, зар не?

ЕЛИЗАБЕТ: О, да. Него шта. А ипак, ма како то изненађујуће изгледало, још га ту држим.

МИЛИ: Зашто?

ЕЛИЗАБЕТ: Он је део намештаја. Као нека стара ваза која је годинама у породици – упадљиво украшена, крхка, и потпуно бескорисна. (*Оѡреса имаѡинарну ѡеруѡ са НОРМАНОВИХ рамена. Он се ѡуѡиѡиѡ одмакне.*) Па ипак, човек не би волео да је неко разбије.

МИЛИ: Мислите да бих је ја разбила?

ЕЛИЗАБЕТ: О, не. Прво и прво, он никад не би отишао с тобом. Сувише је слаб да оде – зар не, Нормане?

НОРМАН: Изненадићеш се. Веома ћеш се изненадити!

ЕЛИЗАБЕТ: Заиста?... Иди онда. Иди с њом овог секунда.

МИЛИ: Мислим да га ја више не желим.

ЕЛИЗАБЕТ: Наравно да га не желиш. Чему би ти уопште служила та будаласта матора дртина? Бар да има пара, или неку будућност. Три године није продао ниједну слику. Па пре месец дана није успео ни оне из добротворног друштва да убеди да једну узму на поклон за њихову багателну распродају.

НОРМАН: Не падај на то, Мили. Ваљда схваташ шта покушава да уради – понижава ме да би ти видела леђа. Провидна игра.

МИЛИ: И успешна. Збогом, Нормане. (*Усѡаје и креће ка враѡима.*)

НОРМАН: Хеј, чекај мало.

МИЛИ: Зашто? Готово је. Од мене можеш да добијеш још само ногу. (*Проѡура се ѡоред ѡеѡа, корисѡећи колено, и креће ка враѡима.*)

НОРМАН: Забога, хајде бар да поразговарамо о овоме. Хоћемо до паба на пиће? (*Покуша да је задржи, али она се измакне.*)

МИЛИ: Пустите ме. Знаш да никад нећеш оно учинити, а и ти знаш да то нећеш учинити, па онда нема сврхе. Видимо се.

НОРМАН: Куда ћеш?

МИЛИ: На Велики кинески зид. На Велики гребен. На Велика кола. Било куда, само далеко од овога овде, од ове Велике давежи. (*Климне главом ка ЕЛИЗАБЕТ.*) Хвала на коришћењу куће.

МИЛИ оглази до главних врата, отвара их и излази.

НОРМАН се окрене ЕЛИЗАБЕТ.

ЕЛИЗАБЕТ: У праву је. Никад то нећеш учинити, а, Нормане? Никада ме нећеш напустити – то једноставно није у твојој природи.

НОРМАН: Не знаш ти ништа о мојој природи. Или, кад је већ о томе реч, о мојим намерама.

ЕЛИЗАБЕТ: О знам, дечко мој. Знаш све о њима. Њихова главна одлика је врхунски сложена, лукаво прикривена обамрлост – нека врста неталасања до бола.

НОРМАН: Глупости! Као и код оног у кога такође не верујеш, моји млинови мељу полако али изузетно квалитетно. (*Узима из ормана белу кошуљу и облачи је.*)

ЕЛИЗАБЕТ: Видим, не треба ти много времена да од изазивања Бога пређеш на то да постајеш он сам... Или, да кажем, Свети Виталије. Шта сад то радиш?

НОРМАН: Пажљиви посматрач рекао би да облачим кошуљу. Правимо вечеринку у Друштву дорчестерских акварелиста.

ЕЛИЗАБЕТ: Претпостављам да то значи да ћеш доћи касно и накресан.

НОРМАН: Надам се. Не труди се да ме чекаш. Неће ми недостајати твоји отровни коментари које називаш разговором.

Покушава да веже лејтир-машину, али му је ЕЛИЗАБЕТ узима, и везује му је сама.

ЕЛИЗАБЕТ (*јосесивно*): Еј, стани мирно. Ја ћу ти је везати.

НОРМАН (*мршти се*): Могу и сам, хвала.

ЕЛИЗАБЕТ: Е баш. Знаш да никад ниси умео да вежеш лептир-машину.

НОРМАН: Остави ме на миру. (*Малодушно покушава да се одмакне.*)

Она га држи и наставља да му везује машину, ња му онда дошперује одело.

ЕЛИЗАБЕТ: Немој да си нерасположен, Нормане. Знаш да би ме убио због тога што сам дошла раније и ускратила ти пијанчење и ваћарење, али проћи ће те. Све ће бити боље већ сутра, видећеш.

НОРМАН (*експлодира*): Господе боже!

ЕЛИЗАБЕТ: И нема сврхе богохулити. Има колико хоћеш сиротих и тобом фасцинираних рибица у мору, само чекају да буду ухваћене.

Сцена се полако замрачује. Чујемо како НОРМАН тласно размишља мишљећи се у женином чврстим зајрљају.

НОРМАН (за себе): Кучко... одвратна кучко! ... Морам то да учиним – ноћас, пре него што ме Мили напусти... Али како?... Боже, камо среће да сам заиста имао план! Можда бих могао да вежем канап преко степеница, па да сломи врат... Али то се дешава једино у филмовима. Елизабет би вероватно зарадила само малу модрицу на свом глупом потиљку... Онда, ту је њена лекарска торба. Мора да у њој има нешто отровно што бих могао да јој сипам у онај јebени какао... Хм, препостављам да би та краветина сигурно препознала симптоме и истог часа узела противотров...

ЕЛИЗАБЕТ (завршила је везивање машине): Ето, готов чвор!

НОРМАН: Сувише је крут.

ЕЛИЗАБЕТ: И треба да буде крут. Не желиш ваљда две лабаве ствари на себи, зар не? (*Оглази до ормана по његов сомојски сако.*)

НОРМАН: Не желим да будем удављен. (*Она му придржава сако. За себе.*) Дављење – то је то! Лако је – само треба пронаћи праве тачке... Дођавола, али шта ако је јача од мене... та хирургија начинила ју је некако жилавом.

ЕЛИЗАБЕТ: Ето, готово је. Можеш да престанеш да сањариш.

НОРМАН: Нисам сањарио. Размишљао сам.

ЕЛИЗАБЕТ: О чему?

НОРМАН: Ни о чему... баш ни о чему.

ЕЛИЗАБЕТ: Тачно. Сањарио си. О томе како да повратиш своју курвицу? Не би ме чудило. Знаш, не бих на то губила време да сам на твом месту. Неће се вратити, не сада кад је видела ко си ти заправо. (*Узима чешку и жусиро ја чешка.*)

НОРМАН (за себе): Вратиће се она и те како, али овога пута ти нећеш бити ту да се умешаш. Хвала богу да имам неколико сати да смислим план. (*Оглази до оледала и леда се.*)

ЕЛИЗАБЕТ му стане иза леђа и загрли га.

ЕЛИЗАБЕТ: Изгледаш пристojно, упркос свом малом недостатку. (НОРМАН се измигољи, узме позивницу са оквира камина, гледа у њу. Она чита преко његовог рамена, зачикавајући га.) Норман Кресвел Бартоломју – доста добро име за једног аматерског сликара.

НОРМАН се исјрси, стави позивницу у џеј и врло усредсређено посмајра се у оледалу.

НОРМАН: Да, јесте. (*За себе.*) А још је боље за великог убицу! Али како?

Док говори, светло се смањује. Замрачење.

II СЦЕНА

Иста сцена. Касније те вечери.

Сцена је у мраку, изузев кућашила које је осветљено. Кроз полупрозрачни заслор видимо нејасну сенку Елизабет како се креће по кућашили. Најзад она леће у каду и одверне славине.

Чујемо како долази аушо, онда како се улазна врата отварају и затварају. Улази НОРМАН у истом оделу у коме је био на крају претходне сцене. Приић је.

НОРМАН (рецићује): „Заиска воде, млека му даде, у господској здели донесе му павлаку. Левом руком маши се за колац а десном за маљ ковачки, и удари Сисару, размрска му главу; прободе и проби му следе очи. Међу ноге њезине сави се, паде, лежа; међу ноге њезине сави се, паде; где се сави, онде паде мртав... ”¹ (Обичним јасом.) Христе, зар не можеш бар на тренутак да се сконцентришеш! Шта ће ми бре колац... Али истина је да би један јак ударац обавио ствар – један јак ударац у слепоочницу, сад док спава... ако спава... (Светло се истейено појачава док он узима жарач и пеће се до средине стейенишћа. Чује како се ЕЛИЗАБЕТ кућа.) Наравно да ђаво не спава... (Баци жарач у камин, а рамена му се скрушено отусте.) Кога то, дођавола, завитлаваш? Никад нећу моћи то да учиним. Једноставно немам проклета муда. Баш прави правцати класични убица! Имаш шансе да изазовеш Господа Бога колико и Мики Маус. (Малодушно се пеће стейеницама. На прему испред кућашила изненада уледа електричну трејалицу с каблом ушакнућим у зид.) Сјајно!... То је то!... Струјни удар у кади, то је брз крај! (Укључи трејалицу и чека да се усија.) Хајде!... Хајде!... (Шуња се испред кућашила и полако отвара врата. Види прилику с кајом за кућање која седе у кади, сва у пари. Отрчи до трејалице која се усијала, узима је и на прстима се враћа до отворених врата кућашила. Нацрта ка кади, учини један пробни замах, онда још један. Задовољан шћо је добро нацртао, замахне уназад за финални поћез док ЗАВЕСА брзо пада.

¹ Одломак из Старог завета, где Јаиља коцем убија Сисару (Судије, 5:25; превод Ђура Даничић). У радио-драми Агате Кристи Павлака у господској здели (*Butter in a Lordly Dish*, 1948) главни јунак, сер Ендерби, на исти начин страда од руке Дулије Кин. (Прим. прев.)

ДРУГИ ЧИН

Неколико шренушака касније.

Док се ЗАВЕСА диже, НОРМАН стоји у истом положају као на крају првој чина – њј. замахнуо је и спрема се да баци прејалицу. Када крене да је баци, утикач се извуче из зида. Кабл је прекратио.

НОРМАН: Дођавола!

ЕЛИЗАБЕТ се окрене према њему. Он се саише да врати прејалицу на место.

ЕЛИЗАБЕТ: Хееј... Нормане, ти си?

НОРМАН: Не.

ЕЛИЗАБЕТ: Шта се, бре, шуњаш ту около на све четири?

НОРМАН: Играм се војера, ето шта.

ЕЛИЗАБЕТ: То је вероватно колико и сендвич са шунком за бар мицву. Како је било на вечери?

НОРМАН (*усиравља се*): Уобичајена комбинација самовеличања и неморала.

ЕЛИЗАБЕТ: Причај ми о неморалу.

НОРМАН сиђе столицема и седне у фошељу.

НОРМАН (*мрмља*): Нисам расположен.

ЕЛИЗАБЕТ: Па, ако неће Мухамед брегу... Завршићу с купањем касније... (*Устане из каде, обуче кућни ошач, утаси свећло и придружи се НОРМАНУ у дневној соби.*) Хајде, почни.

НОРМАН: Шта?

ЕЛИЗАБЕТ: Причај ми мало о неморалу. (*Угодно се смести на рукохват фошеље.*)

НОРМАН: У реду. Два Озија били су у неком бару у Бризбејну и расправљали се око тога чија је жена ружнија. Коначно, да би рашчистили ствар, одлуче да се одвезу до куће једног од њих. Када су стигли, жена изјури из куће с кесом на глави и заустави се пред њима; муж јој нареди да скине кесу, и каже: „Нећу да те јебем. Хоћу само да те упознам с неким.”

ЕЛИЗАБЕТ се пресавија од смеха, НОРМАН је изненађено посматра.

ЕЛИЗАБЕТ: Баш је смешно.

НОРМАН: Заиста?

ЕЛИЗАБЕТ: Да. Одувек сам волела твоје приче у славу жена.

НОРМАН: Хм.

ЕЛИЗАБЕТ: Само се шалим. Мислим да је то заиста забавна прича. Не знам како би прошла код Женског покрета у Бризбејну, али мени је супер.

НОРМАН: Изненађујеш ме.

ЕЛИЗАБЕТ: Ех, па немој баш увек од мене да правиш чангризало. Некад то ниси радио.

НОРМАН: Нисам?

ЕЛИЗАБЕТ *устане и насје себи коњак.*

НОРМАН: И ја бих један.

Она му напочи и году му чашу.

ЕЛИЗАБЕТ: Опрости због онога што се десило. Није требало да те онако грубо понижавам.

НОРМАН: Није.

ЕЛИЗАБЕТ: Покушавала сам да те позовем, знаш, да ти јавим да долазим, али нико се није јављао.

НОРМАН: Ја... Нисам чуо телефон.

ЕЛИЗАБЕТ: У сваком случају, извини. Али ти си прекршио правила – довео си је кући и играо игре овде с њом.

НОРМАН: Да. Јесам.

ЕЛИЗАБЕТ: Узгред, шта си смислио с том главом и деловима тела? Изгледају баш добро направљени.

НОРМАН: О, и теби се чини?

ЕЛИЗАБЕТ: Да. Уопште нису изгорели. Морала сам поново да упалим ватру.

НОРМАН *(за себе)*: Нормане Бартоломју, следећи пут употреби отров.

ЕЛИЗАБЕТ: Шта?

НОРМАН: Ништа.

ЕЛИЗАБЕТ: Ништа... ништа... ништа! Зашто више не играш те игре са мном?

НОРМАН: Покушавам. Заиста покушавам. Али углавном не иде.

ЕЛИЗАБЕТ: Можда се не трудиш довољно, а?

НОРМАН: Шта да се трудим?

ЕЛИЗАБЕТ: Да ме забавиш. Хајде да одиграмо једну од твојих игара.

НОРМАН: Шта!

ЕЛИЗАБЕТ: Па не могу само тебе да оптужујем кад сам и сама бар исто толико крива. Мислим, ако се ти палиш на те игре, ја, као твоја жена, треба да их играм с тобом. Ако си приморан да идеш другој жени да би их с њом играо, онда једино саму себе могу да окривим за то дезертирање.

НОРМАН: Па, можда су некад и могле да помогну. Али сад је заиста касно. Знам да их презиреш.

ЕЛИЗАБЕТ: Нисам била у праву. Хајде – изведимо једну.

НОРМАН: Мислиш – сад и овде?

ЕЛИЗАБЕТ: Зашто да не? Породично измирење кроз убиство. Сјајна замисао!

НОРМАН: Заиста желиш игру убиства – муж и жена?

ЕЛИЗАБЕТ: Апсолутно. И то пикантно.

НОРМАН: Па, не знам баш...

ЕЛИЗАБЕТ: О, хајде, Нормане... мора да си у стању нешто да смислиш.

НОРМАН (*одједном се заинтересује*): Шта мислиш о нечему зачињеном оријенталном суровошћу и париском кокетеријом?

ЕЛИЗАБЕТ (*с француским наљаском*): Звучи изврсно. Имаш нешто на уму?

НОРМАН: Увек можемо да узмемо случај Абдула Беја. (*ЕЛИЗАБЕТ одмахује главом, што јој није познато.*) Замисли апартман луксузног хотела у Лондону и ноћи тропске врућине.

ЕЛИЗАБЕТ: Тропска врућина у Лондону? Већ је то фантазија.

НОРМАН: Заправо и није. Био је 9. јули 1923, један од најтоплијих дана у магловитој климатској историји ове земље. Два сата је после поноћи, напољу се спрема најстрашнија икад виђена олуја. Удари громава без престанка, муње севају на мрачном и напаћеном небу. Унутра један источњачки моћник, луд од беса што је открио прељубу своје жене Францускиње, стоји изнад ње са исуканим касапским ножем. (*Зираби нож којим је раније секао бифшек и злокобно се приближава ЕЛИЗАБЕТ.*) „Осрамотила си ме пред мојим Богом и мојим ближњима”, виче он промукло. „Оскрнавила си брачну постељу и погазила свој најсветији завет. Нема ти више повратка. Више не можеш да будеш ни жена ни мајка. Ти си отпадник, и само те смрт може искупити.” Она га моли за живот, али на крају, у светлости муња које севају, приморана је да призна да се заглибила у кал и, клечећи на коленима, пружа му свој дуги бледи врат опточен дијамантима – моли свог господара да је убије.

Током наредних речи НОРМАН њали и њаси свейло симулирајући севање муња.

ЕЛИЗАБЕТ: Бисеру мог живота, истина је да сам те издала и довела до тога да чак и Бог и његова небеска војска морају да те жале, а људи да ти се изругују. Узми нож и зариј га овде... брзо... учини то сада... Сваким часом у коме оклевах ја преживљавам још један мучни тренутак гриже савести... Зариј дубоко, господару мој, тако да шикљајући млазеви моје крви сперу овај скоро неопростиви грех... зариј... ја те молим... зариј сад!

НОРМАН њрислони нож уз њен враи, њриѡрема се да је убије.

НОРМАН: Преузећу твој грех, и молићу се за милост за тебе на Божјем суду. Моје руке биће умрљане крвљу, али теби ће бити опроштено. Сад мораш да умреш! (*ЕЛИЗАБЕТ ѡоди ѡне ѡлаву и ѡрасне у смех. НОРМАН се разбесни.*) Смејеш се у тренутку сопствене смрти!

ЕЛИЗАБЕТ (*не може да заустави смех*): Извини. Само сам спазила длаке како ти вире из носа... Изгледале су, па... пурпурно. Знаш, не можеш да молиш за милост на Божјем суду док из тебе клијају пурпурне длаке.

НОРМАН ексцлодира од беса. Нешто на његовом лицу ојомиње ЕЛИЗАБЕТ да хитро устане и одмакне се.

НОРМАН: Из тебе ће нешто да исклија за неколико тренутака, и то неће бити пурпурно... Биће црвено!

ЕЛИЗАБЕТ: Добро, Нормане. Мислим да је доста!

НОРМАН: Каква је ово игра? Још нисам убио... Зар не видиш да морам да убијем... Зашто не можеш да се уозбиљиш?

ЕЛИЗАБЕТ: Извини. Следећи пут ћу се уозбиљити. Обећавам ти, потрудићу се да добијеш оно што желиш!

НОРМАН: Довољно си озбиљна кад у својој бранши убијаш. У то сам сигуран... Немој да мислиш да не знам да и теби понеки пацијент умре на столу. О томе никад не говориш... о, не... сви сте ви лекари исти, чувате леђа једни другима, и претварате се да се ништа није догодило, али ја знам...

ЕЛИЗАБЕТ: То је другачије.

НОРМАН: Другачије? Како другачије? Ти знаш шта значи убити.

ЕЛИЗАБЕТ: Али не намерно. Кад неко издахне, а претходно сам дала све од себе да му спасем живот, то није убиство. Ми не величамо смрт у нашој бранши, како је ти називаш. Наравно, лудице, мора да запажаш велику разлику између нас и тебе. Здравље и живот су оно што ми славно, а не мрачне перверзије, и смрт.

НОРМАН: Ах, иди горе и заврши купање – бескорисна си! (Хитро креће ка вратима за двориште.)

ЕЛИЗАБЕТ: Куда ћеш?

НОРМАН: Да узмем алат. Чини ми се да ћу започети са Крипеном – сам! Баш чудно што га никад нисам изводио.

ЕЛИЗАБЕТ: Зашто сам? Ја могу да играм њу – Етел л'Нев.

НОРМАН: Не, не можеш. Она је била девојка, а открили су је с њим на броду, прерушену у дечака.

ЕЛИЗАБЕТ: Па зар не можемо да је променимо у несташну даму из кабареа која га тајно посећује у љубавном гнезду у предграђу?

НОРМАН: Не, не можемо. Једина улога за тебе је његова жена. Она је била певачица, а звали су је час Кунигунда Макамотаски, час Бел Елмор, час Кора Крипен.

ЕЛИЗАБЕТ: А како је убијена?

НОРМАН: Хиосциамином. У желуцу јој је пронађено 0,3 грама. Потом је раскомадана и закопана у подруму.

ЕЛИЗАБЕТ: Не. Уопште ми се не свиђа та улога.

НОРМАН: Како хоћеш. Ја ћу у сваком случају почети. (ЕЛИЗАБЕТ креће горе сценоцимама. НОРМАН излази напоље и враћа се с лојашом и крамјом.) Сигурна си да се нећеш предомислити? За јачање мишића ништа није тако корисно као лагано копање гроба.

ЕЛИЗАБЕТ: Нека, хвала. Мислим да ми те улоге жртава баш не леже.
НОРМАН: Ако одиграш како треба, могла би и да отпеваш „Збогом, збогом, мала жута птичице”.

ЕЛИЗАБЕТ: Ипак, морам да одбијем. У ствари, мислим да ћу сада наставити с купањем.

НОРМАН: Како хоћеш. (*Несћане у њодрум.*)

Чују се звуци секире како удара у камен.

ЕЛИЗАБЕТ (*засћане на врху сћейеница*): Нормане! ... Мораш ли баш да уништиш цео подрум? (*НОРМАН се њојављује.*)

НОРМАН: Шта је сад?

ЕЛИЗАБЕТ: Питала сам мораш ли да уништиш цео подрум.

НОРМАН: Па, пошто нешто морам да уништим, то може бити и подрум.

ЕЛИЗАБЕТ: Претпостављам да доле нема ничега изузев оног лошег вина с лажним етикетама, тако да можеш наставити. „Шато борегард”, није-него!

НОРМАН (*за себе*): Положићу ја тебе тамо, девојчице моја мала, и то ускоро.

ЕЛИЗАБЕТ: Престани да мрмљаш, Нормане, и понеси ми горе чашицу коњака када поћеш.

НОРМАН: Горе?

ЕЛИЗАБЕТ: Да, горе! Знаш шта та реч значи, а?

ЕЛИЗАБЕТ улази у кућашило и њали свейло. Видимо како одврће славине и из њласћичне бочице сѡа у каду њену за кућане. Док се ѡара диже, она сћавља кају за кућане и сћрема се да уће у каду.

Доле, у гневној соби, НОРМАН је сав унезверен, не зна шћа да ради..

НОРМАН: Жртвоваћу је! ... Има да је средим! ... О, дођавола, али како! ... Шта да радим! ... Мора да постоји неки начин...

Насће себи ѡиће и искаѡи ѡа, онда насће и ЕЛИЗАБЕТ и носи чашу кроз собу и уза сћейенице.

ЕЛИЗАБЕТ заврне славине и несћане с видика да би ушла у каду.

ЕЛИЗАБЕТ (*зове*): Нормане!

НОРМАН: Долазим.

ЕЛИЗАБЕТ: Твоја невеста чека у кади свој коњак, Нормане.

НОРМАН изненада застане, као да му је синула генијална замисао.

НОРМАН (*за себе*): Па, наравно!... То је то! Џорџ Џозеф Смит – Невестобуица из купатила... Савршено! Беси Мундеј у Заливу Херн. Алис Бернам у Блекпулу. Маргарет Лофти на Хајгејту. Пришуњао би им се и загњурио им главу под воду, и тако их држао. С ногама у ваздуху нису имале шансе. После тога је свирао на хармонијуму „Никада ближи, Боже, теби”. Има ли ишта пригодније? (*Скида ѡанћалоне, осћаје у боксерѡицама, ѡрсћи му се ужурбано ѡокрећу.*)

ЕЛИЗАБЕТ: Нормане! ... Шта радиш?

НОРМАН: Долазим, драга.

Одложи чашу с коњаком и на њрстима иде ходником. Улази у куќашило. Као мачка, приближава се кади која је сва у тустој њари.

Светло се њојача до максимума њако да можемо њосмајраши чишаво убиство, до у дешаљ.

Изненадним њокрећом он скаче и ѡлаву с кањом за куќање зањури у њенушаву воду. Ноје се жестѡко ѡрзају; руке ѡрабе ваздух; вода ѡрска свуда около; а онда, ѡсле велике борбе, све се умири.

НОРМАН се одмакне и кроз ѡару дуѡ зури у њѡокрећну масу мехурова. Задовољан ѡшо живоѡа ѡамо више нема, узима ѡешкир и излази из куќашила, ѡси светло и зањвара за собом враѡа. Брише се ѡешкиром, задовољан. Заиста је ѡо учинио, и усхићен је. Наслони се леђима на враѡа и изненада се, с хистѡричним олакшањем, засмеје. Онда се ѡријумфално врѡи укрупѡ, ѡскакујући.

НОРМАН: Учинио сам то... учинио сам то... учинио сам то... учинио сам то... Заиста сам то учинио. Леополд и Леб... Хејг и Куртен... Махон и Рукстон... Ландру и Роуз... и сада Бартоломју! Норман Кресвел Бартоломју, дорчестерски убица из купатила... О, да! *(Необуздани ѡкрећѡи одвели су ѡа до оѡледала. Дуѡ се ѡсмајра ѡражећи знаке ѡромене.)* Норман Кресвел Бартоломју, јеси ли ти заиста један од оних посебних, неустрашивих ѡуди, спремних да буду проклети? Јеси ли ти заиста извршио онај најгори грех који је последњи и апсолутно највећи изазов Богу?... Да ли си? Можда ће срамота надолазити како дани буду промицали, да нагризе сваку веру у извесност опроштаја, и учинити да будем проклет. Мораћу да сачекам.

Аѡмосфера се наѡло мења: он скуѡља своју одећу и одлази у сѡаваћу собу, весело звиждућући. После неколико ѡренуѡака враѡа се у ѡанѡалонама и ѡемѡеру, силази сѡеѡеницама, сега за сѡари хармонијум и свира и ѡева црквену ѡесму „Никада ближи, Боже, ѡеби“.

НОРМАН: Врло дирљиво. Чак ни вештачка мува да пролети овуда, као што су имали обичај да кажу у Мулен ружу. *(Весело се засмеје и ѡскочи.)* Мили!... Морам да јој кажем!... *(Оде до ѡелефона и окреће број.)* Мислила си да никад нећу моћи то да урадим, а? Ово ће те научити памети. *(Изненада, ѡре неѡо ѡѡо је добио везу, залуѡи слушалицу.)* Не! Још не. Доћи ће и врзмати се около, и леш ће је шокирати, и испуниће кућу грижом савести, и све ће отићи дођавола. Боље је да прво изведем трик нестајања. Да видимо... Удаљени гроб у мочвари?... Леш с каменом око врата у каналу?... Изгубљени кофер на Станици Викторија?... Пакетићи разаслати у стране земље?... Леш у запаљеном аутомобилу?... Замењено тело на гробљу?... Дођавола, мислим да је подрум ипак најсигурнији, а и већ сам тамо почео. Само треба да донесем негашени креч.

Узима лампу и, кроз кухињу, излази у двориште. Чује се како отвара и затвара дворишна врата. После неколико тренутака поново се чују дворишна врата, отварају се и затварају, и он улази носећи џак с напиком „негашени креч“. Сиушта џак пред врата подрума. Онда одлази до прозора и кроз завесе леда у кућу јосиође Ремиц.

НОРМАН: Стара вештице, видео сам да ти се завесе померају, али ништа ти неће вредети што зовеш полицију. Рећи ће ти само да узмеш шољу јачег чаја. (*Враћа се до врата од подрума, певушећи.*) „Где год чаја има, никад није зима.“ (*Подигне џак да га одмери. Чиша.*) „Јак негашени креч.“ Изврсно. Барем нећу поновити Вејнрајтову грешку с гашеним кречом. Ово ће је за секунд претворити у кашу. И треба. Никада нисам волео добро очуване жене...

Отвори врата од подрума, узме алат и силази степенницама, несћајући са видика.

Чујемо звук ударања секире о камен. После неког времена звуци престају, сада се чује звук копања земље. Оба звука, прво један па други, чују се шоком следеће монолога.

НОРМАН (*имитира глас иследника*): А сада, инспекторе Дју, можда бисте били љубазни да кажете члановима пороте шта сте тачно пронашли у подруму у Хилдроп Крешенту број 39...

(*Инспекторов глас.*) Пронашли смо делове женског тела замотане у спаваћницу. Глава је недостајала и, колико знам, још увек недостаје. Међутим, идентификација је утврђена на основу познатих телесних обележја и личног накита, а ми смо сигурни да су то остаци Коре Крипен.

Чује се звоно на улазним вратима.

(*Глас иследника.*) А да ли можете да нам кажете шта је, инспекторе, по вама, узрок смрти? ... (*Инспекторов глас.*) Да, господине, могу. Обдукција је показала да је у желуцу нађено 0,3 грама хиосциамина. Информисан сам да је то доза много јача од смртоносне.

Поново звоно на улазним вратима.

(*Глас судије.*) Хјули Харви Крипене, имам непријатну дужност да вам изрекнем казну, али пре него што наставим, упитаћу вас имате ли нешто да кажете у сопствену одбрану.

Улазна врата се отварају и, помало оклевајући, улази наредник СТЕНИНГ.

СТЕНИНГ (*зове*): Хеј... Има ли некога код куће? ... Господине Бартоломју?

НОРМАН (*из подрума, с америчким наласком Крипена*): Могу само да кажем: схватам да оно што сам учинио не може бити опроштено – само објашњено.

СТЕНИНГ: Хеј... Господине Бартоломју?

СТЕНИНГ *затвара улазна врата и прилази вратима од подрума. Посмешљиво разазнаје Норманов глас.*

НОРМАН (*силоља, америчким наїласком Кријена*): Убио сам своју жену због велике љубави према дами која ми је учинила част тиме што је пристала да ми буде љубавница. Не очекујем милост, и не заслужујем је. Крив сам и не преостаје ми ништа друго до да прихватим своју судбину.

НОРМАН *се појављује из подрума, рашируван и праињав. Прође поред СТЕНИНГА не примећујући га и похрли ка сточићу с њим.*

СТЕНИНГ: Због чега сте то криви, господине Бартоломју?

НОРМАН (*окрене се, иренерашен*): Господе! Одакле сте ви искрсли?

СТЕНИНГ: Неколико пута сам позвонио, господине, али нико није отварао, па сам се усудио да уђем.

НОРМАН: А, тако.

СТЕНИНГ: Знате, требало би да закључавате врата.

НОРМАН: Заборавио сам.

СТЕНИНГ: Онда само себе можете да кривите ако вас опљачкају.

НОРМАН (*збуњен*): Да, потпуно сте у праву. Жао ми је.

СТЕНИНГ: У реду је, господине. Е па сада, шта оно рекосте: за шта сте то криви?

НОРМАН *нехотице баца поглед ка кулаишилу, а онда журно скрене поглед. Крене да насме себи њиме.*

НОРМАН: Ја? ... Овај, нисам ни за шта крив.

СТЕНИНГ: Учинило ми се да сте рекли да јесте, господине.

НОРМАН: Не... нисам.

СТЕНИНГ: Па с ким сте то онда разговарали?

НОРМАН: Ни са ким... Нисам разговарао ни са ким. Сам сам.

СТЕНИНГ: Врло чудно, господине. Могао бих се заклети да сам малочас чуо неке гласове. Можда бих могао да мало погледам околу.

Крене као да нешто тражи, али НОРМАН покушава да га замаје.

НОРМАН: Нема потребе, наредниче. Оно што сте чули била је само још једна од мојих малих игрица. Знате, копам гроб у подруму – заправо, Крипен.

СТЕНИНГ: Баш је дискретан.

НОРМАН: До даске, могло би се рећи. Хоћете ли да сиђете и погледате га – један поглед на „грозне остатке“?

СТЕНИНГ: Већ сам вас опоменуо да престанете да играте те игре, господине. Не знате какву невољу призивате.

НОРМАН: Добро, наредниче. Али само зато што је то званичан захтев. (*Стави руку на срце.*) Свечано обећавам да ћу се оканити убистава. Мада заиста немам појма чиме ћу се бавити током дугих зимских вечери без свог малог безазленог хобија. Можда ћу почети да се опијам, и то озбиљно.

СТЕНИНГ (*гледа у НОРМАНОВУ чашу*): Чини ми се да сте већ доброно почели, господине.

НОРМАН: Али тек кад сам дошао кући, наредниче. Будите сигурни да сам водио рачуна да на вечери не пијем много.

СТЕНИНГ: Па добро, господине. Мада сам, ето, приметио, пролазећи поред ваше куће, да сте заборавили да на ауту искључите позициона светла. Ја сам их искључио. Не бисте волели да вам ујутру акумулатор буде празан. (*Пружа НОРМАНУ кључеве.*)

НОРМАН: Заиста вам много хвала. Баш сте љубазни. Ето, а питао сам се због чега сте дошли. (*Долива себи пиће.*)

СТЕНИНГ (*посматра шо њажљиво. Значајно*): Знате, вечерас нисам на дужности. Кренуо сам кући.

НОРМАН: Ох! Јесте ли за један брзи виски?

СТЕНИНГ: Хвала, али ја пијем пиво.

НОРМАН *нелагодно погледа у две боце њива које стоје на креденцу, а онда баца поглед ка кућашилу.*

НОРМАН: Пиво?

СТЕНИНГ: Може. Мислим да га тамо имате.

НОРМАН *одлази до креденца, узима боцу њива и отвара је. Насије мало у винску чашу.*

СТЕНИНГ (*одлучно му узима боцу*): Немојте да се трудите, господине. Сам ћу. У ствари, више ми одговара овај пехар, ако немате ништа против. (*Полако сија њиво из боце у пехар.*)

НОРМАН *безизражајно посматра. Јасно је да је његов посейшилац сиреман да неко време проведе њијући, и можда ће му онда у једном тренушку бићи њошребно да оде до кућашила.*

НОРМАН: Некад сам и ја доста пио пиво, али сам дигао руке од тога. Сувише надражује бешику.

СТЕНИНГ: Тачно тако. И код мене је исто – оно што уђе, одмах изађе, брзином муње. Али од наредничке плате не могу да приуштим себи жестока пића, тако да немам обичај да их конзумирам. Живели!

НОРМАН (*баца још један бојажљив поглед у њравцу кућашила*): Живели!

Обојица дићу чаше. НОРМАН само њуцне. СТЕНИНГ добро њошеће, а онда без њишања оде до фошеље и седне. НОРМАН оклевајући одлази до фошеље преко њуша њећа, седне и он. Крајка њишина у којој СТЕНИНГ задовољно исѡија још неколико ѡушљаја. НОРМАН ѡриморава себе да ѡовори сѡаложено.

НОРМАН: Е па, баш ми је жао што сте данас двапут морали да долазите без икаквог посебног разлога.

СТЕНИНГ: Све то спада у рок службе.

НОРМАН: Кладим се да сте заиста били помало разочарани што ја у ствари нисам убица, признајте.

СТЕНИНГ (*хладно*): Већ сам вам рекао шта мислим о убиству, господине.

НОРМАН: Па испричајте ми онда о неким случајевима убиства у које сте били укључени. Да видим да ли ћу их препознати.

СТЕНИНГ: Претпостављам да неке хоћете.

НОРМАН: Има ли неки врхунски?

СТЕНИНГ: Врхунски?

НОРМАН: Знате, као случај Петера Куртена, монструма из Диселдорфа, на пример, који би, кад не би нашао људску жртву, раскомадао лабуда и попио му крв; или, ако вам се свиђа мало црног хумора, Жана Пјера Вакеа, проналазача машине за прављење кобасице, који се потписао у апотекаревој књизи кад је дошао код њега да набави стрихнин којим је отровао мужа своје љубавнице, Цеја Ванкера. Гадно, а?

СТЕНИНГ *та хладно посмајра и њрекорно одмахује љавом.*

СТЕНИНГ: Јесте ли икада чули за Џералда Сандгејта?

НОРМАН: Тетовираног убицу са галије? Наравно. Силовао и убио четири бабускере. Очигледно је био луд за сувим месом.

СТЕНИНГ: У ту истрагу сам био укључен. Испитано је преко девет милиона отисака. Добио сам похвалу од судије, за темељност. Мада то није било ништа гламурозно. Не у вашем смислу. Није имало много везе с порицањем људске способности да се сагледа лепота. (*Искажи њехар, ња у њадљиво љеда у њеџово дно и осврће се околу ѡражећи још.*)

НОРМАН (*са стирењом*): Јесте ли сигурни да нећете један брзи виски пре него што одете?

СТЕНИНГ: Не. Ако немате ништа против, остаћу при пиву. (Устане и наспе пиво из нове боце.)

Звук љива које се ѡочи у њехар неодољиво ѡдсећа на мокрење, и НОРМАН бесџомоћно ѡѡледава у ѡравцу куѡаѡила. Узнемирено ѡрекриѡа ноѡе, час једну ѡа друѡу.

СТЕНИНГ, *који је ѡаунио ѡехар, ѡѡѡеѡне из ѡеѡа дуѡ ѡуѡљај и враѡи се у фоѡељу.*

СТЕНИНГ: Има још један о коме сте можда чули, Џорџ Пејлинг.

НОРМАН: Не. Бојим се да ми није познат.

СТЕНИНГ: Борац РАФ-а. Прегазео је сопствену жену – остином А40, мислим... не, лажем, био је то морис 1100. У сваком случају, учинио је то само зато што је превише звоцала, а он је себи пронашао ново згодно парче. По мом мишљењу, људи као што је он су најгори. Лукави и себични – хладнокрвно убијају своје партнере. У почетку је био лукав, али чим сам провео с њим неколико минута насамо, прозрео сам све.

НОРМАН (*устианичен*): Шта хоћете да кажете, наредниче? Шта сте урадили?

СТЕНИНГ: Побринуо сам се да ми каже истину, господине.

НОРМАН: Аха, аха, схватам. Човек понекад заборави да је детектив скоро исто толико важан колико и убица. Управо његово дело помаже оном другом да постане бесмртан. Мислим, шта би било од убице са Плаже Јормут да није било упорности инспектора Гофа? ... Или од Рејмонда Мориса, убице из Пикси Худа, без оштроумности начелника Форбса? Они се допуњују, схватате.

СТЕНИНГ: Уопште није тако, господине. Али, као што сам већ рекао, ви нећете да слушате. (*Искайи пиво и устане.*) У сваком случају, баш ми је легло ово пиво. Међутим, морао бих да кренем.

НОРМАН: Драго ми је да вам је пријало, наредниче. Лаку ноћ.

СТЕНИНГ (*крене ка вратицама, ња застане*): Само још нешто пре него што кренем. Могу ли да се послужим тоалетом?

НОРМАН *стоји као тромом постођен док СТЕНИНГ креће стешеницама ка куйашилу. СТЕНИНГ само што није отворио вратица куйашила када се НОРМАНУ поврати моћ говора.*

НОРМАН: Хеј! Станите! Не улазите тамо.

СТЕНИНГ: Извините, господине. Али то је купатило, зар не?

НОРМАН: Да, наравно да јесте. Али... али, овај, тренутно је унутра госпођица Сајкс... Сећате се, упознали сте је.

СТЕНИНГ: Хоће ли дуго, шта мислите?

НОРМАН: Па, чини ми се да сам чуо како улази у купатило баш пре него што сте ви наишли, док сам био доле у подруму, а плашим се да је она, у том смислу, велики гњаватор. Потребни су јој сати и сати да се налицка и среди.

СТЕНИНГ *силази стешеницама.*

СТЕНИНГ: А други тоалет немате, зар не?

НОРМАН: Не, нажалост, немамо, али и двориште може да послужи, ако вам одговара.

СТЕНИНГ: Па, мораће.

НОРМАН *ја изводи у задње двориште, кроз кухињу, ња се враћа. Крајње је узбуђен и дубоко дише.*

НОРМАН (*за себе*): Мора да се и Кристи овако осећао када је открио да је лобања једне од његових претходних жртава случајно постала видљива у дворишту, где су полицајци тражили тело госпође Еванс. Крајње необично... Мозак заиста ради изузетно брзо у ситуацији кад је могуће нагло откривање злочина... Али, шта сад? (*Појне се и стане пред вратица куйашила.*) Зашто да једноставно не отворим врата и пустим овог морона да уђе и нађе Елизабет. На крају крајева, хапшење и раскринкавање је оно

што ја желим, зар не? ... Да – али још не... Сви би ме исмевали ако бих био прерано откривен... И, што је још важније, суђење би било готово истог јутра. Нећу само један дан у суду. Хоћу своје две или три недеље. Хоћу да имам времена да заблистам на оптуженичкој клупи и да људи имају довољно времена да се згражавају открићем раскомаданог тела у подруму, тим језовитим доказним материјалом... Зашто журити? Популарност је нежна биљка коју треба дуго узгајати. (*Према врашима кујашила.*) Не, драга моја Елизабет, бојим се да ћеш морати стрпљиво да чекаш да се појавиш у овом комаду.

Чујемо како ЕЛИЗАБЕТ њева у кујашилу.

ЕЛИЗАБЕТ (*њева*):

„Црвене мрље на тепиху,
црвена крв на ножу,
ах, докторе Рукстоне,
на шиљак бери кожу.
Помислили сте, видела вас је Мери,
Па убисте и луче моје.
О, докторе Рукстоне,
висићете ви за двоје.”

*Враша кујашила најло се ошворе и из шаме и њаре излази ЕЛИЗАБЕТ.
Има на себи кућни ојршач. НОРМАН усћукне, њренеражен.*

НОРМАН: Елизабет!

ЕЛИЗАБЕТ: Тачно. Невеста из купатила је оживела и више ни минут неће чекати да наступи у овом комаду.

НОРМАН: Али то не може бити. Ја...

ЕЛИЗАБЕТ: Ти си ме удавио?

НОРМАН: Да. Јесам. Опипао сам ти пулс.

ЕЛИЗАБЕТ: Опипај га сад.

НОРМАН (*узмакне њред њруженом руком*): Шта си урадила – задржала дах? ... Ниси могла да издржиш толико дуго.

ЕЛИЗАБЕТ: Нешто боље од тога.

НОРМАН: Шта? Шта си урадила?

ЕЛИЗАБЕТ: То је игра, Нормане. Мораћеш да погодиш.

НОРМАН: Не могу да погодим. Не буди луда – Стенинг је тамо напољу. Вратиће се сваког часа. Реци ми.

ЕЛИЗАБЕТ: Предајеш се?

НОРМАН: Да... да. Реци ми, забога.

ЕЛИЗАБЕТ: У реду! (*Уџали свейло у кујашилу.*)

Видимо мрџво Милино џело како извирује из воде.

НОРМАН крикне.

НОРМАН: Боже, то је Мили!

ЕЛИЗАБЕТ: Засад, тачно.

НОРМАН: Шта сам то урадио!

ЕЛИЗАБЕТ: Удавио си своју птичицу – ето шта.

НОРМАН оћрчи у куйајшило и заїледа се у Мили. Она на їлави има Елизабетину каїу за куйање. Врло оїрезно їружа руку, скида каїу с леша, онда усїукне. Тело лаїано склизне у каду, клокоћући, и їоїшоне. НОРМАН изађе из куйајшила и забезекнуїо зуре у ЕЛИЗАБЕТ.

НОРМАН: Шта? ...

ЕЛИЗАБЕТ: Баш тако, господине Џорџе Џозефе Смите. Ти си био толико наљоскан да си мало уз помоћ паре и мехурића, а мало уз помоћ твоје пријатељски настројене жене, успео да грешком утопиш своју љубљену. Невероватно, али истинито. (*Уїаси свешло.*)

НОРМАН: Не могу да верујем.

ЕЛИЗАБЕТ: Па, боље би ти било да поверујеш. Ако је потребно, заклећу се. Знаш, посматрала сам све из сауне. Био си потпуно у праву о ономе што си ми једном рекао о техници господина Смита. Против тога апсолутно нема одбране: рамена се не опиру, ноге су у ваздуху, и све је готово за делић секунде. Честитам. И те како су ти се исплатиле године проучавања.

НОРМАН: Једноставно не разумем. Хоћеш ли да ми кажеш шта се догодило?

ЕЛИЗАБЕТ: Е па, драги мој, заиста је једноставно. Пошто си отишао на вечеру, телефонирала сам Мили и позвала је да дође и узме своју бедну колекцију козметике, презерватива, сунћера за купање, доњег веша, које је оставила разбацане свуда по мојој кући. Мислим, нећу ваљда да газим по свему томе. У сваком случају, она је дошла и одмах почела да ме оптужује да сам кучка која ти помера мозак. Рекла је да сам од тебе направила мекушца, а да се вас двоје заиста волите и, што је најгоре, да је боље да ти дам развод него да... „Него да шта”, питала сам је, а она је наједном почела да трабуња о тој генијалној игри коју сте вечерас играли, уз помоћ дроге и лажног тела, и госпође Ремиц, и наредника Стенинга, игри по имену „лажна узбуна”, па је нагло заћутала, као да је превише рекла. И знаш, Нормане, у мојој глави наједном су се зачула најужаснија звона на узбуну, и сетила сам се реченице коју си изговорио када сам вечерас ушла у кућу: „Сутра увече је та ноћ”, а Мили је, када је одлазила, рекла: „Знаш да то никад нећеш учинити”, и ја сам са апсолутном сигурношћу знала на шта вас двоје мислите, и зашто си дозволио јадној госпођи Ремиц да види кесе и тестере, и очигледно дављење, и како си навукао Стенинга да дође овамо, и шта значи „лажна узбуна”.

НОРМАН (*клонуло*): Заиста? ... „Лажна узбуна”? ... Шта то онда значи?

ЕЛИЗАБЕТ: Свако дете зна шта значи „лажна узбуна”, Нормане; у овом случају то је сасвим јасно значило да наредник неће обраћати много пажње кад следећи пут госпођа Ремиц, или било ко други, пријави сумњива дешавања у овој кући, јер ће једноставно мислити да ти играш још једну од тих глупавих игара убиства – није ли тако?

НОРМАН устукне са осећањем кривице и окрене се. ЕЛИЗАБЕТ схвати да је њена слушња истиница, ња му прилази и леда ња у очи.

Тачно у среду! Као што сам и мислила. Твоја игра с Мили била је само вежба за право убиство, а једина могућа жртва правог убиства била сам ја – ко други? Наравно, донекле сам сумњала у твоју храбрости да то изведеш, па чак и да уопште имаш идеју како ћеш то учинити – тако си ужасно јадан, али морала сам да проверим јесу ли моје сумње тачне, и да ли ћеш се усудити да ме убијеш ако будем отишла толико далеко да ти то неместим... И наравно, што да не кажем и то, хтела сам да Мили уклоним с пута.

НОРМАН: Наместила си ми!

ЕЛИЗАБЕТ: Наравно. Зато сам ти и предложила да поново играмо игре убиства. Та акција требало је да кулминира у мојој сопственој игри. Зове се „Ко је жртва?” и игра се са много лажне паре, мехурића и туђе капе за купање.

НОРМАН: Али како си могла да наместиш? ...

ЕЛИЗАБЕТ (*дозива*): Твоја невеста чека у кади свој коњак, Нормане... (*Имишира Норманов влас.*) Наравно... То је то! Џорџ Џозеф Смит – невестоубица из купатила... савршено! (*Својим власом.*) Шта је то било? Госпођица Мафет из Залива Херн, Бо Пип у Блекпулу, Хампти Дампти на Хајгејту? Браво, Нормане. Морам признати да си све извео одважно. Али тек кад је моја замисао продрла у тај твој такозвани мозак.

НОРМАН: Али, Мили?

ЕЛИЗАБЕТ: Откуд она у кади? (*Са њослужавника за њиће узме боцицу хлорил-хидрата и њокаже му.*) Знаш, узела сам онај хлорил-хидрат који си ти, стицајем околности, украо из моје торбе, и искористила га да је омамим, а онда сам је успавала нечим јачим и ставила је у каду када сам се уморила играјући се твојих игара. Она је представљала, схваташ, финале твојих игара.

НОРМАН: Хоћеш да кажеш да си све то смислила и онда си једноставно стајала са стране и пустила да се све одигра?

ЕЛИЗАБЕТ: Све се догодило тако брзо да нисам стигла ни да се умешам. Скаменила сам се... буквално сам се следила! Нисам могла да поверујем. Нисам могла својим очима да верујем да сам то била ја коју си давио.

НОРМАН: То се могло и очекивати.

ЕЛИЗАБЕТ: Зар ниси помало шкрт, Нормане? Ни реч ниси рекао да похвалиш моју игру „Ко је жртва?“ Несумњиво је боља од твог покушаја „лажне узбуне“. Признај да је и напетија... да има боље финале?... Мајсторско, признај. Зар не би један набеђени студент жанра попут тебе требало да се мало више заинтересује?

НОРМАН: Забога, жено, прекини да блебећеш. Стенинг долази. Боље да се губиш одавде...

ЕЛИЗАБЕТ: Зашто?

НОРМАН: Он мисли да ниси овде. Ако ниси овде, онда имаш алиби који ће ти можда бити потребан. (ЕЛИЗАБЕТ *несћаје у сјаваћој соби у шренушкку када се СТЕНИНГ појављује.*) Е, наредниче. Дуго сте се задржали.

СТЕНИНГ: Знате шта, господине, баш кад сам хтео да се олакшам, на прозору се појавила госпођа Ремиц, па сам морао да сачекам да оде. Њеним притужбама не би било краја да је затекла орган реда како врши нужду. (НОРМАН *се нервозно насмеје.*) Вама је баш све смешно, господине. Али све ћете ви то другачије сагледавати једнога дана, верујте ми.

ЕЛИЗАБЕТ *излази из сјаваће собе. Силази с њеницама.*

ЕЛИЗАБЕТ: Мислим да је већ сагледао, наредниче.

И СТЕНИНГ и НОРМАН су изненађени њеним појављивањем.

СТЕНИНГ: Добро вече, госпођо. Нисам знао да сте овде.

ЕЛИЗАБЕТ: Да. Дошла сам дан раније. И све изненадила.

СТЕНИНГ: Да, претпостављам да јесте. Али шта сте тачно мислили оним „Мислим да је већ сагледао“?

ЕЛИЗАБЕТ: Знате, наш Норм доживео је нешто попут шока, а разлог што се овако узнемирено смејуљи је тај што се плаши да ћете горе у купатилу открити један леш.

СТЕНИНГ (*губоко уздише*): Не, не и ви! За вечерас ми је доста игара убистава.

ЕЛИЗАБЕТ: Бојим се да ово није игра, наредниче. Знате, кад сам вечерас дошла, затекла сам његову курвицу с мојом капом за купање како се брчка у мојој кади, опуштена као да је у рођеној кући. Замолила сам је да оде, али она се само насмејала и одбила. И онда, бојим се да сам потпуно изгубила контролу, помахнитала сам и насрнула на њу. У тој борби бојим се да се удавила.

СТЕНИНГ (*устаје*): Господе боже, не говорите ваљда озбиљно!

ЕЛИЗАБЕТ: Апсолутно озбиљно.

СТЕНИНГ: Шта сте рекли, госпођо – да је то био несрећан случај?

ЕЛИЗАБЕТ: Ах, не. Никако. Намеравала сам да убијем дрољу. Претпостављам да сам се и сама некако заразила Нормановим играма убијања. Упознати сте с тим да их он изводи, зар не?

СТЕНИНГ: О, да. Рекао сам му да престане на време. Упозорио сам га да уопште није свестан у шта се упушта.

СТЕНИНГ пошрчи сшејеницама, уйали свейло и улази у куйашило. Видимо како прегледа МИЛИ.

НОРМАН приђе ЕЛИЗАБЕТИ.

НОРМАН: Шта си то наумила?

ЕЛИЗАБЕТ један шренушак проучава НОРМАНОВ израз лица, а онда му се крајње злобно насмеје.

ЕЛИЗАБЕТ: Само ти враћам за све оно што си ми урадио. Уништио си ми живот својим лудим фантазијама о томе како ћеш постати велики убица. Уништио си ми га емотивно, а сада си га уништио и професионално. Претпостављам да после суђења неће бити много трудница које ће имати жељу да баш мени повере судбину свог још neroђеног детета.

НОРМАН: После суђења! ... Да, то ће бити нешто изузетно.

ЕЛИЗАБЕТ: И хоће. Могао би то да буде најпознатији злочин из страсти у земљи. Већ видим себе на оптуженичкој клупи суднице број један у Олд Бејлију – поносна, усамљена, тајанствена. Све очи биће упрте у мене док будем испредала своју крваву причу о злосрећној судбини једне жене, и нећу изоставити ниједан гнусни детаљ о лаганом дављењу своје супарнице... Њене молбе, покушаји да удахне спасоносни ваздух, махнито гребање по ивицама каде. Да, веруј ми, најдражи мој Нормане, имаћу све оно што си ти одувек желео – истинску и трајну озлоглашеност. Елизабета Џејн Бартоломју!... Какво величанствено име за великог убицу.

НОРМАН (*очајно*): Не!... Не можеш то да ми урадиш!... То је моје убиство!

ЕЛИЗАБЕТ: Твоје убиство!... О, не. Заиста је смешно и помислити да би један будаласти човечуљак као што си ти могао помислити да би био у стању да пркоси грандиозним моралним законима природе. Медиокритет, драги мој, не поседује моралну величину.

НОРМАН: Имао сам своју визију.

ЕЛИЗАБЕТ: Визију! Поглед великог убице не пада на погрешну особу.

СТЕНИНГ излази из куйашила.

СТЕНИНГ (*ЕЛИЗАБЕТ*): Бојим се да ћу морати да вас замолим да кренете са мном, госпођо.

ЕЛИЗАБЕТ: У реду.

НОРМАН јурне сшејеницама ка СТЕНИНГУ.

НОРМАН: Ја сам то урадио, нареднице. Ја сам је убио – морате да ми верујете.

СТЕНИНГ: Још се играте, а, господине Бартоломју! Дозвољавам да сте можда и желели да некога уцмекате, али ја знам да ви ово нисте учинили, а и ви то знате, па зато да лепо све заборавимо.

СТЕНИНГ њорђе њоред њеџа и силази сџеџеницама.

НОРМАН: Кажем вам да сам ја удавио Мили.

СТЕНИНГ: Слушајте, господине, неко би помислио да је веома џентлменски од вас што желите да заштитите супругу, али мора да вам буде јасно да то не пали. Мислим, Мили вам се свиђала, зар не? Сами сте ми то рекли, као и то да вам супруга одлази. Па зашто бисте је онда убили? Нема никаквог смисла.

НОРМАН: Оно, јесте тако, али, знате, тада нисам знао...

СТЕНИНГ: Шта нисте знали, господине?

ЕЛИЗАБЕТ ѡриђе НОРМАНУ и нешто му шайне, џако да СТЕНИНГ не може да чује.

ЕЛИЗАБЕТ (*шайуће*): Замисли само своју воштану фигуру у Музеју мадам Тисо. Норман Кресвел Бартоломју – убица из купатила. Уместо жену, удавио љубавницу.

НОРМАН (*џобледео, схваџа истину њених речи*): О боже! – ти, кучко једна!

СТЕНИНГ: Кажете, нисте знали шта?

НОРМАН: Овај... ништа... Није важно.

СТЕНИНГ (*ЕЛИЗАБЕТ*): Онда, госпођо, ако немате ништа против... (*СТЕНИНГ и ЕЛИЗАБЕТ иду ка џлавним враџима. Он је лаџано држи за лакаџ, као да је ухаџшена.*) Послаћемо фотографа и неког из мртвачнице, господине. Брзо ће доћи.

ЕЛИЗАБЕТ (*весело и несџашно му се осмехне*): Збогом, Нормане. Баџи поглед на новине. Нећеш морати да листаш даље од прве странице.

СТЕНИНГ и ЕЛИЗАБЕТ излазе на џлавна враџа.

НОРМАН, сам у куђи, седне и у очајању се ухаџи за џлаву.

НОРМАН (*јеџа*): Али то је моје убиство!... Моје... моје... моје!

Чује се Норманов џлас из офа – оно што је рекао МИЛИ у џрвом чину.

(*Норманов џлас из офа.*) Не, драго ми је што могу да кажем да је наредник Стенинг сада бесповратно у канџама смртоносног синдрома „лажне узбуне”. Могао бих овде да убијем било кога и да ме сви суседи посматрају, а да не привучем ни најмање пажње... Полиџија би једноставно мислила да је то једна од мојих игара.

Горко се смеје. После неколико џренуџака џресџане.

Усџане и џење се сџеџеницама у куџаџило. Сџане џоред каде.

Гледа.

НОРМАН: Мили, најдржа, опрости. Сто посто сам се прешао, али бар ти знаш да је то било моје убиство.

Изненада, МИЛИ искоче из каде.

МИЛИ: Хеееј!... У ствари, Нормане, то није ничије убиство.

НОРМАН (*џледа џренеражено у њу*): Шта!

МИЛИ: Сећаш се госпође Џорџа Џозефа Смита, зар не?

НОРМАН: Али како? ...

Улазна вратица се отварају и СТЕНИНГ и ЕЛИЗАБЕТ се враћају у дневну собу. МИЛИ излази из каде.

МИЛИ: Смрт изиграна помоћу лукавства, што би рекао стари бард. (Провири из кућаишила и њега доле у ЕЛИЗАБЕТ и СТЕНИНГА.) Није нам био потребан никакав „мики фин“ да бисмо извели далеко бољу игру него ти, а? (СТЕНИНГ и ЕЛИЗАБЕТ климају љавом.) Па да. Била је то игра убиства која окончава игре убистава, а да убиства уопште није ни било. Мајсторски, а, Норм?

НОРМАН (збуњено): Не знам.

ЕЛИЗАБЕТ: О, знаћеш кад све будеш укапирао, јел' тако, наредниче?

СТЕНИНГ: Сигуран сам да хоће, госпођо.

ЕЛИЗАБЕТ: Да, а и ја сам. Треба само да прође неко време, драги.

НОРМАН: Али не разумем...

ЕЛИЗАБЕТ: Могу да замислим зашто не разумеш. Све време си био потпуно свестан, а такав си нам и требао да бисмо те научили памети.

НОРМАН: Памети? ... Научили? ...

ЕЛИЗАБЕТ: То папагајско понављање не служи ти на част. Врло једноставно речено, Нормане, морали смо да ти покажемо како то изгледа извршити заиста право убиство. То си и желео, изнад свега, зар не?... И само би и даље настављао да се мучиш, све док заиста не би био присиљен да извршиш убиство, а поштено говорећи, ми нисмо хтели да просто будемо ту поред тебе и допустимо ти да ту своју морбидну знатижељу тако задовољиш.

МИЛИ: Па смо ти сви, ето, малчице помогли.

НОРМАН (кисело): Укључујући и наредника Стенинга, споредног лика.

СТЕНИНГ: Јесте, у почетку сам се двоумио да ли да се придружим – морао сам да узмем у обзир свој званични положај, знате: шеф не би био одушевљен што се играм тих опасних игара – али пошто сам вас упозорио да се оканете игара убистава, а ви ни две паре нисте дали на то упозорење, помислио сам да не би било лоше покушати да вас излечимо пре него што застраните. Хомопатологија – тако рече овде присутна докторка.

ЕЛИЗАБЕТ: Заправо, хомеопатија. Поступак који лечи болест уношењем минималних доза изазивача болести. Твоја болест била је наоко неизлечива склоност ка убилачким фантазијама, удружена са исто тако наоко неискорењивом знатижељом о томе како би то заиста изгледало извршити убиство, па сам сматрала да преостаје једино да те пустимо да то сам откријеш, на безболан начин.

НОРМАН: Али нисам открио...

МИЛИ: Не буди луд, Нормане... Наравно да јеси. Заиста си мислио да си убио Елизабет, а онда си заиста мислио да си убио мене.

ЕЛИЗАБЕТ: А сад би све дао да то није урадио. Видиш да, на крају крајева, није ни било тако узбудљиво, зар не? Није било изненадног проницања у психу натчовека, и грешног пута ка спасењу, и свих оних бесмислица, зар не, драги мој?

НОРМАН шућо клима ѓлавом. Тешко му је да ѓпризна.

НОРМАН: Хм...

ЕЛИЗАБЕТ: Једноставно сам позвала Мили кад си ти отишао и убедила је да ће нам бити занимљиво да ти се осветимо за све твоје прљаве трикове које си изводио с тако досадном опседнутошћу...

МИЛИ: И за све оне грозне лажи о другим девојкама. Ти си прва и једина, а! Заиста ти је била потребна лекција.

ЕЛИЗАБЕТ: Па смо смислиле оно што је Мили интелигентно назвала маестралном игром – током које сам ја открила шта ти заиста мислиш о мени, а ти си открио како то изгледа убити. Знатижеља задовољена, а нико није убијен – чак ни пословична мачка.

НОРМАН: Али ти си била под водом!

МИЛИ: Најобичнија справаца, прости трик. (*Вади из каде дисаљку и ѓпоказује НОРМАНУ где је била скривена – исћод дораћеној држача за сајун.*)

ЕЛИЗАБЕТ и СТЕНИНГ шакоће улазе у кућашило.

Као што видиш, једноставна дисаљка која се користи у сваком летовалишту на овој планети – скривена иза држача за сапун – ево. (*Одбаци ѓешкир и склизне у каду, руком заћуши нос, ѓа ѓокаже како дисаљка функционише кад се сћави у усћа.*) Лупните у каду кад будете желели да изаћем. (*Несћане у ѓенушавој води.*)

НОРМАН, ЕЛИЗАБЕТ и СТЕНИНГ дућо у ћишини ѓосмаћрају. Изненада, НОРМАН се саће да боље ѓоћледа. Милине руке изроне из воде и увуку ѓећову ѓлаву ѓод воду. Он се очајнички баћрћа; на крају се ослободи. МИЛИ усћане из каде, смејући се.

СТЕНИНГ: Не чини ли вам се сад да су вам ове игре мало досадиле, господине? Рекао бих да није претерано занимљиво одавати пошту великим класичним убицама из прошлости. (*НОРМАН је мокар и скрхан. ЕЛИЗАБЕТ му добаца ѓешкир. МИЛИ.*) Госпоћице Сајкс, ако желите да чујете све о правим случајевима убистава, боље да поћете са мном. Господин Бартоломју је, за мој укус, шкрт на точењу пића, а ја имам да вам понудим одличну боцу „ѓонија вокера”. Није баш шампањац, али...

МИЛИ: „Гони вокер”, с црном етикетом за црну комедију! Зачас ћу. (*Облачи се.*)

СТЕНИНГ силази сћейеницама, за ѓим живаћно иде ЕЛИЗАБЕТ, а за ѓима изненада весео НОРМАН. Он насће ѓиће и диће чашу наздрављајући ЕЛИЗАБЕТ.

НОРМАН: Морам признати да си маестрално извела ову игру, Елизабет. Ни за тренутак нисам помислио да би била у стању да све то тако организујеш, па чак си и своје партнере успела да изиграш.

ЕЛИЗАБЕТ (*зине*): Заиста!... Баш лепа похвала!

СТЕНИНГ (*полако, претићећи*): Хоћете да кажете да сте све време знали?

НОРМАН: Наравно. То је већим делом била моја идеја. Мада је и она допринела, тиме што је вас укључила, зар не, срце? (*Прилази јој и њокровишљески је њољуби.*)

СТЕНИНГ (*љушито*): Е па, знате шта, госпођо, веома сте ме разочарали. Никад се не бих сложио да учествујем да сам знао да сте вас двоје у договору. Чини ми се да ви и заслужујете једно друго; али, упозоравам вас – више не помишљајте да ме увучете у било коју од својих уврнутих игара. Овде ме више ништа неће поново довести – то вам гарантујем.

НОРМАН: Баш штета, наредниче. Недостајаће нам ваш цинизам, као и ваш лепо обликован питбулски подбрадак, зар не, драга?

ЕЛИЗАБЕТ: Ма слушајте, наредниче, Норман није баш тачно знао...

НОРМАН: ...како ће бити осмишљена превара у кади. То не, али све је било ужасно паметно смишљено, зар не, наредниче?

МИЛИ се њојављује и силази степенницама.

СТЕНИНГ: Јесте ли чули ово, госпођице Сајкс? Ово двоје су нас заиста намагарчили. Све су смислили заједно. Он је све време знао.

МИЛИ: Којешта. Нисам у животу видела запањенијег човека кад сам искочила из каде.

НОРМАН: Само добра глума, Мили. Мораш да научиш да то препознајеш ако желиш да имаш успешну каријеру – у блудничењу, мислим.

МИЛИ: Хајдемо, наредниче. Да збришемо одавде и оставимо их саме. Потребно ми је неколико чашица тог вискија.

СТЕНИНГ (*сиројо*): У реду. Лаку ноћ, господине. Лаку ноћ, госпођо. (*ЕЛИЗАБЕТ.*) Могу само да вам поновим оно што сам већ рекао господину Бартоломјуу. Нисте свесни у шта сте се упустили. Престаните на време!

ЕЛИЗАБЕТ: Али нисте ваљда поверовали Норману? ...

НОРМАН: Лаку ноћ, наредниче, време је за спавање.

СТЕНИНГ и МИЛИ излазе на главна вратишта шито моју достојанственије. Кад они изађу, ЕЛИЗАБЕТ се окрене НОРМАНУ.

ЕЛИЗАБЕТ: Ти си врхунско ђубре, Нормане. Ништа ниси знао о игри. Добро смо ти сместили.

НОРМАН: Па наравно. И, као што сам ти признао, извела си све фантастично. Била си савршена.

ЕЛИЗАБЕТ: А ти присвајаш славу, а? Помало грубо од тебе, зар не?

НОРМАН: Грубо и немилосрдно, али неопходно.

ЕЛИЗАБЕТ: Мислиш, за твој его?

НОРМАН: Па не баш. (*Насије њиће у две чаше и једну љружи ЕЛИЗАБЕТ.*)

За злочин!

ЕЛИЗАБЕТ: За нас двоје који вечерас нисмо завршили у мардељу... и што смо живи. (*Пију.*) Мада, што се тебе тиче, ја сам мртва, и то је баш ослобађајуће, а? Обоје смо слободни. (*НОРМАН склони завесе на љрозору који љледа ка кући тосиође Ремиц. ЕЛИЗАБЕТ је лејла на љроседу, љружа руке ка њему. НОРМАН бржљиво љрилази љроседу и лејне на ЕЛИЗАБЕТ.*) Шта си мислио тиме – ниси хтео да признаш да смо те преварили, а то није било само због твог ега?

НОРМАН: Знаш, има ту још којечега. Морао сам да будем апсолутно сигуран да наредник Стенинг никад више неће доћи овде, апсолутно никад. Било шта да се догоди.

ЕЛИЗАБЕТ: Зашто, забога?

Док се светило смањује, њејове руке милују њен враји. Је ли љо миловање, или нешћо озбиљније?

НОРМАН: Па, изненада сам схватио да ћу, ако од вас направим саучеснике, бити тачно у оној ситуацији у којој сам био када сам са Мили вечерас започео прву игру; не, чак и у бољој. Могао бих овде да убијем било кога у по бела дана, наочиглед суседа, а да нико не посумња, или се умеша. Наредник Стенинг је сада још чвршће у шакама смртоносног синдрома „лажне узбуне”. Мислим, као што је малочас управо рекао – ништа га више овамо неће вратити, чиме је наравно мислио – ништа што би било повезано с убиством. Е па, то ме оставља овде с тобом и са најширом могућом лепезом могућности за убиства... Шта мислиш, шта би госпођа Ремиц могла да пријави овога пута? Да сам те голицао до смрти? ...

ЕЛИЗАБЕТ се зајрице од смеха.

ЕЛИЗАБЕТ: Не... немој, Нормане... Нормане, престани...

НОРМАН: ...Или сам те грлио и стезао до смрти? ...Или оглодао до смрти? ...

ЕЛИЗАБЕТ (*смеје се*): Нормане, молим те... Немој, Нормане...

НОРМАН: Или да сам те убио и усисао усисивачем, или те испресовао у калуку за колаче?... Или да сам те замрзнуо у фризу, заједно са сладоледом?...

ЕЛИЗАБЕТ (*смеје се*): Не... немој, Нормане... Не буди луд... Пустите ме, Нормане...

НОРМАН: Или да сам те спалио феном?... Или да сам те удавио у рибњаку са златним рибицама?

ЕЛИЗАБЕТ се и даље трохошом смеје.

Или нешто много једноставније. Знаш, желела си да те изненадим, зар не? Све у свему, мислим да ћеш се сложити да сам те изненадио као нико у животу.

ЕЛИЗАБЕТ (*смеје се*): Не, Нормане... немој!... Не!

У шами собе, осветљеној кроз прозор само одсјајем ноћног неба, чује се авешински НОРМАНОВ трохош уживања. Руке су му око њеног врата, назира се да је активно усредсређен на посао који захтева његову пуну пажњу.

ЕЛИЗАБЕТИН смех постојаје нешто друго – љубавно трицање – пољубац – или је то самршни ројаци?

ЗАВЕСА.

АНТОНИ ШЕФЕР (Anthony Shaffer, 1926–2001). Рођен у Ливерпулу. Студирао је на Кембриџу, а једно време радио и као адвокат. Комад који га је прославио је *Истражишел* (*Sleuth*), написан 1970. године; испрва је одбијен на Вест Енду, са образложењем да неће потрајати ни две недеље. Лоренс Оливије је за *Истражишела* рекао да је то „*piece of piss*”. Ипак, *Истражишел* је постигао светски успех, 2.359 пута је игран на Вест Енду у Лондону и више од 2.000 пута на Бродвеју (године 1970. добио је и Награду „Тони”). Шефер је близанац другог драмског писца, Питера Шефера, најпознатијег по комадима *Амагеус* и *Краљевски лов на сунце*. Ентони Шефер је писао и успешне филмске сценарије (*The Wicker Man*, 1973; *Frenzy*, 1972; *Absolution*, 1981; *Death on the Nile*, 1978; *Evil Under the Sun*, 1982).

Комад *Убица* је први пут изведен 12. марта 1975. године у Лондону (*Garrick Theatre*). Београдска премијера одржана је у Београдском драмском позоришту, 10. новембра 1998. године.

Боривој Герзић

Франсиско Ајала

ВЕШТАЧКА МЕДУЗА

Превела са шпанског Милица Константиновић

МАРИ-ТЕРЕ, ДАКТИЛОГРАФКИЊА

Звонце које означава завршетак посла пожурило је с тачношћу на састанак у шест попут момка неке дактилографкиње. Сваког поподнева, након што би сат шест пута заредом на истоветан начин означио тачно време, звонце би то – у журби, да би избегло рој негодовања – подвукло својим електричним трагом. Било је то нешто као последњи директоров потпис који парафира посао урађен тог дана.

Тере подиже главу и пусти да јој руке падну. Њене ноге су се, налик бегунцима одевеним у хладнокрвну боју кармина, слиле као река која протиче испод моста-сточића, а очи јој се спустише на машину која се протезала у свом завршном зевању. Бука канцеларије се искидала, као какав покварени механизам, на издвојене и анархичне звуке. Регистри су поново чинили правилну вертикалу; фасцикле су кружиле око своје осе, а машине су се покривале, веселе, својим лакираним кабаницама, као да и оне сада треба да истрче на улицу...

Тере је затворила свој *typewriter* у валовиту шкољку од дрвета. „Ето, до сутра“, помисли, „њен троструки низ дирки неће расипати мале љубичице; неће певати у свом кавезу, нити ће се њихати тамо-амо с похотљивошћу једног клавира. Ето, до сутра... “

Колеге су већ биле на излазу. Она приђе лавабоу, отвори обе славине и тако отпоче такмичење двеју различитих температура, а она препусти руке ужитку водене кривуље: прсти, прожети мехурићима, умишљајући да су рибе у акваријуму, окретали су ружичасти трбух, скупљали се и размицали све док нису онемоћало пали на дно.

Оживеше у пешкиру и повратише своју виталност у рукавицама.

Мари-Тере сиђе низ степенице у скоковима. (У дактилографским малим скоковима.) А улица је хитро увуче у клупко саобраћајне шаховске партије.

Изнад њене главе простирано се некакво зеленкасто небо, као сачињено од постојане масти, с понеким увојком прљавог памука ту и тамо. Сваки недоглед откривао је пурпур, уклештен међу теменима зграда; крварио је, тај побеђени боксер, ослањајући лактове о највише небодере. Она је ходала у ритму урбаног цеза: неуједначеним кораком, час лаким и окретним, час успореним, када би јој пажњу привукао неки плакат, или би пак сама Промисао у виду закрвављене зенице саобраћајца заустављала њен корак.

Излози су дефиловали поред ње као нека галерија мртвих природа: једни, узвикујући своју жудњу путем тропских цветова са радија; други, показујући своје утробе немом елоквенцијом боја.

Завири у мистерију једног купатила – могући наслов романа у наставцима – а потом застаде пред излогом модног бутика, одакле је нека лутка од воска, окружена лаганим материјалима за шивење, гестом указивала на добру цену и боју. Ципела је упирала ка стаклу свој нови врх, а нога се указивала у свој својој савршености. Савршена рамена од лимуна и седефа. Једна георгина (од рестлова) у руци.

Продужила је даље. Није јој се допала та театрална уштогљеност, та бестидност. Лутка њене сестре, на пример – њена сестра је била модискиња – била је мање надмена и није прибегавала обманама и лицемерју. Намера јој није била да заводи: била је то лутка без стопала и главе. Али ова овде...

Тере је корачала, избегавајући песму излога који су јој намигивали. Журила је: није смела да се задржава. Међутим...

Радозналост је повуче за рукав, и осети као да клизи по ивици неког рибњака. По ободу неког залеђеног језера: нови излог био је једно залеђено језерце. Спустила је руку на површину и посматрала санте од никла и стакла које су по њему плутале. Полирано стакло, блештави никл и беле руке самоубица. У центру – на дну – непомичан, очију исколаних од хладноће и скоро раздвојених мишићних влакана, као нека птица са леденог пола, био је пластичан човек, слуга Ескулапа, бога лекарске вештине, обузет леденим сном – који је сневао – о кожарској продавници са ћошка.

Девојка је осетила као да јој се лед сломио под ногама. Хладноћа ју је постепено освајала, успињући се лагано, док је није објумила око струка. Само што није вриснула. Али поврати смиреност угледавши осмех анатомског човека, који је наизглед био уверен да је наш праотац и трудио се да улива поверење.

Усредсредивши поглед ка површини стакла, Тере пронађе одраз
улице и, преко супротстављених смерова, своје лице у крупном плану.

Продужи својим путем, праћена светлосним рекламама које су већ
клизиле преко зграда.

БЛАГОВЕСТИ

Стигавши пред врата фризерског салона, гурну једно од крила улазних
врата – немирних, треперавих крила арханђела Гаврила („Габријел.
Фризер за даме“). Маестро, у белој кецељи, миловао је једну љубичасту
перуку која је у његовим рукама дрхтала као неко гнездо, отргнуто и
нежно.

Тере се опусти у загрљају наслоњаче, и прими, у одразу огледа-
ла, поздрав од Габријела, који се приближавао са услужним изразом
лица. Какав поздрав, тако пријатан, небески, козметички. После тога
је раширио преко њених груди једно снежно поље и обмотао јој га око
врата. Једну чисту планину. Нечујно је доживела ужитак посматрајући
своја сопствена колена под обронцима, цветове ногу пониклих у језеру,
уроњених у огледало.

Чкиљила је изоштравајући своје најсуптилније погледе, који су лу-
тали по витринама и столовима, прилагођавајући се обрисима, клизећи
по површинама, заустављајући се на препрекама.

Згушњавала се нека атмосфера пуна учмалости, у којој су упорни
звуци – маказе, вентилатор – репродуковали ритам канцеларије. Слика
сата окретала се *a sensu contrario*, одлажући у цеп изгубљено време. А Тере
се неосетно препуштала некаквој разлабављености раштимованих жица,
не задржавајући на силу ни сећања ни мисли. Пуштала је да је вода носи.
А та вода – подједнако отежала од замора – носила ју је према залеђеном
језеру из оног излога, као што филм усмерава кретање филмске звезде
по екрану.

Горе је вентилатор – утамничена комета – вапио за помоћ необуз-
даношћу својих боја, док је она лебдела, без тежине.

Лебдела је. Без тежине.

...Све док – предвидљив крај! – не осети да је неко вуче за косу.
Габријелове добротинитељске руке су се разлетеле над њеном главом,
нижући локне с непогрешивом преданошћу, уштирканим и барокним
покретима.

– Госпођице Тере – рече јој својим гласом, тако чудним и далеким.
– Направићу вам еластичне коврце. Увијене каблове. Госпођице: моћи

ћете да електрошокirate мушкарце. Претворићу вас у опасну жену. Или још боље: у фаталну жену.

Она покуша да ублажи хиперболу једним осмехом, док је истовремено неповезано мрмљала:

– Увијени каблови... у леду..., ако желите... Пих!

И сети се, чак истом интонацијом којом је била изречена, извесне исцепкане реченице коју је неком приликом чула не обративши на њу пажњу: Девојке у Ослу, по речима дописника...

Габријел изјави подигавши кажипрст увис:

– Не претерујем; сваки човек који вас погледа остаће скамењен. Моја ондулација је дуготрајна.

Она хитро узвикну:

– Али то је мит!

Зарумене се као да јој се негде у врату откинуло корално стабло. Прекрсти руке и увуче ноге које су под столицу бежале од опасности. Први пут је спазила гроздолико умножавање огледала, која су салон претварала у тропе богате сијалицама на подједнако удаљеним гранама.

– Мит, ако тако желите – одговори Габријел – али гарантујем за своју ондулацију. Мушкарци ће остати скамењени, а моја је дужност да вас упозорим на опасност. Не би то био први пут.

– Да, да. Јасно...

Она одлута, замишљена: њена глава, изолована под златастим ореолом фризерске хаубе.

Време је већ убрзавало свој марш, а да то нико није опазио; исцурило је кроз све пукотине.

Тере се погледа у огледалу, очарана: коса јој се увртала у локне извијене попут рептила.

(Спасена од бродолома, да, али претворена у медузу.)

Габријел – фризер за даме – отпрати је с поштовањем, и двокрилна врата се истовремено зањихаше иза њених леђа.

НЕЗГОДА

Напредовала је кроз застакљено предворје своје куће када је осетила да јој очев поглед излази у сусрет: вукао јој је стопала, тај поглед као спретно ласо, и због њега је губила корак. Затим се пењао лагано од руба њене хаљине, док јој се није зауставио међу грудима, са жељом да прободено узнемирено срце. Тере пребледе. (Крв се, изненађена, повлачила у своју шкољку.)

Заустави се и ступи међу њих (отац и сестра су већ били у трпезарији) као неко обезглављено тело. Глава јој се утапала у платна на зиду, као што би се нека илустрација губила међу страницама књиге. Годофредо – тако се звао; носио је исто име као краљ из шпила карата – пропитивао ју је, усмеравајући кажипрст ка округлој лампи:

– Где си била од шест сати?

– Једноставно... код фризера, оче.

Поново је питао, овога пута заустављајући чашу у висини усана:

– Одакле долазиш?

– Од фризера. Па није толико касно...

Извињавала се не подижући поглед.

– Није? Биће да тако само ти мислиш. Тако погрешно мислиш.

Погледао је у другу ћерку, и она га подржа једним мрачним и сложеним погледом. Имала је разлога – часна занатлијка – да се запрепасти. (Еулалија: часна занатлијка, с радионицом унутар куће.)

Годофредо је наваљивао:

– Али моје мишљење је оно које вреди... С ким си причала?

– Ни са ким.

Тере испуни силно колебање.

– Ни са ким!? Али, зар је то могуће? Да ли се може разговарати ни са ким? Са зидом, можда...? Обмањујеш ме.

Она бризну у плач. Грло је претило да препукне од туге. Неколико суза – дактилографских цветића – попадале по тањиру, раштркане, као покидане типке. Падоше, стварајући кругове растућег ишчекивања.

У ваздуху је, између заграда од погнутих капака, лебдело нешто на шта нико није смео да утиче.

Примећивали су, с неодређеним немиром, да је врућина у налетима палила Терино лице: њена кожа је добијала бакарни сјај, а њена глава, центар магнетног поља, била је прекривена калемовима.

На крају се одиграла незгода које се управо и прибојавала. Једна искра. Два плава погледа, одсечна, јасна...

Годофредо просу вино по столњаку и ухвати се обема рукама за груди.

(Насупрот светлу.)

ХОР: Ево пред нама хероја претвореног у камен, по најави с неба. Ево жртве фаталне непажње.

Смртници, као слепци, закораче, не знајући где вреба опасност: и док ходају под прстом једног предсказања, звезде за њих постају жеравице, а љубав ужасан злочин.

Истина је да је краљевима из карата – оправдана привилегија! – дозвољено да воле своје кћери. Па ипак, ово уврнуто осећање обично не бива потпуно некажњено: овде имамо хероја који куша горки укус ловорове коре. Његово срце је зрела воћка. Детиња глава – зелена ломача – дрхти пред његовим очима с кључањем рептила.

Присуствоваћемо једној стрмоглавој трагедији.

МУЧЕНИШТВО У КУХИЊИ

Тере је у кухињи, са неустрашивошћу какве Римљанке, надзирала страдање рибе, која је – окупана у светлом уљу – препуштала један од својих бокова миловањима лагане ватре. Не бунећи се притом – трпеливи румени окан – против неумољиве замисли плина. (Унутар његовог трикоа, ружичасто месо се претварало у месо боје јасмина. И то је било све.)

Преврну га – и тада се указа окан као морски харлекин, пола црвен, а напола седефних тонова. У језеру уља, усред сазвежђа бибера, сијала су се три колута лимуна. (Тројка злато, карта извучена из шпанског шпила, за његову гладијаторску доколицу.) Риба је показивала своје елегантне линије купача у жутој течности.

Али Годофредо, ослоњен о рам врата, уживао је у линијама сопствене кћери, поредећи њене руке с мермером из фонтане, прошараним прозрочним и хладним нитима.

Она је пак с морбидним уживањем обнављала обресе снова пожњетих током протекле ноћи, листајући их лагано као каталог графика у коме није недостајала ни она са неким бесрамником, спремним да изврши један педагошки харакири и да је поведе, држећи је за руку, кроз лавиринт од нанизаних бројева, који су у ројевима излазили из утробе једног дигитрона, у бесконачност...

Дуну неки поветарац, и Тере поче да трепће без престанка. Прође преко ока голом подлактицом; трљала је руком. (Једна кап, или једна залутала запета.)

– Шта је то? – упита отац. И приближи се како би је одгурао до прозора.

– Да видим. Погледај овамо.

Подиже својим прстом непослушни капак тако да је могао да се нагне и утоли у зеници жудњу за непознатим пејзажима. Око је кружило, бунтовно и неухватљиво. Прогоњено суровим прстима, спретно је бежало у један угао свог ружичастог неба, одакле је одскакивало по терену у брзом повратку.

– Гледај ме мирно.

Најзад, између два реда микроскопске вегетације, глобус би ухваћен, миран на узнемиравајућем југу. Тек на нешто дуже од секунде.

Док се Годофредо рекреирао по том плаветнилу мапе, Тере је, главе обешене изнад прозора, ћутала. Пужеви њене косе дрхтали су од страха над улицом, као украсни празнични лампиони. (Сада већ угашени лампиони; без електрицитета, без светлости.)

Рука је пустила свој улов, који се због влаге смешио као лишај.

Риба је, у свом сосу, ћутала у очајничком муку. Подстакнута својим хришћанским осећањима затражила би, упркос свему, помоћ; али није могла. Усавршавала је своје хранљиво мучеништво.

Тере задави пламен плина.

Осећала се смирено, шупље, одсутно.

ИСКУПЉЕЊЕ

Читав бар се смешио, некако туђ, прожет зрацима сунца. Годофредо, у једном реду посетилаца, медитирао је о могућем завршетку своје трагедије. Једна трагедија не може да се распрши у ваздуху као олуја која прође без пљуска. То захтева помоћ неба, ако већ до тога дође...

Зачу се врисак необуздане паре коју је испуштао апарат за кафу, док је Годофредо излазио на улицу наоружан изненадном решеношћу.

ХОР: Већ се приближава час за бескрвно, али неумитно искупљење. Освета извршена преко одраза, слично Персејевој лукавости, довољна је да умири благонаклоне богове.

Ушао је у своју кућу. Еулалија, која је шила на машини – искројен модел виси на раму врата – била је домаћа Ева, без Раја и без Змије. Кроз руке јој је пролазио лагани паспул, наборан на једном крају, проштепан сламнатим цвркутом, вештим кљуном канаринца. Иза ње, лутка је показивала свој безглави профил: био је то један торзо од црвене свиле затворен са две дрвене руже на месту на коме би требало да буду руке.

– Размишљао сам – рече Годофредо (и машина занеме с подигнутом иглом) – размишљао сам, ћерко, да ми треба твоја помоћ да стигнемо до расплета наше трагедије. Оне трагедије која се јуче десила...

– Побледео си.

– Скаменио сам се. Ти си то добро видела.

Приближи се лутки и додирну њен нежни струк. Лутка зањиха куковима, захвална.

– Обући ћемо је у њену одећу. Пробошћу јој срце – ја, њен отац – гвозденом иглом. Тако ће бити остварена потреба за правдом... Понеси је у спаваћу собу, хајде...

Еулалија послуша без одговора. Покри нежну лутку једном Терином белом хаћином и положи је на кревет. (На леђа, разуме се.)

Годофредо стаде крај завесе у спаваћој соби, док је његова ћерка тражила једну гвоздену иглу. Била је то завеса од муслина, са извезеним истоветним птицама, које су по свему судећи биле спремне да побегну на први звук. Годофредо примаче лице, ослушкујући исповест једне од тих птица које су мотриле, или пак удаљени жамор гаја који је тек давао свој наговештај на тој завеси. Чак ју је један налет ветра умотао, попут дебеле змије која је у једној секунди прогутала све птице.

Тада – у прави час – упути се ка кревету и забодe једну дугачку иглу у хомогену утробу лутке.

...Ветар, преплављен емоцијама, аплаудирао му је кроз окна свих прозора.

ФРАНСИСКО АЈАЛА (1906–2009) био је шпански писац и критичар. Дипломирао је право на Универзитету у Мадриду 1929, где је четири године касније постао професор. Током егзила након Шпанског грађанског рата предавао је на универзитетима у Аргентини, Порторику, Бразилу и у САД. По повратку у Шпанију добио је многе значајне националне награде (*el Premio Nacional de Literatura, el Premio Nacional de las Letras Españolas, el Premio de las Letras Andaluzas* и *el Premio Cervantes*) и постао члан Шпанске краљевске академије. Сматра се да је његово прозно дело, чије су доминантне одлике дехуманизација човека, интелектуализам и иронија, значајно утицало на развој шпанске књижевности XX века. Метафора је средство којим успева да повеже авангарду са књижевном традицијом. Прва дела је објавио под називима *Tragicomedia de un hombre sin espíritu* (*Трагикомедија о човеку без душе*, 1925), *Historia de un amanecer* (*Прича о једном свишћању*, 1926), *El boxeador y un ángel* (*Боксер и анђео*, 1929) и *Cazador en el alba* (*Ловац у зору*, 1930). Приповетке је објављивао у збиркама *El hechizado* (*Уклећу*, 1944); *La cabeza del cordero* (*Јаћења глава*, 1944) и *Los usurpadores* (*Узурпатори*, 1949) итд. Објавио је романе *Muertes de perro* (*Пасја смрт*, 1958) и *El fondo del vaso* (*Дно чаше*, 1962). Поред есеја о политици и друштву, о шпанској интелектуалној историји и кинематографији, објављених у многобројним часописима, аутор је есеја о књижевности обједињених у делима *La estructura narrativa* (*Наративна структура*, 1970) и *Novela española actual* (*Савремени шпански роман*, 1977).

Ирина Шувалова

ПЕСМЕ

Превео с украјинског Јарослав Комбиљ

БОЛЕСНИЦИ

Додиривање леђа
оштрим крилима галеба,
обриси бола,
разбацани по плавом небу.
Ја волим златаста, лења
додиривања бича,
који ситним корацима
румбу плеше међу ребрима.

Тутњава и топот у жилама
разгоропађених искри,
метални загрљаји,
втели метални пољупци.
Ми смо – присталице каишева и маски,
ми смо – љубитељи игара.
Само што смо потрефили у игре
сасвим друге врсте.

Ми смо – болесници,
ми смо – кукавни у атомској пени.
Ми смо – мрља запуштених постеља,
изгажених плочица.
Са зида згребани ноктима,
скоро невини.
И танано-болно-хрски,
и крти, као вафли.

Нестабилни, као беле пуслице
пресушеног бола.
Али жедни: чврсти редови
и чврсто „Верујем“ .
Метални детаљи
над нама смеју се до бола,
и у одговор њима
вене се кезе рупама.

Ти дођи – ја ћу чекати овде,
кроз сумрак и смрад,
кроз алкохолом натопљену вату,
уграђену у тело и душу.
Међу бледим порцуланским зидовима
изгледамо, као болесни.
Ти дођи. Ја чекам. Ја морам.
Ово је веома узбудљиво.

БУЂЕЊЕ ПРОЛЕЋА

Бела светлост је прогутала
Тело моје исцрпљено,
Жути ветар је испунио
Поре моје и вене.
И не верујем да смо иње на трепавицама
Овде негде имали и ми.
Ова жеља за топлотом,
Сигурно је уграђена у генима.
Бели пламен наскроз је фокусиран
На нашим образима,
Љуби капљице зноја
Из уста потамнелих,
Као да се сунце горким греховима
Нашим храни,
Као да сунце живи
Само на нашим срчаним упалама.
Из земље у свемир
Гураш се снажним покретима,
Из гравитације у бестежину

Трзаш се, као устрељен.
Главно је сада саслушати
Оно што одувек слушамо,
Оно уз шта ми ритуално
Пулсирамо телима у постељама.
Главно је сада исисати
Напетост, кључалу у деблима,
Главно је сада појести из тишине
Жељу за цветањем.
Скроз је исписано небо
Траговима птичијим мокрим,
А из жила листова
Тајни летописи су исечени.
Црноуста земља
Плесниви, тече и цвета.
Из ње ће белим семеном
И еластичним стаблањем да се врати.
Из груди, што су раздрљене
Првим пролећним ветром,
Прорастају горка и слана
Сунчана зрна.

* * *

не дирај ме –
бићу чиста-чиста,
и тек што се
не отворим у ваздуху,
зато не озлеђуј ме
слатким сечивом,
глувонемом песмом
ножа.
тајнија
од најтајнијих мистика,
ја презирем
побеснело сечиво.
не дирај ме,
а своју слатку будалу
сакриј међу бутине,
да не смета.

не дирај ме,
не чупкај струне крви.
рођен у утроби
вртлог бесни,
и прсти, прсти,
шашави прсти
наслепо
узгајају име
твоје. тих
и притајен говор
пригушен
шуштањем лепеза,
тако уме
твог слуха да се дотиче,
као твога духа
да се дотиче.

али не дирај, не дирај,
то је – жеравица иза зида,
то је – крв у чаши,
глиновита и жућкастосмеђа
спремна вечито уз стакло
грудима да се припија,
све док
кроз прозор не потече,
то је звук у тами,
нанизан на покрете,
ово је потајни
плес белих духова
и пијани дух
тесних, огуљених кухиња,
и још милиони
изопачених ствари.

не дирај ме –
нека канонизују,
обриши трагове
усана својих и прстију,
моли се, моли се,
умири појудно тело
(не тело – дућан,

у коме душа лежи).
ја дозвољавам
пуста сећања
и дозвољавам
односе са другима...

само не мисли
да ме је болело

једино понекад
дисати нисам умела.

али то ми
није сметало да живим.

* * *

пошто бол легитимише ноћ
ружине дражеје трепере у венама,
слива се равномерно плафон по раменима,
долази неко кроз прозор и, можда,
приупита, како ти је име,
да би га дуго језиком додиривао.

како језиви покрети дрвећа:
као да плеше јадни паралитичар,
обешен на дугим конопцима,
замахује удовима, као да
сами удови замахују њиме –
а сала већ бурно аплаудира.

и ето тебе на арени простирки,
где тама већ подмеће рог,
а ти, тргнувши својим белим телом,
иза тела сакривши се, стојиш –
чекаш, да згодније гурнеш фацу
у топло и крваво тело бика,
који ће се слити незнатим звездама
у шкољку твојих скупљених колена...
зар ти на матадора личиш?

бикчићеве отежале цигаре
толико желе да ти легну на усне,
толико желе на твојим уснама да сагоре
и да одлете у своју валхалу¹,
у свој димљиви, у свој пожутели рај,
ускрснути? па то ће бити тек изјутра,

а до тада гризи перо и размишљај,
кога од ови оштроносих арбалета²
за сутра у своју постељу позвати...

пошто ноћ легитимише све

РАТ

то је праисконски страх
с пролећа себи савио гнездо
то се река у сну
покренула змијским телом
то сам пустила у дом
не оног кога сам толико хтела
већ оног кога сам хтела
а одавно му ни трага нема

то нас зверињи трк
изводи ноћу из насеља
то најдубља жила
веома често пулсира и брзо
то риболовац с неба
опет доле бацају удицу
па сад сваки трећи међу нама
удицу у себи носи

то живот стоји
разваливши уста од смеха
ко покушава да дише
тај и пресуду себи изриче

¹ У нордијској митологији дворца бога Одина, у коме погинули ратници чекају Судњи дан.

² *Arbaléte* (фр.) – самострел.

то пролеће прождире потомство
зар већ није доста
новорођенчад умотавати
у наборе горских стена?

то свет губи
изглед који је нама познат
окреће април
лице своје дивље грабежљиво
ако му се прохте – пустиће крв
ако му се прохте – рану ће ти олизати
или те загрлити нежно
али све је то рат рат

али све је то пролеће пролеће
све је то очај и прах
кроз отворене прозоре
улазе у дом стихије
и таквима као ја
онима који воду зауставити не смеју
поплава се уписује у грло
једва пораставши до колена

ИРИНА ШУВАЛОВА (1986) Поетеса, публициста и преводилац. Успешно је завршила Филозофски факултет у Кијеву (2008) и специјализацију у Кијевском институту преводилаца, при украјинској Националној Академији наука (2012). Магистрирала је упоредну књижевност у САД-у. Тренутно на Кембриџу ради докторат на смеру Славистика.

Објавила је три збирке песама. У предговору за збирку „Аз“ (2014) познати украјински песник Васиљ Херасимјук (1956) је, између осталог, написао: „Чини се да песникињу уопште не занима право значење речи. А пренесена значења зависе од контекста. Од брзине крвотока. [...] Уместо буквалног значења помаља се оно што је претходно било одсутно.“

Песме су јој уврштене у пет антологија.

Објављује у многобројним литерарним часописима и алманасима.

Једна је од уредница прве, на постсовјетском простору, антологије квир литературе.

Песме су јој превођене на енглески, бугарски, грчки, српски, немачки, пољски, француски, чешки и руски.

Преводи са енглеског и руског на украјински, као и са украјинског и руског на енглески језик.

Учесник је многобројних међународних књижевних манифестација.

Добитник је великог броја награда.

Јарослав Комбиљ

Вилијам Мејкпис Текери

СЛИКАР И ЂАВО

Превела са енглеског Јелена Витезовић

Симон Гамбуж био је син Соломона Гамбужа; а, као што сви на свету знају, и отац и син су били запањујуће надарени у својој професији – Соломон је сликао пејзаже, које нико није куповао; а Симон се определио за узвишенију врсту сликарства, и сликао предивне портрете – само што нико није долазио да му позира.

Како није зарађивао ни пет фунти годишње бавећи се овим послом, а већ је био прешао двадесету годину живота, Симон је одлучио да побољша своју ситуацију тако што ће се оженити – план за какав се солидан број других мудрих људи такође одлучивао, у сличном узрасту и у сличним околностима. Тако је Симон успео да убеди кћерку извесног месара (коме је дуговао поприличну суму за котлете) да напусти очеву радњу и пође за њега. Грискиниса – тако се то љупко створење звало – „била је красна као комад јагњетине”, говорио је њен отац, „да сваки човек пожели да забоду нож у њу”. Она је позирала сликару као све могуће личности; и знатичељник који поседује било коју од Гамбужових слика видео би је као Венеру, Минерву, Девицу Марију, и као безбројне друге личности: Портрет даме – Грискиниса; Уснула нимфа – Грискиниса, потпуно нага, лежи у шуми; Мајчинска брига – опет Грискиниса, са младим господином Гамбужем, који је тада већ био рођен као плод њихове наклоности.

Та дама је сликару донела лепо мало богатство од неколико стотина фунти; и све док је та сума трајала, ниједна жена није била љупкија ни пунија љубави. Али оскудица је убрзо почела да напада њихово мало домаћинство; рачуни од пекара су остајали неплаћени; каснило се са станарином, а немарни станодавац није имао милости; и, као последњи ударац, њен отац, тај наопаки месар! изненада је престао да их снабдева јагњећим бифтецима; и заклео се да његова кћерка, и то мазало од њеног мужа, неће више добијати његову робу. У први мах су се нежно изгрлили, и, љубећи се и плачући над својим маленим дететом, заклињали се небу да

ће моћи и без тога: али, у току вечери је Грискиниса огладнела, и сироти Симон је заложии свој најбољи капут.

Када се открије могућност да се заложии имовина, то сиротињи делује као нека врста Елдорада. Гамбуж и његова жена су били толико одушевљени залагаоницом да су, у само месец дана, однели тамо њен златни ланчић, њену велику грејалицу за постељу, његове најбоље гримизне плишане панталоне, две перике, лавор и бокал за умивање, жараче, завесе са прозора, посуђе и фотеље. Грискиниса је рекла, са осмехом, да је пронашла другог оца у залагаоници – веома вулгарна игра речима, која је јасно показивала да јој се ум искварио, те да више није била она некадашња нежна, једноставна Грискиниса.

Жао ми је што морам рећи да се одала пићу; пропила је грејалицу за постељу за три дана, и цело једно вече теревенчила од гримизних плишаних панталона.

Пиће је ђавоља работа – то јест, мајка свих порока. Грискинисино лице и ум су истовремено поружнели; њено ведро расположење претворило се у жучно, горко незадовољство; њено лепо, мило тепање у гадно вређање и псовање; њене нежне плаве очи постале су воденасте и крмељиве, а руменило са њених образа је побегло са свог првобитног станишта и населило се на њеном носу, где се, са бројним бубуљицама, чврсто укопало. Додајте овоме и прљаву, дроњаву хаљину која се вуче по поду; дугачку, замршену косу, која јој упада у очи и гамиже преко мршавих рамена, која су некада била снежнобела, и ето вам слике пијанства и госпође Симона Гамбужа.

Сироти Симон, који је некада био прилично весео, живахан човек, у данима када је имао више среће, потпуно је био потиштен због садашњих недаћа, и устрашен пред жестином своје супруге. Од јутра до мрака комшије су могле да чују шта говори та жена, и да знају шта ради; урлици су летели кроз собу, столице бацане на под, и чиније са уљем и лаком сиротог Гамбужа су, клепећући, излетале кроз прозор или низа степенице. Беба је урлала по цео дан; а Симон је седео, блед и беспослен, у једном углу, повремено потежући неки гутљајчић из боце са ракијом, када му госпођа Гамбуж није стајала на путу.

Једног дана, док је неутешан седео за штафелајем, дотерујући слику своје жене, приказане као оличење Мира, а коју је био започео претходне године, био је још очајнији него иначе, и проклињао је и псовао, сав јадан. „О, бедна судбо генија!”, узвикивао је. „Зар сам ја, човек са таквим изузетним талентима, рођен за ово? Да трпим малтретирања тог демона од жене; да свет занемарује моја ремек-дела, или да успевам да их продам само за ситне паре? Проклета била љубав која ме је завела; проклета била уметност која ме није достојна! Све и да почнем да копам или крадем,

да се продам и придружим војсци, или да се продам Ђаволу, не бих био несрећнији него што сам сада!”

„Баш напротив”, узвикнуо је мали, весели глас.

„Шта!”, узвикну Гамбуж, дрхтећи од изненађења. „Ко је то? Где си ти? Ко си ти?”

„Управо си ме био поменуо”, рече глас. Гамбуж је у левој руци држао палету; а у десној тубу гримизног пигмента, који се управо спремао да исцеди на палету. „Где си ти?”, поново је узвикнуо.

„Иииисцеееиии!”, узвикнуо је гласић.

Гамбуж је извукао ексер из тубе и почео да цеди боју; а онда, ако ми верујете, мали ђаволак искочи из отвора на палету и поче да се смеје, веома необично и некако уљано.

Испрва, кад се појавио, био је једва већи од пуноглавца; потом је нарастао на величину миша; онда је стигао до величине мачке; а тада је скочио са палете, и, направивши колут преко главе, упитао сиротог сликара шта жели од њега.

* * *

Та чудна мала животињица се још једном преврнула преко главе, и напослетку се сместила на врху Гамбужевог штафелаја – размрљавши својим петама сву белу и црвену боју, управо нанету на алегорички портрет госпође Гамбуж.

„Шта!”, узвикну Симон. „Јеси ли ти...”

„Управо тако; поменеш ли ме, знаш, ја сам увек ту, при руци: а, уосталом, нисам ни упола толико црн као што ме приказују, као што ћеш видети када ме мало боље упознаш.”

„На часну реч”, рече сликар, „управо си ме силно изненадио. Искрено да ти кажем, нисам чак ни веровао да постојиш.”

Мали ђаволак се намести у театралну позу и, у стилу најбољих изведби господина Макредија¹, рече:

„О Гамбођо, има на небу и земљи
Више ствари но што филозофија наша
Може и да снови.”²

Будући Француз, Гамбуж није разумео цитат, али је осетио неко необично и јединствено занимање у разговору са својим новим пријатељем.

¹ Вилијам Чарлс Макреди (*William Charles Macready*, 1793–1873) био је британски глумац, изузетно популаран у Текеријево време. (Прим. прев.)

² Парафраза на цитат из Шекспировог *Хамлета* (чин 1, сцена 5), према преводу Александра Саше Петровића. (Прим. прев.)

Диаболус је наставио: „Ти си човек пун врлина, и желиш новца; умрећеш од глади живећи од својих врлина; новац можеш добити само од мене. Реци ми, пријатељу, колико ти треба? Ја тражим најмању камату на свету: стари Мордекај, зеленаш, већ ти је до сада наплатио дупло више: а треба ми од тебе само потпис на обвезници, пука формалност, и да ми предаш један предмет, за који се, заправо, само претпоставља да постоји – безвредан, ваздушаст, несигуран твој посед, који неки од тих твојих песника називају, чини ми се, *animula, vagula, blandula*³ – тја! Нема сврхе да ти причам изосола – мислим на твоју *гушу*. Хајде, препусти ми је; знаш да ћеш је већ продати на неки други начин, а нећеш добити овако добру цену за њу!”, и, након овог говора, Ђаво извуче из свог џепића за сат комад хартије, велики као дволист *Тајмса*, само са другачијим *иечашом* у углу.

Бескорисно је и заморно описивати правна документа: једино адвокати воле да их читају; а она из Ситија су подједнако добра као документа која се могу наћи у Ђаволовој личној колекцији; толико изврсно шегрти имитирају вештину свог учитеља. Довољно је рећи да је сироти Гамбуж прочитао папир и потписао га. Њему ће се испунити све што пожели у периоду од седам година, а након што истекне тај период, он ће постати власништво Ђавола; под условом да у току тих седам година сваку жељу коју би пожелело, до последње, испуни друга уговорна страна; иначе ће споразум постати ништаван и неважећи, а Гамбуж ће бити остављен да „оде дођавола на сопствени начин”.

„Никада ме више нећеш видети”, рече Диаболус рукујући се са сиротим Симоном, на чијим прстима је оставио такав траг да се може и дан-данас видети, „никада, то јест, осим ако то не пожелиш; јер све што будеш затражио биће учињено на најтиши и најсвакодневнији начин: веруј ми, тако је најбоље и најгосподскије, и тиме се избегава било шта налик скандалу. Али ако ме пошаљеш да урадим било шта неуобичајено, и изван природних токова, да се тако изразим, ја морам доћи, знаш; а то ћеш ти најбоље проценити.” Рекавши то, Диаболус нестаете; али да ли је нестао кроз димњак, кроз кључаоницу, или кроз неки други отвор или неком другом мајсторијом, нико не зна. Симон Гамбуж је остао у делиријуму одушевљења, као што би, боже ми прости, многи частан човек био, верујем, када би му се указала прилика за неку сличну погодбу.

„Охо!”, рече Симон. „Питам се, да ли је ово била стварност или сан. – Трезан сам, то знам; јер ко би ми позајмио паре да се напијем? А што се спавања тиче, превише сам гладан да бих могао да усним. Волео бих да ми је неки копун и боца белог вина.”

„*Monsieur* Симон!”, узвикну глас са одморишта.

³ *animula, vagula, blandula* (лат.) – душице, луталице, мила моја; цитат једног Хадријановог стиха. (Прим. прев.)

„*C'est ici*“⁴, рече Симон, пожуривши да отвори врата. Када то учини, гле! Ту је био момак из гостионице, носио је послужавник са јелом, покривеним поклопцем, и тањирима; а поред њега, високу флашу боје ћилибара са вином *сошери*.

„Ја сам нови слуга, господине“, узвикну момак, улазећи: „али верујем да су ово права врата, и да сте ви затражили све ово.“

Симон се нацери и рече: „Да, наравно, *затражио сам* све то.“ Али таквог је утицаја имао разговор са демоном на његов невини ум да их је узео, иако је знао да су били намењени старом Симону, Јеврејину дендију, који је био луд за неком девојком из опере, и живео на спрату испод њега.

„Иди, дечко“, рекао је: „све је у реду: наврати за неколико сати, да однесеш тањире и чаше.“

Мали конобар отрупка низа степенице, а Симон седе и лако се окоми на копуна и бело вино. Халапљиво је прогутао ноге, прождро је крилца, одсекао је сваки комадић меса са прса – зачињавајући свој оброк угодним гутљајима вина, и нимало не марећи за неминовни рачун који ће стићи након свега овога.

„О богови!“, рече он, скидајући месо са леђа: „Каква вечера! Какво вино! И још како је лепо послужено!“ Било је ту сребрних виљушака и кашика, а остаци живине лежали су на сребрном тањиру. „Па новац од овог тањира и ових кашика“, рече Симон, „био би мени и госпођи Г. довољан за цео месец! Желим“, и овде Симон зазвижда, и осврну се да провери да нико не вири, „желим да овај тањир буде мој.“

О, како Ђаво ужасно лако напредује! „Ево их ту, преда мном“, помисли Симон, „зашто да их ја *не узмем?*“, и онда их је и узео. „Ако ме ухвате“, рече себи, „неће бити толико лоше као умирање од глади; а живот на галији ми је подједнако мио као живот са мадам Гамбуж.“

И тако је Гамбуж потрпао тањир и кашике у превоје свог капута, и стрчао низ степенице као да га Ђаво следи у стопу – као што је, заправо, и било.

Сместа се упутио ка кући свог старог пријатеља залагаоничара – у ону установу која се у Француској назива *милосрдном*. „Принуђен сам да поново дођем код вас, стари мој пријатељу“, рече Симон, „са неким породичним посуђем, и молим вас да се ви постарате за њега.“

Залагаоничар се осмехивао док је проучавао робу. „Не могу вам ништа дати за њих“, рече он.

„Шта!“, узвикну Симон. „Чак ни колико само сребро вреди?“

„Не; могао бих да га купим по тој цени у кафеу 'Морисо', у Улици де ла Верери, где сте их ви, претпостављам, набавили мало јефтиније.“ И, рекавши то, показа Гамбужу, обузетом грижом савести, како је име тог кафеа угравирано на сваки од предмета које је желео да заложити.

⁴ *C'est ici* (франц.) – Овамо. (Прим. прев.)

Последице гриже савести су заиста ужасне. Ох! Како је страшна одмазда, колико дубоко очајање, колико горко кајање због злочина – *када се злочин разоткрије!* – а, иначе, савест много лакше подноси ситуацију. Гамбуж је проклињао своју судбину, и заклињао се да ће од сада надаље бити пун врлина.

„Али, чујте, пријатељу мој”, наставио је поштени залагаоничар, „ако већ не могу да вам дам зајам на основу ових ствари, ипак нема разлога зашто не бих могао да их откупим: послужиће за претапање, ако већ ни за шта друго. Хоћете ли половину новца? Реците ми, или ћу вас пријавити.”

Симонова одлука о врлинама се истог тренутка распршила. „Дајте ми пола”, рече он, „и пустите ме да идем.”

„Какви су ниткови ови залагаоничари!”, узвикну он, изашавши из злосретне радње. „Траже сваки покварени изговор да отму човеку сиромашу његову тешко зарађену добит.”

Када је прошао неколико улица даље, Гамбуж преброја новац који је добио, и откри да има код себе ни мање ни више него стотину франака. Била је ноћ, док је он рачунао своју непоуздану добит, и бројао је паре под светлошћу светиљке. Погледао је увис ка светиљци, неодлучан шта даље да чини: а на њој је био урезан једноставан број – 152. „Коцкарница”, помисли Гамбуж. „Желим да имам пола новца који се сада налази на столу тамо горе.”

Попео се у кућу, као и многе битанге пре њега, и затекао педесетак људи занетих за столом за *rouge et noir*⁵. Гамбужевих пет наполеона⁶ деловало је безначајно у поређењу са гомилама које су биле око њега; али деловање вина, крађе, разоткривања код залагаоничара, утицали су на њега, и он је одважно бацио свој капитал на 0 0.

Опасно је место тих 0 0, или двоструко нула; али Симону је било срећније него остатку света. Куглица се завртела – у „свом унапред одређеном кругу се заврте”, како би Шели рекао, преведећи Гетеа⁷ – и напослетку се скотрљала на двоструко нула. Стотину и тридесет пет златних наполеона (тада су то били лујдори) избројали су одушевљеном сликару. „Ох Дيابолусе!”, узвикну он. „Сада заиста почињем да верујем у тебе! Немој ми говорити о врлинама”, узвикивао је; „причај ми о богатству. Немој ми градити куле за будућност – дај ми сада нуле.” И спустио је још двадесет наполеона на нуле.

Ђаво је свакако био у куглици: вртела се укруг, и спустила на нулу тако природно, као патка кад загњури главу у језерцету. Наш пријатељ је

⁵ *Rouge et noir* (франц.) – црвено и црно, тј. рулет. (Прим. прев.)

⁶ Наполеони, лујдори – врсте златника, називе су добили према владару у чије време су исковани, тј. чија се слика налазила на њима. (Прим. прев.)

⁷ Перси Шели је својевремено превео Гетеовог *Фаустиа*, а Текери овде цитира тај превод. (Прим. прев.)

примио пет стотина фунти за свој улог; и крупције и посматрачи почели су да зуре у њега.

Било је дванаест хиљада фунти на столу. Рећи ћемо само да је Симон освојио половину, и да је отишао из Пале ројала са дебелим свежњем банкнота нагураним у прљави тророги шешир. Првео је само пола сата на том месту, а освојио је полугодишњи приход једног принца!

Чим је осетио да има капитал, и да има неки улог у земљи, Гамбуж је открио да је измењен човек. Покајао се због свог подлог чина, и због недостојне крађе тањира из гостионице. „Поштења ми”, узвикну он, „колико је то недостојан поступак за човека који има толико имовине као ја!” И тако се вратио до залагаоничара са најнатмуренијим могућим лицем. „Пријатељу мој”, рече он, „огрешио сам се о све што сам сматрао најсветијим: заборавио сам на своју породицу и на своју веру. Ево вашег новца. За име божје, вратите ми тањир који нисам ни имао права да вам продам!”

Али залагаоничар се нацери и рече: „А не, господине Гамбуж, продаћу вам тањир за хиљаду франака, или вам га никада нећу продати.”

„Дакле”, узвикну Гамбуж, „ви сте један неумољиви силеција, Тробуле; али даћу вам све што имам.” И он ту извади новчаницу од пет стотина франака. „Погледајте”, рече он, „ово је сав новац који имам; то је да платим две године станарине. Много месеци сам се мучио да га сакупим; а како нисам успевао, постао сам злочинац. Небеса! Украо сам онај тањир како бих могао да платим дуг и спасем своју вољену жену од лутања без крова над главом. Али не могу да поднесем овај терет срамоте – не могу да поднесем помисао на тај злочин. Отићи ћу до особе о коју сам се огрешио. Скапаваћу од глади, признајем; али хоћу, *иосџуићу исџравно!*”

Залагаоничар се узнемири. „Дајте ми ту новчаницу”, узвикну он; „ево вам тањира.”

„Прво ми дајте признаницу”, узвикну Симон, готово сломљеног срца; „потпишите ми тај папир, и новац је ваш.” И тако Тробул написа, по Гамбужовом диктату: „Примио, за тринаест унци сребрних тањира, двадесет фунти.”

„Чудовиште непоштено!”, узвикну сликар: „Демоне покварени! Ухваћен си у сопствену замку. Зар ми ниси управо продао тањир који вреди пет фунти за двадесет? Зар ми признање није у цепу? Зар ниси осуђени продавац крадене робе? Предај ми, ниткове, предај ми свој новац, или ћу те изручити правди!”

Уплашени залагаоничар се неко време отимао и борио; али напослетку му је дао свој новац, и расправа се окончала. И тако се може видети да је Диаболус склопио тешку погодбу са лукавим Гамбужем. Нашао је жртву,

али је заправо ухватио Кербера. Симон се вратио кући, и, да будемо поштени према њему, платио рачун за своју вечеру и вратио тањир.

* * *

Сада могу додати (а читалац би требало да поразмисли о овоме, као о темељном приказу људског живота), да је Гамбуж, откако је постао богат, постао и подједнако морално настројен. Био је прави узор доброг оца. Хранио је сиромашне, и они су га волели. Презирао је ниске поступке. И ја не сумњам да би господин Тертел⁸, или покојни непрежаљени господин Гринејкер⁹, у сличним околностима, поступили исто као и дични Гамбуж.

На његовом карактеру је била само једна мрља – мрзео је госпођу Гамбуж горе него икада. Што је он бивао беневољентнији, она је постајала отровнија: када је ишао у позориште, она би отишла на састанак Библијског друштва, и *vice versa*¹⁰: заправо, загорчала му је живот као Ксантипа Сократу, или као пас мачки са којом дели исту кухињу. Уза све своје богатство – јер, као што можете и претпоставити, Симон је напредовао у свим световним питањима – био је најбедније псето у целом граду Паризу. Само су се око пића он и госпођа Гамбуж слагали; и за дуго низ година, и током знатног броја сати свакога дана, он је тако растакао своју домаћу тугу. Филозофијо! Ми можемо да расправљамо о теби; али где се ти налазиш, осим на дну чаше вина, као истина у бунару, где можемо да те нађемо?

Толико је дуго живео, и његови световни послови су толико напредовали, толико је било мало знака неке ђаволштине у испуњавању његових жеља, и толико се повећало његово благостање, да је Симон, при истеку шесте године, почео да сумња да је икада и склопио неку такву погодбу, као што смо описали на почетку ове сторије. Постао је, као што смо рекли, веома побожан и моралан. Редовно је ишао на мису, и још је приде имао и исповедника. Одлучио је, стога, да се посаветује са тим поштованим господином, и да му изложи целу ситуацију.

„Склон сам да помислим, свети господине”, рече Гамбуж, након што је завршио своју причу, и показао како су, на неки чудесан начин, све његове жеље биле испуњене, „да је, напоследку, овај демон био само творевина мог ума, прегрејаног под утицајем оне боце вина, узрока мога злочина и мог благостања.”

⁸ Џон Тертел (*John Thurtell*, 1794–1824), чувени убица из Текеријевог времена. (Прим. прев.)

⁹ Џејмс Гринејкер (*James Greenacre*, 1785–1837), такође чувени убица из тог периода. (Прим. прев.)

¹⁰ *vice versa* (лат.) – обрнуто. (Прим. прев.)

Исповедник се сложио с њиме, и они су спокојно заједно изашли из цркве, и потом ушли у неки *café*, где су сели да се освеже након толиког побожног посла.

Неки угледан стари господин, са низом ордења на реверу, ушао је у просторију, и дошетао до мермерног стола за којим су се одмарали Симон и његов пријатељ свештеник. „Извините, господо”, рекао је, сео преко пута њих, и почео да чита дневне новине.

„Пих”, рече он напокон. „*Sont-ils grands ces journaux anglais?*”¹¹ Погледајте, господине”, рече он, пружајући огроман лист *Тајмса* господину Гамбужу, „јесте ли икада видели нешто овако чудовишно?”

Гамбуж се учтиво осмехну, и баци поглед на понуђену страну. „Огроман је текст”, рече он, „али не умем да читам на енглеском.”

„Ма не”, рече човек са ордењем, „погледајте их пажљивије, *signor* Гамбуж; запањујуће је лак језик.”

Зачуђен, Симон узео лист папира. Побледео је док га је посматрао, и почео да проклиње хладно пиће и конобара. „Пођимо, *Monsieur l'Abbé*”¹², рече он; „врелина и блештаво светло у овом локалу су неподношљиви.”

* * *

Странац устаде са њима. „*Au plaisir de vous revoir, mon cher monsieur*”¹³, рече он; „Не намеравам да вам причам овде пред опатом, који ће ми постати веома добар пријатељ ових дана; али сматрао сам да је неопходно да вам освежим памћење, поводом наше мале пословне трансакције од пре шест година; а баш и нисам могао да о томе причам у *цркви*, као што можете и претпоставити.”

Симон Гамбуж је видео, у оном дволисту *Тајмса*, папир који је он лично потписао, а који је мали Ђаво извукао из свог цепића за сат.

* * *

Није било сумње на ту тему; и Симон, који је имао само још једну годину живота, постао је још побожнији и још пажљивији него икада. Консултовао се са свим докторима са Сорбоне и свим адвокатима из Палеа. Али његова величанственост постала му је подједнако тешка као некада сиромаштво; и ниједан од доктора које је консултовао није му могао пружити ни трунку утехе.

¹¹ *Sont-ils grands ces journaux anglais?* (франц.) – Нису ли изузетне ове енглеске новине? (Прим. прев.)

¹² *Monsieur l'Abbé* (франц.) – господине опате. (Прим. прев.)

¹³ *Au plaisir de vous revoir, mon cher monsieur* (франц.) – До следећег угодног виђења, драги мој господине. (Прим. прев.)

Потом је почео са нечувеним захтевима од Ђавола, и постављао му којекакве апсурдне и смешне задатке; али сви су били прецизно извршени, док Симон више није био у стању да смисли неке нове, и Ђаво је седео по цео дан са рукама у цеповима, ништа не радећи.

Једнога дана Симонов исповедник уђе у собу крупним корацима, блистајући од задовољства. „Пријатељу мој”, рекао је, „открио сам! Еурека! Открио сам решење. Пошаљи папи сто хиљада круна, сагради нови језуитски колеџ у Риму, дај стотину златних свећњака за Цркву Светог Петра; и реци Његовој Светости да ћеш удвостручити све ако ти да разрешење од грехова!”

Гамбуж се одушеви идејом, и отпосла хитно курира у Рим *ventre à terre*¹⁴. Његова Светост пристаде на захтев молиоца, послао му је разрешење од грехова, својеручно написано, и у потпуно одговарајућој форми.

„А сада”, рече он, „подли демоне, чикам те! Појави се, Диаболусе! Твој уговор не вреди ни пишљива боба: Папа ми је дао опрост, и ја сам безбедан на путу спасења.” У жару захвалности, зграбио је руке свог исповедника и загрлио га: сузе радоснице су покуљале низ образе ових добрих људи.

Потом су зачули урлање од смеха, и угледали Диаболуса како седи насупрот њима, држећи се за стомак и машући репом, као да је полудео од весеља.

„Аман”, рече он, „каква вам је то глупост! Зар ви стварно мислите да је мене брига за *шо*?”, и бацио папин опрост у ћошак. „*Monsieur l'Abbé* зна”, рече он, наклонивши се уз кез, „да иако овај папин папир може да прође као да је битан овде, не вреди ни пребијене паре у *нашој* земљи. Шта мене брига за опрост од папе? Исто тако, могли сте разрешење да добијете и од свог послужитеља.”

„Богаму”, рече опат, „овај нитков је у праву – потпуно сам заборавио на ту чињеницу, на коју је сад заиста јасно скренуо пажњу.”

„Не, не, Гамбуже”, наставио је Диаболус, са ужасавајућом присношћу, „иди ти својим путем, друже стари, овај светац ти неће помоћи.” И одмаглио је уз димњак, кикоћући се над својом духовитошћу и својим тријумфом. Гамбуж је чуо његов реп како јури целим путем до горе, као да је димничар.

Симон је остао тако опхрван болом, управо као неки град или нека нација, ако је веровати новинама, када открију да је почињено убиство, или неки лорд који оболи од костобоље – ситуација коју је, ми ћемо рећи, лакше замислити него описати.

Да му муке буду још горе, госпођа Гамбуж, која је тек сада први пут чула за тај његов пакт, и његове вероватне последице, толику је халабуку

¹⁴ *ventre à terre* (франц.) – пуном брзином. (Прим. прев.)

дигла, да је готово пожелео да је његових седам година истекло. Вриштала је, грдила га, проклињала, плакала, добила такав напад хистерије да је сироти Гамбуж, који је потпуно поклекао пред њом, постао уморан од живота. Није имао ни тренутка одмора, ни дању ни ноћу: вукао се снужен по својој богатој кући, усамљен и несрећан, и проклињао звезде што се икада оженио месаревом кћерком.

Остало му је још шест месеци.

Изненадна и очајничка одлука изненада је спопала Симона Гамбуџа. Сакупио је заједно своју породицу и пријатеље – приредио је једну од најзамашнијих гозби које је град Париз икада видео – он је весело председавао на једном крају трпезе, а госпођа Гамбуџ, блиставо дотерана, шепурила се важна на другом крају.

Након вечере, користећи уобичајену формулацију, позвао је Дيابолуса да се појави. Старе даме су завриштале, надајући се да се неће појавити го; оне млађе су се кикотале, и чезнуле да виде чудовиште: сви су били пребледели од ишчекивања и страха.

Веома миран, господски човек, уредно обучен у црно, појавио се, на изненађење свих присутних, и наклонио се укруг целом друштву. „Нећу вам показивати своје акредитиве”, рече он, поцрвеневши, и показујући на своја копита, која су била лукаво сакривена ципелама и копчама на њима, „осим уколико даме апсолутно не инсистирају на томе; али ја сам особа коју тражите, господине Гамбуџ; реците ми, молим вас, шта желите.”

„Ви знате”, рече тај господин, достојанственим и одлучним гласом, „да имате обавезу према мени, према нашем договору, још следећих шест месеци.”

„Да”, одговори придошлица.

„И обавезни сте да учините све шта затражим, ма шта то било, или ће се поништити обвезница коју сам вам дао?”

„Тако је.”

„Ви то изјављујете пред присутним друштвом?”

„Тако ми моје части, као центлмена”, рече Дيابолус, наклонивши се, и спустивши руку на свој прслук.

Дашак аплауза пронео се собом: сви су били очарани учтивим манирима тог фасцинантног странца.

„Љубави моја”, настави Гамбуџ, благо се обративши својој дами, „хоћеш ли бити тако љубазна да дођеш овамо? Знаш да ускоро морам отићи, и жарко желим, пред овим племенитим друштвом, да се побринем за ону која је, у болести и здрављу, у сиромаштву и у богатству, била мој најискренији и најдражи сапутник.”

Гамбуџ обриса очи марамицом – а такође и цело то друштво. Дيابолус је гласно зајецвао, и госпођа Гамбуџ је тихо пришла свом мужу,

узевши га нежно за руку. „Симоне!”, рече она. „Је ли то истина? Да ли ти заиста волиш своју Грискинису?”

Симон настави свечано: „Дођи овамо, Даболусе; обавезан си да ме послушаш за све током ових шест месеци колико још траје наш уговор; узми, дакле, Грискинису Гамбуж, живи сам са њом пола године, никада је не напуштај, од јутра до мрака, повинуј се сваком њеном каприцу, следи сваки њен хир, слушај сваку увреду њеног пакленог језика. Учини ово, и ништа више нећу тражити од тебе; предаћу ти се у договорено време.”

Ни Лорд Г____, када га је Лорд Б____ избичевао у Парламенту, нити господин Картлич¹⁵, из Астлијевог амфитеатра, у својим најтужнијим одломцима, није деловао погруженије, нити је горе завапио него сада Даболус. „Узми још једну годину, Гамбуже”, завриштао је; „још две – још десет – узми цео век; испеци ме на роштиљу као Светог Лаврентија, скувај ме у светој води, али немој ми то тражити: немој, немој ми наредити да живим са госпођом Гамбуж!”

Симон се строго осмехнуо. „Рекао сам ти шта да радиш”, узвикнуо је; „или то, или је наш уговор поништен!”

Ђаво се на ово тако страшно зацерекао да је свака кап пива у кући ускисла: тако је страшно зашкргукао зубима да су се готово сви присутни онесвестили од ужаса. Треснуо је велики комад пергамента на под, скакао по њему, као да је полудео, и растргао га својим копитима и репом: напоследку, раширивши моћни пар крила, велики као одавде до Рицент стрита, ошамарио је Гамбужа репом преко једног ока, и нестао, нагло, кроз кључаоницу.

* * *

Гамбуж је вриснуо од бола и тргао се. „Ти пијани, лењи ниткове!”, вриснуо је пискави и добро познати глас. „Преспавао си цела два сата!”, и уследио је још један снажан ударац преко ува.

И заиста, он је био заспао над послом; и прелепу визију су развејали ударци припите Грискинисе. Ништа није остало да поткрепи његову причу, осим тубе са бојом, која се просула по његовом прслуку и панталонама.

„Волео бих”, рече сироти човек, трљајући образе који су бридели, „када би снови могли да постану стварност”; и вратио се послу око портрета.

* * *

Последње што сам чуо о породици Гамбуж јесте да је он одустао од уметности, и сада је слуга у једној малој породици. Госпођа Гамбуж је постала праља; и кажу људи да је њен непрекидан посао са сапуницом и врућом водом једино што је спасава од спонтаног сагоревања.

ВИЛИЈАМ МЕЈКПИС ТЕКЕРИ (18. јули 1811 – 24. децембар 1863), британски писац и сатиричар.

Рођен у Калкути, још као дете је, после очеве смрти, отишао у Енглеску, где се првенствено и школовао. Кембриџ је напустио како би се окушао на студију права у Лондону, а потом сликарства у Паризу. Од 1837. почиње да ради као новинар, пишући под различитим псеудонимима.

Његово ремек-дело свакако представља роман *Вашар шашишине*, са поднасловом „роман без главног јунака”, који је првобитно излазио у наставцима. Међу његове најпознатије романе спадају *Вирџинијанци*, *Књиџа о снобовима* и *Четири Цорца*. Уједно вешт цртач, Текери је често израђивао илустрације за своја дела, и био чувен по карикатурама и чланцима у часопису *Панч*. Књижевну славу и углед постигао је уверљивим приказима скривених мотива људског понашања, оштрим и ироничним коментаром на друштвене појаве и моду, лицемерје и снобизам високих кругова, као и реалистичким описима свакодневице. Мотив индијског колонијалног присуства и његових тековина може се уочити у многим његовим делима.

Сликар и ђаво једна је од прича објављених у *Париској белешници*, књизи коју чине што приповетке на француске теме, што путописне белешке из Француске, а уједно је била једна од првих Текеријевих књига.

Јелена Витезовић

Пимен Панчанка

ПЕСМЕ

Превела са белоруског Дајана Лазаревић

ХЕРОЈ

„Устај, пешадијо!“, злобно је рекао,
Ми нисмо на плажи, већ у рату.“
И на жице коже змијске је легао.
И двеста чизама војничких, прљавих
Прешло је преко пршљенова тих.

Није он, други су се у напад дали,
Гранате бацали на земунце,
Тенкове палили, пробадали Немце
И заставу победе јутром подизали
На рубу освојене границе.

А он је кости са ражаних шиљака
Својим рукама подерао без јаука,
Паде по трави, и постаде болно
Трави и роси, и ветровима лековитим
Који дуваше на језерима валдајским.

1943.

САМО ГЛАС

Небо плачљиво, тугаљиво,
Земља влажна и суморна.
Птицо, ти, летња, мочварна!
Да ли сте изблиза видели ждрала?

Можда је добро што не видесте мокрог,
Смешног... Увек је птици тешко било...
Само небо од крештања не ућугује тог,
Само очи, само глас и плаветнило.

1972.

КРИК СОЈКЕ

Црвенкаста, црнопера,
А на крилима – украс плави...
Сваког лета од умора и буке ја
У твојим се шумама јавим.

И увек је опрезан тако
Крик твој, сојко.
Птичји гнев.
Можда ја не смем тамо, девојко?
Ја гнезда на дрвећу, дирати нећу.

Ти чувај то што чуваш.
Шта теби мира не да?
Од јела до маховина,
И храстова – твоја је шума сва.

Што ме криком сачекујеш?
Ти се са мном дружити нећеш смети.
Или се од непријатеља кријеш?
Или то мени невоља прети?

ЗЕМЉА ПЕСНИКА

Добро знају скоро сви из детињства,
Да се песници рађају код Смоленска,

Крај подножја Арарата и у Сибиру,
И на земљи Руставеле и Сабиру,

Над Дњепром, где пију нешто са паприкама љутим,
И на Балтику, где су људи са срцем храбрим.

Понекад се могу наћи у Разану,
А још живе песници у Дагестану...

Постоји још један кутак заветни
Где расту, као печурке, из давнина песници.

Тамо се кукавица каже свакој кокошки,
Овом земљом је из Кишињева путовао Пушкин.

Тамо је богате многи песник уморио,
Тамо се Мицкјевич у Мариљу заљубио.

И Тарас је кроз Петроград ишао кроз сузе,
И на његовом путу жалостиле се брезе.

Од тада је тамо песника као зрна мака,
Док грешку у прорачуну даје статистика.

Тло трешње и мајчине душице, пространо,
Где се и критичари понашају пристojно.

Тамо муње о храстове леме копља,
Издавачи у грло не узимају ни кости,

Смело детлићи стихове по бреси пишу,
Не одлазе од стола по недељу гости,

Или у језеру јегуље,
И лососи у речици.
Тамо кола са детелином нису спора;

И са баром свака фабрика друговати мора,
И војник службу служи, а не тужи,

Али лепота пред њим није дата...
Тамо се продаје бизонска вотка,

А госте тамо сачекају вргањи,
А шпиритус пију тихо они сами.

Тамо су од боровница све ноћи,
Од јагода ране,
Тамо народ највише воли стихове Јанке Купале.

Тамо девојке носе беле чарапе,
Сто пута љубе тамо и још помало.

Где је та земља златокоса, земља зелена –
Рисов урлик,
Зујање пчела,
Мора лана?

Тамо где Свитјаз, тамо где Припјат и Јасељда,
Играју под цимбалом на свадбама.

Где жена, плавоока и срдачна,
Звонко лупка папучама.

1963.

МАТЕРЊИ ЈЕЗИК

Кажу, мој језик проживљава
Век свој тихи: он нестати мора.
За мене његова реч је вечито жива,
Као роса, као суза, као зора.
То ластавичје цвркутање,
Звона у освитак шумских извора,
Плаветнило мајчине душице и муња,

И родино громко клепетање.
Ако неко нареди: „Не треба!“ –
Нека се одрекне језика народ,
Замолићу ја и сунца и неба:
Мени не треба ни славе, ни хлеба,
Осудите ме на недаће безбројне.
Само називе месеци оставите,
Рођене називе земље рођене,
О којима из детињства у плаветнила
Бор шуми и пева песма ждрала:
Сшудењ – са бајкама облака снежних,
Љуши – великодушан на мразу плавом,
Сакавик – са треперењем и соком
Непоновљивих бреза пролећних,
Красавик – време муња и пљускова,
Травењ – са првом љубављу и сетвом,
Червењ – са зором јагодичастом,
Лийењ – са медом,
Са пшеницом – *жњивењ*,
Сазрели јабучни *верасењ*,
Светли касџричник
У прозрачности чистој, изворској,
Листшойад – златно лишће пада на брег,
Снежањ – први пут густо пада снег...

Да ли плачем ја, или певам?..
Јесен. На улици је тамно...
Ако ми оставите језик мој,
Оставили сте ми живот мој!

1964.

КОЊИ

Чудили се ми, и чудили се Немци:
Тако се сањати може само у сну
На мирисном сену.

Код шуме на југу, као у потрази немој,
Трчали су коњи, без јахача коњи,
По ливади вечерњој.

Или се траве слатко плавиле у мочвари,
Или су узде оштри меци пресекли
Па су коњи побегли?

Напред иде бели. Чини се, као
Да је сав од снега. За њим трчи врани,
А трећи је смеђи.

По травама, по цвећу коњи су трчали,
Димиле су им се гриве на ветру.
И пуцњи су заћутали.

Глуви удари копитима, као бубњевима.
Дванаест коња је прострујало над ливадам,
Сунчевим комадићима.

Тада су, одједном, као црно дрвеће, израсле
Смртоносне експлозије десно и лево –
Немачке шале!

И коњи су у пену и маглу побегли
На минско поље, ка сопственом гробу.
Ми смо оружје стегли.

Нема вранца, умире и бели,
Песак им засипа густе гриве,
И пепео врели.

Не, није сан, није прича за лаку ноћ:
Ми смо тукли из аутомата по шлемовима.
И наступила је ноћ.

А трећи смеђи, са крвавом раном,
Између метака је бежао, по маглама плавим,
Са рзањем болним.

ПИМЕН ПАНЧАНКА (Пімен Емяльянавіч Панчанка), рођен је 23. августа 1917. године у Ревељи (данашњи Талин, престоница Естоније), а преминуо је 2. априла 1995. године. Носио је титулу Народног песника Белорусије.

Панчанка је почео да пише у младости. Своје прве стихове објавио је 1934. године у часопису „Ударници“ (*Ударнікі*), а прву збирку песама „Испуњеност“ (*Упэўненасць*), објавио је 1938. године. У првим годинама стваралаштва песника је највише надахњивала љубав према вољеној особи, а како је време одмицало, та љубав је добила сасвим другу димензију – постала је љубав према родној земљи. Славио је херојство, богатства родне земље, идеје социјализма. Славу стиче стиховима објављеним за време Другог светског рата, у којем је учествовао као војник Црвене армије од 1939. до 1946. године. Служио је као специјални дописник, писац у војним и фронтвским новинама. Био је на разним фронтвима: Западном Белоруском, Бранском, Каљининском, где је радио на фронтвским новинама „За слободну Белорусију“ и у сатиричном часопису „Партизанска дубока мисао.“ Од 1944. године Пимен Панчанка је служио у Ирану, где је био премештен његов штаб. У Ирану је дочекао и демобилизацију 1946. године, када се враћа у Минск и наставља да се бави књижевним стваралаштвом.

Добитник је многих књижевних и ратних награда и ордења: „Народни песник БССР“ (1973), Орден Лењина (1987), Орден Октобарске револуције (1984), Орден Отаџбинског рата II степена (1985), три ордена Радног Црвеног знамења (1955, 1971, 1976), два ордена Знак части (1944, 1962), медаља за Ратне заслуге (1943), медаља „Партизану Другог светског рата“ I степена (1943); књижевне награде: Државна награда БССР „Јанко Купала“ (1959, 1968), Државна награда СССР (1981).

Професор Иван Чарота са Филолошког факултета у Минску је две песме Пимена Панчанке уврстио у „Антологију белоруске поезије“ (1993), превео их је на српски професор Миодраг Сибиновић. Ова антологија доживљава своје друго издање 2012. године.

Пимен Панчанка је један од најзначајнијих белоруских песника. У његовом стваралаштву непрекидно се преплићу живот и смрт, слобода и рат, оно најбоље и најгоре што може да постоји у људском срцу. Природа је место потпуног одмора и предаје својим мислима, а свако живо биће има своје место (често и врло загонетно) у природном поретку. Врховна љубав је љубав према родној земљи и људима који проливају крв за њу; то су хероји, којима се Панчанка диви, а таквог хероја ми препознајемо у њему самом.

Дајана Лазаревић

Рене Вивијен

ОДАБРАНА ПРОЗА

Превео с француског Дејан Ацовић

ГОСПА ОД ВУЧИЦЕ

Не знам зашто сам почео да се удварам тој жени. Није била ни лепа, ни љупка, нити имало привлачна. А ја (ово говорим без уображености, моје даме), понекад не желим да прођем као незаинтересован. Није у питању то што ме је Природа нешто посебно обдарила у физичком или моралном смислу; али, коначно, такав какав сам – признајем ли то? – био сам прилично искварен својим полом. О! Уверавам вас да вам нећу наметати ташти приказ својих освајања. Ја сам скроман. Штавише, никако није реч о мени у овим околностима. Реч је о тој жени, или радије о тој девојци, коначно, о тој Енглескињи чије ме је необично лице обузело у току једног сата.

Била је чудно биће. Кад сам јој пришао први пут, велика звер спавала је у развученим наборима њене хаљине. На устима су ми се вукле баналне речи које олакшавају односе са странцима. Речи не значе ништа у овом случају – умеће изговарања је све...

Али велика звер, отресајући губицом, почела је да режи злокобно чим сам приступио занимљивој незнанки.

Невољно, устукнуо сам уназад.

Имате веома злог пса, госпођице, приметио сам.

То је вучица, одговорила је она помало суво. Пошито њонекад осећа одбојност насилну колико и необјашњиву, верујем да ће бити добро да се мало одмакнеште.

Једном оштром наредбом ућуткала је вучицу: *Хелџа!*

Кренуо сам у одступање, лежерно понижен. Глупа ствар, уверавам вас. Не знам за страх, али мрзим исмевање. Инцидент ме је још више вређао пошто верујем да сам у очима девојке ухватио сјај наклоности. Свакако сам јој се мало допадао. Она је такође била љута као и ја због

ове жалосне неприлике. Каква штета! Разговор чији је почетак много обећавао!...

Не знам зашто је страшна животиња касније престала да показује непријатељство. Могао сам без страха да се приближим њеној господарици. Никада нисам видео необичније лице. Под густом плавом косом, на моменте са црвеним одсјајима налик црвенкастом пепелу, блистало је сиво бледило њеног тена. Мршава тело поседовало је крхку префињеност лепог скелета. (Сви смо у Паризу помало уметници, видите.) Ова жена је одавала утисак охолости дивље и усамљеничке, дивљег повлачења и бекства. Њене жуте очи одражавале су очи њене вучице. Имале су исти израз подмуклог непријатељства. Њихови кораци били су тако тихи да су изазивали узнемиреност. Никада човек не хода уз тако мало буке. Била је одевена у дебелу тканину, налик крзну. Није била ни лепа, ни љупка, ни шармантна. Али, коначно, била је једина жена на броду.

Дакле, удварао сам јој се. Поштовао сам правила чврсто успостављена већ дугим искуством. Имала је способност да ми не допусти да приметим дубоко задовољство које је код ње производило моје напредовање. Такође је успела да у својим жутим очима сачува уобичајени изазивачки израз. Диван пример женске препредености! Овај маневар имао је као једини резултат то да ме је још више привлачила. Дути отпори понекад изазивају ефекат прихватљивог изненађења, и чине победу још сјајнијом... Нећете ми противуречити у овоме, господо? Сви имамо скоро исте сентименте. Постоји међу нама братство душа тако потпуно, да разговор чини скоро немогућим. Због тога ја често избегавам монотono друштво мушкараца, превише налик мени самом.

Свакако, Госпа од вучице привлачила ме је. Надаље, треба ли то да исповедим?, ова принудна чистота пловеће тамнице бурно је исцрпљивала моја чула. Била је жена... А моје удварање, све дотад обзирно, постајало је сваким даном све теже. Нагомилавао сам запаљиве метафоре. Развијао сам елегантно елоквентне реченице.

Видите докле је ишла препреденост те жене! Изигравала је, док ме је слушала, месечарску расејаност. Заклео би се човек да ју је једино занимала бразда пене, налик снежном диму. (Жене никако нису неосетљиве на поетска поређења). Али ја, који већ дуго проучавам психологију на лицу женском, схватам да њени тешки оборени капци сакривају искричави сјај љубави.

Једнога дана осмелио сам се, желео сам да придодам ласкави гест деликатној речи, кад се она окренула к мени, скоком вучице.

Идише унутра, наредила је са скоро дивљачком одлучношћу. Њени зуби звери необично су блистали под претећи посувраћеним уснама.

Насмешио сам се без немира. Увек треба доста стрпљења са женама, зар не?, и не веровати никада ни реч од онога што вам кажу. Када вам заповеде да се удаљите, треба остати. Уистину, господо, мало ме је срам да вам изложим тако бедне баналности.

Моја саговорница посматрала ме је својим крупним жутим очима.

Уојише ме нисше разумели. Глупо се вређаше збој мој несаломивој одбијања. Ја не уем ни да мрзим ни да волим. До сада нисам срела људско биће достојно моје мржње. Мржња, сирљивија и издржљивија од љубави, захтева јакот ирошивника.

Помиловала је крупну Хелгину главу, а она ју је погледала дубоким очима жене.

Љубави што се шиче, у иошинуости је ииноришем, као што ви ииноришете уметности, елементарну код нас Англосаксонаца, прикривања нагмености која је својствена мушкарицима. Да сам мушкарица, можда бих волела једну жену. Јер жене поседују квалитете које ценим: лојалност у страсти и заборав себе у нежности. Оне су углавном једноставне и искрене. Оне се расијају без отраничења и без рачунице. Њихово сирљење неуморно је, као и њихова доброта. Оне знају да оироте. Оне знају да чекају. Оне поседују иу врхунску чистоту: иостојаности.

Не недостаје ми танкоћутности, и уем да схватим између речи. Смешао сам се намерно пред овом провалом надахнућа. Она ме је окрзнула расејаним погледом који ме је прозрео.

О! Необично се вараше. Видела сам жене великој духа и срца. Али нисам се приклонила ниједној. Њихова нежност удаљава их од мене. Никад нисам била душе тако узвишене да не будем несирљива пред њиховим наступима светлости и посвећења.

Почела је да ме вређа својим претенциозним излагањем. Честита и каћиперка, као цангризава жена!... Али била је једина жена на броду... И подизала је тај став надмоћности да би што скупљом учинила своју будућу капитулацију.

Једино сам наклоњена Хелји. И Хелја то зна. Што се вас шиче, ви сте без сумње добар младић, али не можете да замислите до које мере вас ирезирем.

Хтела је, изазивајући мој понос, да распали моју жељу. И успела је у томе, неваљалица! Био сам црвен од беса и похоте.

Мушкарици који се шискају око жена, није важно којих, налик су исима који њуше кује.

Упутила ми је један дуги жути поглед.

Толико дуго дисала сам ваздух шума, вибрирајући ваздух снега, толико дуго сједињавала сам се са Белинама отромним и иустим, тако да је моја душа вучица у шрку.

На крају, ова жена ме је ужаснула. Приметила је то, и променила је тон.

Волим чистоћу и свежину, наставила је уз лагани осмех. Вулгарности људи одбија ме као мирис белої лука, а њихова прљавишина одвратна ми је као бујица у одводном каналу. Мушкарац је, инсистирала је, заиста мушкарац само у јавној кући. Он воли само куртизане. Јер у њима налази своју грабљивост, своју сензационалну плућност, своју плућу хладноћу. Он живи само за интерес и за разврат. Морално, он у мени изазива тађење; физички, он ме одбија... Видела сам мушкараце како љубе жене у уста, док се одају оцњеним преварама. Призор ториле не би био одбојнији.

Зауставила се на минут.

Најстрожи законодавац, самим је чудом промакао поред болних последица телесної промискуитета који угрожава младости. Не разумем како жена, иоле префињена, може да се без тађења пога вашим прљавим пољупцима. Уистину, мој девичански презир према ономе одвратном једнак је мучнини коју осећа куртизана.

Свакако, мислио сам, она преувеличава своју улогу, међутим, разуме је веома добро. Претерује.

(Да смо у мушком друштву, господо, рекао бих вам да никада нисам презирао јавне куће и да сам небројено пута са тротоара купио неку бедну курву. То не спречава Парижане да буду много прилагодљивији од ове свете лицемерке. Уопште нисам уображен, али коначно, човек треба да поседује свест о својој вредности).

Потом, проценивши да је сусрет прилично потрајао, напустио сам достојанствено Госпу од вучице. Хелга, подмуклица, испратила ме је својим дугим жутим погледом.

...Облаци тмасти као куле сакупљали су се на хоризонту. Иза њих, нешто сивог неба извијало се као дуга. Имао сам утисак да се на мене обрушио зид од камена.

Дизао се ветар...

Спопала ме је морска болест... Тражим опроштај за тај детаљ, нимало елегантан, моје даме... Био сам страшно озлојеђен... Спавао сам све до пола ноћи, у превише јадном стању да бих о томе могао говорити.

Око два часа ујутро, пробудио ме је злослутни удар, праћен још злослутнијом буком... Помрчина је изазивала неисказиву страхоту. Био сам уверен да је брод ударио у хрид.

Први пут у животу занемарио сам своје лично уређивање. Појавио сам се на палуби обучен сасвим необавезно.

Збркана гомила полуодевених људи већ се ту тискала... Хрлили су махнито ка чамцима за спасавање.

Посматрајући њихове длакаве руке и ноге, и раздрљене груди, нисам могао да не помислим, не без осмеха, на једну фразу Госпе од вучице: *Призор ториле не би био одбојнији...*

Не знам откуд ми та залудна мисао усред опште опасности.

Таласи су наликовали монструозним вулканима заогрнутим белом пеном. Или пре, не, они нису наликовали ни на шта. Они су били они сами, величанствени, страшни, смртоносни... Ветар је дувао над тим бесом без мере и још га више распаљивао. Со је уједала очне капке. Дрхтао сам под оштрим капљицама као под ситном кишом. А бука таласа гушила је у мени сваку мисао.

Госпа од вучице била је мирнија но икада. А ја, ја сам умирао од страха. Видео сам како се Смрт припрема преда мном. Скоро сам је дотакао. Једним глупавим покретом опипао сам чело, где сам осетио застрашујуће избочену кост лобање. Скелет у мени задавао ми је страх. Почео сам да плачем, глупо...

Бивао сам месо плаво и црно, надуто као препуњени мех. Морски пси су развлагали, тамо-амо, моје растргнуте удове. И, док сам се спуштао ка морском дну, ракови су злочесто кидали моју трулеж и хранили се њоме прождрљиво...

Ветар је брисао над морем...

Присетио сам се прошлости. Кајао сам се због имбецилног живота, исквареног живота, протраћеног живота. Желео сам да призовем у сећање добро дело учињено непажњом или расејаношћу. Да ли сам био добар у нечему, користан некоме? А моја мрачна савест урликала је у мени, ужасна као нема особа која је чудесно повратила моћ говора:

Не!

Ветар је брисао над морем.

Неодређено сам се сећао светих речи које подстичу на покајање и које обећавају, у часу агоније саме, спас опроштеног греха. Покушавао сам да пронађем у дубини свог сећања, испражњенијег од искапљене чаше, неке речи молитве... А похотне мисли прогањале су ме, налик црвеним ђаволчићима. Сетио сам се постеља ознојених случајним пријатељствима. Поново сам зачуо њихово глупо опсцено дозивање. Сећао сам се сусрета без љубави. Ужас Задовољства ме је обузео...

Пред страхотом Тајанственог Бескраја, у мени је опстао само нагон за парењем, код неких људи тако јак као нагон за очувањем. То је био Живот, наказност и суровост Живота, који је у мени подигао жестоки протест против Уништења...

Ветар је брисао над морем.

Човек има глупе замисли у оваквим тренуцима, свакако... Ја, крајње честит момак, укупно узев, кога људи цене, изузев неколико завидљиваца,

кога неки воле, себи горко замерам егзистенцију која није ни гора ни боља од читавог света!... Мора да сам прошао кроз тренутак лудости. Сви смо ми помало луди, уосталом...

Госпа од вучице, сасвим мирна, посматрала је беле таласе... О! Беље од снега у сутон! А посађена на задњицу, Хелга је завијала као куја. За-вијала је тугаљиво, као куја на месечини... Она је разумела...

Не знам због чега ме је то завијање ледило више од замаха ветра и таласа... Завијала је насмрт, ова света вучица ђавоља! Хтео сам да покушам да је ућуткам, и тражио сам даску, мотку, гвоздену шипку, нешто што би послужило сврси... Нисам пронашао ништа...

Чамац за спасавање коначно је кренуо. Људи су безглаво хитали у спас. Сама Госпа од вучице није се ни макла.

Укрцајте се, довикивао сам јој ја, када је дошао ред на мене.

Она се приближила без журбе, праћена Хелгом.

Госпођице, интервенисао је поручник који је издавао заповести, *не можемо да поведемо шу звер са нама. Овде има места само за људе.*

Онда, остијајем, рекла је она узмичући.

Вртлози су претили, подижући неповезане крике. Морали смо да се удаљимо.

Што се мене тиче, нисам могао истински да се бакћем једном брбљивицом. И била је толико дрска према мени! Разумете то, господо? Не бисте ни ви другачије поступили.

Коначно, нешто касније, био сам спасен. Сванула је зора, и то каква зора, мој боже! Било је то дрхтање промрзле светлости, сива укоченост, гмизање бића и ларви у предворју лимба...

И видели смо како се плави земља у даљини...

О! Радост и утеха тла које те прихвата и које је сигурно. Након тог ужасног искуства само сам још једном путовао бродом, да бих се вратио овамо. Никада више, хвала лепо!

Мора бити да нисам егоиста, моје даме. Усред неисказиве неизвесности у коју сам упао, уз велику муку избављајући се од Уништења, још сам имао храбрости да се заинтересујем за своје сапутнике у погibeљи. Други чамац за спасавање био је потопљен френетичном навалом превеликог броја лудака. Са ужасом видим их како се даве. Госпа од вучице нашла је прибежиште на поломљеној катарки, остатку олупине, заједно са оданом звери... Сигуран сам, да је силе истрајности нису напустиле, могла је да се спасе. Желео сам то свим срцем... Али хладноћа, маленост и крхкост импровизованог пловила, без једара и без кормила, исцрпљеност, слабост женска!

Биле су надомак копна када се Госпа, исцрпљена, окренула Хелги, као да јој каже: *Не моју више...*

И ево како се догодило нешто болно и узвишено. Вучица, која је разумела, испуштала је у правцу земље, блиске али недостижне, своје завијање очаја... Потом, по навици, ставила је своје шапе на рамена господарице да је загрли... Обе су нестале у таласима...

ОКРУТНОСТ ДРАГОГ КАМЕЊА

Уистину, госпођо Ђема, носите прикладно име. Ви сте сјајна и безо-сећајна сестра драгог камења. Волим тај аквамарин који има боју ваших очију. Аквамарин је најлепши од свих драгуља. Он поседује хладну про-зрачност зимских таласа.

Како ви волите драгуље који вас украшавају, моја веома лепа дамо! Њихов сањиви живот меша се са вашим дахом, и благим ударима ваших артерија. Ах, те перле које су венчане са вашим вратом, пожудним и окрутним! Ах, дубине смарагда и дрхтаји опала!

Сећате се због чега сам већ дуго био зароњен у пергаменте и реторте. Хтео сам да за вас откријем Филозофски камен. Хтео сам злато, злато, злато, хтео сам жубор злата у вашем крилу. Ваше тело било би заробљено под теретом адиђара. Сјај ваших огрлица и прстенова понизио би дуждеву жену. Прова ваше гондоле заслепљивала би рубинима који би на води остављали одсјај јесењег јутра...

...Како светлите у сени!... Окрените од мене своје очи од берила. Ваша неумољива душа смеши се у вашем погледу, госпођо.

Има људи бизарних и страшних који уживају у физичком болу других. Крици и увијања молбеника подстичу њихове уморне жудње... Налик сте њима, ви која зазирете од ругобе телесних патњи и варварства проливане крви. Вама је радост да оживите тескобу која почива у душама. Визија мојих патњи и мука црвени се у мојим речима. Због тога слушате приповест са тако јасним осмехом. Ви сте неумољиви, госпођо Ђема. Али сте превише лепи да вам се не покорим.

Моје напорне ноћи алхемичара учиниле су да се роди ово необично расположење, које сте волели и које нисте волели код мене. Ах, те ноћи пуне труда! Некако сам осећао да неко уходи моје тајне студије. То знате колико и ја, и боље од мене, може бити. Нечије невидљиве очи уходиле су ме и пријавиле су ме Инквизицији. Оптужен сам за црну магију: ко је то учинио? Можда то знате, госпо? Можда знате да сам након те пријаве заточен у мрачну тамницу, има томе седам година.

Како да опишем ужасе у том заточењу без бела дана?... Али мој највећи немир узроковало је то што сам прекинут у својим стрпљивим

истраживањима тик пре него што сам открио Филозофски камен. Још неки час и владао бих свим златом, и свим драгуљима овога света.

Дуго сам сањао са усредсређеношћу проклетих. Указивали сте ми се у сјају драгог камења. Волео сам вас неисказивом мржњом. Ви сте ми покретом руке показали гвоздена врата, шипке на прозорима и резе. Током ноћи, моје муке постајале су још демонскије. Грозница и Лудост носили су ме као *scirocco*... Сањао сам у океану сенки. Да бих вас се домогао, не бојте се уопште, моја блистава госпо, да бих вас пронашао и да бих вас мучио префињено са бескрајним нежностима окружности, морао сам да побегнем из тамнице.

Једне вечери, плавлѐ него река у априлу, ушао је тамничар праћен звекетом гвожђа. Посматрао ме је са веселим презиром. Стално сам се градио слађим од муле која доји. Показивао сам плачљиву покорност истученог детета.

Питао ме је да ли ми је ослабила грозница. Одговорио сам јадиковкама и умешао у своје негодовање признање за интересовање које је показао.

Упутио се ка вратима након неколико глупавих речи охрабрења. Бесним скоком дохватио сам га отпозади и дивљачки га ујео за врат. Његово изненађење било је толико да се сручио наузнак без речи. Запушио сам му уста сламом са мог легала. Потом, дохвативши свежањ тешких кључева са његовог паса, ударао сам га бесомучно.

Дуго му је требало да умре, и био сам прилично нестрпљив док коначно нисам видео да је потекло црвенило крви из пукотине на његовој глави.

Устукнуо сам мало од одвратности призора, али овај човек је био превише глуп да бих се задржавао тиме да дуже жалим његов нестанак. Свукао сам га, и огрнувши своју дроњаву одећу великом кабаницом коју је обично носио, кренуо сам тамним ходницима.

...Промукли глас пијанице зауставио ме је, у леденом зноју и дрхтању човека који је закачио маларију.

Ајге, Бејо! Суџа је на столу!

У откровењу које често доноси највећи страх, схватио сам да ће ме жена бившег тамничара одати.

Осврнуо сам се. У трен ока све сам схватио. Најпре сам увидео да је ужасно пијана. Као две празне мешине груди су јој ударале по стомаку надутом као у труднице. Њен нос, у полутами, наликовао је сунцу на заласку. Са њених позеленелих усана дизао се мирис лошег вина. Њена лоше офарбана коса била је сва слепљена. Велике златне минђуше отежавале су ушне шкољке навикнутије на мукање животиња док их кољу него на серенаде. Заводила се, а из њене гуше допирали су штуцави осмеси.

Оно што ме је највише запрепастило била је претерана кокетност њене одеће. Њена скерлетна сукња пламтела је као пожар. Прслук ратоборно жуте боје проламао се као тријумфалне трубе. Неколико редова корала котрљало се око њеног врата зеленог и кратког, погодног да се смести у руке убице... Овај врат био је предодређен за давлeње, као што су неки издужени и бледи за друге врсте насиља.

Један план, непромишљен колико и инстинктиван, искочио је из мог мозга у делиријуму. Пао сам на колена пред крупном сељанком.

Госпо, уздисао сам са нагласком сентименталног пајаци, опростите превише горљивом обожаваоцу коме је сјајна судбина дала да крочи код вас.

Посматрала ме је широко отворених уста и мозга прокључалог од кабаретских узвика.

Не бојте се, лепотице, отеловљење заласка сунца у јесен. Затворио сам заручника вашег у празну ћелију, након што сам мало са њим рђаво поступао. Натрпао сам му сламе у губицу, као што се чини магарцима налик њему. Тако заптивен, не може прекинути наш љубавни разговор.

Одважно сам загрлио њена колена. Њене немирне зенице разрогачиле су се од чуђења и језе.

Брза мисао прошла ми је кроз главу. Када су ме ухватили, припремао сам за вас један префињени прстен. Две сирене, изрезбарене у жеженом злату, крљушти и уплетене косе, држале су у својим преплетеним рукама аквамарин леп као капљица воде слеђеног мора. Нудио сам га створењу чије су дојке грчевито дрхтале.

Исковао сам за вас овај прстен, о осветљењу мојих снова.

Један осмех несвестан лепоте разјапио је усне тешке пијанице.

Синоћ, док су прве звезде чиниле да дрхти мртва вода једног илузорног живота, сакрио сам се у сенку, и певао сам за вас страсне канцоне.

Сећам се, дахтала је пијаница најежена као рука коју нежно помазите. О, да, сећам се. Јасно сам чула њај леи бас који се заљубљено усмињао к мени. Ал' сам мислила да је то илас оној тондолијера који се већ шри месеца удвара мојој кћери Ђузетини.

Док се зора отварала као ружа, још сам био под вашим прозорима, госпо. У вашу част складао сам жестоке литаније, као Девици Блаженој... Ви сте плам Венеције, опсена у сутон, осмех тавних таласа... И именовано сам вас у својим сновима: Виоланта.

Ја се зовем Онестиа, прекинула ме је страшна вештица, милујући задовољно своје бујне груди.

Открићу вам све, *Onesta mia*. Ја сам велики господин чија ће палата отворити пред вама све своје тријумфалне капије. Ваша стопала лутајућег детета одразиће се у мермеру чија је чистота скоро прозирна:

то је равна површ снега. Слушајте, Онеста. Хаљина изаткана од златних нити, у којима се пресијавају бисери, пратиће мелодичну линију ваших бедара. Аквамарини уплетени са камењем месечевим пружиће вам илузију јата звезда над морем. Два пратиоца носиће краљевски терет вашег шлепа од драгоцених метала и камења. А два заљубљена пажа певаће, наизменично, сабрани покрај вашег лежаја, стихове нежне које ћу им диктирати. Нећу вам нудити цвеће, љупка моја: јер не треба ваше очи растуживати агонијом руже. Само ћете посматрати вечну лепоту опала и смарагда. Изливаћу, из пехара од оникса, вино славно као победе, слатко као отров, и живахно као пољупци.

Кад је чула да се говори о вину, моја лелујава освајачица поскочила је од радости. Блесак је прешао преко њених унезверених очију.

Вина!, уздахнула је.

Допустите ми да вас поведем, Онеста, замолио сам. Пратите ме до палате љубави, где је већ припремљена брачна постеља. Ја сам чаробњак, ја знам необична миловања којима су ме подучили перверзни арханђели.

Зауставио сам се да увидим ефекат који је изазвала моја речитост. Потом, знајући да жене више воле јасна дела од громогласних наговештаја, припио сам се уз њу. Својим дахом, понешто поквареним строгим режимом тамнице, миловао сам румени врат Онестин... Видевши како охрабрења искачу из целе ове телесине натопљене кјантијем, одважио сам се на зналачка миловања која су изазвала ново штучање. Наставио сам, наговештавајући и искушавајући:

Научићу вас црвеном зачину уједа... Научићу вас заседничком насртају усана и постојаној спорости руку. Ваша геачина од мужа без сумње не познаје овакве ствари.

Зачикавао сам је: Хајде, Онеста!...

Упиљила је у мене свој глупави поглед.

Имаће снају речи и манире великој јосјодина, врскала је, али не моћу збој вас да најусџим свој мужа и децу.

Ваш муж, може ли он, као ја, да се величанствено пореди са вашим сјајем женским? Зна ли он да посложи драго камење да се одражава у вашим очима? И превише сте грациозни да бисте били само једна мајка, Онеста.

Све је џо можда истина, најзад, смирила се оштроконђа, крајње романескно пијана.

Истина је као Истина гола, инсистирао сам, дођи, *Onesta mia*.

Сенке вечери су се продубиле. Музикална сласт чинила је да подрхтава ваздух, као жице натегнуте на гитари.

Наједном сам задрхтао. Зачули смо звонке кораке који су се приближавали. Моја недостојна пратиља била је на корак да се онесвести.

Снажно сам је дохватио за руку и брутално окрутно, као кочијаш који туче своју животињу, наредио да ме прати. Покорила се као марва.

Био је то тамничар, кога смо смотрили у ширини ходника задимљеног од зоре. Прошао је мноме дрхтај вреле грознице када нам се обратио:

Изашли сће да удахнете вечерњи ваздух поред канала?

Онеста је промрмљала: *Моме мужу није добро, Јакојо. Идемо да летимо. Уздравље.*

Уздравље, поновио је човек отишавши својим путем певушећи.

Стигли смо до главне капије. Стражар, на промукли захтев Онестин, уклонио је резу и ми смо кренули у плаву полусенку...

Јужни ветар подстицао је сећање на зачине и не знам какве злочесте жеље. Лагуна је била млака и перверзна као вођење љубави у сновима... Расејано сам миловао Онестине груди.

Ево гондоле, лепа моја замишљена. Прати ме до палате мојих љубавних снова.

Она се укрцала, сва у срећној обамрлости... Знам да управљам барком лако као да мучим жену, Ђема. Заузео сам место гондолијера помало збланут, и ћушнуо храбром момку један од ретких комада злата који ми је поштедела грамзивост тамничара.

Ушли смо полако у дуги зачарани канал. О, окрутности воде и ноћи!

Једна грађевина отворених врата вукла је по таласима своје одсјаје жуте и црвене. Промукла музика мандолина и гитара лебдела је око нас. Допирала је из једне јавне куће коју су походили морнари и гондолијери.

Дођи, бесмртна моја дамо... Има пенушаваг вина у затвореним одајама...

Ушли смо. Загушио ме је смрад загађеног ваздуха и лошег вина.

Навући ћу завесу на наша задовољства у изгледу. Онеста се већ изгубила у лудом сну.

Размишљао сам. Кад пиће не буде више превирало у њеном празном мозгу, какви ли ће ужаси разрогачити њене очи? Потказаће ме... Овако обамрлу, могао бих је сместа напустити, могао бих се бојати одсјаја разума који се поново појавио.

Опет, зашто да не признам? Окрутност воде и ноћи била је у мени. Самртна похота чинила је да будем налик животињама у терању. Сручио сам се у страшно пијанство, и служио сам се њиме махнитошћу која није за поређење са твојим најсложенијим пољупцима, Ђема. Дивље задовољство учинило је да јечим слабашно, као плачљиво дете. И усмртио сам уједима ове одбачене усне.

Међутим, дограбио ме је снажан порив. Окористио сам се обамрлошћу које је обузело моју пратиљу, оборену јачином грча, и снажно је дограбивши за врат почео сам да је давим са насладом... Неки вратови зелени и кратки предодређени су за дављење...

Онестина агонија била је кратка, уистину превише кратка. Омлитавела од вина, ослабљена љубавним трзајима, скрхала се брзо у мојим дивљим рукама... Знам да давим префињено, као да милујем.

Гротескна ругоба леша била је таква да сам почео да се смејем. Умирење пути чини ме веома благим. Мушко у мени било је задовољено. Принета је жртва окрутности воде и ноћи. Изашао сам, расположен.

Зашто остављаш њрајилу?, упитао је слуга који је задиркивао једног морнара.

Превише је пијана да устане. Спава чврсто, као мртви у својим ковчезима.

Невино сам се насмешио на ову досетку, јер само сам ја могао да ценим њен префињени укус.

... Вода и ноћ одобравали су ми, и грлили ме опраштајућом благошћу. Искашљао сам се под одсјајем звезда и певао сам мору своје најлепше песме.

Прошао је један час, бистар и лаган. Одсјаји звезда гасили су се у дубини лагуне. Потом, тријумфална као звук трубе, заблеснула је Зора, оштра. Обишао сам рт Догане и кренуо каналом ка Ђудеки. Љуљање гондоле давало је ритам мојим мирним сновима. Зелена вода имала је перфидну мекоћу ваших сањивих очију, Госпо...

Гондола се зауставила пред вашом капијом. Премда је свануло, ваша кућа спавала је дубоким сном. Мирис тромости и продуженог сна успињао се ка мени. Упутио сам се ка вашим одајама.

Спавали сте. Ваше мермерно држање следило ме је. Дрхтао сам пред вашим очним капцима без покрета. Сенке су чиниле мермерним ваше чело, и сличним плавичастом челу покојних.

Приближио сам се склопљених руку. Дрхтао сам свим својим удовима. Лагано, лагано, *Gemma mia*, отворили сте очи. И видео сам у дубини ваших зеница сурових тако страхан ужас да сам разумео... Видео сам какви су скривени погледи већ били у заседи, док сам радио међу мојим пергаментима и ретортама. Видео сам каква је рука исцртала перфидне линије које су ме одале Инквизицији... Видео сам ко ме је одвео, због зле радозналости...

...Од тога дана ме волите, *Gemma mia*. Волите ме свим својим страхом. Ваша слабост тела и душе не познаје дрхтај откровења, осим под оним што је неподношљиво. И пошто ме се плашите, ви ме волите. Није вам непознато да ћу вас касније уништити, кад ми већ дође. Није вам непознато да ћу вас уништити чим престанете да ме се бојите. Тихи од пасивног страха, пратите моје покрете и кораке... чекате Крај. Али тренутак још није дошао, јер ваше тело привлачи ме као мирисна вода лубенице и пулпа зрелих смокава. Ваш час још није одзвонио, госпођо Ђема...

Хоћу твоје усне... Твоје пољупце, пољупце, пољупце...

БЕЛА КАО ПЕНА

Бела као пена на сивилу стења, Андромеда је посматрала море и у њеном погледу горела је жеља за Ширином.

Под тежином ланаца од злата њени префињени удови натапали су се сунцем. Ветар са пучине мрсио је њену распуштену косу. Смех мора хитао је к њој и сваки одсјај таласа што су се зрцалили продирао је у њену душу.

Она је чекала Прелаз, она је чекала, бела као пена на сивилу стења.

Већ се осетила изгубљеном у бесконачном, уједињена са хоризонтом, са пучином пурпурном и златном, са маглама у даљини, са ваздухом и јасним звуком. Није се бојала смрти чистих очију, бојала се само Љубави што разара дух и тело.

Бела као пена на сивилу стења, мислила је само о две благе богиње, остајући девица у девичанској смрти, поштеђена омразе и љаге неумољивог Ероса.

Наједном њене се очи широко отворене упереше ка Морском Чудовишту, које је долазило издалека у отимачину, ка краљевској жртви.

Његове сиве крљушти блистале су од воде плаво и зелено, и сјајиле се зракасто. Било је величанствено и ужасно. И његове огромне очи поседовале су дубину Океана, који га је одгајио својим песмама и својим мислима.

Усне Андромедине зајецале су од језе и љубави. Њене очи дрхтале су пре него што су се склопиле од пожуде. Њене усне горко су кушале укус Смрти.

...Али куцнуо је час спасења и појавио се Херој, кога је наоружала Девица, и налик прозраку лета. Бој се заметнуо на пучини и Персејев мач био је победнички. Чудовиште се лагано загњурило у сенке воде.

У тренутку када је победник покидао ланце од злата Заробљенице, зауставио се пред неким прекором суза.

Глас Андромедин јецао је полако:

Зашто ми ниси допустио да нестанем у величини Жртве? Лепота моје неупоредиве судбине опијала ме је, а ето како си ме лишио пољупца Лете. О Персеју, знај да је Чудовиште морско упознало само мој јецај жудње и да ми се смрт чини мање мрачном од твог будућег загрљаја.

BONA DEA

Дан умире. Ово је пролећно вече посвећено Доброј Богињи. Покријте непрозирном тканином бисту мога оца, да лице Бесмртне Девике не буде никако увређено погледом мушким.

Ове ноћи кућа мога оца биће храм где ће се извршити посвећени ритуали...

Како је лепа, статуа Ђерке Фаунове! Добра Богињо, уз смешак спусти свој поглед на наша срца и на наше понуде.

Исплела сам рукама својим венац од љубичица, који ће украсити твоје чело... Како је твоје чело од мермера широко и достојанствено, о Богињо!

Ево златног пехара у који сам излила вина са Лезбоса. Вино је светло као коса Пејто. Оно је пурпурно као хламида Аполонова. Оно ће развеселити разиграну душу загрљених жена.

... Амата, трипут драгоцен, склопи своје лепе капке, налик цветовима тамним, препусти мојим врелим рукама своје детиње руке.

Волим те. Ја, Гаја Венантија Паулина, ћерка Гаја Венантија Паулина, волим те, мала галска робињо. Била си слабашно дете, без љупкости, и трговци су те презирали.

Али ја те стога још жешће љубим, због твоје крхкости и твоје слабости. Нудим ти своје руке, желим да те утешим колико да те загрлим.

Јер ја сам биће које влада и које штити. Волим те љубављу царском и нежном. Волим те као љубавницу и као сестру. Ти ћеш ми се потчинити, о бриго моја! Али узећеш од мене све што будеш хтела. Наизменично ћу бити твоја господарица и твоја ствар. Волим те махнитошћу мушке жеље и клонулошћу нежности женске.

... Нудим ти свој загрљај, да те утешим и да те обуздем. Твоја дрхтава голотиња, коју више не желим, опчинила ме је својом белином. Волела сам да будеш дрхтава и да будеш нежна. Моја снага привучена је твојом крхкошћу. Јер ја сам биће које влада и које штити.

И сада си лепа, Амата. Твоје груди, као изглачани камен, чврсте су и свеже на додир. Твоје зелене очи одражавају смарагдно зеленило топола. Белина твог тела као прозирне перле имеле. Твоја распуштена коса поседује сјај шума у октобру.

Пошто си лепа, Амата, пошто си љупкија од младића, открићу ти моћ и слат женске љубави.

Ја ћу те научити, ако ми подаш своју вољну пут, многоструком умећу Задовољства. Ја ћу те научити зналачкој пипавости руку које настављају своје задржане додире. Ја ћу те научити издржљивости усана које драже префињено. Сазнаћеш сву свемоћ нежних миловања.

Пошто ниси више само слабашно дете, ни без љупкости, научићу те одама Сапфо са Лезбоса, чије је лепо дорско име било Псапфа. Знај, о моја лепа робиньо, да се она, пошто сам њена Свештеница, Псапфа, испружена међу лотосима са Лете, смеши кад ја зазивам и штитим своје љубави. Она ће ми помоћи да освојим и да задржим твоје неодлучно срце, Амата.

Волим те као што је Псапфа волела Атиса, бегунца и непоузданика.

Пошто си љупкија од младића, Амата, открићу ти моћ и сласт љубави жена.

Слободна си, о моја лепа робиньо! Ево хаљине ланене коју сам за тебе изаткала... Она је бела, Амата, она је привлачна на додир као твоје тело само. Слободна си. Можеш да пређеш праг ове куће која је штитила твоје детињство. Можеш да се вратиш у своју земљу, а да ти не упутим ниједну грдњу нити замерку, а да ти не помрачим радост туговањем.

Јер љубав жена никако није слична љубави мушкараца. Волим те због тебе, а не због себе саме. Од тебе не желим ништа осим осмеха твојих усана и светлости твог погледа.

Зашто сам лепа у твојим очима? Зато што си ти лепа, а не ја. Моја коса нема вечерње злато твоје косе. Моје очи немају удаљену јасноћу твојих очију. Моје усне немају танке линије твојих усана. Уистину, ти си лепа, а не ја.

Никада нисам видела девојку пожељну као што си ти, о насладо моја, о нежности моја! Поред тебе, никако нисам лепа. Ако ти се допадне нека љупкија девица, имај је. Ја не желим ништа осим осмеха твојих усана.

Волим те.

Моје ће огрлице бити блиставије на твојем врату. Моји берили биће светлији на твојој руци. Узми моје гривне. Узми и моје прстење. Тако ћеш бити украшена за празник Добре Богиње.

Она је једноставна и нежна и самилосна спрема жена. Она мрзи мушкарце, јер мушкарац је диваљ и насилан. Мушкарац воли само своју охолост или своју бестијалност. Он није ни праведан ни веран. Није искрен осим у својој сујети. А Богиња је сама истина и сама правда. Она је милостива као вода која освежава усне и сунце које греје удове. Она је блага Душа универзума.

Њој се беру први цветови. Цветови су дело љубави Добре Богиње, знак наклоности њене према смртницама.

Она воли само лица жена. Ниједан мушкарац не треба да окаља својим присуством узвишени храм у ком она даје своја пророчанства. А само Свештенице чуле су божански звук њеног гласа.

Она је Фаунова кћи. Она је пророчка и чиста Фауна. Али њено тајно име, које никако не треба да изговоре профане усне мушкараца, рећи ћу ти у поверењу: Ома. Не разглашавај никако свето име.

Дан умире. Ово је пролећно вече посвећено Доброј Богињи. Весталке су овенчале својим чистим рукама зидове који миришу по зеленилу.

Не би ли се рекло да је непокретна шума?... Последњи одсјаји задржавају се на твојој светлој коси... Слична си Хамадријади у оквиру од сенки и зеленила.

Весталке су овенчале својим чистим рукама зидове који миришу по зеленилу. Оне су одабрале једноставно цвеће и скупоцене траве, пре свих Фауни: мелилот, тимијан, красуљак, капар, першун. Ево хијацинта... Ево ружа.

Добра Богиња срећна је због радости универзума. Милостиве Нимфе њој служе и часте је, Нимфе које током грозничавог лета доносе у својим длановима воду слађу од меда.

Богиња је обојила румене јабуке. Она је обојила у плаво девичански шафран у вртovima. Она је обојила у пурпурно ноћно плаветнило љубичица.

Фауна се смеши љубави загрљених жена. Због тога, кад се спусти ноћ, жене сједињују своје усне подно њене лепе статуе, коју је Теано Гркиња тако лепо убличила. Коса је од тешког злата, удови од слоноваче а очи смарагдне... Али твоја коса још је светлија, и удови још нежнији, и твоје очи су још дубље зелене...

Моје вреле руке оплеле су лозу око божанског чела... Змија се склупчала покрај нежних стопала... Јер она је Вечна Сласт као и Вечита Мудрост.

Удате које долазе ове ноћи прочишћене су тиме што су одбиле загрљај супруга. Али оне су мање драге Богињи од светих девица.

Ево ноћи, азурне као вео који штити Божанско Обличје, које само руке Свештеница могу да дотакну. Јер Богиња се открива само у пролећној ноћи кад се побожно сједињују загрљене жене.

Дођи, Амата, лепа моја робињо. Ако ме имало волиш, дозволићеш ми пољупце које моје жељне усне очекују од твојих усана. Покорићеш се вољно мом загрљају. Загубићеш се у мом молећивом миловању...

Али ја ти нећу дојађивати својом жељом и својом нежношћу, Вољена... Желим само осмех са твојих усана.

ХРИСТ, АФРОДИТА, И ГОСПОДИН ПЕПЕН

Реч УНАПРЕД

Молим неке од оних који ме читају да не гледају, у овој краткој сатири, никакво непоштовање божанског Господина Исуса Христа. Западни Месија заузима, у хијерархији мојих богова, веома високо место. Волим га и обожавам нежно и дубоко. А оно што нападам, у овој књижици, јесте уједињење медиокритета и ругобе овога века које чини немогућим други долазак – премда је обећан! – Спаситеља.

Некада давно лепи сиријски декор окруживао је Сина човечијег својом мирном узвишеношћу. Биле су ту Маслинова гора, блистава пустиња, Соломонов храм, са зидовима обложеним кедровином, са златним жртвеником.

А данас? Ако би се Христос појавио међу обожаваоцима, и кћерима Белвила и Менилмонтана¹, како би га дограбили репортери?

Господин Алфонс Пепен², уредник у *Grand Journal*, писао је на тим страницама о почецима хришћанства. Видео је. Чуо је. И, писар свагдашњи, скоро механички, плаћен, уосталом, не посебно великодушно, забележио је, констатовао. Хиљаде читалаца, отварајући јутарњи лист, видело је Исуса Христа некаквим очима господина Пепена, слушало га је својим простим ушима. Богови се указују само душама достојним разматрања. А Исус Христос, премда син божји и бог у исти мах, за господина Пепена и славне лекаре које је интервјуисао, увек ће бити само вулгарни странац обузет сложеном мегаломанијом, верском хистеријом.

Будимо хришћани – жалимо их – немојмо их корити.

Биће ми мило да себи доделим стил тако личан и тако посебно сочан господина Пепена. Сасвим искрено, не бих знала да преузмем почаст, и сматрам за дужност да се захвалим анонимним сарадницима којима сам приписала реченичне обрте који су најпогоднији за тачно превођење лепоте наших обичаја.

¹ *Bellewile* је данас део Париза (XIX и XX арондисман); првобитно самостална комуна која је од 1860. прикључена граду Паризу, као и *Menilmontant* (XX арондисман). Насеља радничке класе и традиционална упоришта левичарских елемената. (Нап. прев.)

² *Alphonse Pépin* (1801–1842), адвокат, историчар и библиотекар; у свом последњем делу *État du catholicisme en France*, прогласио је период Реставрације покушајем увођења теократске управе у земљи; након тога, напрасно се разболео и умро. (Нап. прев.)

Христос

„И гле, звезда, коју су видели на истоку, иђаше пред њима док не дође и стаде над местом где беше дете.“

Јеванђеље по Матеју, 2.9³

НЕОБЈАШЊИВА СВЕЛОСТ

Мишљење учењака – Код Игнација Корнија – Звезда витлејемска неће бити друго до Јунона

Примили смо мишљење учењака посебно компетентних у предмету необичног небеског феномена који је у овом моменту видљив у Витлејему.

Игнације Корни, симпатични управник опсерваторије у Јерусалиму, кога сам јуче ујутро ишао да видим, испред *Grand Journal*, није примио никакве информације, осим неколико стихова помало конфузних и такође, у извесним тачкама, противуречних. Сместа је избацио хипотезу о новој звезди, комети, или привременој звезди, коју су приметили само становници Витлејема.

Господин Бобоа, са Института, истакнути астроном Опсерваторије у Капернауму, у потпуности дели овај поглед. Склон је да верује да је у питању небески феномен веома једноставан, преко сваке мере увећан народном уобразиљом.

Можда се ради, као што се већ претпоставља, о једном новом систему пројекције, налик ономе који је испробан у Америци, који светлосне рекламе одашиље све до облака.

Коначно ми је господин Менаж, са уобичајеном љубазношћу, пружио друго објашњење које ми се чини кључем загонетке.

Феномен који је толико заинтригирао становнике Витлејема није ништа друго до планета Јунона, која у овом моменту сија неупоредивим сјајем на нашем небу. Јунона је стигла, заправо, ове године, из свог перигеја, перигеја који се догађа једном у четири стотине милиона година. Са те тачке, установио је лично господин Корни ових дана – шаље нам своју драгоцену светлост.

Показатељи које су дале опсерваторије у Витлејему, уосталом, савршено се слажу у часу и правцу описане орбите са видљивим стварним ходом ове планете (говорим о Јунони). Необични посетилац открива свој огивални облик. У овом моменту Јунона није у пунини и показује, као месец, облик кроасана.

³ Цитате наводимо према: Свето писмо Старог и Новог завјета: Библија; превод Комисије Св. Архијерејског синода СПЦ, Београд, 2004. (Нап. прев.)

Ова звезда окружена је, додаје господин Корни, маглином која даје основ за претпоставку да се ради о планети, увећаној одблесцима влажности у атмосфери.

Ето шта нам каже господин Корни. Сачекајмо да се развеје мистерија која све до сада окружује појаву у Витлејему, осим ако се не ради о светлосној пројекцији која ће се једнога дана претворити у просту трговачку рекламу.

„И отиде Исус у Јерусалим. И нађе у храму оне што продају говеда и овце и голубове, и мењаче новца где седе. И начинивши бич од узица, изагна све из храма, и овце и говеда; а мењачима просу новац и столове испретура.“

Јеванђеље по Јовану, 2.14

СКАНДАЛ У ЦРКВИ
ДЕЛО ЈЕДНОГ ЛУДАКА

Еlegantни скуп који је јуче пре подне сабрано слушао проповед господина опата Росињола, викара Светог Гроба, о потреби да се учинковито допринесе побожним донацијама, оставио је мучан утисак због, у тренутку скупљања новца, необјашњивог акта једног незнанца чији су неконтролисани поступци привукли пажњу на неколико тренутака. Бесомучник, наоружан бичем са кожним тракама, нахрупио је пред црквењака и ђакона, и ударио их тако страшно да је један од њих, господин Кошон, педесетосмогодишњак, веома поштовани отац породице, морао да буде превезен у болницу. Чуvari реда, који су били позвани, дошли су при крају сцене, и силно су се намучили да савладају лудака, кога су одвели у станицу.

Неразумник је најпре изјавио да се зове Исус Христос, стар двадесет и три године, дрводеља шегрт, без места боравка, син заведене раднице Марије, која је успела да се уда за веома часног дрводељу, по имену Јосиф, са пребивалиштем у Витлејему. Додао је да је Син божји те да је послат на земљу да проповеда благу вест народима и да откупи њихове грехове.

Човек није знао да ли се нашао у присуству право лудака или вештог симуланта. Зарад подробнијег испитивања Исус Христос упућен је у специјалну болницу у Депоу.

„И кад сврши Исус речи ове, отиде из Галилеје, и дође у крајеве јудејске преко Јордана. И за њим иђаше народ многи и исцели их онде.“

Јеванђеље по Матеју, 19.1

МЕСИЈА НА ПОЉИМА

ОД НАШЕГ СПЕЦИЈАЛНОГ ИЗВЕШТАЧА У ПУСТИЊИ

Од пре неког времена извесни Исус Христос учинио је да се много говори о њему. Прича се да се такозвана чуда дешавају његовом вољом. Из малог села Витлејема, у којем је провео прве године живота, стотине болесника који су код њега долазили да траже излечење, проширили су његово име на сва четири краја Палестине. *Depeche de Jordan* објавио је писмо једног рибара, из којег наводимо следећи одломак:

„Исус Христос, веома познат у Јерусалиму и околној пустињи, у којој је провео изванредан број година, постигао је бројна исцељења.

Да бисте били излечени, довољно је да, веома једноставно, верујете у њега.

Овај господин, који спроводи сеансе из човекољубља и бесплатно, не држи до тога да се његово име налази у новинама. Овде је начинио више од пет стотина срећника, што могу потврдити, пошто сам, што се обично каже, видео сопственим очима.“

Тако је писао рибар.

Исус Христос је, како ми је речено, свакога дана окружен гомилом болесника. Све то оставља утисак високог народног поверења. Чиним ову примедбу због тога што ниједан славни лекар нити професор на нашим факултетима, и поред своје вере у науку стечену тегобним напорима, и поред свог угледа, није имао толику клијентелу.

Разговарао сам са разним лекарима који су добро познавали Исуса Христа. Потврдили су ми да је био добар човек, и без залажења у његове поступке признали су да је постигао резултате изненађујуће ту и тамо где је наука оманула.

Објашњење које ми је дао један славни душевни лекар једно је од најједноставнијих.

Ту се налазимо у присуству једног обичног лудака, чије лудило показује симптоме познате и каталогизоване: халуцинације, мегаломанију, верску хистерију. Али ова форма лудила уопште није приметљива за гомилу, посебно за гомилу мистичну и сујеверну која обрађује поља.

Нема, дакле, уопште разлога за чуђење што је такав човек могао да саопшти своја убеђења гомили и да делује путем сугестије на болести нервног порекла, што су поступци који уопште нису удаљени од сугестија свакодневно примењиваних у третману неуроза. Тврди се да је излечио слепе и одузете. Али има слепих и одузетих из разлога сасвим неуротских. Често се у болницама налази на сличне случајеве који се лече једноставном сугестијом.

„И почеше га тужити говорећи: Овога нађосмо да отпађује народ наш, и забрањује давати ћесару данак, и говори да је он Христос цар.“
Јеванђеље по Луки, 23.2

НЕВОЉЕ У ПАЛЕСТИНИ СИТУАЦИЈА СЕ КОМПЛИКУЈЕ

У потпуности је непорециво да се јак мистично-револуционарни покрет догађа у овом тренутку у целој Палестини, у којој су социјалистичке доктрине агитатора Исуса Христа, нажалост, веома раширене.

Становништво је веома узбуђено говором превише славног анархисте, и у крајњој линији може се страховати од још већих нереда.

Исус Христос не проповеда ни мање ни више него о подели добара, другачије речено, о општем комунизму.

Овај човек одликује се извесном елоквенцијом, којом је остварио изванредан утицај и потпуно непојмљив, у најнижим слојевима, а озбиљна агитација припрема се по селима.

Надамо се да ће се наш гувернер Понтије Пилат показати достојним ситуације и ухапсити предводника побуне. Треба дати пример; или ће одважност анархиста, следбеника Исуса Христа, потпомогнута некажњавањем расти из дана у дан.

Верујемо да је наша дужност да укажемо на истинску опасност коју представља, за јавну сигурност, окупљање страшних пропалица, поспрунуних девојака, и старих отпадника од правде, у окружењу Јерусалима. Ова нимало угледна гомила окупља се свакога дана на планини да би слушала анархистичке говоре Исуса Христа. Потом, сви ови одрпанци растрче се улицама Јерусалима понављајући свима те заводљиве пароле које су чули. Крајње је време да се оконча овај скандал. Надајмо се да ће полиција предузети енергичне мере да сачува мирне грађане који су с правом узнемирени присуством ове хорде бандита.

„Тада опет тражаху да га ухвате; али им се измаче из руку.“
Јеванђеље по Јовану, 10.39

БЕКСТВО АНАРХИСТЕ ИСУСА ИСТРАГА СЕ НАСТАВЉА

Истрага коју спроводи служба безбедности није дала никаквог резултата. Заменик шефа службе отпослао је, као што смо рекли, циркуларна писма у свим правцима, али ниједан одговор у вези са тим још није дошао у палату Понтија Пилата. Ипак, не недостаје нада да ће ускоро бити

ухваћен овај опасни анархиста чији детаљан опис поседује полиција. Префектура полиције послала је у села своје најбоље агенте.

„И кад би вече, дође са Дванаестицом. И кад сеђаху за трпезом и јеђаху, рече Исус: Заиста вам кажем: један од вас који једе са мном издаће ме.“

Јеванђеље по Марку, 14.17

„А Симон Петар имаше нож, па га потеже и удари слугу првосвештениковог, и одсече му десно уво. А слуги беше име Малхо.“

Јеванђеље по Јовану, 18.10

ХАПШЕЊЕ АНАРХИСТЕ ИСУСА

Након дојаве анархисте Јуде, који је денунцирао шефа банде Исуса Христа, господин Пердро, комесар четврти, и инспектори Фроман и Равиго, уз пратњу бројних чувара реда, нашли су се на Маслиновој гори. Након што су агенти блокирали излазе, господин Пердро и чувари реда продрли су у врт и дали се у прави лов на човека.

Уистину, хапшење је било опасан подухват, јер је један члан банде, по имену Петар, стар четрдесет година, не проценивши у довољној мери квалитет агената, наступио у бесу претећи да ће убити сваког ко се приближи Исусу Христу. Тако говорећи витлао је камом са украшеним сечивом.

Не допустивши себи да буде уплашен овим отпором, агент Малхо се приближио и бацио на њега. Уследила је тешка борба у којој је десно ухо храброг агента одсечено. Јадна пропалица на концу је савладана, потом окована и одведена у комесаријат, као и Исус Христос, подстрекач овог непојмљивог дела.

„А Петар сеђаше напољу у дворишту, и приступи му једна слушкиња говорећи: И ти си био са Исусом Галилејцем. А он се одрече пред свима говорећи: Не знам шта говориш.“

Јеванђеље о Матеју, 26.69

ИСПИТИВАЊЕ АНАРХИСТЕ ПЕТРА

СЕНЗАЦИОНАЛНА ОТКРИЋА – Нови детаљи – Дирљиво суочавање

Пре Јуде, господин Тантине испитао је, у присуству господина Јасмина, симпатичног комесара полиције нашег кварта, анархисту Петра, оптуженог за блискост са групом злочинитеља. Петар је одговорио да је у

питању пропаганда и да није ни у каквој вези са Исусом Христом. Уведен је дакле агент Сал. Без оклевања је изјавио да је препознао Петра.

Петар се супротставио агентовим изјавама енергичним демантијем. Тада је крупан петао, ког је донео један сељак приведен у комесаријат у стању потпуног пијанства, почео да пева. Оптужени, дирнут, не зна се довољно јасно због чега, гласом кокошијим, поче да лије сузе те је господин Тантине морао да прекине испитивање.

Узми, узми распни га... Тада, дакле, предаде га њима да се разапне. А они узеше Исуса и одведоше. И носећи крст свој изађе на место звано Калварија.

„После тога, знајући Исус да се већ све свршило, да се сасвим испуни Писмо рече: Жедан сам!

Стајаше пак суд пун оцта; а они напунише сунђер оцта, и натакнувши на трску, принесоше устима његовим. А кад Исус окуси сирће рече: Свршено је.

И преклонивши главу, предаде дух.“

Јеванђеље по Јовану, 19.28

ГИЉОТИНА НА КАЛВАРИЈИ

ЕГЗЕКУЦИЈА АНАРХИСТЕ ИСУСА ХРИСТА – КАЛВАРИЈА...

ОД НАШЕГ СПЕЦИЈАЛНОГ ИЗВЕШТАЧА

Ретко кад је злочинац осведочен, пред губилиштем, таквом циничном затвореношћу која је окруживала Исуса Христа, човека чија је глава, јуче ујутро, на једном од јавних места у Јерусалиму, пала под ударцем сечива.

Зна се да је Исус Христос осуђен на смрт зато што је подстрекач најскоријих невоља, које су коштале живота више од хиљаду особа.

Дрвенарија правде послата из Рима стигла је прекјуче у дванаест и двадесет на станицу у Јерусалиму, а вест о погубљењу брзо се проширила градом и околним насељима. Такође, са свих страна пристизали су радозналци. Уосталом, од пре неког времена очекивало се погубљење. Свакога дана бројна и бучна гомила, узвикујући смрт, смрт, окупљала се испред тамнице. Ове повике чуо је и осуђени у својој ћелији.

У очекивању погубљења, велики плакати са речима „Прозори очишћења“ покривали су зидове кућица које су начинили радници поред тамнице. Није недостајало радозналих. Брзо, захваљујући свом положају, становници кућа схватили су предност којом располажу. Већ осам дана, сваке ноћи све до један сат, бучна гомила окупљена на прозорима са нестрпљењем је очекивала спектакл смрти.

Већ три или четири дана, видевши да се ништа не догађа, они који су поседовали лепе округле суме, задржавали су своја места, нестрпљиво се питајући да ли су обманути и да ли ће погубљење лепо проћи са места које су заузели.

Али овога пута више није било сумње. Дошла су кола и зауставила се пред вратима тамнице. Послужитељи су се већ дохватили делова машине и излагали их сунцу, једва петнаестак метара од првих кућа. Тамо је било људи на прозорима, жена и деце, девојчурака, беба такође, у наручјима мајки, и сви су се погледи окренули према ономе што се распакивало у ноћи и падало по плочнику уз тупе ударе. Све до кровова кућа њихали су се гроздови људи.

Сви су задовољни. Неће им промаћи ни трен спектакла.

Такође, са свих страна, одјекивали су повици: Браво! Браво! Живео Понтије Пилат!

У околним улицама гомила није престајала да надире. Али служба јавног реда веома је строга. Жанدارмеријске бригаде пристигле из целе области да би предупредиле могуће невоље, једна артиљеријска батерија, регимента пешадије, агенти муниципалне полиције и из других градова запречили су све путеве који су отварали прилаз месту погубљења, и нису пропуштали никога, само ретке привилеговане са специјалним пропусницама које је издавало Јавно тужилаштво.

БУЂЕЊЕ

За то време напредује изградња злоћудне направе. У кућама наспрам тамнице било је дозвољено посматрање, и кроз широм отворене прозоре чули су се песма, смех, и радосни повици. Овде су гитаре пратиле неку серенаду из Шпаније; онде, клавир грми валцером, и виде се парови који се окрећу. Другде, око постављених столова, народ слави, све док ослоњена на столицу са марамом око главе једна жена није запевала плачљиву и сентименталну романсу. Извана, на тргу, тупи звук маљева који су окончавали градњу гиљотине, подвлачио је мелодију. Разлегали су се повици:

Смрт Исусу Христу, смрт!

Час за покајање одређен је за четири сата мање четврт.

ПОКАЈАЊЕ

Зора је осветлила небо. Дан је увелико. Спорим ходом фургон се креће од тамнице према гиљотини, покрај које се напослетку зауставља. Врата се отварају и појављује се осуђеник кога држе два послужитеља.

У том тренутку из околних улица разлегао се снажан жамор: Смрт! Смрт! Орило се из хиљада груди.

Нагло бледило осветлило је образе Исуса Христа, који се осврнуо и испустио ове речи: Оче, опрости им, јер не знају шта раде!

Али га послужитељи грабе и гурају ка њихалици која се пресијава наспрам округлог прозорчета. И како се његов врат исправља, пошто га је први послужитељ дохватио за уши и привлачи му главу ка себи, снажним гласом осуђени поново узвикује два пута: Оче, душу своју стављам у твоје руке!

Оштар звук. Блесак. Млаз крви. Тело је клизнуло у корпу. Правда је извршена...

„А анђео одговарајући рече женама... Идите брзо и реците ученицима његовим да устаде из мртвих.“

Јеванђеље по Матеју, 28.5

КРАЂА ЛЕША

МИСТЕРИЈА ЈЕДНЕ ЛАБОРАТОРИЈЕ

Дрска крађа догодила се у лабораторији господина доктора Бобоа, у коју је био упућен због аутопсије леш анархисте Исуса Христа, погубљеног прекјуче на брду Калварија.

Овога јутра учени практичар није био мало изненађен када је видео да су леш дигле непознате руке. Активно се трага за починиоцима овог необичног дела. Јосиф из Ариматеје, следбеник покојног анархисте, и једна девојка, Марија из Магдале, звана Марија Магдалена, која је такође била у тесним везама са Исусом Христом, најпре су били ухапшени, али су доцније пуштени, због недостатка доказа. Марија Магдалена пружила је алиби који је признат за валидан. Што се Јосифа из Ариматеје тиче, полицајци су могли рачунати с тим да су његова порицања била истинит исказ.

Најчудније у овом бизарном послу било је веровање, у посебном свету пропалица и посрнулих девојака који су се често налазили у друштву Исуса Христа, да је познати анархиста васкрснуо...

АФРОДИТА

Афродита од злата, Киприда овенчана љубичицама, родила се по други пут... Јер желела је да обрадује својим присуством мноштво људи.

Божански обнажена, Богиња је искочила из мора... Била је то, у срећном универзуму, химна универзална.

Заогрнута огромном шкољком, са зидовима који су се пресијавали дугиним бојама, куда су се пробијала весла, Китеранка се упутила у Париз.

Тмине су се спустиле на пејзаж севера, који очи Анадиомене уопште нису познавале. Тополе шумне и зашиљене, храстови, јаворови, заменили су маслине и кипарисе... Цврчци не певају више у топлој сени. Златне бобице не сијају више на рекама...

Целе ноћи Богиња је пловила реком и пред зору шкољка се зауставила.

Кипранка је први пут видела град са мостовима од сивог камена...

Трг Конкорд откривао се... А Богиња, коначно се зауставивши, напустила је путничку шкољку.

Нага као на дан свог божанског рођења, Китеранка је прешла преко трга и ушла у град.

Јутарњи ветар оживљавао је сјај звезда које су украшавале њено чело. Малкице пене још јој је влажило цвет леве дојке. Коса јој је била налик морској шуми од златних алги. Шарене зенице представљале су све боје мора. Беље од родног таласа олимпијско тело блистало се.

Нага као на дан свог божанског рођења, Китеранка је ушла у град...

Пролазници су негодовали због ове јавне бруке... Један старији господин, сакривши се иза кишобрана који је отворио одсечним покретом, рекао је гласно:

Може ли се задати јачи ударац јавном моралу...? Његово запажање постало је још горче: И, наравно, нигде једног позорника у граду!

Обузет пожудом, један грађанин испусти следеће речи: Проклетство! Лепа је, ова женица! Није префињеног стаса може бити... Има малу гузу... Ал' опет, добро је грађена. Ха! Мала мамица!

Склањајући ћеркицу, коју је водила на час солфеђа, једна мајка, поцрвеневши, изјави да Париз више није прихватљиво место за честите жене... Требало би стрпати у затвор те дроље што се шетају без кошуље по улицама... повикала је она; посрамљена, додала је: У по бела дана!

Подмукло, један млади касарин уштиную је Богињу за задњицу... Један мангуп гађао ју је каменчићима.

Спокојна, Афродита од злата ступала је пред непријатељском гомилом, подругљивом, унезвереном. Кораци Бесмртне одисали су миомирисом... Око ње сунце је било веома благо.

Међутим, дотрчао је један старији господин... а одмах за њим и двојица позорника, који су дограбили Зевсову ћерку. Огрнувши је у своју службену кабаницу одвели су је у оближњу станицу полиције.

Чим ју је комесар примио, захтевао је званичним тоном да изложи своје име и одлике.

Неразумни човече, рекла је Богиња, зар ме не препознајеш? Ја сам Афродита, која осмехе мами, Афродита, овенчана златом. Само ја

Боговима остварујем слатку жељу. Ја кротим народе људске и птице, и мноштво дивљих звери. Сви се труде око Китеранке са лепом косом.

Сада слушај и утуди речи моје. Напустила сам станиште Оца свога, пространи Уран, да излијем међу људе медени нектар радости.

По други пут јављам се међ смртницима, не више на Кипру морском, него у Паризу речном.

Странче, начини за мене у овом граду, који сам почаствовала изнад свих, храм у којем ће ми приносити савршене хекатомбе. Боравићу у мирису тамјана и венаца уплетених од цвећа. Будући нараштаји доносиће ми сјајне дарове и примаћу, радосна, лепе жртве Парижана.

Тако је говорила ћерка Зевсова, присећајући се речи једног аеда који ју је, некада, опевао у стиховима неззорним.

Комесар је саслушао достојанствено. Потом је тихо издао наређење. Један од позорника сместа је изашао...

Настала је пауза, прекинута доласком двојице чувара реда. Један фијакер чекао је пред вратима комесаријата. Са чврстином протканом благошћу двојица чувара дограбили су Бесмртну и убацили је унутра. Испотиха, један од њих саопштио је апоплектичном кочијашу адресу Депоа.

Спровели су Киприду сјајних образа у узану ћелију. После неколико фраза савршено бескорисних, оставили су је у самоћи.

Блажена је устала, обузета мислима... Узаман је напустила Небо ударано ветровима, славно боравиште оца својега... Време и људи су се на тужан начин преметнули. Нико у ваљано саграђеном граду у који је Киприда дошла није је поздравио пружајући јој руке. Нико у свом срцу није препознао Богињу бесмртну.

Спустило се вече. Чувари су се поново појавили.

Поново су дограбили Богињу и ставили је у фијакер.

Кола су пошла, бедно, према лудници. Труцкала су се, шкрипала, и зауставила као за беду. Богиња и чувари су сишли. Без речи су прошли двориште.

Али ево како оквир једног прозора урамљује једно бледо лице. На том лицу сјактале су зенице унезверене, отворене у неизмерној укочености. А храпави глас закликтао је:

Видим те и обожавам те, Афродита рођена у пени, Китеранко бесмртна! Посматрам те, светлости Кипра, сјају Хеладе са лепим женама! Буди заувек блажена, кћери неба и мора, Афродита овенчана љубицама!

С пеном на устима човек се скљокао. Чувар је сместа спутао његове грчевите удове у лудачку кошуљу.

Лудак је био песник...

Мирним кораком Богиња је ушла у кућу. Испод крова чији су димњаци бљували црни дим, изненада се зачуо лепет тајанствених голубица. А међу плочама у дворишту незадрживо су избиле руже.

Али ништа око Богиње није сведочило о слатком чуду. Јер у дворишту је била ноћ...

Дејан Ацовић

ПРОЗНИ ОПУС РЕНЕ ВИВИЈЕН

Требало би да оставимо по страни своја осећања и уобичајен начин размишљања, уколико желимо да појмимо изузетну личности наше женске књижевности – јосиођу Рене Вивијен, писао је Пол Флат, француски есејиста и романиста на почетку веома похвалног есеја о делу ове књижевнице енглеског порекла и натурализоване Францускиње.⁴

Прозним опусом Рене Вивијен већ смо се бавили на страницама овог часописа⁵, представљајући у преводу њене лирске есеје о старогрчким песникињама. Овом избору из њених приповедака додаћемо само неколицину напомена.

Рене Вивијен (*Renée Vivien*), рођена је као Полин Мери Тарн (*Pauline Mary Tarn*), 11. јуна. 1877, у Лондону. Њерка добростојећих родитеља, оца Британца и мајке Американке, одрасла је и образована у Лондону и Паризу. Након мучних догађаја око очевог наследства, током којих је мајка покушала да је смести и у душевну болницу, као богата наследница, лишена материјалних брига одлази дефинитивно у Париз, у својој двадесет и првој години. У потпуности је усвојила француски језик, који је учила од детињства, и културу, и више се на матерњем језику неће оглашавати. Док су многи англосаксонски књижевници, у егзилу или са других разлога у Француској, Хемингвеј или Гертруда Стајн, на пример, радили на томе да поједноставе свој енглески идиом, Рене Вивијен одбацује га у потпуности; за њу је француски језик слободе. Из загушљиве и тескобне атмосфере викторијанске и едвардијанске Енглеске⁶, како је апострофира у својој кореспонденцији, Рене Вивијен имала је још један јак разлог за потпуно напуштање енглеског тла. Била је хомосексуална, одана свештеница женске хомеоротике. Такав животни избор и стил у Француској није био кажњив нити проказан као у Енглеској; уточиште у Француској нашао је и Оскар Вајлд, након свог тамничког искуства. Њена велика

⁴ Paul Flat, *Nos femmes de lettres*, Paris, 1909, str: 187 и даље. (Нап. прев.)

⁵ Рене Вивијен, *Хеленске песникиње*, Мостови, број: 169–170, 2016. (Нап. прев.)

⁶ Ове и остале биографске чињенице сакупио је и систематизовао Жан Пол Гужон, *Tes blessures sont plus douces que leurs caresses – Vie de Renée Vivien*, Paris, Régine Deforges, 1986. (Нап. прев.)

љубав била је америчка списатељица Натали Клифорд Барни; бурна веза, препуна неверства и љубоморе, окончала се 1901, када је Натали отишла у Америку. Такође, дугогодишње познанство са другарицом из детињства, Виолет Шилито, оставило је дубоког трага на психолошком профилу Рене Вивијен; због Натали Клифорд ова љубав није добила своје испуњење, а када је Виолет умрла од тифусне грознице, Рене Вивијен је код себе развила дубоки осећај кривице који је није напустио све до смрти. Остале њене љубавне везе припадају свету париског високог боемског и интелектуалног друштва. Међу њима била је посебно јака она са баронесом Еленом де Зилен, припадницом париског огранка породице Ротшилд. И поред свог хомоеротског опредељења, баронеса је била удата и имала је два сина; неколико година пружала је Рене Вивијен утеху и сигурност, а заједно су радиле и на пољу књижевности. Пуким случајем сачувани су делићи ватрене кореспонденције Рене Вивијен са Керимом Турхан, супругом османског дипломате у Истанбулу, још док је била у вези са баронесом. Само је по себи разумљиво што оваква љубав није могла да има своје испуњење, имајући у виду друштвене и културне околности у којима је живела османска жена, иначе веома образована и просвећена. Једном неиспуњењу и разочарању придружило се и друго: баронеса Де Зилен оставила је Рене 1907, због друге жене. Дубоко повређена, одлази на дуго и тегобно путовање у Јапан и на Хаваје.

Ови губици само су отежали њене психолошке кризе, које су се већ извесно време развијале и убрзале њен физички суноврат. Поред тога што је боемски живот укључивао (зло)употребу огромних количина алкохола и опојних средстава, Рене Вивијен је, одувек ексцентрична, давала одушка својим бројним фетишима и неурозама; сексуални промискуитет испуњавао јој је дане и ноћи, упала је у самоубилачку депресију и тешку анорексију. Француска списатељица Колет, која је била сусетка Рене Вивијен од 1906. до 1908, оставила је приказ ове агоније у свом делу *Le Pur et L'Impur* (*Чисто и нечисто*), из 1932; међутим, чињенична тачност овог приказа спорна је, и сама Натали Барни није се са њим сложила, премда је, у свом делу *Adventures of the mind*, за Рене Вивијен написала: *More than any other woman, she was the priestess of death, and death was her last masterpiece*. У потпуности исцрпљена, Рене Вивијен умире 18. новембра 1909, у својој тридесет и другој години. Сахрањена је на гробљу у Пасију, отменом кварту Париза у којем је живела.

Декандентна Муза андрогиног и ексцентричног држања, Рене Вивијен, пленила је својом дубоком и разгранатом културом, у потпуности усаглашеном са периодом *Belle époque* у Паризу, али и у дијалогу са другим културним обрасцима, удаљеним у простору и времену. Путовала је у Египат, на далеки и средњи исток, потом у Кину, Европу и Америку. Као песникиња богатог опуса припадала је маниризму парнасизма и симболизма; писала је сонете, потом песме у иначе ретком хендекасилапском стиху те поезију у прози. У њеним песничким збиркама доминирају вечне теме младости и лепоте, потом старења, пропадања и смрти; дубоко развијен неспокој према физичком постојању доживљава у њеној поезији свој пароксизам, а њене песничке снаге, иначе виртуозне, исцрпљују се у трагању за митским рајем, изгубљеним рајем, сасвим на трагу Прустове замисли: *Les seuls*

vrais paradis sont ceux que l'on a perdus. Ерудита и виртуоз који суверено влада француским језиком и песничким формама, у свом песништву не загушује живу имагинацију и сопствени емотивни набој.

Поред романа *Une femme m'apparut* (1904), и неких краћих састава, прозни опус Рене Вивијен доживео је свој врхунац у збирци приповедака *La Dame à la louve* – „Госпа од вучице“ – из 1904. године. Ова необична збирка на трагу је наслеђа симболизма и морбидности Едгара Поа. У њој су, као у каквој лабораторији, испитани и искушани ставови списатељице, њена веровања, љубави и страхови. Нарација, језички и стилски беспрекорно вођена, одвија се у митским пејзажима града и природе, испражњеним од прецизних одређења, премда се некада уведе поједини локалитети. Без обзира на конкретност наратива, њене су хероине страсне и дубоко посвећене, јаке и недоступне Артемиде. У оштром отклону од традиције симболизма, у којој је женска фигура неактивна, непомична и бледа, оне су снажно опредељене и остају на својој страни, у свом пределу женскости. Рене Вивијен нарочито подвлачи култ девичанства и телесне чистоте, и женине слободе у тој чистоти, наспрот њеној, друштвено дефинисаној, улози љубавнице и родитељке.

Сатирични састав, *Le Christ, Aphrodite et M. Pepin*, „Христ, Афродита, и господин Пепен“, одражава посебан, духовит и ироничан аспект духа Рене Вивијен, који се повремено пробија у свим њеним прозним саставима. У једној фази свог живота она је покушала да се приближи католицизму, желећи да у њему нађе смирење и лек. Разумљиво је само по себи што до таквог приближавања није дошло, а сама сатира уперена је против свештеничког и малограђанског поимања једне од великих идеја човечанства. Такође, Афродита, древно медитеранско божанство, лоше се проводи у малограђанском сивилу Париза, у свету који више није способан да појми мистерију и тајну.

За превод на наш језик коришћена су следећа издања изворника: Renée Vivien, *La Dame à la Louve*, Alphonse Lemerre, Paris, 1904; *Le Christ, Aphrodite et M. Pépin*, Bibliothèque internationale d'édition E. Sansot, Paris, 1907.

О ПРЕВОЂЕЊУ

Бошко Благојевић

БАЈА, АРИСТОФАН, СПОРТ, ЖАБЕ, ТЕТА МАРЕ ИТД.

За Аристофана и његове *Жабe* први пут сам чуо кад сам имао девет година, у кафани Спорт, на Аутокоманди у Београду, од моје мајке, др Радмиле Шалабалић. Препричала ми је тада уводну сцену у којој слуга Ксантија моли господара Диониса за дозволу да прдне, пошто није у могућности, као отменији свет, да поезијом олакша своје муке. Педесетак година касније, док сам читао њен превод *Жаба* за потребе овог чланка, кнедла ми је застала у грлу кад сам наишао на ту сцену.

После смрти мог деде, 1967. године, моја мајка се трудила да га надомести као приповедача у мом животу. Често ме је водила у Спорт на плескавицу и тада смо разговарали о свему и свачему. Једном сам тражио да ми исприча нешто смешно и прва ствар која јој је пала на памет биле су догоровштине из Аристофанових *Жаба*, које је тада преводила. Касније, кад сам био мало старији и могао више да разумем, причала ми је и о самом Аристофану. Аристофан, како га је она видела и разумела, био је нормалан човек на броду лудака. Живео је и стварао у елитократској, банкротираној Атини, запетљаној у бесконачан рат ниског интензитета, усмерен само ка очувању илузије о већ изгубљеном примату Атине међу грчким државицама (Аристофан није могао знати да ће се Пелопонески рат завршити за његовог времена, али је могао да претпостави какав ће бити његов исход). На целу ту ситуацију Аристофан је реаговао (углавном) доброћудним хумором, користећи често јукстапозицију између (у то време још) углавном нормалног народа (е.г. слуга Ксантија у *Жабама*) и снововске извештачене елите, комично изоловане од стварности у сновима о некадашњој, углавном умишљеној, величини (господар Дионис, комично прерушен у Херакла, покушавајући да се тако „прошверцује” у Хад, у потрази за митским великанима из прошлости). Наравно, у ситуацији када је земља у рату, сваки критичар тог рата, и стања у земљи, може, с мање или више оправдања, бити виђен као издајник и симпатизер противника. Моја мајка Аристофана није тако видела, него пре као

доследног критичара тренутног стања који би, после коначне победе дефинитивно ефикасније, али подједнако извештачене, фашистоидне Спарте над његовом корумпираном Атином вероватно рекао „Сјаши Курта, а узјаши Мурта”, као много касније Домановић, после мајског преврата. Могуће је да је у њеном виђењу Аристофана било пројекције, тим пре што ми је касније врло слично описала Петронија, када смо, такође у Спорту, разговарали о Трималхионовом пиру. У сваком случају, могуће је да то виђење Аристофана, довољно поједностављено да га (релативно добро обавештено) дете фотографски упамти, буде од користи некоме ко се буде дубље бавио њеним преводима. Пљескавица у Спорту, који, као и Атина, (за сада) још постоји, такође може бити од користи...

...

Прелазимо сада из кафане Спорт, на Аутокоманди у Београду, у фрањевачки самостан у Цавтату, код Дубровника, где смо Баја и ја проводили лета седамдесетих година. Баја је надимак који сам у међувремену сковао за моју мајку, једну од највеликодушнијих особа за које знам, по Дизнијевој доброћудној цицији Баји Патку, зато што једном приликом није хтела нешто да ми купи. Тај надимак јој је остао, бар у кругу породице, до краја живота, па ћемо га користити и у наставку овог текста. У то доба, у десном крилу самостана (кад се гледа према мору), обитавала је породица Шепаровић, која је ту издавала собе, а Баја и ја смо одседали у једној од њих.

Породица Шепаровић се у то доба састојала од тета Маре, динарског матријарха-каријатиде Мештровићевских пропорција, њеног сићушног мужа Анте, који се обично крио у ђардину на рату (брегу), напраситог (само у одсуству тета Маре) сина Ива и, касније, образоване снаје Миле и, још касније, две унуке, чија сам имена заборавио. Сећам се јутара када ме је будио громогласни позив тета Маре, упућен братру, преко самостанског атријума, да дође на доручак: „Ајде падре на доручак, охладиће се... има и беванде... Лебен ти попа, глухога!” Баја ми је тада рекла да се не клиберим, него да пажљиво слушам, јер је то Хомеров језик. Рекла ми је, такође, да је народ тамо исто изгледао, живео и говорио и у доба Аристофана, а и пола миленијума касније, у доба Петронија, чији

¹ Судаћи по инскрипцијама на крипти свештеника, на гробљу у Цавтату, у цавтатско-конаваоском наречју термин „поп” се користио и за католичке свештенике, вероватно под утицајем (тада) у великој мери православног Конавља, све до краја деветнаестог века. Потом назив за католичког свештеника бива замењен префиксом „дон” или „дум”, који иде уз име свештеника (нпр. дум Мате). Маре је, као многи други мештани, и даље најчешће користила реч „поп”, осим у личном обраћању.

Сатирикон је тада преводила. Врло често је бележила локалне изразе, поготову из тета Мариног богатог репертоара, да би их касније користила у својим преводима.

Цавтат је заиста постојао у Аристофаново доба, као грчка колонија Епидаврос, и касније као Епидаурум и Епидаур, зависно од изговора тренутног завојевача. Бајино виђење локалне етимологије је врло битно да би се разумео њен приступ у преводима. Прво, и можда прилично етимолошки очигледно, јесте да је граматика, а пре свега синтакса грчког језика имала значајан утицај на граматику и синтаксу језика потоњих завојевача, укључујући и коначни јужнословенски. Оно што је мање очигледно, али много важније, јесте њено веровање да је однос између народног језика и „књижевног” језика елите такође остао непромењен. По Баји, народ, односно породица као његова друштвена основа, у том делу света није се нарочито променила за последње две и по хиљаде година, а елита још мање, ако је веровати њеном Аристофану и Петронију. Сходно томе, и културна интеракција, укључујући и језик остаје слична.

Исто тако важно је и њено веровање у колективну меморију народа. Једном ми је причала о археолошким ископавањима на која је ишла као апсолвент, и о духовитом сељаку који им је био локални водич и снабдевач ракијом. Причала ми је како се тај весели човек нагло смркао кад је видео брдашце где су намеравали да почну ископавање. Рекао је: „Немојте ту људи, грехота је, ту је изгинуо силан народ!”. Није могао да каже када и како, само је рекао да се то зна. Убрзо после почетка ископавања, испоставило се да је брдашце масовна гробница, са десетинама костура. Прва помисао је била да је реч о резултату једног од тада недавних покушаја европеизације Балкана, међутим, форензичка анализа и С14 су показали да је гробница стара више од три хиљаде година. Генетика и етимологија народа који су на том месту живели се мењала, али колективна свест је опстала, тако да се „знало” шта се догодило, само не када и како.

Све ово је битно да би се разумео Бајин приступ преводу говора људи из народа, код Аристофана и, касније, код Петронија. Уместо да покуша да конструише еквивалент грчког (или латинског) аргоа, она „пушта” ликове из народа да говоре као што данас говори наш народ у крајевима са сличном културном баштином. Ксантија вероватно говори као тај сељак што је продавао ракију на ископавањима, а Лизистрата сасвим сигурно говори као тета Маре.

На крају, да кажем нешто што је можда требало рећи на почетку. Нисам имао намеру да у овом чланку анализирам или критикујем Бајине превода. То препуштам онима који су, за разлику од мене, за то квалификовани и плаћени. Мислим, међутим, да некоме ко се буде бавио њеним преводима, може бити од користи мој лични утисак о њеном

виђењу Аристофана и приступу превођењу уопште. Утисак стечен у тим давним разговорима, и вероватно мало еродиран океаном мора и времена који ме од њих раздваја.

IN MEMORIAM

ЉИЉАНА ЦРЕПАЈАЦ

(1931–2018)

Пет дана пре свог осамдесет седмог рођендана, 6. септембра ове године, преминула је др Љиљана Црепајац, рођена Станојевић, редовни професор Филозофског факултета у Београду у пензији. Рођена је у Београду, где је матурирала 1950, а дипломирала на Катедри за класичну филологију Филозофског факултета 1954. Од 1955. запослена је на истој Катедри (доцније: Одељењу за класичне науке), најпре у звању асистента. Магистарску тезу, под насловом *The Theory of Glossematics*, одбранила је на Универзитету у Копенхагену, у Данској, код чувеног лингвисте Луиса Хјелмслева. Докторирала је 1962. у Београду тезом *О префиксалном а- у класичним језицима*, након чега је изабрана за доцента, 1970. за ванредног а 1987. за редовног професора. Добитник је Награде „Милош Н. Ђурић“ Удружења књижевних преводилаца Србије за 1970. годину. Као стипендист фондације „Александер фон Хумболт“ усавршавала се у Минхену. Првенствена научна преокупација проф. Црепајац била је историја и етимологија грчког језика, као и грчки утицај на терминологију других европских језика; на те теме објавила је већи број запажених радова у нашим и страним часописима на српском и на светским језицима. Такође се бавила темама из културне историје и историјатом класичних наука у нас, између осталог делом Милана Будимира и Анице Савић-Ребац. Њена преводилачка делатност огледа се пре свега у награђеном преводу са латинског Тацитових „Анала“, о којем се, на скупштини Српске књижевне задруге, најлепше изразио један такав зналац језика и историје какав је био Милош Црњански, затим у преводу са грчког Аристотелове „Политике“, а поред тога у бројним парцијалним преводима са класичних језика на српски уграђеним у синтезе какве су *Сабрана дела* Георгија Острогорског или Грасијева *Теорија о леиом у антици*, као и у преводу са енглеског капиталног дела Џона Чедвика *Микенски свети*. За собом је оставила и неке необјављене преводе.

Подробно и продубљено сагледавање целокупног дела Љиљане Црепајац остаје задатак за будућност. Овде, на страницама „Мостова“, умесно

је пре свега подсетити се њеног преводилачког рада. На љубазан позив уредништва, прилажем текст који сам својевремено изговорио у Француској 7.

РЕЧ НА ДОДЕЛИ НАГРАДЕ УДРУЖЕЊА
ПРЕВОДИЛАЦА ЗА ЖИВОТНО ДЕЛО
ПРОФ. ДР ЉИЉАНИ ЦРЕПАЈАЦ,
22. НОВЕМБРА 2006.

Са искреном радошћу што сам се заједно са свима вама нашао у прилици да проф. Љиљани Црепајац честитам на овом значајном и несумњиво заслуженом признању, код мене се меша извесно осећање нелагоде. Мало је зазорно ученику да говори о свом учитељу у његовом присуству. Обратно је природније, и ја сам имао у више наврата част да проф. Црепајац јавно говори о мени, и дуго времена сам имао срећу да управо она подстиче, надзире и усмерава мој рад. Пре више од тридесет година њена предавања из историјске граматике грчког језика отворила су ми прве увиде у историјску и компаративну граматiku и заувек ме освојила за ту научну област. Проф. Црепајац предавала је ту тешку материју као што би мало ко могао: систематично и јасно, на високом нивоу али никако херметично, са неке олимпске висине, како су то чинили неки други наши, иначе врсни, професори; напротив, увек је код ње била присутна спремност да се приближи студентима, да им помогне да нешто схвате и савладају, и то смо ми сви осећали и ценили је и волели. На та предавања надовезивала су се вежбања: читао се увек Хомер, преводио, анализирао. Гледано из ове перспективе, то су била можда најдрагоценија искуства, нешто што се није могло научити из иначе одличног уџбеника који је проф. Црепајац написала заједно са покојним проф. Будимиром. Разуме се, Хомер је сам по себи био, јесте и остаје једно од најлепших штива у светској књижевности. Но приступ тексту „Илијаде“ и „Одисеје“ који смо остваривали на тим часовима средом, тако продубљен и многостран, усредсређен на језик али никако на њега ограничен, отворен за све врсте реалних и литерарних коментара, раслојен по различитим равнима, од непосредног значења у датом културноисторијском контексту до детаља поетске артикулације, од хомерског језика на једну страну према познијој, класичној језичкој форми, а на другу страну у прајезичке дубине индо-европске компарације; семантика, стилистика, етимологија – све се то укрштало и преламало на вежбањима из историјске граматике грчког језика која је водила проф. Црепајац. Између осталог, та вежбања су била

и нека врста посвећења, иницијације у тајне превођења. Имали смо прилику, док смо били још довољно млади и спремни да учимо, да сагледамо све оне могуће путеве, пречице, заобилазнице и странпутице, који воде од оригинала до превода. Могао бих још дуго говорити о педагошком и научном раду проф. Црепајац, али ћу се задовољити закључком да је њено преводилачко дело, коме се вечерас одаје признање, неодвојиво од те две друге посвећености: од њене несебичне спремности да другима преноси властито знање и од њеног дубинског познавања и истраживања језика, његове историје и етимологије, како грчке и латинске, тако и српске и словенске.

Допустите ми још да нешто кажем о првом великом преводу проф. Црепајац. Реч је о Аристотеловој „Политици“. Са предговором Милоша Ђурића, овај превод изашао је 1960. у издању београдске „Културе“, да би потом био више пута прештампован. „Политика“ спада у позне Аристотелове списе, који нису били намењени објављивању, већ пре студентима као нека врста скрипата. Језички израз тих списа је сасвим различит од стила Аристотелових књижевних покушаја из млађих дана, данас изгубљених, који Цицерон пореди са „златном реком“ (*flumen orationis aureum*, Lucullus 119, 13); то је суво научан, аналитичан стил, где је највећа пажња посвећена логичном следу излагања и терминолошкој прецизности. Упркос томе, или управо због тога, није лако преводив. Посебан проблем пред преводиоца поставља местимична језгровитост израза на ивици елиптичности. Превод Љиљане Црепајац верно преноси српском читаоцу Аристотелову мисао, а истовремено чува основне одлике Аристотелова стила. Није било једноставно то постићи, наћи златну средину између ропске дословности и произвољне парафразе или амплификације, између анахроног осавремењавања терминологије и пуристичког архаизирања. Да је Љиљана Црепајац у томе успела дајући ваљан пример свим будућим српским преводиоцима Аристотела види се на свакој страни овог превода. Прошле године, читајући са студентима на курсу из грчке терминологије уводни део Аристотелове „Политике“, осведочио сам се да превод Љиљане Црепајац сасвим ваљано функционише и када се стави упоредо са грчким оригиналом. Фамозна реченица коју смо научили у средњој школи, да је човек „политичка животиња“, ту гласи да је „човек по природи друштвено биће“, како се πολιτικὸν ζῷον на српски језик једино и може превести. Један од наредних пасуса гласи:

11. τοῦτο γὰρ πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα τοῖς ἀνθρώποις ἴδιον, τὸ μόνον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ καὶ δικαίου καὶ ἀδίκου καὶ τῶν ἄλλων αἴσθησιν ἔχειν: ἡ δὲ τούτων κοινωνία ποιεῖ οἰκίαν καὶ πόλιν. καὶ πρότερον δὲ τῆ φύσει πόλις ἢ οἰκία καὶ ἕκαστος ἡμῶν ἐστίν. τὸ γὰρ ὅλον πρότερον ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ μέρους: ἀναιρουμένου γὰρ τοῦ ὅλου οὐκ ἔσται πούς οὐδὲ χεῖρ, εἰ μὴ ὁμωνύμως, ὥσπερ εἴ τις λέγοι τὴν λιθίνην (διαφθαρεῖσα γὰρ ἔσται τοιαύτη), πάντα δὲ τῶ ἔργῳ ὄρισται καὶ τῆ δυνάμει, ὥστε μηκέτι τοιαῦτα ὄντα οὐ λεκτέον τὰ αὐτὰ εἶναι ἀλλ' ὁμώνυμα.

12. ὅτι μὲν οὖν ἡ πόλις καὶ φύσει πρότερον ἢ ἕκαστος, δῆλον: εἰ γὰρ μὴ αὐτάρκης ἕκαστος χωρισθεὶς, ὁμοίως τοῖς ἄλλοις μέρεσιν ἔξει πρὸς τὸ ὅλον, ὁ δὲ μὴ δυνάμενος κοινωνεῖν ἢ μηδὲν δεόμενος δι' αὐτάρκειαν οὐθὲν μέρος πόλεως, ὥστε ἢ θηρίον ἢ θεός..

11. Jer u odnosu na ostale životinje jedino je ljudima svojstveno da imaju osećanje dobra i zla, pravde i nepravde i druga osećanja istoga reda. Ljudska zajednica stvara porodicu i državu. A država je po svojoj prirodi iznad porodice i svakog od nas pojedinačno, jer je celina nužno važnija od delova. Ako se celina razori, ne postoji više ni noga ni ruka, postoji samo isti naziv koji se može primeniti i kada je u pitanju ruka od kamena; jer ruka odvojena od tela biće slična kamenoj. Sve stvari se definišu svojom funkcijom i sposobnošću da tu funkciju izvrše, tako da se, kada to izgube, ne može više reći da su iste već samo istoimene.

12. Jasno je, dakle, da država nastaje po prirodi i da je važnija nego pojedinac. Ako pojedinac izdvojen [iz celine] nije sam sebi dovoljan, odnosiće se prema celini kao i drugi njeni delovi. A onaj ko ne može da živi u zajednici ili kome ništa nije potrebno jer je sam sebi dovoljan, nije deo države, te je ili zver ili bog.

Već na ovom malom uzorku sagledavaju se sve odlike овога превода о којима сам говорио; израз по јасноћи и језгровитости близак Аристотеловом, прочишћен српски језик који се ипак не устручава да посегне за страном речју у случајевима када би језичко чистунство ишло науштрб прецизности; ако бисмо у овом одломку τῶ ἔργῳ превели „делом“ уместо „функцијом“, а ὄρισται „одређује се“ уместо „дефинише се“ смисао Аристотеловог исказа би се расплинуо. Речи великог уметника српског језика Милоша Црњанског, спонтано изречене поводом другог, доцнијег превода Тацитових „Анала“, да их Љиљана Црепајац „даје у једном врло научном а при томе у једном врло лепом новом језику“ могу се, уза сву разлику у карактеру два списа, применити већ на превод Аристотелове „Политике“.

ADDENDUM — НОВЕМБАР 2018.

Дванаест година доцније заокружио бих оно што сам тада изрекао кратким освртом на превод „Анала“, иако сам свестан да би се за то нашло позванијих од мене. У ту сврху изабрао сам један одломак садржински донекле сличан горе анализираним Аристотеловим пасажима (III 26–27):

26. *Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere eoque sine poena aut coercitionibus agebant. neque praemiis opus erat cum honesta suoapte ingenio peterentur; et ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. at postquam exui aequalitas et pro modestia ac pudore ambitio et vis incedebat, provenere dominationes multosque apud populos aeternum mansere. quidam statim aut postquam regum pertaesum leges maluerunt. hae primo rudibus hominum animis simplices erant ...*

27. *... nam secutae leges etsi aliquando in maleficos ex delicto, saepius tamen dissensione ordinum et apiscendi inlicitos honores aut pellendi claros viros aliaque ob prava per vim latae sunt. ... donec L. Sulla dictator abolitis vel conversis prioribus, cum plura addidisset, otium eius rei haud in longum paravit, statim turbidis Lepidi rogationibus neque multo post tribunis reddita licentia quoquo velent populum agitandi. iamque non modo in commune sed in singulos homines latae quaestiones, et corruptissima re publica plurimae leges.*

26. У најстарија времена, људи још нису знали за зло, злочинство и преступ. Тако су живели без казни, без принуда. Није било потребе ни за наградама — сви су по природи тежили поштењу. И пошто нису ни желели ништа мимо обичаја, није ни било забрана заснованих на страху. Али када је нестало једнакости, а скромност и стид уступили место жељи за влашћу и насиљу, појавиле су се тираниде, и код многих народа заувек и остале. Други народи су, било на самом почетку, или кад су им дојадиле краљеви, одабрали законе. Ти закони су у почетку били једноставни, као што су једноставни духом били и ти људи ...

27. ... Закони потоњег доба, мада су каткад били усмерени на сузбијање преступа, чешће су били израз борбе сталежа, и доношени су силом да би представницима народа отворили пут ка дотада неприступачним положајима, да би прогнали истакнуте људе, или постигли сличне наопаке циљеве ... Тек је диктатор Сула, пошто је укинуо или прилагодио старе законе и донео доста нових, стао на крај тој законодавној делатности, али не задуго. Убрзо потом појавио се Лепид са својим бунтовничким предлозима и није прошло много времена, а трибуни су добили пуну слободу да хушкају народ по милој вољи. Сада више нису доношени закони који су имали општу вредност, већ су били уперени против појединаца; јер што је већа корупција у држави, то више има закона.

Да би се превод „упарио“ са оригиналом било је потребно двапут смањити величину слова. Упркос осетно већем обиму, не може се за њега рећи да је распричан. Он тежи да преда лапидарност оригинала, али строго

пазећи да не склизне у нејасноћу. Инсистирање на дословности довело би дотле да би малтене свака Тацитова реченица изискивала тумачење у напомени. Свесна тога, Љиљана Црепајац не преводи Тацитову реч за реч, него настоји да што тачније пренесе његову мисао са оном мером језгровитости коју допушта савремени српски језик. Притом се не либи ни понављања; последња реченица првог горенаведеног пасуса дословно би гласила: „Они испрва, док су душе људи биле грубе, беху једноставни“. Место „грубих“ или „сирових душа“ могло се рећи „простодушни“, али ни то не би извукло поенту да је дух најранијих закона био у складу са душевним склопом првобитних људи. На крају другог пасуса, одлучивши се за безвремену, гномску варијанту превода, Љиљана Црепајац није се устручавала да употреби туђицу *коруџица*, јер она у нашој свести најдиректније призива ону врсту искварености о којој је ту реч. У целини, превод је течан и разумљив, а ипак довољно „тацитовски“ у том смислу што онима који посредством њега приступају овом класичном делу не само да верно преноси његову садржину него и у довољној мери дочарава прегнантни стил којим је оно писано.

Ово кратко подсећање на изузетан допринос Љиљане Црепајац приближавању наше културне средине класичној старини завршићу стиховима којима смо је поткрај лета испратили; изговорене над њеним гробом у оригиналу, овде их дајем у преводу. То је Протејево пророчанство Менелају, једино место код Хомера где срећемо представу о блаженом исходу овоземаљског живота („Одисеја“ IV 561–568):

*Теби од бојова није суђено, Менелају,
да у вишешком Арју умреш и конач свој нађеш,
већ у Јелисејска поља, на границе Земље ће тебе
послати бесмртници, где је и плав Рагамант;
ту је људима дат најлагоднији живот:
не веје снег, не бесни бура, не лије киша,
већ их свежином тале блага струјања ветра
која им постојано са запада шаље Океан.*

У Београду, 28. новембра 2018.

Александар Лома

ХРОНИКА

АКТИВНОСТИ УКПС МАЈ – НОВЕМБАР 2018.

10–12. мај – У Копенхагену је одржана годишња скупштина организације *CEATL*, која окупља представнике књижевнопреводачких удружења из читаве Европе. Тридесет пет делегата из двадесет пет земаља Европе редовно се у оквиру својих радних група баве радом на побољшању статуса књижевних преводаца, њихове видљивости и услова за рад, као и обуке и мобилности. Након прихваћеног извештаја о веома успешном раду у протеклој години, оформљене су радне групе и постављени циљеви за наредну. На Скупштини је након неколико година паузе и у својству посматрача учествовало и УКПС, које је представљала **Весна Стаменковић**.

15. мај – У просторијама Француског културног центра свечано је уручена Награда „Бранко Јелић“ за најбољи превод са француског језика у 2017. години. Жири у саставу Милош Константиновић, Светлана Стојановић и Александра Татић одлучио је да награду у категорији „Идеје“ додели **Соњи Ивановић** за превод дела аутора Котара Сузукија и Жака Воклера *О мишовима у психологији* у издању Академске књиге из Новог Сада. У категорији „Фикција“ награду је добила **Катарина Трајковић** за превод романа *Двојно држављанство* Нине Јаргеков у издању Архипелага из Београда, док је у категорији „Открића“ награда додељена **Олгици Стефановић** за превод дела *Историја једне боје – црвена* Мишела Пастуроа у издању Службеног гласника.

21. мај – Одржан је пролећни Салон УКПС са темом „Преводилац у наставцима“. На овом салону о свом искуству у превођењу више дела истог аутора говорили су Аријана Божовић и Радош Косовић, а разговор је модерирао Владимир Д. Јанковић.

26. јун – На летњем Салону УКПС, у оквиру теме „*Како преживети песника*“, у просторијама Удружења о превођењу поезије са академиком Милованом Данојлићем разговарао је Дејан Ацовић.

29. септембар – У просторијама УКПС свечано је уручена Награда из Фонда „Радоје Татић“, која се додељује сваке две године за најбољи превод из области прозе, поезије и есејистике са шпанског и португалског језика. Жири у саставу Јасмина Нешковић, Маја Андријевић, Душан Вејновић, Елизабет Васиљевић (председница) и Иван Миленковић (представник фонда) награду за најбољи превод са шпанског и португалског језика у 2017. и 2018. години доделио је **Биљани Исаиловић** за превод са шпанског збирке поезије *Риме* Густава Адолфа Бекера у издању Трећег трга из Београда (2017).

18.–21. октобар – Одржани су 43. Међународни београдски преводачки сусрети под називом **Пажња! Преводаца ради!** и слоганом *прим. прев. – приметити преводиоца*. На овогодишњим сусретима двадесетак гостију из дванаест европских земаља разговарало је са домаћинима на разне актуелне и релевантне теме за нашу професију. Писац – почасни гост овогодишњих сусрета био је **Драгослав Михаиловић**. Поред округлог стола који се бавио превођењем његових дела, одржана су још три: под темом *Добре праксе у превођењу* учесници и гости преводачких сусрета разговарали су са адвокатом Душаном М. Мијатовићем, чија су специјалност ауторска права. За округлим столом *Преводаца у дијалогу са текстом* било је речи о фуснотама, предговорима, поговорима, коментарима, напоменама, заградама, грешкама у оригиналу и односу преводиоца према њима. Последњи округли сто под називом *Радови у шоку* послужио је као прилика за разговор о преводима на којима учесници и гости преводачких сусрета тренутно раде и актуелним проблемима са којима се у том раду суочавају.

19. октобар – У оквиру Преводачких сусрета у просторијама Српске академије наука и уметности свечано је први пут уручена Награда „Никола Трајковић“ за најбољи превод младог преводиоца поезије. Награда је ове године додељена **Саше Ђорђевићу** за превод са новогрчког језика збирке поезије *Скуљачица мина* кипарске песникиње Ефросини Манда Лазару.

19. октобар – Истог дана у просторијама ПЕН Центра свечано је додељена награда страном преводиоцу за најбољи превод са српског језика за протеклу годину. Награду је ове године добио **Василиј Соколов**.

Весна Стаменковић

ПРЕПИСКА

ПИСМА ФРИДРИХА НИЧЕА ЛУ ФОН САЛОМЕ ЈАНУАР 1880. – ДЕЦЕМБАР 1884.

Приредила и превела с немачког Јасмина Буројевић

Године 1882. филозоф Фридрих Ниче доживео је узбудљив, али у исто време тежак период, који ће обележити читав његов потоњи живот – упознао је Лу фон Саломе, једину жену коју је искрено волео и са којом је желео да проведе остатак живота.

У септембру 1880. године Лу фон Саломе је заједно са својом мајком отпутовала у Цирих; тамошњи универзитет ју је примио као једну од првих жена које су почеле да студирају на њему; пошто Лу није имала завршену одговарајућу школу, полагала је испит код професора Бидермана (у то време Гилотовог теолошког учитеља) и он ју је примио за студенткињу. Она је, поред осталог, слушала предавања из филозофије религије, историје религије, логике, метафизике, археологије и историје. Због оболелих плућа била је принуђена да прекине студије; пошто су лекари сматрали да јој је потребна топла клима, она и њена мајка су отпутовале у Рим, где су стигле у фебруару 1882. године. По препоруци циришког професора Кинкела, код кога је Лу слушала историју уметности, Малвида фон Мајсенбург увела је Лу у своје кругове 11. фебруара 1882. године.

Ре и Ниче су већ дуго били пријатељи. Почетак тог пријатељства везан је за заједнички истраживачки рад у вили Малвиде фон Мајсенбург у Соренту (зима 1876/1877). Малвида је била писац и, попут Ничеа, поштовала је Шопенхауера и Вагнера и прихватила је то што је њен пријатељ и колега Ниче код ње довео Паула Реа – а да је није унапред обавестио о томе! Ниче је пре тога написао Малвиди фон Мајсенбург: „Знате ли да је доктор Ре пожелео да ме прати код Вас јер је уверен да Ви нећете имати ништа против?“ Очигледно је вила била довољно велика за круг младих филозофа, где је поред домаћице, Ничеа и Реа био још и Ничеов пријатељ Алберт Бренер. У том периоду развило се веома блиско пријатељство између Ничеа и Реа. Када је Ре у априлу 1877. године отпутовао, Ниче му је писао: „Ништа није тужније од собе без Реа.“

Већ у марту Лу је упознала Ничеовог пријатеља Паула Реа. Он је дошао у Рим пошто је у Монте Карлу прокоцкао сав новац, па му је Малвида фон Мајсенбург помогла у тешком положају. Лу Саломе је интуитивно осећала да је бојажљиви, али надасве интелигентни Паул Ре склон томе да јој омогући даље духовно напредовање. Осим тога сигурно је било и то да ће пре или касније упознати Фридриха Ничеа, о коме се често говорило у кругу око Малвиде фон Мајсенбург, вероватно још више пошто се појавио његов пријатељ Ре и пошто је требало да и Ниче дође из свог зимског боравишта у Рим. Ре је одмах, као што сазнајемо из његовог изгубљеног писма, обавестио Ничеа о сусрету с младом Рускињом.

Лу Саломе је имала двадесет једну годину када је упознала Фридриха Ничеа, који је био петнаест година старији од ње.

Љубомора и троугаони односи протезали су се током читавог Ничеовог живота.

Најпре је то био однос према Вагнеровој жени Косими, која му је писала о „срећним А-дур часовима“ у његовом друштву, али притом није мислила ни на шта више од интелектуално узбудљивих разговора са филозофом. Поштованом, али не и вољеном Ничеу, написала је 6. априла 1874. године: „Оженити се или компоновати оперу – подједнако би вам помогло и једно и друго.“ Касније, када су се код њега појавили симптоми лудила, Ниче (који је самог себе називао Дионис) у својој фантазији је отео старом пријатељу, касније непријатељу – Вагнеру (алијас Тезеј) невесту Косиму (Аријадна). Толико тужан може бити крај несрећне љубави.¹

Сасвим посебна констелација троугаоног односа између филозофа, младе Рускиње Лу (Андреас) Саломе² (која је била теолог и филозоф) и филозофа Паула Реа, догодила се 1882. године, иначе Ничеове судбоносне године. Тај однос се развијао брзо, неслућеним интензитетом, и довео је до тога да Ниче, потпуно очајан, доживи нервни слом.

Почетком 1882. године Ничеово здравствено стање се погоршало и он се све више повлачио у себе. Управо те године Ре је упознао двадесетједногодишњу руску студенткињу Лу Саломе у филозофском кругу око Малвиде фон Мајсенбург, која је већ неко време тражила одговарајућег мужа за Лу Саломе. Ре је био одушевљен и одмах је помислио на свог усамљеног пријатеља који је тако чежњиво тражио интелигентног саговорника за дискусије о својим мислима. Тако је Ре написао писмо Ничеу о том особитом сусрету. У једном писму од 12. марта 1882. године Ниче је одговорио: „Поздравите ту Рускињу с моје стране, уколико то има

¹ О односу Ничеа и Косиме Вагнер упоредити J.Köhler, *Friedrich Nietzsche und Cosima Wagner, Die Schule der Unterwerfung*, Berlin 1996. и D-Borchmeyer, *Das Tribschener Idyll. Nietzsche, Cosima, Wagner*, Frankfurt/M, 2001.

² После венчања са Фридрихом Карлом Андреасом (1887) Лу Саломе је узела презиме свог мужа. Међутим, пошто је у овом тексту реч о 1882. години остаје се код девојачког презимена Саломе.

било каквог смисла: ја сам из душе веома сладострастан према том роду.³ Током наредних седмица Ниче је много размишљао о поменутој младој дами надајући се занимљивим разговорима – тих дана је написао Францу Овербеку: „Потребан ми је млад човек који је интеллигентан и довољно образован да би могао са мном да ради“ надајући се и могућем љубавном односу. Прва нада ће му се остварити, друга неће никада. Када је 23. априла 1882. године дошао у Рим, није дуго оклевао, и при првом сусрету са Лу Саломе у цркви Светог Петра рекао је: „Са које звезде смо овде заједно пали?“ и већ је после неколико дана преко свог пријатеља Реа понудио брак младој Рускињи, али она га је учтиво одбила молећи Паула Реа да Ничеу благо саопшти њену одлуку. Особито пикантно при томе је да је пре тога Паул Ре већ био покушао да ступи у неозбиљан љубавни однос са њом, али га је она одбила, што Ниче није ни слутио. Међутим, због чега је Лу Саломе одбила Ничеову понуду? У својим мемоарима она описује због чега није била заинтересована за еротски однос ни са Реом, ни са Ничеом веома упечатљивим речима да је то био „снажан притисак на њену слободу“⁴, што је био одлучујући разлог због којег није желела да се везује!

Иако није дошло до љубавног односа, заједнички рад на „светом тројединству“ који је Лу Саломе подругљиво назвала „*menge a trois*“ није трпео. Тада је она предложила, не очекујући прихватање, да заједно отпутују у Париз. Ниче, и даље заљубљен и скоро одлучан да касније још једном покуша код Лу, био је због тога скоро еуфоричан, док је Ре оклевао. На крају никада није дошло до заједничких студија, али њих троје су доживели још низ занимљивих сусрета.

Један од њих је био излет на врх Монте Сакра 5. маја 1882. године. Њих троје су се тамо упутили заједно са њеном мајком. Стара дама није успела да се попне на врх, а Паул Ре је остао са њом. Сада му је пут дословце био слободан, и Ниче је јуришао на врх планине и осећања. Њих двоје су доста времена провели заједно и вратили су се добро расположени. Остаје тајна шта се стварно међу њима догодило на том излету коју су обоје однели у гроб.

Када су Лу касније питали о тим часовима са Ничеом, дала је веома суптилан одговор: „Да ли сам пољубила Ничеа на Монте Сакру – не сећам се више.“ Међутим, тај излет је за Ничеа имао особит значај, што показује његово стабилно здравствено стање (што је Овербек одмах приметио приликом једне Ничеове кратке посете Базелу). Он се у својим писмима Лу увек изнова враћа на тај доживљај, који је вероватно довео до тога да Ничеово самопоуздање порасте, те јој је по други пут понудио брак.

Фридрих Ниче је горео од љубави и дан после тога је писао из Луцерна – где је свратио на путу ка Базелу – пријатељу Паулу Реу: „Морам још

³ С. Diethе Vergiss die Peitsche. *Nietzsche und die Frauen*, Hamburg, 2000, стр. 67.

⁴ Лу Андреас Саломе, *Осврћ на живош*

једном да разговарам са госпођицом Лу, можда у Лављем врту?“ И заиста је у Лављем врту у Луцерну дошло до разговора који и Лу Саломе помиње у свом *Осврћу на животи*: „Ниче је дошао заједно са нама у Луцерн јер му се чинило да препорука Паула Реа није била довољна па је и лично желео да разговара са мном, што се и догодило у Лављем врту у Луцерну.“

Велики филозоф Ниче је хтео да и сам чује од ове младе жене да га не жели. И чуо је то! Па ипак није одустао. Напротив. У једном писму крајем маја 1882. године из Наумбурга, где је био код мајке и код сестре, писао јој је: „Овде у Наумбургу сам у погледу Вас и у погледу нас ћутао до сада. Тако ћу остати независнији и боље ћу Вам бити на располагању. Славуји певају током целе ноћи испод мог прозора. Ре је много бољи пријатељ него што сам то ја и но што то могу бити; обратите пажњу на разлику! Када сам сâм сасвим често изговарам Ваше име – на моје велико задовољство.“ Требало је да Ида Овербек, супруга Ничеовог пријатеља Франца Овербека, помогне Ничеу у његовом последњем, очајничком покушају да освоји Лу („Ви знате и можете да докучите шта ми је потребно да бих постигао свој циљ.“ Требало је да она бојажљивог Ничеа приближи Лу, планирала је да позове Лу у Наумбург и да пише само најбоље о Ничеу. Њен муж о томе ништа није требало да зна јер би то поносном Ничеу било непријатно. Саветујући се са Идом, писао јој је: „Мој пријатељ Франц не сме ништа знати о овим личним стварима? Слажете ли се?“

У међувремену – што је било веома мучно за Ничеа – однос између Лу и Паула Реа се веома поправио. Њих двоје су писали писма једно другом и, што је било веома необично, обраћали су се једно другом са „ти“. Ниче је некако сазнао део тога јер је у преписци између њега и Реа појавила напетост. Када је Лу отказала посету Ничеу у Берлину и осим тога му није саопштила да ће ускоро на дуже време отпутовати код своје мајке, он је у паници узео управо завршен рукопис „Веселе науке“, јер је морао имати некакав официјелни разлог за то, и отпутовао у Берлин: „Сутра у 11.40 пре подне бићу на железничкој станици у Берлину“, саопштио јој је кратко и завршио иронично: „То значи изненадно донети одлуку!“

Међутим, журио је узалуд – Лу је већ одавно отпутовала одатле. Ниче је био потпуно разочаран и осећао се „полумртвим“. О својој несрећи писао је Паулу Реу и обавестио га је да је отпутовао у Берлин, „да би видео Лу и Груневалд“. У циничној усиљеној шали он примећује: „Међутим, успео сам само ово друго.“

Ниче се накратко повлачи и у следећем писму упућеном Лу, 18. јуна 1882. године, не говори о „славујима који певају“ и „пријатном звуку њеног имена“ већ само о заједничком раду, о како он то каже – „научној продукцији“. Он жели макар да ради с њом када већ не сме да је воли. И управо тако је доводи у дилему. За њу више уопште није могућ однос

са Ничеом, чак ни платонски или само академски јер духовна близина двоје људи у њеним очима захтева телесни израз, али телесни контакт уништава духовну близину.

Пре него што је крајем јуна позвао Лу у Таутенбург, коначно је испричао сестри и мајци о свом познанству са Лу и о плановима за студијски боравак у Бечу. О својим даљим плановима поверио се само својој сестри Елизабет, што се касније показало као велика грешка. Ниче, велики истраживач људске душе, није могао да предвиди компликације које ће проиizaћи из Елизабетине љубоморе. Љубав је очигледно заслепела и самог Ничеа.

Сусрет између те две жене требало је да се догоди за време свечаности у Бајројту. На извођењу Парсифала биле су присутне и Лу и Елизабет. Обе су биле гости у породици Ванфрид. На том скупу, у чијем апсолутном средишту су били Косима и Рихард Вагнер, Лу Саломе је била особито запажена, и то посебно код мушкараца – и на тај начин је изазвала завист код Ничеове сестре Елизабет, која је одмах писмено ставила до знања Ничеу о скандалозном понашању лакомислене Лу Саломе. Ниче је био збуњен и реаговао је на интригу при чему је вероватно у писму прекоревао Лу. Пошто је Лу порекла такве интриге, он јој је 4. августа 1882. године писао: „Дођите, веома ми је тешко што сам вас навео да патите. Боље ћемо подносити патњу заједно.“ – и Лу је пристала да дође у Таутенбург 7. августа 1882. године.

Тог дана када је Ниче желео да доведе сестру и Лу из Јене у Таутенбург маска је пала. Елизабет и Лу (Лу је до тада Елизабет сматрала скоро сестром, којој је била „од срца захвална“ [писмо Ничеу од 2. августа 1882. године] непредвиђено су се сукобиле у кући породице Гелцер, када је Лу назвала Ничеа „егоистом у великом стилу“ (што је и језгро његове филозофије) док је Елизабет сматрала свог брата „светим“ и „аскетом“. На тај начин је уништила слику коју је она имала о свом брату, и Елизабет је веома била узбуђена због те свађе. Док је Лу ту свађу успела да одбаци као „девојачку свађу“, Елизабет је током читавог живота због ње мрзела Лу Саломе. Привидно су се обе жене сложиле да оду са Ничеом у Таутенбург. Пред њим су, када је дошао у Јену, одглумиле позоришну представу. Наравно да је одмах у Таутенбургу, када су њих две биле под истим кровом, дошло до размимоилажења која су се током читавог боравка понављала.

Ниче и Лу су проводили те дане у интензивним разговорима шетајући таутенбуршком шумом, док је сестра била по страни или није разумела о чему је реч у тим филозофским разговорима.

Лу је 26. августа 1882. године отпутовала у Штибе код Паула Реа. Ниче се дан раније, реагујући на расанак, разболео. Лу је о томе обавестио писмом: „У кревету. Жесток напад. Презирем живот.“ Следећег дана писао јој је: „Моја драга Лу, пардон за јуче! Жесток напад моје глупе главобоље

– прошао је. И данас гледам другим очима на ствари. – У 12 часова ћу Вас одвести у Донрбург: али пре тога морамо пола сата да разговарамо (ускоро, мислим чим Ви устанете). Да? – Да! Ф. Н.

Шта се догодило? Наиме, Ниче је веровао да је коначно пронашао једну особу пред којом се може отворити – и на крају био разочаран. Ниче је остао само једна мање значајна епизода у животу Лу Саломе – што се Ничеа тиче, дани у Таутенбургу спадају у најлепше дане у његовом животу.

Непосредно после одласка Лу Саломе Ниче је морао да плати цену за те срећно проведене сате. Његова увређена сестра оставила га је да сам путује у Наумбург, где је морао да се суочи са мајком после тенденциозних сестриних извештаја. Реагујући на Елизабетине извештаје, мајка је одбила да угости Лу у њиховој кући у Наумбургу. Свађа између мајке и сина ескалирала је тако да га је она назвала „срамотом за очев гроб“. Ниче је после тога напустио Наумбург и отишао у Лајпциг да би тамо користио библиотеку и да би радио пре но што отпутује.

Ниче је у септембру организовао планирани боравак „тројединства“ у Паризу, добио је вест о добрим критикама *Веселе науке* и чежњиво је чекао на долазак Лу и Паула Реа. Они су дошли почетком октобра у Лајпциг. Троје пријатеља су проводили доста времена заједно, такође су се заклели да ће заједно отпутовати у Париз на студије, али Лу и Ре су већ дуго имали друге личне и научне намере.

Већ у новембру постаје сасвим јасно да неће бити париског „тројединства“ До расанка је дошло 5. новембра 1882. године, када су Лу и Ре поново отпутовали у Штибе, на имање породице Ре.

Ипак, Ниче уздржано држање младе Рускиње не схвата као одбијање већ као неодлучност. Он је у новембру 1882. године моли за објашњење те ситуације у њиховом односу – наравно у своју корист: „А сада Лу, драго срце, створите чисто небо! Ја не желим ништа више у свим детаљима осим чистог, светлог неба: иначе ћу бити уништен, толико ми је тешко.“ У том писму се запажа тон самосажаљења: „Али усамљеник ужасно пати због сумње у заједништво са човеком кога воли.“ Очигледно је Лу веома јасно разјаснила ту ситуацију и објаснила Ничеу свој одлазак јер он свој одговор на једно њено несачувано писмо формулише горким речима: „Шта радите, моја драга Лу, молио сам за ведро небо између нас, а сада треба да кажем: прошло је. Желимо ли да будемо љути једно на друго? Да ли смо расположени да направимо велику буку? Ја уопште нисам, желео сам ведро небо између нас. Али Ви сте једна мала пропалица! А некада сам Вас сматрао за отелотворење врлине и честитости.“

Лу Саломе очигледно више није мислила на то „нас“ у односу са Ничеом, и уопште није желела „ведро небо“. Ускоро после тога дошло је до поменутог сусрета између ње, Ничеа и Паула Реа у Лајпцигу. Лу и Паул

су избегавали сваки ближи контакт са Ничеом и после кратког времена су отпутовали, а да се нису ни опростили од њега. Ниче је остао сам. Питао се због чега га је Лу оставила без поздрава. Очигледан крај тог „тројединства“ бацио га је у потпуни очај о коме сведочи један нацрт писма из децембра 1882. године упућеног обома „неверних“ које је послато у „блажем“ облику: „Сваког јутра очајавам питајући се како ћу провести дан. Не радим више: шта помаже марширати осам часова! Одакле потичу ти жестоки афекти! Ах, само мало леда! Али где има још леда за мене! Вечерас ћу узети толико опијума да ћу изгубити разум: где постоји још један човек кога би могли поштовати! Али потпуно сте ми сви ви познати! Немојте се узнемиравати превише због излива мог великог лудила или моје повређене сујете: па чак и ако једном због наведених афеката будем случајно себи одузео живот, то неће бити нарочито значајно. [...] Помислите обоје да сам ја услед својих главобоља упола становник луднице кога је усамљеност потпуно збунила. До разумног увида у то како ствари стоје дошао сам пошто сам из очајања узео огромну дозу опијума.“

Ипак, он није остао само на љубавним јадима и трагикомичном самосажалењу. Ниче је постао веома брзо љубоморан, и то је изразио веома увредљиво. Пре свега је демонизирао Лу, при чему ју је грдио на веома груб начин. После почетне трезвене анализе ситуације – „За име Бога, шта мислите мала девојко од двадесет година, како је имати такво осећање љубави и не радити ништа осим седети овде и болестан лежати у кревету? Треба ли можда трчати за том младом девојком да би јој отерао досаду? Можда приредити лепу зиму? Шармантно: али какве везе имам ја са лепом зимом? Треба ли да имам ту част да допринесем томе.“. Своју фрустрацију је изразио у једном никада послатом писму брату Паула Реа, Георгу: „Та мршава, прљава, смрдљива мајмуница са лажним грудима – једна несрећа! Пардон! Како она сама говори и мисли о вашем брату треба да остане у мојој дискрецији. У Лајпцигу га је називала никако другачије до ђубретом.“ Због тог немогућег понашања – Георг Ре је чак претио Ничеу законским консеквенцама, и све то је довело до коначног прекида са Лу, као и са пријатељем Реом. Њих троје се никада више нису срели.

Лу Саломе и Паул Ре живели су заједно у Берлину до 1885. године, а да при томе нису постали љубавни пар. Паул Ре је 1885. године почео да студира медицину, коју је 1890. године успешно завршио. Наредне године провео је у Штибеу (Западна Пруска), где је као лекар лечио сеоске раднике на имању свог брата Георга. Године 1900. Георг се одрекао имања, а Паул је отишао у Челерину (Швајцарска). Пењући се на планину 28. октобра 1901. године оклизнуо се и пао. Да ли је то била несрећа или суицид не може се са сигурношћу утврдити.

Лу Саломе се 1887. године удала за Фридриха Карла Андреаса, прикључила се кругу Фридрихсхагена и била је у контакту са многим

значајним личностима свог времена. Особито блиско пријатељство везивало ју је за Рајнера Марију Рилкеа, који јој је предложио брак. Њено обимно научно и књижевно дело објављено је тек у другој половини XX века. У својим романима и приповеткама она се бави проблемима модерне жене свог доба.

Ниче је током читавог живота остао сам. У погледу љубави и партнерског односа задржавао се на поштовању издалека. Своју патњу је превазишао захваљујући својој филозофији, или је макар то покушавао. Знао је да рад има велики значај у кризним периодима као и колико је значајна интелектуална обрада доживљеног. У писму Францу Овербеку 25. децембра 1882. године писао је: „Када не бих био упућен у уметност алхемичара како се из овог блата прави злато, био бих изгубљен.“ Створио је уметничко дело и постепено је поново пронашао пут до себе самог. „У међувремену су се поново појавили чисти и јасни дани и одмах сам поново постао свој господар. Постоји срећа у усамљености која води до тога да човек може изаћи на крај са самим собом.“

Само повремено га је узнемиравао бес због „безобразне Рускиње“, као што то показују горе наведени цитати. И само повремено је долазио до изражаја његов повређени понос.

У јануару 1883. године завршио је своје најважније дело – „Тако је говорио Заратустра“.

Ниче је уз помоћ Заратустре превазишао своју кризу, са тим делом он је „један тежак камен [...] скинуо са душе“ и „уздигао се из те дубине у сопствену висину.“ Поносно је саопштио Францу Овербеку: „Поново је кренуло: макар се надам!“

Последња година његовог свесног живота је 1888. година и провео ју је у Торину. Тог лета је боравио у Силс Марији последњи пут, а у Торину је дошао из Нице. О последњим месецима у Торину поред писама постоји још један извор који сведочи о Ничеу, а то су извештаји породице Фино, који су били његови станодавци. Сачуван је извештај Ернеста Фино у касну јесен 1888. године: „Професор је све неуравнотеженији што се расположења у понашању тиче. [...] Драма лудила почиње да се манифестује. Такође и његов говор није повезан. Познато је да је Финовима једном објавио да је у граду велико славље и да краљ и краљица треба да га посете у његовој соби; он је окитио своју собу за краљевску посету коју је умислио у свом болесном мозгу.“

Сачуван је и извештај једног рођака породице Фино: „Врхунац представља епизода која се догодила једног дана када је Давид Фино видео професора на Виа Поу између два градска полицајца. Фридрих Ниче је, неколико минута раније, загрлио једног коња око врата и није више желео да га пусти. Видео је како кочијаш туче свог коња и при томе је осетио неподношљив бол па је пожелео да искаже животињи своју наклоност.“

После тога су уследили дани када се његово лудило појачавало. Попут опседнутог човека Ниче је писао краћа или дужа писма пријатељима и познаницима, такође и Косими Вагнер, називајући је Аријадном, које је потписивао са „Дионис“ или са „Распети“ или на пример „Ниче-Цезар“.

Професору Буркхарду је 5. јануара 1889. године написао писмо које је започео следећим речима: „Драги професоре, радије бих желео на будем професор у Базелу него Бог, али нисам се одважио да свој приватни егоизам спроведем тако далеко да бих због њега напустио стварање света. Видите да човек мора принети жртву где год да живи.“ Буркхард је реаговао на то писмо и одмах обавестио о њему Франца Овербека. Према извештајима породице Фино током првих дана јануара 1889. године повећали су се испади лудила код Фридриха Ничеа и он је заустављао људе на улици говорећи им: „Ја сам Бог, преобукао сам се овако да бих се приближио људима.“ Ниче је цепао новчанице, такође и писма, вриштао је и плесао наг.

Франц Овербек је после разговора са Буркхардом одмах 7. јануара 1889. године отпутовао у Торино. Пошто је осигурао писма и рукописе, Овербек је одвео свог верног пријатеља Ничеа уз помоћ једног непознатог човека, који се спонтано понудио да им буде пратилац, до железничке станице у Торину одакле су отпутовали 9. јануара. То је био крај. Од тада почиње дуготрајна и тужна Ничеова немоћ и болест. Ниче је био интелектуално мртав иако је још више од десет година телесно био у животу.

После нервног слома Ниче је живео још једанаест година и осам месеци иако су лекари били сагласни у томе да му је преостало још највише две године живота. У пратњи свог пријатеља Овербека Ниче је 10. јануара 1889. године стигао у лудницу у Базелу. Од тог тренутка Ниче више није могао да живи без надзора и неге. На основу лекарског мишљења он је био неизлечив, безнадежан случај. О врсти његове болести постоје различите спекулације – једна нова теза гласи да је Ниче боловао од тумора на мозгу, али чешће се помиње сифилис.

Средином јануара у Базел је допутовала Ничеова мајка да би свог сина одвела у Јену на Универзитетску психијатријску клинику. На тој клиници, коју је водио професор Бинсвангер, Ниче је провео више од годину дана. Опис његовог духовног пропадања и његових напада на клиници није неопходан. Спорадично су се појављивали трагови његове раније личности: његова љубазност, љубав према музици и дуге шетње прекидале су слику болести.

Што се брже гасио његов дух, тим је више почињало да светли његово дело.

До своје смрти Ниче је остао обележен болешћу, а о њему су се бринуле његова мајка Франциска и сестра Елизабет.

Ничеова мајка Франциска умрла је 20. априла 1897. године.

20. августа 1900. године Ниче се прехладио и добио је температуру, накратко се опоравио, али потпуном опоравку његово тело није било дорасло.

25. августа 1900. године у 11.45 Ниче је умро услед можданог удара.

Три дана после смрти у Вајмару, 28. августа 1900. године (на Гетеов рођендан), Ниче је сахрањен у 16.00 часова на гробљу у Рекену, поред оца и брата.

Колико је Лу Саломе допринела Ничеовом нервном слому не може се са сигурношћу проценити, али ван сваке сумње је да је она његову иначе лабилну личност сензибилизирила до крајњих граница. Духовни слом наступио је шест година касније током зиме 1888/1889 године.

Сам Ниче је своју болест интерпретирао као физиолошки поремећај који је настао услед од оца наслеђеног недостатка животне снаге и болесне декаденције западно-хришћанског начина живота. Сматрао је да своју болест може компензовати храбрим подношењем и превазилажењем себе самог. Или је то психичко обољење било резултат дугогодишње болести и тешких љубавних проблема? Али ко би могао рећи шта би било да му је Лу Саломе одговорила „да“. У тим условима Ниче не би био усамљен и био би поштеђен најдубље патње, међутим, за нас би остао скривен његов геније који је исказан у његовим каснијим делима. Ниче са Лу Саломе, али без Заратустре (1883), без „С ону страну добра и зла“ (1886), без „Генеалогije морала“ (1887) и без „Ессе *homo*“ (1888) и без „Сумрака идола“ (1889) до сада би одавно био заборављен и можда би био познат само као „супруг књижевнице Лу Саломе“.

Францу Овербеку у Базел (иошћанска дописница)

(Луцерн, 15. мај 1882)

У Луцерну на железничкој станици ме очекују Лу и Ре. – Вероватно ћу у уторак преко Базела отпутовати у Наумбург, заједно са Реом – *prestissimo*⁵!... У уторак или у среду за две седмице доћи ће Лу на један дан у Базел (увече наставља своје путовање). После подне бих радо дошао до Тебе и до Твоје драге жене. Да ли је то допуштено?

Срдачно хвала.

Адреса: Наумбург.

⁵ Вокални квартет. (Прим. прев)

Францу Овербеку у Базел (поштанска дописница)

(Наумбург, 23. мај 1882)

Само једну реч, мој драги пријатељу! У међувремену ми је добро. Најлепше време. У односу на Лу најдубље ћутање. Тако је неопходно. Посета госпођи Ре сада је сигурна, после Реове последње дописнице. Једемо добар мед и пуно разговарамо о Теби и Твојој поштованој супрузи. Верно наклоњен Теби и захвалан

Ф. Н.

Упућено Лу фон Саломе у Цирих-Ризбах

Наумбург, кратко после 24. маја 1882.

Драга пријатељице Лу,

Хоћете ли ипак посетити професора Овербека? – његов стан се налази у Ојлергасе 53.

Овде у Наумбургу сам у односу према Вама и према нама био сасвим ћутљив. Тако ћу остати независнији и боље ћу Вам бити на располагању.

Славуји певају током целе ноћи испод мог прозора.

Ре је бољи пријатељ у сваком погледу него што сам то ја и што то могу бити; обратите пажњу на ту разлику!

Када сам сасвим сâм, често изговарам Ваше име – на моје велико задовољство!

Ваш Ф. Н.

Иди Овербек у Базел

(Наумбург на Салеу, Тројице –1882 (28. мај)

Поштована госпођо професор,

При нашем последњем сусрету био сам веома нападан: тако сам Вама и свом пријатељу оставио бриге и страхове за које у ствари нема разлога; много више повода има за супротно томе! У суштини судбина ми нуди увек срећу и макар ми нуди срећу мудрости – како бих се бојао судбине када ми је она неочекивано понудила Лу?

Сигурно примећујете да смо и Ре и ја са подједнаким осећањима наклоњени нашој храброј и племенитој пријатељици – и да обојица имамо велико узајамно поверење у том погледу. Такође, он и ја не припадамо ни

најглупљим, ни најмлађим. Овде сам о тој новој ствари до сада ћутао. Али неће још дуго остати тако јер су моја сестра и госпођа Ре у контакту. Своју мајку желим, насупрот томе, да оставим „ван игре“ – она има довољно брига с којима се носи – чему још и оне непотребне?

Госпођица Лу ће овог уторка после подне доћи код вас (донеће и књигу „Шопенхауер као васпитач“, која је услед превида остала у мом коферу). Говорите о мени потпуно слободно, поштована госпођо професор; Ви знате и можете да откријете шта ми је потребно да бих постигао свој циљ – Ви такође знате да нисам „човек од дела“ и да сам, нажалост, повучен упркос својим најбољим намерама. Такође сам, управо због поменутог циља постао зли, зли егоиста – док је пријатељ Ре у сваком погледу бољи пријатељ него што сам то ја (у шта Лу не жели да верује).

Мој пријатељ Франц не сме ништа знати о тим личним стварима? Слажете ли се?

У међувремену се веома добро осећам; људи сматрају да никада у свом животу нисам био ведрији. Шта може бити разлог томе?

Веран и захвалан и потпуно
Ваш
Ф. Н.

Уиућено Лу фон Саломе у Цирих-Ризбах

Наумбург, на Тројице (28. мај 1882)

Драга моја пријатељице,

То што сте ми написали сасвим одговара мом срцу (а такође и очима)! Да, ја верујем у Вас: помозите ми да увек верујем у себе самог и наше начело и да Вам чиним част

„одвикнимо се од половичног
и потпуно у доброј лепоти
одлучно живимо.“

Мој последњи план за разговор с Вама је следећи:

Желим да отпутујем у Берлин у оно време када ћете и Ви бити тамо, и да се одатле одмах повучем у неку од тих лепих, дубоких шума које се налазе у близини града – а које су му довољно близу да бисмо могли да се виђамо када пожелимо, када Ви пожелите. Сам Берлин за мене је неподношљив. Дакле: остаћу у Груневалду и сачекаћу оно време које ће вас довести касније у Штибе. Тада ћу Вам стајати на располагању за све даље намере: можда ћу пронаћи неку достојну шумарску или свештеничку кућу у шуми где бисте могли да живите неколико дана у мојој близини. Јер, поштено, веома желим да што је могуће пре будем сасвим сам са Вама. Овакви усамљеници попут мене морају

се постепено навикавати чак и на људе који су им најдражи: будите у том погледу према мени обазриви или много више будите помало предусретљиви! Међутим, уколико Вам се допада да и даље путујете, недалеко од Наумбурга можемо пронаћи неко друго усамљено шумско место (у суседству једног старог дворца; и ту може, уколико Ви то желите, доћи и моја сестра. (Али све док наши летњи планови висе у ваздуху, потпуно ћу ћутати пред мојима – и то не због жеље за тајанственошћу, већ због „познавања људи“). Моја драга пријатељице Лу, о „пријатељима“ и о пријатељу Реу желим да се изјасним усмено: ја веома добро знам шта говорим када кажем да га сматрам бољим пријатељем него што сам то ја и што то могу бити.

Ох, тај лош фотограф! Па ипак: какав драги обрис сенке се ту налази на коњским кочијама! Јесен ћемо провести, мислим, већ у Бечу? На ком извођењу желите да будете у Бајројту? Ре има карту за прву представу колико ја знам. После Бајројта потражићемо неку међустаницу која је у корист Вашег здравља? О мом данас не треба да говоримо.

Од срца Ваш Ф. Н.

Људи тврде да никада у животу нисам био ведрији него сада. Имам поверења у своју судбину.

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе.

Лу фон Саломе је одговорила на ово писмо 4. јуна 1882. године.

Паулу Реу у Штибе

(Наумбург, 29. мај 1882)

Мој драги пријатељу, како је? У ком правцу се иде? И иде ли уопште? Шта се догађа са плановима за лето? Јуче сам саопштио Лу своје најновије планове: ја, наиме, желим следеће седмице да се преселим у Груневалд код Шарлотенбурга и ту да останем све док је Лу код Вас у Штибеу: да бих је после тога примио и отпратио у једно тирингенско село, где би евентуално могла доћи и моја сестра. (На пример, дворац Хумелсхајн). За сада, толико дуго док све лебди у ваздуху, сматрам да је неопходно ћутање.

Да ли сте своје место у Бајројту већ уступили? Можда Лу? Оно је било за прво извођење? Моја сестра је од 24. јула тамо.

Јуче је Ромунт био код мене, он припада у суштини најсрећнијим људима.

Мени је било добро, и ведар сам и радан. – Рукопис се доказао као „немогућ за издање“. То потиче од принципа „*mihi ipsi scribo*“⁶!

⁶ Пишем себи самом. (Прим. прев)

Често се смејем због нашег питагорејског пријатељства. Постоји један бољи појам који сам смислио да бих био способан за такво пријатељство. Али ипак остаје смешно.

У срдачној љубави Ваш Ф. Н.
Вашој поштованој мајци одани поздрав од мене и од моје сестре.

Уиућено Лу фон Саломе у Хамбурџ

(Наумбург 7. јуни 1882, среда)

Моја драга пријатељице,

И ја сам попут Вас био истински болестан и то како сам израчунао од истог дана; то ми даје неку врсту горког задовољства – потпуно ми је неподношљиво да Вас замислим како сами болујете.

Од Овербека сам добио писмо на осам страница; у њему је било пуно љубави и дивљења према Вама и пуно пажње и бриге за нас двоје. Није то незнатно што је добри људски разум тог уздржљивог и мирног пријатеља наклоњен нашим намерама. Иначе сада сматрам да је неопходно да о тим намерама ћутим пред ближњима и пред најбољима: ни госпођа Ре у Вармбруну, ни госпођица Фон Мајсенбург у Бајројту, ни моји рођаци не треба да разбијају главу и срце због тих ствари којима смо ми, ми, ми дорасли и којима ћемо бити дорасли; док оне за друге људе могу бити опасне фантазије.

За Берлин и за Груневалд сам био толико спреман тако да сам сваког часа могао отпутовати. Дакле, видећемо се поново тек после Бајројта? Па и тада само „можда“? Вармбрун није место за мене; такође ми се чини да је препоручљиво да нашу троједност током овог лета не приказујемо отворено као што би то могло да донесе боравак у Вармбруну: најбољи су наши јесењи и зимски планови. Ја сам у овој Немачкој превише познат.

Такође су и око мене ти *Освиџи* и то неодштампани! Оно у шта више нисам веровао, а то је да могу пронаћи једног пријатеља у својој последњој срећи и у патњи, то ми се сада чини као могуће – као златна могућност на хоризонту читавог мог будућег живота. Покрећем се чим почнем да мислим на храбру и препуну слутњи душу моје драге Лу.

Пишите ми увек као овог пута! Ништа не читам а већом радошћу и лакше него Ваш рукопис.

Од свег срца
Ваш
Ф. Н.

Одговор на писмо које је добио од Лу фон Саломе 4. јуна 1882. године: III/2, 257

Паулу Реу у Штибе

(Наумбург, вероватно 10. јуни 1882)

У међувремену, мој драги пријатељу, био сам болестан – и још сам. Због тога данас само неколико речи!

Сматрам да је утврђено да госпођица Лу буде у Штибеу до бајројтског времена – у сваком случају да она буде заједно са Вама и Вашом мајком до наведеног термина? Да ли је то правилно схватање ситуације?

На који начин ће она потом доћи у Бајројт? Или можда и сами правите планове који воде ка југу (Енгадин?)?

И сâм размишљам о томе да почетком јула отпутујем у Беч: то значи да покушам да проведем лето у Берхтесгадену – под претпоставком да немам обавеза пре тога. У целости Вас молим да о нашим зимским плановима ћутите пред свима: треба ћутати о свему будућем. Чим се нешто пре времена објави, појављују се противници и противни планови: опасност није мала.

Мени је у Немачкој, запажам нажалост, тешко да останем инкогнито. Сасвим сам одустао од Тирингена.

Желео бих што пре да чујем шта треба да радим, а шта треба да оставим да бих могао да располажем својим летом. Наумбург је ужасно место за моје здравље.

Адресирајте, најдражи пријатељу, Ваше следеће редове на Лајпциг, *post restante*.

Опростите за ово, услед духовне болести, претерано надахнуто писаније!

У целости нама двома је и даље веома добро; ко има пред собом један тако леп пројекат као ми?

Рукопис поприлично завршен: али још неспреман за издавање.

Mihi ipsi scripsi.

Збогом
Од срца
Ваш Ф. Н.

Уцућено Лу фон Саломе у Хамбурџ

(Наумбург, вероватно 10. јуна 1882. године)

Да, моја драга пријатељице, ја уопште не превиђам које особе неопходно морају бити посвећене у наше намере: али ја мислим да се морамо чврсто држати тога да само посвећене особе укључујемо. Веома волим тајанственост

у животу и од свег срца желим да и Ви и ја будемо поштеђени од европског брбљања. У преосталом моје велике наде су повезане с нашим заједничким животом тако да сва неопходна или случајна споредна дејства остављају мали утисак на мене: оно што такође произилази из тога јесте да ми заједнички то желимо да носимо и да читав тај пакетић сваке вечери желимо да бацимо у воду – зар то није истина?

Ваше речи о госпођици Фон Мајсенбург нагоне ме да јој што скорије напишем једно писмо.

Молим Вас допустите ми да разумем како мислите да уредите оно време после Бајројга и на какву моју помоћ при томе рачунате. Мени су сада планине и високе шуме веома неопходне: и то не само здравље, већ и „Весела наука“ нагоне ме на усамљеност. Желим да дођем до краја.

Да ли одговара уколико се већ сада упутим у Салцбург (или у Берхтесгаден), дакле, да кренем ка Бечу?

Када будемо заједно, написаћу Вам нешто у књизи коју сам Вам послао.

На крају: ја сам у свим стварима у суштини неискусан и неизвежбан; и већ годинама се нисам изјаснио за неко људско дело или мотивацију. Своје планове радо остављам у тајновитости; о мојим делима може говорити читав свет! Природа сваком бићу даје различито одбрамбено оружје – а Вама је дала Вашу дивну отвореност воље. Пиндар је једном рекао „буди оно што јеси!“

Веран и одан
Ф. Н.

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе.

Упућено Лу фон Саломе у Хамбургу

(Наумбург, вероватно 12. јуни 1882)

Дакле, најдража пријатељице, Ви увек имате за мене спремну лепу реч и представља ми велико задовољство то што Вам се допадам. Та страхотна егзистенција самоодрицања коју ја морам да водим и која је тако сурова, попут аскетског животног опредељења, има понеку утеху која ми олакшава живот и чини га вреднијим него што је непостојање. Неке велике перспективе на духовном хоризонту су моји најмоћнији извори живота, а ја сам веома срећан због тога што је наше пријатељство управо на том тлу пронашло своје корене и наде. Нико се од срца не може тако радовати свему што Ви радите и планирате!

Ваш верни пријатељ Ф. Н.

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе.

Упућено Лу фон Саломе у Берлин

(Наумбург, четвртак 15. јуни 1882)

Моја драга пријатељице,

Од пре пола сата сам меланхоличан и све то време питам се због чега – и не проналазим ниједан други разлог осим саопштења у Вашем драгом писму да се нећемо видети у Берлину.

Ето видите сада какав сам ја човек! Дакле, сутра ујутро у 11 часова и 40 минута бићу у Берлину на железничкој станици. Моја адреса је Шарлотенбург код Берлина, *post restante*. Моје мисли су: 1) - - - и 2) да Вас за неколико седмица могу пратити до Бајројта под претпоставком да не пронађете бољу пратњу. То значи изненада се одлучити!

Уз најсрдачније поздраве
Ваш пријатељ Н.

Берхтесгаден ми је „мрзак“. Привремено остајем у Груневалду. Рукопис готов. Од највећег магарца међу свима који пишу.

Понећу са собом у Берлин увод са насловом „Шала, лукавство и освета“, увертира у немачке песме.

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе.

Паулу Реу у Шшибе

Наумбург, недеља, током лепог времена (18. јуни 1882)

Мој драги, стари пријатељу, ово немачко облачно време осудило ме је на неку врсту немоћи тако да ни мој разум више није разуман – сведочанство је моје последње писмо на чијем брзом одговору сам Вам веома захвалан од срца.

Друго сведочанство је моје путовање у Берлин да бих видео Лу и Груневалд; међутим, постигао сам само ово друго – заувек нестала! Дан после тога отишао сам у Наумбург – полумртав. Такође ни од пројектованог боравка у Лајпцигу није било ништа; издржао сам само неколико дана.

Упркос томе пун сам поверења према овој години и њеним тајанственим плановима за моју судбину.

Нећу отпутовати у Берхтесгаден и уопште више нисам у стању било шта сам да урадим. У Берлину сам био попут гроша који сам изгубио и захваљујући сопственим очима нисам могао да видим да ли ми лежи пред ногама тако да су ми се сви пролазници смејали.

Поређење!

Шта ће бити после Бајројта? Ја сада правим план да моја мајка позове госпођицу Лу, тако да би она могла провести август у Наумбургу и да у септембру кренемо на пут у Беч. Реците, молим Вас, своје мишљење.

Прилажем једно писмо за нашу необичну и одвећ љубазну пријатељицу; не знам где се она налази.

Вашој поштованој мајци мој поздрав и захвалност – Ви, наравно, знате због чега јој дугујем управо сада такву захвалност.

Уцућено Лу фон Саломе у Штибе

Недеља. (Наумбург, 18. јуни 1882)

Драга пријатељице,

Дакле: начинио сам један безуман корак и отпутовао у Берлин и целокупно то путовање било је неуспешно; дан касније сам се вратио преко Груневалда и себи самом сам мало јаснији него иначе – помало сам се подсмехивао себи и веома сам исцрпљен.

Међутим, данас сам поново потонуо у своју фаталистичку „преданост Богу“ и изнова верујем да ће ми све протећи на најбољи начин – чак и то путовање у Берлин и његова суштина (мислим на чињеницу да Вас нисам видео).

Веома желим нешто да радим и да студирам с Вама и припремио сам лепе ствари – области у којима се могу открити извори под претпоставком да Ваше очи желе да открију управо те изворе (моје очи више нису довољно свеже за то!) Ви знате да ја желим да Вам будем учитељ, Ваш вођа на путу ка научном стваралаштву?

Шта мислите о времену после Бајројта? Шта је за Вас најпожељније, ка чему највише тежите, шта је за Вас најподесније управо за тај период? И може ли се септембар сматрати за почетак наше бечке егзистенције?

Моје путовање ме је поново поучило о мојој неизрецивој неспретности која се појављује чим око себе осетим нова места и нове људе: верујем да су слепи људи сигурнији у себе него полуслепи. Моја жеља у погледу Беча сада је да попут неког пакета будем премештен у собицу те куће у којој Ви желите да живите. Или у кући поред Вас као

Ваш верни пријатељ и
сусед Ф. Н.

Веровајно Паулу Реу у Штибе (нацрт)

(Наумбург, средина јуна 1882)

Најозбиљније, овако је боље. Моје ћутање било би немогуће на дуже време; оно је неопходно само за најближи период као што сам се и договорио са Овербеком. Ја бих морао најпре мојим рођацима поново да „припадам“ после многих, дугих и унутарњих растанака. Без тога би им моје намере биле потпуно неразумљиве; (они би веровали да је то луда идеја или страст).

Францу Овербеку у Базел (поштанска дописница)

(Наумбург, 24. јуни 1882)

Драги пријатељу, ујутро напуштам Наумбург; моја адреса је: село Таутенбург код Дорнбурга (Тиринген). Теби добро познато! Тојбнер управо штампа „Веселу науку“; Кеселиц помаже у коректури. Рад на том рукопису за штампарију је био мучан; надајмо се за дуго година последњи пут! Госпођица Лу је код госпође Ре, у Штибеу, добра ствар, као што смо и сви ми добро. У Бајројту ће бити 24. јула. Пресељење у Беч уследиће већ у септембру; Имаш ли у плану некакав стан за госпођицу Лу? Новац не желим сада; Биће времена за то кад дођеш у Немачку. Ромунта сам затекао разумног, храброг и пуног планова, између осталог много разумнијег и пријатнијег него што сам то очекивао. Твојој драгој жени све најсрданије!

Ф. Н.

Одговор на једно несачувано Овербеково писмо.

Упућено Лу фон Саломе у Штибе

Понедељак (Таутенбург, 26. јуни 1882)

Моја драга пријатељице,

Пола часа удаљен од Дорнбурга, где је стари Гете уживао у својој усамљености, у средишту лепе шуме налази се Таутенбург. Моја добра сестра ми је ту уредила једно идилично гнездашце које овог лета треба да ме сакрије. Јуче сам стигао тамо; ујутро моја сестра треба да отпутује и ја ћу бити потпуно сам. Међутим, договорили смо се нешто због чега ће можда поново доћи овамо. Наиме, уколико немате боље решење за месец август и уколико откријете да је пристојно и подесно да живите овде у шуми са мношћом, моја сестра ће

Вас отпратити из Бајројта и живеће са Вама овде у једној кући (на пример код свештеника, где она тренутно станује: у овом месту постоји добар избор лепих, скромних соба). Моја сестра, за коју можете питати Реа, жели управо у то време да буде у осами како би излегла своје јајашце – своју малу новелу. Веома јој је пријатна помисао да буде у Вашој и у мојој близини. Тако! Дакле, искреност „до смрти“! Моја драга пријатељице! Ја нисам ничим везан и могу да мењам своје планове уколико Ви имате своје, и то ми је најлакше. А уколико не треба да будем са Вама, онда ми то једноставно реците – и не треба чак ни да наводите икакав разлог! Ја Вам потпуно верујем: али Ви то већ знате.

Уколико одговарамо једно другом, тада ће и наше здравље одговарати једно другом и догодиће се нека тајновита корист. До сада никада нисам мислио на то да треба да ми „читате и пишете“; али веома желим да постанем Ваш учитељ. Коначно, да бих рекао целу истину: ја сада тражим људе који би могли постати моји наследници; носим са собом нешто што се не може прочитати у мојим књигама – и за то тражим најлепшу и најплоднију ораницу.

Видите ли моју себичност!

Када повремено размишљам о опасностима у Вашем животу, у Вашем здрављу: тада је моја душа сваки пут сасвим испуњена нежношћу; не знам шта ме је тако брзо приближило Вама. И тада сам увек срећан што знам да имате и Реа као пријатеља, а не само мене. Истинско задовољство ми је да вас двоје замишљам као шетате и разговарате.

Груневалд је превише сунчан за моје очи.

Моја адреса је Таутенбург код Дорнбурга, Тиринген.

Верно Ваш
Пријатељ Ниче

Јуче је овде био Лист.

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе.

Лу фон Саломе је одговорила на ово писмо 30. јуна 1882. године (сачувана је само коверћа тог писма).

Упућено Лу фон Саломе у Штетице

(Таутенбург, 27/28. јуни 1882)

Драга пријатељице,

Радујем се када чујем да је брод упловио у добру луку! Тренутно све троје припадамо најзадовољнијим људима који постоје. Овај Таутенбург ме одушевљава и одговара ми у сваком погледу; па ипак сам у овој предивној години изненађен због неочекиваног поклона судбине. За моје очи и за моје усамљене склоности овде је рај; разумем знак да је време мог боравка у јужним земљама истекло; путовање од Месине до Груневалда било је напорно под околностима те прошлости.

У међувремену сам све оно што се односи на Вас саопштио својој сестри. Открио сам да је током овог дугог периода наше раздвојености напредовала и да је зрелија него раније, да је достојна сваког поверења и да је пуна љубави према мени. Утврдила је своје планове за ову зиму (отићи ће у Женеву, у мој тамошњи стан, касније у Рим; моја брига да ће се њени планови укрстити с мојим бечким плановима су тиме отклоњени. Осим тога, она сада има сопствене склоности према апстраховању и „стању у коме нико не утиче на њу“ – те верујем све у свему да Ви смете да покушате са њом и са нама. Али читава моја ћутљивост није била неопходна, помислићете сада? Ту своју ћутљивост анализирам данас и проналазим као коначан разлог за њу: неповерење према себи самом. Наиме, ја сам услед тог догађаја што сам освојио једног „новог човека“ избачен из колосека услед превелике и престроге усамљености и одрицања од сваке љубави и од пријатељства. Морао сам да ћутим јер кад год бих говорио о Вама, осећао бих се срушеним (догађало ми се то са добрим Овербеком). Али то Вам сада говорим да бих Вас насмејао. Код мене се све догађа људски – одвећ људски и моја лудост расте са мојом мудрошћу.

Ово ме подсећа на моју „Веселу науку“. У четвртак стиже први табак коректуре, а у суботу треба да пошаљем последњи део рукописа у штампарију. Сада сам стално окупиран веома финим језичким стварима; последња одлука о тексту нагони на најскрупулозније „слушање“ речи и реченица. Вајари тај последњи рад називају „*ad unguem*“. Са том књигом завршава се низ рукописа који је отпочео са „Људским, одвећ људским“: у целости треба да буде изграђена „једна нова слика и нови идеал слободног духа“.

Да то свакако није „слободан човек дела“, давно сте докучили. Много више – ипак овде желим да завршим и да *се смејем*. Од срца Вама

И пријатељу Реу наклоњен Ф. Н.

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе

Упућено Елизабети Ниче у Наумбургу

(Таутенбург, 2. јули 1882)

Овде је, моја драга сестро, писмо од Лу.

У погледу твојих зимских планова и њихове потпуне независности желим лично писмено да одговорим. Чини се да ће све добро протећи. Пиши свештенику.

Ова пера су ужасна, једно као и друго. Буди добра и преко доктора Ромунта ми пошаљи једно туце хумболт пера *редер Б*. То је једино перо којим могу да пишем.

Рукопис је сасвим завршен. Велико и победничко осећање у погледу протеклих шест година!

Три табака коректуре су у мојим рукама.
Пуно хвала на трешњама! Од тада не једем јагоде. Сваке вечери у шест часова сам у крчми од када је прошао напад.
Направи забелешку за мене из различитих вести.
Хоћеш ли сада писати Лу?
Од срца

захвалан

Твој брат

Ф. Н.

Уиућено Лу фон Саломе у Шшибе

Таутенбург код Дорнбурга, Тиринген, (3. јули 1882)

Моја драга пријатељице,

Сада је небо изнад мене светло! Јуче у подне код мене је било као да ми је рођендан: Ви сте послали свој пристанак као леп поклон који је неко могао сада да ми учини – моја сестра ми је послала трешње, Тојбнер ми је послао прва три одштампана табака „Веселе науке“; а пре свега управо су последњи делови рукописа завршени, а тиме и дело које сам радио шест година (1876–1882), моје целокупно дело о „слободном духу“! Ох, какве године! Какве муке сваке врсте, каква усамљеност и каква животна изнуреност! И упркос свему, упркос смрти и животу створио сам све то своје лековито средство, те моје мисли су сада у малој, малој траци на небу без облака изнад мене: ох драга пријатељице, колико год често мислим на све то, потресен сам и ганут и не знам како је све то успело: испуњава ме потпуно самосажалење и победничко осећање. Јер то је победа и то потпуна – па чак и моје телесно здравље је поново, не знам на који начин, постало узорно, а неко ми је рекао да изгледам млађе него икада. Небо ме штити од лудости! Али сада када ћете ме Ви саветовати, бићу добро саветован и не треба да се бојим.

Што се тиче зиме, озбиљно сам разматрао једино Беч: зимски планови моје сестре су сасвим независни од мојих планова, при томе нема никаквих помисли. Југ Европе ми је сада изван свести. Не желим више да будем сам и желим поново да учим да постанем човек. Ах, на том задатку скоро треба све да научим!

Примите моју захвалност, драга пријатељице! Биће све добро као што сте Ви рекли.

Нашем Реу све најсрдачније,

Потпуно Ваш
Ф. Н.

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе од 30. јуна 1882. године

Упућено Елизабети Ниче у Наумбургу

Среда (Таутенбург, 5. јули 1882)

Моја драга сестро, не желим да искочим из коже због поштанске збрке.

Дакле, писао сам ти у недељу одмах пошто сам добио пакет из Наумбурга, такође сам мајци написао дописницу, био сам вам веома захвалан! У понедељак ујутро моје писмо је морало бити у вашим рукама.

Главна ствар је: приложио сам љубазно писмо које сам добио од Лу; у њему је било толико речи о Теби на начин који би ти причинио велико задовољство. Она је потпуно сагласна и жели да остане четири седмице у Таутенбургу. Због стотину разлога сам љут што ти не можеш да прочиташ то писмо. Али сада јој пиши и остави ту несрећу и немој помињати то писмо. У међувремену ћу све урадити да га пронађем. Пошта ми је овде неподношљива. Свакодневно имам невоље са њом и морам на крају сам да идем у Дорнбург. Тојбнер је до сада одштампао шест табака али како ћу ја преко Таутенбурга послати коректуру са Кеселицом још увек не схватам. И при томе се увек нешто може изгубити!

У преосталом сам сасвим доброг расположења (иако не баш доброг здравља – превише је невремена у ваздуху, из дана у дан!)

Веома сам незадовољан том поштанском несрећом, моја намера била је да те што је могуће брже ослободим напетости – а догодило се управо супротно!

Молим те, за име неба: челична пера. Наумбуршка дакле: *B. John Mitchells classical 689!* Касније ће ми доктор Ромунт обезбедити пера марке *хумболт Б (редерова)*.

Све остале потребе, на пример шећер за кафу, могу сам себи да обезбедим, такође и омиљени екстракт.

У срдечној љубави Твој и ваш

Ф. Н.

Одговор на једно несачувано писмо Елизабети Ниче.

Упућено Елизабети Ниче у Наумбург

Недеља подне (Таутенбург, 16. јули 1882)

Моја драга сестро,
Данас сам болестан.

Ре је умислио да је прво бајројтско извођење двадесет четвртог; а ја видим да је и план путовања Лу направила по томе. Молим те, напиши јој одмах када је то. Она треба тамо да буде тек двадесет петог увече, може дакле да отпутује из Штибеа касније.

Моје последње писмо упућено њој се сигурно изгубило! (писао сам јој пре тачно четрнаест дана) – крајње непријатно!

Те три клупе су завршене. Можда ћеш и ти проћи са Лу као и ја са Таутенбургом. Оно што сам ти до сада прећутао је то да се за њено здравље бојим више него за своје.

Што се тиче новца и половине коју су ми послала, ја ћу себи приредити задовољство и замолићу те да примиш ту половину од мене као поклон (тако да ћеш имати 100 марака више за таутенбуршке потребе).

Збогом, моја драга Лама, мора да буде све добро.

Ф. Н.

Одговор на једно несачувано писмо Елизабети Ниче.

Упућено Лу фон Саломе у Шшибе

Таутенбург код Дорнбурга (Тиринген), (16. јули 1882)

Дакле, драга моја пријатељице, до сада је све добро и у суботу за осам дана видећемо се поново.

Изгледа да моје последње писмо нисте добили? Писао сам Вам у недељу пре четрнаест дана. Веома ми је жао због тога; описивао сам Вам своје веома срећне тренутке: више лепих ствари ми се одједном догодило, а „најбоља“ од њих био је Ваш пристанак!

При томе: уколико једно у друго осећамо поверење, тада чак и писма могу да се изгубе.

Пуно сам мислио на Вас и у духу сам понешто узвишено, потресно и ведро поделио са Вама, и то оно што сам доживео са својом поштованом пријатељицом. Када бисте знали колико ми изгледа ново и страно моје старо пустињаштво! Колико често сам само морао да се смејем због себе!

Што се тиче Бајројта задовољан сам тиме што не морам тамо да будем; па ипак уколико могу духовно да будем у Вашој близини, да шапућем понешто на Ваше ухо тада би ми и Парсифалова музика била подношљива (иначе ми је неподношљива).

Желео бих да пре тога прочитате мој мали спис „Рихард Вагнер у Бајројту“, наш пријатељ Ре га поседује. Толико тога сам доживео у вези с тим човеком и у вези с његовом уметношћу – била је то веома дуга страст: не проналазим ниједну другу реч за то. Самоодрицање које је она захтевала, и коначно неопходно проналажење себе самог припада најтврђим и најмеланхоличнијим догађајима у мојој судбини. Последње речи које ми је Вагнер упутио налазе се у лепом посвећеном примерку Парсифала „Мом драгоценом пријатељу Фридриху Ничеу. Рихард Вагнер, виши црквени саветник.“ Управо у исто време

њему је стигла моја књига „Људско, одвећ људско“ – и тиме је било све јасно, али је и све било готово.

Колико често сам у свим могућим стварима управо то доживљавао: „Све је јасно, али и све је готово“!

И колико сам срећан, моја вољена пријатељице Лу, што сада смем да размишљам о нама када је „Све на почетку, па ипак је све јасно!“ Верујте ми! Верујмо нама!

Уз најсрдачније жеље за Ваше путовање

Ваш пријатељ
Ниче.

Одговор Лу фон Саломе од 24. јула 1882. године из Лајпцига није сачуван.

Францу Овербеку у Базел (поштанска дописница)

(Таутенбург, 18. јули 1882)

Мој драги пријатељу, најсрдачније хвала за Твоје и ваше напоре. Још увек нисам добио одговор од Лу. Одлучујем у корист зубног лекара као што Ти пишеш. Уколико тих 500 франака ниси разменио у немачки новац, тада узми 20 франака у злату. Волео бих да имам адресу госпођице Трушковиц као и од уредника Куртија. Рад на тексту споро протиче, на осмом табаку сам. Здравље ми је задовољавајуће, али са повременим погоршањем. Вама захвалан и одан
Ф. Н.

Упућено Елизабети Ниче у Бајроји (поштанска дописница)

(Таутенбург, 28. јули 1882)

Моја драга сестро, ја немам Твоју адресу! Иначе је све стигло, машина (величанствено) и твоја дописница. Верујем да вам је добро заједно! Посетите Овербека 30-ог, Ерлангерштрасе 511 код удовице Келер. Пет часова после вашег сусрета у Лајпцигу добио сам писмо од Лу. Пиши о тачном времену доласка.

Помисли да уколико човек са собом не понесе неколико узвишених тренутака и осећања из Бајројта, тада није ни имало смисла одлазити тамо.

Теби и госпођици Лу најсрдачније! А преко вас такође свима који ме воле!

Ф. Н.

Уиућено Лу фон Саломе у Бајроји (фраџмент)

(Таутенбург, 4. август 1882)

[+++] и како је постала тешка дужност једног пријатеља који сада приступа мени.

Желео сам да живим сам.

Али тада је пут прелетела драга птица Лу, а ја сам мислио да је то соко. А сада желим тог сокола поред себе.

Дођите, ја превише патим мислећи да Ви патите. Боље ћемо се подносити заједно.

Ф. Н.

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе.

Уиућено Лу фон Саломе у Таушенбурџу

(Таутенбург, 8./24 август 1882)

[+++]

1.

Људи који теже ка величини обично су лоши људи; то је њихов једини начин да поднесу себе.

2.

Ко више не може да пронађе величину у Богу, он је уопште више не може пронаћи и мора је или порицати или радити (радити-помагати).

3.

[+++]

4.

Неизмерна очекивања у погледу љубави међу супротним половима женама квари очи за све даље перспективе.

5.

Хероизам – то је убеђење једног човека који тежи ка неком циљу који уопште не може да достигне. Хероизам је добра воља ка апсолутној личној пропасти.

6.

У супротности са херојским идеалом је идеал хармоничног свеукупног развоја – једна лепа супротност која је веома пожељна! Али то је само идеал ваљаног човека (почев од Гетеа).

Љубав је за мушкарце нешто сасвим другачије него за жене. Већини је љубав нека врста пожуде; преосталим људима је љубав обожавање скривеног божанства.

Уколико наш пријатељ Ре ово буде прочитао сматраће да сам сјајан.

Како сте? Никада није био лепши дан у Таутенбургу од данашњег. Ваздух је свеж, благ и снажан: такав је као што сви ми треба да будемо.

Од срца

Ф. Н.

Уиућено Лу фон Саломе у Таушенбурџ

(Таутенбург, 8./24. август 1882)

Учење о стилу.

1.

Оно прво што је неопходно је живот: стил треба да живи.

2.

Стил треба да ти буде примерен у погледу сасвим одређене особе којој желиш да се представиш. (Закон двоструких релација)

3.

Човек мора најпре да зна: „на тај начин желим да изговорим и да предајем ово“ – пре него што почне да пише. Писање мора да буде подражавање.

4.

Због тога што ономе ко пише недостаје много средстава које поседује предавање он мора да има за узор веома изражајан начин предавања: копија тога, оног што је написано, испашће нужно много блеђа.

5.

Богатство живота открива се кроз богатство понашања. Човек мора све, дужину реченице, интерпункцију, избор речи, паузе, редослед аргумената – да научи да осети као понашање.

6.

Опрезно са циклусима! На циклусе имају право само они људи који имају дуго дисање током говора. Код већине су циклуси само афектација.

7.

Стил треба да докаже да човек верује својим мислима и да их не мисли само већ да их осећа.

8.

Што је апстрактнија истина којој човек жели да поучава тим више мора најпре да намами ум ка њој.

9.

Такт доброг прозаичара у избору његових средстава састоји се у томе да буде тик уз поезију, али да никада не пређе у њу.

10.

Није уљудно и није паметно да писац својим читаоцима одузима лакше приговоре. Веома је уљудно и веома је паметно препустити својим читаоцима ону последњу суштину наше мудрости да је сами изговоре.

Ф. Н.

Желим Вам добро јутро
Моја драга Лу!

Уццћено Лу фон Саломе у Таушенбург (Посвећиа)

(Таутенбург, 8./24. август 1882)

Лето 1876. године

Без повратка? И не навише?
Ни за дивокозе нема стазе?

И тако ишчекујем овде и схватам
Оно што ми очи и руке допуштају:

Пет стопа широка земља, освит,
Док испод мене је – свет, човек и смрт.

Ф. Н.

Мојој драгој Лу – Лето 1882. године.

Уцућено Лу фон Саломе у Таушенбурџи (цедуљица)

(Таутенбург, 25. август 1882)

У кревету. Најжешћи напад. Презирем живот.

Уцућено Лу фон Саломе у Таушенбурџи (цедуљица)

(Таутенбург, 26. август 1882)

Моја драга Лу,
Пардон за јуче! Био је то један жесток напад моје луде главобоље – данас је прошло.

И данас посматрам догађаје другим очима.

У 12 часова ћу Вас одвести у Дорнбург: али пре тога морамо пола сата да разговарамо (ускоро, мислим чим Ви устанете) Да?

Да!

Ф. Н.

Паулу Реу у Штибеу,

(Наумбург на Салеу, крај августа 1882)

Сећам се да сам неколико пута о томе размишљао како Ви мени нисте писали док је Лу била у Штибеу. Сада сам и ја, без икакве намере да Вас подражавам, у истој ситуацији тако поступио – и убеђен сам да о томе нисте размишљали. О Лу се не може писати, па чак ни „о њеним талентима“ (и то би било облик неписања). Погледајмо да ли бисмо једном могли о њој да разговарамо!

У преосталом сам у свим ситуацијама поступао потпуно као што је примерено мом сопственом моралу; а пошто он није закон за друге, данас ми недостаје повод за похвалу и за осуду – разлог више да се не пишу писма!

Направио сам одређене кораке у сврху скорог пресељења у Париз.

Да ли је „Весела наука“ у Вашим рукама, то најличније дело од свих мојих књига? Имајући у виду да је све оно што је лично необично, очекујем у суштини „весело“ дејство. Ипак, прочитајте једном Санктус Јануаријус у резимеу.

Ту је приказан мој сопствени морал као збир мојих егзистенцијалних услова који прописују само оно што Треба уколико желим себе самог.

Прилажем једно писмо за Лу.

Збогом, драги, стари пријатељу! И нека и Вама буду „сви доживљаји корисни, сви дани светли, а сви људи божанствени“ – тако као што су мени.

Уз најсрдачније жеље

Ваш

Ф. Ниче

Уцућено Лу фон Саломе у Шшибе

(Наумбург, крај августа 1882.)

Моја драга Лу,

Дан после Вас и ја сам отишао из Таутенбурга, у срцу веома поносан, веома храбар – због чега у ствари?

Са својом сестром сам веома мало разговарао да бих ту новорођену сабласт послао у Ништавило из кога је и рођена.

У Наумбургу се нада мном надвио поново демон музике – компоновао сам Вашу Молитву животу; а мој париски пријатељ От, који поседује предиван снажан и изражајан глас, једном ће је Вама и мени отпевати.

На крају, моја драга Лу, стара и из срца дубока молба: постаните оно што јесте! Најпре човек осећа потребу да се еманципује од својих окова, а коначно се мора еманциповати и од те еманципације! Свако од нас, иако на различите начине, болује од те болести окова, чак и пошто их је сломио.

Од срца Вашој
судбини наклоњен – јер
ја у Вама волим такође
своје наде.
Ф. Н.

Уцућено Лу фон Саломе у Шшибе,

(Наумбург, 8. септембар 1882)

Моја драга Лу,

Све оно што ми јављате веома ми прија. Мени је и потребно нешто што би ми пријало!

Мој венецијански уметнички судија написао ми је писмо о музици коју сам компоновао за Вашу песму; прилажем га – Ви ћете имати при читању тајновите мисли. Увек изнова ме стаје највећег напора прихватање живота. Имам превише пред собом, на себи, иза себе. Данас се селим у Лајпциг, можда чак, уколико успем у нечему, на месец дана. Желим да користим библиотеку и да радим.

Сада ми изгледа као да мој повратак „људима“ води ка томе да ћу и оно мало њих с којима сам близак у неком смислу, изгубити. Све је само сенка и прошлост. Небо задржава мало моје хуманости!

Заборавио сам да Вам испричам о Таутенбургу и то да је свештеник био скоро ван себе када је сазнао, дан пошто сте Ви отпутовали, да је у његовој кући била једна Бидерманова ученица. Он њега сматра за најоштроумнијег филозофа, а себе за једног од његових јединих истинских ученика. Оне три марке, које сте оставили на столу у Дорнбургу, допустио сам себи да у Ваше име предам Таутенбуршком удружењу за улепшавање града.

Моја сестра се није вратила.

Управо је стигао *matrimonio segreto*⁷ – после првог прелиставања препознао сам га као мајсторско дело. Немојте се смејати због брзине мог просуђивања – ја сам веома, веома музикалан.

Препоручујем Вама и нашем пријатељу Реу (коме се срдачно захваљујем на писму) да размислите о томе како се развило осећање одговорности. Осећање које појединац у чопору има према сопственом Ја, управо као и ујед његове савести, као ујед савести чопора, изузетно је тешко схватити уз помоћ фантазије – а уопште се не може закључити. Највећа потврда моје теорије о инстинкту чопора довела ме је до размишљања о настанку говора.

Напред, моја драга Лу, и навише!

Уз најсрдачније жеље Ваш Ф. Н.

Адреса: Лајпциг *post restante*.

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе.

Упућено Елизабети Ниче у Таушенбургу

(Лајпциг, 9. септембар 1882)

За два, три дана, моја драга Лизбет, иде се даље; писао сам Ајсеровим, које желим да потражим у Франкфурту, а чим сазнам од Тебе адресу господина Сулгера биће све у реду. Јуче сам добио две поштанске дописнице од Тебе – из Месине преко Рима и Базела – част пошти!

Такође сам окончао свој рад који сам планирао да завршим у Наумбургу (једну композицију) и при томе сам доста урадио.

Када бих само могао да ти испричам о веселом самопоуздању које ме је овог лета надахнуло! Све ми је пошло за руком и понешто противно очекивањима управо када сам веровао да ми то неће успети. И Лу је задовољна (она је сада потпуно предана раду и књигама) Оно што је за мене суштинско: она је Реа преокренула за једну од мојих најважнијих намера (како она пише) која потпуно мења основу његове књиге. Ре је јуче написао: „Лу је у Таутенбургу одлучујуће сазрела.“

Са жалошћу слушам да још патиш због последица оних сцена којих бих те од срца радо поштедео. Међутим, задржи само ово становиште: услед узбуђења због те сцене на светлост је изашло оно што би дуго остало у тами: да Лу има ниско мишљење о мени и да има одређено неповерење према мени; а уколико размислим о тачним околностима нашег познанства, она је можда у праву (рачунајући и дејство једне неопрезне изјаве нашег пријатеља Реа). Али сада сигурно има боље мишљење о мени – а то је најважније, зар не моја драга сестро? Уосталом, уколико размишљам о будућности, било би ми веома тешко када бих морао да прихватим да Ти не осећаш исто што и ја у погледу Лу. Ми имамо исте таленте и исте намере тако да наша имена било када морају једном бити заједно наведена; а свако оговарање које се односи на њу погодиће прво мене.

Ипак, можда је то сувише. Захваљујем Ти се још једном од срца за све добро које си ми овог лета приредила – а ја препознајем Твоју сестринску благонаклоност и у томе што не можеш да осећаш исто што и ја. Да, ко сме да се упусти са мном у морално-филозофску расправу без опасности! Мој начин размишљања нужно ми забрањује две ствари: 1) кајање 2) моралну озлојађеност.

Буди поново добро, драга Лама!

Твој брат

Францу Овербеку у Базел

Адреса: Лајпциг, Ауеништрассе 26, групи сираш (9. септембар 1882)

Мој драги пријатељу, ево ја поново седим у Лајпцигу, старом граду књига, да бих упознао неке од њих пре но што поново отпућујем далеко. Са тим немачким зимским походом вероватно неће бити ништа: потребно ми је у сваком смислу лепо време. Да, то облачно немачко небо има свој карактер, отприлике, како ја то мислим, као што Парсифалова музика има карактер – али лош. Испред мене се налази први чин *matrimonio segreto* – златна, блистава, добра, веома добра музика!

Седмице у Таутенбургу су ми веома пријале, особито она последња; и у целости имам права да говорим о излечењу иако ме на болест често подсећа лабилна равнотежа мог здравља. Али изнад мене је чисто небо! Иначе губим превише времена и превише снаге!

Уколико си прочитао Санктус Јануаријус, могао си да приметиш да сам прекорачио путању. Испред мене је све ново и неће још дуго потрајати када ћу уочити плодно лице мојих далеких животних задатака. Ово дуго, богато лето било је за мене пробно време; опростио сам се од њега крајње храбро и поносно јер сам осетио да сам превазишао мрски понор између жеља и остварења. Било је тврдох захтева у односу на моју човечност и у оном најтежем сам био себи самом довољан. Све то међустање називам „*in media vita*“; а демон музике који ме је после дуго година поново посетио нагонио ме је да о томе говорим и у тоновима.

Међутим, најкорисније што сам радио овог лета били су моји разговори са Лу. Наше интелигенције и укуси су најдубље сродни – а са друге стране постоји толико супротности тако да смо нас двоје једно другом поучни објекти и субјекти посматрања. До сада нисам упознао никога ко уме да разуме такво мноштво објективних увида, никога ко из свега наученог уме да схвати толико тога. Јуче ми је Ре написао да је „Лу у Таутенбургу одлучујуће сазрела“ – али можда сам и ја сазрео такође. Желео бих да знам да ли је таква филозофска отвореност као што постоји између нас већ једном постојала. Лу је сада потпуно посвећена књигама и раду; њена највећа заслуга коју ми је до сада доказала је та што је Реа определила за једну реформу његове књиге која се заснива на мојим основним мислима. Бојим се да је њено здравље оставља само шест-седам година.

Таутенбургу је Лу дала циљ. Оставила ми је једну потресну песму „Молитва животу“.

Нажалост, моја сестра је постала њен смртни непријатељ, она је била препуна моралне озлојађености од почетка до краја и тврди да зна каква је моја филозофија. Писала је нашој мајци „она је видела у Таутенбургу моју филозофију у животу и ужаснута је: ја волим зло, а она воли добро. Уколико би била добра католикиња, отишла би у манастир и кајала би се за све то зло које

ће настати из тога.“ Укратко, наумбуршка „врлина“ је против мене, постоји стварни раздор између нас – а такође се и моја мајка једном заборавила и отишла је толико далеко са речима тако да сам ја запаковао своје кофере и отишао ујутро рано у Лајпциг. Моја сестра (која није желела да дође у Наумбург све док сам ја тамо и још увек је у Таутенбургу) уз то је иронично цитирала „Тако почиње Заратустрина пропаст“. У суштини то је зачетак почетка. Ово писмо је за Тебе и Твоју драгу жену, немојте ме сматрати непријатељем људи. Сасвим од срца

Твој Ф. Н.

Паулу Реу у Шшибе

(Лајпциг, вероватно 15. септембар 1882)

Мој драги пријатељу,

Мислим да смо нас двоје и нас троје довољно паметни да будемо добри за нас и да то останемо. У овом животу у коме људи попут нас тако лако постају духови од којих се људи само плаше, желимо да се радујемо једни другима и да тражимо радост за себе; и у томе желимо да будемо креативни – ја са своје стране у томе морам много да учим пошто сам био изоловано чудо.

Моја сестра је у међувремену своју непријатељску природу, коју је уобичајено изражавала против мајке, са свом снагом окренула против мене и формално се ослободила мене у једном писму мајци због гнушања према мојој филозофији, и због тога јер „ја волим зло, а она добро“ и томе сличне глупости. Мене самог је засула поругама и презиром, током читавог свог живота био сам према њој стрпљив и благ као што то човек мора бити према том роду: и то је њу можда размазило. „Такође и врлине бивају кажњене“ – каже мудри Санктус Јануаријус из Ђенове.

Сутра ћу писати нашој драгој Лу, мојој сестри (пошто сам изгубио природну сестру, морала ми је бити поклоњена натприродна сестра). И до поновног виђења почетком октобра у Лајпцигу! Ваш

Пријатељ Ф. Н.

Ауенштрассе 26, други спрат.

*Одговор на једно несачувано писмо Паула Реа.
Паул Ре је одговорио на ово писмо средином септембра 1882.: III/2, 290*

Упућено Цени Ре у Штибе

(Лајпциг, вероватно 16. септембар 1882)

Многопоштована госпођо,

Погледајте ову слику и немојте се уплашити: то сам ја. Већ дуго сам тражио могућност да Вам дам неки знак о томе какву дубоку захвалност и повезаност осећам са Вама – већ неколико година и у новије време све више. Данас је фотограф послао слике, тако да имам ту част да смем да их пошаљем Вама, поштована госпођо. Ваш син Паул и ја смо већ дуго пријатељи, а сада када је наше пријатељство постало Тројединство, имамо разлог више да останемо један са другим добри пријатељи да бисмо нашој драгој Трећој у савезу учинили живот подношљивијим и њеној природи достојнијим. Све поверење које Ви овде показујете је Нешто према чему осећам велико поштовање: захваљујем Вам се од свег срца због тога.

Ваш
Др Ф. Ниче

Упућено Лу фон Саломе у Штибе,

(Лајпциг, вероватно 16. септембар 1882)

Моја драга Лу, Ваша мисао о редукцији филозофских система на личне акте њихових покретача управо је мисао која потиче из „сродног мозга“: и ја сам сам у Базелу у том смислу говорио о историји старе филозофије и радо сам говорио својим слушаоцима: „тај систем је оповргнут и мртав – али личности које се налазе иза ње се не могу оповргнути, а личности се не могу прогласити мртвим“ – на пример Платон.

Прилажем Вам данас једно писмо професора Буркхарта, кога сте једном пожелели да упознате. И он у својој личности поседује нешто што се не може оповргнути; али пошто је он историчар (први међу свим живима), он се управо у томе, у том вечно њему својственом начину и личности, не задовољава, он то жели да види другим очима, на пример, као што ово необично писмо открива, жели да види мојим очима. Између осталог, он верује у скорашњу и изненадну смрт, и то због можданог удара, као што се то догодило са његовом породицом; можда би желео да му будем наследник у његовој професури? Али мој живот је већ одређен.

У међувремену је професор Ридел, председник немачког Музичког удружења, овде отворио ватру због моје „херојске музике“ (мислим на Вашу „Молитву животу“) – он жели безусловно да је има и није немогуће да је приреди за свој божанствени хор (један од првих у Немачкој „Риделско удружење“). То би био један мали путањ за будућа поколења, на коме смо се нас двоје заједно нашли – друге путеве задржавам.

Што се тиче Ваше „карактеристике мене самог“, која је истинита, као што Ви пишете: падају ми на памет моји мали стихови из *Веселе науке* – п. 10 са натписом „Молба“. Откријте, моја драга Лу, за шта ја молим? Али Пилат каже: „шта је истина!“ –

Јуче после подне сам био срећан; небо је било плаво, ваздух благ и чист, био сам у Розенталу, где ме је примамила *Кармен* – музика. Седео сам ту три часа, попио сам други коњак ове године у знак сећања на први (ха! како је грозног укуса!) и мислио сам уз сву безазленост и сву пакост о томе да ли имам било какве склоности ка лудилу. Рекао сам себи на крају НЕ. Тада је почела *Кармен* – музика, а ја сам се пола сата гушио у сузама док ми је срце гласно ударило. Међутим, када ово будете читали, на крају ћете рећи: Да! И начинити забелешку о „Карактеристици мене самог“.

Дођите што пре, што пре у Лајпциг! Због чега тек 2. октобра? Збогом, моја драга Лу!

Ваш Ф. Н.

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе.

Упућено Лу фон Саломе у Штетице

(Лајпциг, 26. септембар 1882)

Моја драга Лу,

Како су Ваше очи? Можда би требало да Ви свака два дана помало пливате; ми овде имамо два базена за пливање у којима је пријатна температура (двадесет степени), такође и за даме.

У међувремену сам снажно подржао извођење једне опере свог венецијанског пријатеља у Лајпцишком театру; до сада је све добро ишло и изашли су ми у сусрет веома добро. Уколико постигнем тај циљ, тада ће се композитор преселити у Лајпциг и ту провести зиму.

У суштини, Риделско удружење ће извести „Молитву животу“⁸; професор Ридел веома је одушевљен њоме и управо ради на њој са четворогласним хором (што моје очи не могу да поднесу). При томе је било неопходно на два места променити текст: наиме, први вокал је свуда где треба постићи јак акценат у

⁸ Молитва животу („*Lebensgebet*“) је немогућа реч! Помозите, промените је!

музици бескористан. О музици је сам Кезелиц написао још: „потпуно Манфред, велика, моћна, али није тајанствена“ (то значи: не допада му се)

Такође и Герсдорфови желе да дођу у Лајпциг; *Весела наука* је у међувремену све међу нама довела у ред, па чак и више од тога. Герсдорф је написао да веома често мисли на Реа уз свакодневну захвалност за изузетно пријатан дуван.

Ромунт, у намери да отпутује, жели свакако да сачека Ваш и Реов долазак. Такође сам и са доктором Цилом обновио познанство. Дворска саветница Хајнце ставила ми је на располагање студијску собу и библиотеку свог мужа, то је једна моја стара другарица за игру (једна изузетно оштроумна, мала и пркосна жена која не може никога да поднесе – осим моје маленкости).

Прилажем један исечак из берлинских новина који је занимљив због различитих мишљења о *Кармен*. Коначно су у Немачкој схватили да та опера (најбоља која постоји) укључује трагедију! Госпођицу Лили Леман лично познајем; она је једном дошла у Бајројт управо када сам био у посети Вагнеру и неколико пута сам се прошетао с њом. Уколико будем овде остао мало дуже, постараћу се да погледам извођење *Кармен*; због тога ћу поново бити још једном „на извору“. А Лили ће морати да пева главну партију, чини се да она ђаволски добро ради свој посао. (Даћете ми поново тај исечак у Лајпцигу, молим Вас, као и два писма).

Али зашто ја толико разговарам с пером, моја драга Лу! Наставак усмено. И када?

Од срца Вама наклоњен
Ф. Н.

(Ауернштрасе 26, други спрат)

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе.

Упућено Елизабети Ниче у Таушенбурџ (нацији)

(Лајпциг, вероватно септембар 1882)

Ту врсту душе, какву ти имаш, моја сирота сестро, уопште не подносим; а најмање је подносим када се она морално надима, познате су ми ваше ситничавости. Не дозвољавам да ме Ти осуђујеш.

Уиућено Лу фон Саломе у Лајпциг (иосветиа)

(Лајпциг, почетак новембра 1882)

Пријатељице – говори Колумбо – не веруј
Ниједном Ђеновљанину више!
Његов поглед усмерен је у даљину,
Превише она привлачи га!

Када он воли тада радо мами
Далеко у простору и времену –
Над нама сјаји звездано небо,
Око нас бруји вечност!

Мојој драгој Лу.

Ф. Ниче

Уиућено Лу фон Саломе веровајно у Берлин

(Лајпциг) *Kali phosphor.* 8. новембар 1882.

Драга Лу, три речи – моје очи боле.
Добио сам Ваше писмо из Петрограда. Пре два дана сам писао Вашој
госпођи мајци (и то прилично дуго).
Такође сам и у Париз послао два писма са упитима.
Каква меланхолија!
До ове године нисам знао колико сам неверљив. Наиме према себи.
Опхођење са људима упропастило ми је опхођење са собом.
Ви сте желели још нешто да ми кажете?
Ваш глас ми се највише допада када молите. Али то човек не може до-
вољно често чути.
Постаћу марљив.
Ах, та меланхолија! Пишем глупости. Колико су људи плитки! Где се
налази још једно море из кога се може још напити! Мислим на једног човека

Моја драга Лу
ја сам Ваш
верни

Ф. Н.

(Реу и госпођи Ре све најсрдације!)

(Лајпциг, око 10. новембра 1882)

Мој драги пријатељу, тако је то! Ја не пишем да бих причекао одлуку у вези с више ствари, а данас пишем да бих Ти ово рекао; још ништа није одлучено. Чак ни у погледу мојих планова за путовање и за зиму. Париз је и даље најбитнији, али нема сумње да се моје стање погоршало под утиском овог северног неба; и можда никада нисам био тако меланхоличан као током ове јесени у Лајпцигу – иако имам довољно разлога да будем добро расположен. Доиста, постоје дани када у духу поново путујем преко Базела на море. Мало се бојим буке у Паризу и желео бих да знам да ли је тамо довољно ведро небо. С друге стране радо бих изнова потонуо у усамљеност у Ђенови. Признајем, радо бих Теби и Твојој драгој жени написао један дужи извештај о својим сазнањима током ове године: има пуно да се прича, а мало тога да се пише.

Веома сам Ти захвалан за Јансенову књигу, у њој су прецизиране све разлике између његовог и протестантског схватања (читаво то дело почива на поразу немачког протестантизма – свакако на основама протестантског „писања историје“. Ја сам о тој главној ствари немам много тога новог да научим. Ренесанса, на основу мог мишљења, остаје врхунац овог миленијума; а све оно што се догодило од тада представља велику реакцију сваких нагона чопора против „индивидуализма“ у свакој епохи.

Лу и Ре су отпутовали ових дана, најпре да би се срели са Реовом мајком у Берлину: одатле се иде у Париз. Лу је у веома јадном здравственом стању, дајем јој много краће време него овог пролећа. Имамо разлога да бринемо; Ре је као створен за свој задатак у овој ситуацији. За мене лично Лу је права срећа, она је испунила сва моја очекивања – није тако лако могуће да два човека могу бити толико сродна као што смо то нас двоје.

Што се тиче Кеселица (или много више посподина „Петера Гаста“) то је изазвало моје друго чуђење ове године. Док је Лу била припремљена на онај скоро прећутни део моје филозофије као ниједан други човек, Кеселиц је звучно оправдање читаве моје нове праксе и поновног рођења – да напослетку говорим сасвим егоистично. Овде је један нови Моцарт – немам више других осећања: лепота, срдачност, ведрина, обиље, креативност и лакоћа контрапунктивног мајсторства – то се до сада није догодило, ја не желим више да слушам ниједну другу музику. Колико ми сада сиромашно, вештачки и глумачки звучи Вагнеријанство! Да ли је овде изведена шала, лукавство и освета? Ја верујем, али још не знам.

Ова слика, коју прилажем, могла би се наћи на Твом радном столу (диве јој се као фотографији).

Да ли је госпођа Ротплец добила моју последњу књигу? Заборавио сам њену тачну адресу.

Желећи Ти од срца добру годину, Твој пријатељ

Паулу Реу, вероватно у Берлин

Санта Маргерита (вероватно 23. новембар 1882)

Али драги, драги пријатељу, мислио сам да ћете се Ви осећати супротно томе и да ћете се у миру радовати што ме одређено време нећете видети! У овој години је било хиљаду тренутака, почев од Орте, када сам осећао да Ви своје пријатељство са мном помало „превише плаћате“. Већ сам превише добио од Вашег римског налазишта (мислим на Лу) – и увек ми се чинило, наиме у Лајпцигу, да бисте имали права да мало ћутите у свом односу према мени.

Мислите, најдражи пријатељу, што је могуће боље о мени и замолите Лу за исто. Ја припадам Вама и Лу са свим својим најсрданијим осећањима – мислим да сам то доказао својим расанком много више него својом близином.

Свака близина доводи до недовољности – а ја сам уопште један недовољан човек.

С времена на време видећемо се поново, зар не? Немојте заборавити да сам до ове године био веома сиромашан што се љубави тиче, а од ове године ми је она неопходна.

Напишите ми што приближније шта мислите о нама – шта „стоји између нас“, како Ви то пишете.

Уз сву љубав
Ваш
Ф. Н.

Осим тога, тако сам Вас хвалио у Базелу да је госпођа Овербек рекла: „Али Ви описујете Данијела де Ронду!“ Ко је Данијел де Ронда?

Адреса: Санта Маргерита Лигуре

poste restante.

Одговор на једно несачувано писмо од Паула Реа.

Упућено Лу фон Саломе, вероватно у Берлин

Санта Маргерита Лигуре (Италија) (вероватно 24. новембра 1882)

Моја драга Лу,

Јуче сам написао писмо Реу које је у прилогу: и управо сам био на путу да га однесем у пошту – тада ми је пало на памет нешто друго и тако сам поцепао коверат. Ово писмо које се тиче само Вас можда ће Реу начинити више тешкоћа него Вама; укратко, прочитајте га па одлучите сами хоће ли га и Ре

такође прочитати. Прихватите ово као знак поверења, можда најчистије жеље за поверењем између нас!

А сада, Лу, драго срце, створите чисто небо између нас! Ја не желим ништа више у свим детаљима осим чистог, светлог неба: иначе ћу бити уништен, толико ми је тешко. Али усамљеник ужасно пати због сумње у заједништво са особом коју воли – наиме, уколико је та сумња изнад сваке сумње коју осећа у читавој својој природи. Због чега је у нашем односу до сада недостајала сва ведрина? Јер сам морао превише насиља да извршим над собом: облаци на нашем хоризонту лежали су на мени!

Ви можда знате колико ми је неподношљива жеља за посрамљивањем, све оптужбе и одбрана себе. Човек чини превише неправде, неизбежно – али постоји такође и предивно противдејство, односно могућност да се то исправи и да се створе мир и радост.

Ја осећам сваки покрет више душе у Вама, ја не волим ништа више у Вама осим тих кретања. Одрекао бих се радо сваке присности и близине када бих смео да будем сигуран у следеће: да смо ми једно у томе у чему зле душе не успевају да буду.

Говорим о тами? Када бих прво имао поверење, Ви бисте већ доживели да имам и речи такође. До сада сам увек морао да ћутим.

Дух? Шта ми је дух! Шта ми је спознаја! Ја не ценим ништа осим нагона – и могао бих се заклети да у том погледу имамо нешто заједничко. Погледајте кроз призму времена како живим од пре неколико година – погледајте иза тога! Немојте се преварити у погледу мене – Ви не верујете да је „слободан дух“ мој идеал? Ја сам –

Опростите! Најдража Лу, будите оно што морате бити.

Ф. Н.

Уићено Лу фон Саломе у Берлин (нацрт)

(Генова, крај новембра 1882)

Шта то радите моја драга Лу, молио сам за ведро небо између нас
треба ли да кажем: прошло је?

Желимо ли да се љутимо једно на друго? Да ли смо расположени да направимо велику буку? Ја уопште нисам, желео сам ведро небо између нас. Али Ви сте једна мала пропалица! А некада сам вас сматрао за отелотворење врлине и честитости.

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе у коме је био одговор на Ничеово писмо од 24. новембра 1882. године.

Уиућено Лу фон Саломе у Берлин (нацрѿ)

(Ѓенова, новембар/децембар 1882)

Моја драга Лу, морам да Вам напишем једно мало пакосно писмо. За име Бога, шта мисли та мала двадесетгодишња девојка, са таквим осећањем љубави не радити ништа до седети овде и лежати болестан у кревету? Треба ли за том младом девојком још и трчати да би јој отерао досаду? Можда приредити лепу зиму? Шармантно: али какве вазе ја имам са том лепом зимом? Треба ли да имам ту част да допринесем томе?

Паулу Реу у Берлин (нацрѿ)

(Ѓенова, почетак децембра 1882)

Необично! Ја сам о Лу имао унапред створено мишљење: па иако морам рећи да су сва моја искуства током овог лета противречна, не могу се ослободити тог мишљења. Низ узвишених осећања која су веома ретка међу људима и која су изузетна мора да постоје у њој или су макар постојала: некаква основна несрећа.

У ствари, до сада се нико у мом животу није тако ружно понео према мени као она. До данас није порекла све оне мрске клевете о мом целокупном карактеру и о вољи које је засновала у Јени и у Таутенбургу: и то иако је знала да ће ми оне нанети знатну штету својим накнадним дејством (наиме, у вези с Базелом). Ко са таквом девојком, која је све то изговорила, не прекине контакт тај мора да је – не знам шта он мора бити – тако закључујем. То што ја то нисам учинио било је резултат унапред створеног мишљења: између осталог с моје стране реч је о добром делу превазилажења себе самог.

Роде, који ми је недавно то замерио, због мог новог начина размишљања који је по њему резултат ексцентричности, назвао ме је хиљадоструким уметником у превазилажењу себе самог.

Оно што ће ми бити најтеже је управо то што ни са Вама, ни са Лу, нити са било ким нећу моћи да разговарам о ономе што ми лежи на срцу.

Не доводи се у питање како бих поступио с неким човеком који на тај начин разговара с мојом сестром о томе. Спретан сам као војник и увек ћу то бити, разумем се у оружје. Али једна девојка! И то Лу!

Она ме није у Бајројту само оставила на цедилу већ ме је и омаловажавала (моја сестра ми је то испричала у много наврата) – у том погледу сам веома осетљив и моји пријатељи треба да поштују мој став према Вагнеру и треба да знају да ми признају да сам у праву у том погледу, то, по мени, припада појму „мој пријатељ“.

Ко ту ствар не схвата тај не зна ништа о томе шта значи „принети жртву спознаји“.

Зар не можете те ствари довести у ред? Ја никада нисам желео да разговарам са Лу о томе не рачунајући једну једину тачку за коју Ви знате.

У суштини, желео сам да јој оставим слободу да оно што се догодило исправи сама: мени је свака присила између два особе ужасна.

Када сам је последњи пут видео, рекла ми је да има још нешто да ми саопшти. Био сам пун наде. (Рекао сам својој души: „Она има веома лоше мишљење о мени, али она је паметна и ускоро ће стећи боље мишљење.“)

Желим да ово најболније сећање које ми је остало из ове године буде откљоњено са моје душе – болно није због тога што ме је она увредила већ због тога јер је повредила Лу у мени.

Веровајћно одговор на једно несачувано писмо од Паула Реа.

Непознатом: Паулу Реу (нацрт)

(Ђенова, почетак децембра 1882)

Невероватан резултат овог лета је то што ме је Лу мојим рођацима и Базелцима учинила сумњивим, а према мени се понашала као према нижем бићу које још хода тајним путевима.

Такав заједнички живот је против мог укуса.

Непознатом: Паулу Реу (нацрт)

(Ђенова, почетак децембра 1882)

Моја тежња је да постанем светски светац – али Ви и сви други сте ме током последње године учинили веома неповерљивим према себи самом. И због пораза изазваног тим неповерењем скоро да сам уништен.

Управо је то Лу извела преко госпође Гелцер и преко моје сестре управо Лу!

То је суровост судбине.

Паклено сажаљење.

Подношење у ћутању; преваздилажење себе самог.

Уиућено Лу фон Саломе у Берлин (нацрѣ)

(Рапало, пре средине децембра 1882)

Моја драга Лу, обратите пажњу! Уколико сада указујем на Вас тада ће то бити ужасна цензура о Вашој целокупној личности! Ви сте били са најстрпљивијим и најдобронамернијим човеком: али ја сам много више него било који човек кога треба надвладати одвратношћу. Пишите ми другачија писма. Сетите се нечег бољег, сетите се себе саме!

Никада се нисам разочарао у неког човека: а у Вама је силна жеља за светом себичношћу која представља огромну тежњу ка послушности према ономе што је Највише – Ви то нисте заменили својом супротносту услед неког проклетства, искоришћавањем услед мацје жеље за искоришћавањем ни због чега осим због животне воље.

Када бисте зауздали све оно јадно што постоји у Вашој природи: ко би тада могао изаћи на крај са Вама!

Ви сте причинили штету, Ви сте изазвали бол – и то не само мени већ свим људима који су ме волели: тај мач је над Вама.

У мени имате најбољег адвоката, али такође и најнеумољивијег судију! Желим да осудите себе саму и да одредите своју казну.

То су средства која поседује човек да би превазишао себе.

Да, био сам љут на Вас: али због чега говорити о тој појединости? Био сам љут на Вас свих пет дана – и верујте ми увек сам имао добар разлог за то. Али како бих могао сада да живим са људима када не бих знао да превазиђем своје гнушање пред људским особинама?

Нисам увређен само поступцима, већ много више особинама.

Тада у Орти сам одлучио да Вас најпре упознам са целокупном својом филозофијом. Ах, Ви и не слутите каква је то одлука била: веровао сам да нико не може дати некоме већи поклон. Веома мучна ствар (мучно градња и изградња).

Тада сам био склон томе да Вас сматрам за отелотворење мојих идеала на земљи. Приметите: ја веома лоше видим.

Верујем да Нико не уме да мисли боље о Вама, али Нико не уме ни горе да мисли о Вама.

Да сам Вас створио, тада бих Вам сигурно могао дати боље здравље, али пре свега нешто друго, што је битније – а можда такође мало више љубави према мени (иако је управо то најнебитније), као и са нашим пријатељем Реом – ја не могу ни са Вама, ни са њим разговарати о томе што ми лежи на срцу. Умишљам да Ви уопште не знате шта ја желим? Али та изнуђена безгласност скоро гуши када је реч о људима које човек воли.

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе, први део наредног писма.

Упућено Лу фон Саломе у Берлин (нацрт)

(Рапало, пре средине децембра 1882)

Верујем да Нико не уме да мисли боље о Вама, али Нико не уме ни горе да мисли о Вама.

Управо је тако и са нашим пријатељом Реом – ја не могу ни са Вама, ни са њим разговарати о томе што ми лежи на срцу. Та изнуђена безгласност скоро гуши – зато што вас обоје волим.

Тада сам био склон да Вас сматрам за визију, за отелотворење мојих идеала на земљи. Да ли сте то већ приметили? Ја веома лоше видим.

Да био сам љут на Вас! Али због чега говорити о тој појединости? Био сам љут на Вас свих пет дана, па чак и чешће – и верујте ми имао сам добре разлоге за то. Био сам више увређен особинама него делима. Али превазишао сам себе. И како бих могао да живим са људима када не бих знао да превазиђем своју одвратност према људским особинама. Ја нисам створио свет и Лу. Да сам створио Лу, сигурно бих Вам дао боље здравље, али пре свега нешто друго, што је много битније него здравље – и можда мало више љубави према мени (иако је то најнебитније).

(Још се никада нисам разочарао у неког човека у целини)

Поверио сам Вам узвишенија осећања него другим људима: то је било оно, и само то, што ме је тако брзо везало за Вас. После свега што су ми испричали о Вама то веровање је било допуштено. Заболело би Вас и не би ништа користило када бих Вам рекао шта за мене представља моја света себичност – необично! У суштини сам још веровао у то да сте способни за та узвишенија и ретка осећања: некаква основна несрећа у Вашем васпитању и у Вашем развоју привремено Вам је одузела добру вољу за то. Помислите: мачји егоизам се не може волети, то осећање живота ни у чему које Ви исповедате управо ми је гнусно у људима: горе него било какво зло. (Ствари које човек поседује да би превазишао себе): укључујући и спознају задовољства поред других задовољстава. А уколико Вас разумем: све то у Вама представља самовољне и нагонске тенденције – уколико то нису симптоми Ваше болести (о чему сам имао мноштво болних ограда).

Тада у Орти намеравао сам да Вас корак по корак до последњих кон-секвенци уведем у своју филозофију – Вас као првог човека кога сам сматрао подесним за то. Ах, Ви не слутите каква је то одлука, какво превазилажење себе самог је то за мене било! Као учитељ сам увек много чинио за своје ученике: помисао на награду у било ком смислу увек ме је при томе вређала. Али оно што сам овде желео да урадим, сада, при све лошијем стању мојих телесних снага, било је изнад свега претходног. Мукотрпна градња и изградња! Никада нисам мислио на то да Вас најпре упитам за вашу вољу: требало је да и не

приметите како сте ушли у тај рад. Веровао сам оним вишим импулсима за које сам веровао да постоје код Вас.

Замишљао сам Вас као свог наследника.

Што се тиче пријатеља Реа: догодило ми се оно што ми се увек (такође и после Ђенове) догађало: нисам могао да посматрам то лагано пропадање једне изузетне природе, а да ме при томе не ухвати притајена срџба. Тај недостатак циља! Те услед тога недостатак воље и средстава за рад, тај недостатак марљивости, чак и научне савесности. То непрекидно расипање! Па макар да је то било расипање услед жеље за расипањем! Али то је имало потпуно израз лоше савести. Свуда видим грешку у васпитању. Један човек треба да буде одгојен за војника у било ком смислу. А жена треба да буде васпитана да буде жена војника у било ком смислу.

Дух и новчаник.

Одговор на једно несачувано писмо од Лу фон Саломе.

Паулу Реу у Берлин (нацрп)

(Рапало, пре средине децембра 1882)

Драги пријатељу, називам Лу својим оличењем широка: чак ни један једини минут са њом заједно нисам имао над собом чисто небо које ми је потребно са људима или без њих. Она у себи сједињује све особине које су ми одвратне код људи – гнусне и одвратне – Ви то не можете схватити – а почев од Таутенбурга одустао сам од те тортуре да је волим! Љубав због које нико не може бити љубоморан, осим можда драгог Бога.

То је увек проблем за хиљадоструког уметника превазилажења себе самог (тако ме је назвао Роде).

Уцрпено Лу фон Саломе у Берлин (нацрп)

(Рапало, пре средине децембра 1882)

Уколико, моја драга Лу, све ове муке моје душе треба да буду средство да би у Вама измамиле осећања, тада ћу их радо подносити.

Одговор на једно несачувано писмо Лу фон Саломе.

Упућено Лу фон Саломе у Берлин (нацрп)

(Рапало, пре средине децембра 1882)

Ништа ми не представља то што сам пуно патио према питању: хоћете ли Ви поново пронаћи себе, драга Лу или не. Никада нисам срео једно тако сирото створење као што сте Ви

незналица – али оштроумна
богата у коришћењу онога што зна
без укуса, али наивна у том недостатку
искрена и то управо у појединостима, најчешће из пркоса; у целисти
што се тиче свеукупног односа према животу неискрена (болесна услед
претеривања у раду итд)
без икаквог финог осећања за узимање и давање
без морала и неспособна за љубав
у афектима увек болесна и близу лудила
без захвалности, без срама према добротиницима
неверна и сваку особу препушта на милост и немилост оној другој у
опхођењу
неспособна за срдачну учтивост
ненаклоњена финоћи и чистоти душе
без срама и у мишљењу увек празна, према себи самој насилна у
појединостима
непоуздана
није „добра“
груба у стварима поштовања
изразито негативна
„мозак као наставак душе“
карактер мачке – грабљивица која се представља као домаћа животиња
оно племенито као сећање на опхођење са племенитијим људима
јака воља, али без великог објекта
марљива и уредна
без грађанске честитости
немилосрдно измештене сензуалности
заосталог дечјег егоизма услед полне атрофије и полног закашњења
способна за одушевљење
без љубави према људима, али са љубављу према Богу
са потребом за експанзијом
лукава и препуна обуздавања у односу према сензуалности мушкараца

Уиућено Лу фон Саломе веровајино у Берлин (нацрџи)

(Рапало, средина децембра 1882)

Уопште нисам сумњао у то да Ви на било који начин треба да се одбраните од било каквог срамног дела.

Сваки други човек би од такве девојке са гађењем побегао: и ја сам јој увек изнова био преко главе и истину говорећи: бесан сам због племените природе и њене изопачености.

Тако ми је мучно њено саосећање.

Губим и оно најмање што сам поседовао, па чак и своје добро име; па чак и оно поверење које имам у добре људе, можда губим и свог драгог пријатеља Реа – губим читаву годину због лоших извора до којих сам данас управо дошао.

Никога нисам пронашао у Немачкој ко би ми помогао и из Немачке сам побегао као спржен и оно што ме највише боли – читава моја филозофија је уништена

– од себе самог потребне су ми све те ствари да се не бих стидео: оно најјаче и најсрдачније саосећање.

Ове године сам имао само за моју Лу и то није било у тој љубави све оно што се тиче еротике. Најчешће сам тог драгог Бога желео да начиним љубоморним.

Необично! Мислио сам да ми је послат анђео када сам поново са свим тим људима и у свем том животу – тај једини анђео, који је најчешће желео да ублажи оно што осећам услед свих тих болова и све те самоће, која је претешка за мене, и пре свега сам желео једног анђела да ме охрабри и да ми да снаге за све оно што сам желео да радим – а у међувремену није било другог анђела.

У свему осталом ништа више нисам радио са њим. Било је то потпуно бесмислено губљење времена услед љубави и због мог намученог срца. Али истину говорећи – довољно сам богат и ништа ми није потребно.

Паулу Реу у Берлин (нацрџи)

(Рапало, средина децембра 1882)

Не разумем Вас, драги пријатељу како бисте могли поред такве природе да издржите!? У Божје име, светог Тројства и супротних зрачења! Иначе...

Лу фон Саломе веровајно у Берлин (нацрт)

(Рапало, средином децембра 1882)

Моја драга Лу,

Напишите ми још једно такво писмо! Какве везе имам ја са тим сиромаштвом!? Ипак приметите: желим да се уздигнете изнад мене да бих могао још више да Вас поштујем.

Али Лу, каква Ви то писма пишете! Тако не пише ни једна осветољубива девојчица. Какве везе ја имам са сиромаштвом! Разумите ипак: желим да се уздигнете изнад мене, а не да се унизите.

И како бих могао да Вам опростим да нисам најпре ту природу у себи открио и услед тога уопште не бих могао да Вам опростим!

Не, моја драга Лу. ми још дуго нећемо једно другом „опростити“. Тај опроштај не могу да допустим себи, после те увреде имао сам четири месеца времена да се саставим са собом.

Збогом, моја драга Лу, никада Вас више нећу видети. Заштитите ту своју душу од сличних покушаја и учините и другима, па најпре мом пријатељу Реу свако добро, па и све оно што нисте могли на мени да поправите.

Ја нисам створио ни Лу, а ни свет: желео сам, па чак и хтео – па чак и тада бих сву кривицу сносио сам, када би дошло до судара између свих нас.

Збогом, драга Лу, оставићу Вам писмо да га довршите, али већ и превише сам допустио.

Одговор на једно несачувано писмо Лу фон Саломе.

Паулу Реу и Лу фон Саломе у Берлин (нацрт)

(Рапало, око 20. децембра 1882)

Ја сам, говорећи истину, слободан дух у школи афеката, односно сви афекти су све нас изјели. Ужасно саосећање, страхотно разочарање, страхотно осећање повређеног поноса – како бих тако издржао даље!? То није саосећање као осећај из пакла? Шта треба да урадим? Сваког јутра бићу разочаран да бих преживео дан. Уопште више не спавам: шта би помогло да марширам још осам сати!? Одакле ми само ти жестоки афекти! И понешто леда! Па ипак и за мене има нешто леда! И вечерас ћу узети још опијума да не бих изгубио разум: па ипак постоји још један човек кога треба поштовати! Па ипак вас све и одвећ познајем!

Не узнемиравајте се превише услед тих ломова мојих сопствених заблуда и моје повређене сујете; па чак и ако услед наведених афеката себи једном случајно одузмет живот, ни тада не бих превише жалио. Шта се тиче Вас,

мислим на Вас и на Лу, шта ја фантазирам! Усудите се обоје да будете заједно, ја сам на крају болне главе у полулудој кући јер ме је самоћа скоро потпуно збунила. До тога разумног увида сам дошао пошто сам узео огромну дозу опијума услед очајања. Али уместо да изгубим разум, чини ми се да сам дошао к себи. Уосталом, био сам потпуно болестан седмицама: и када бих рекао да сам овде двадесет дана уживао у свежем времену на Орти, вама би моје стање било разумљиво. Замолите Лу да ми све опрости – она ће ми пружити још једну могућност да бих јој опростио. Јер до сада јој ништа нисам опростио. Човек опрашта својим пријатељима много теже него својим непријатељима.

Пада ми на памет одбрана Лу? Необично! Што се чешће неко од мене брани, увек из тога произилази да нисам у праву. То унапред знам, и више ме то не занима.

Треба ли Лу да буде признати Анђео? Треба ли ја да будем познати магарац?

In opio veritas: и треба да живи вино као и љубав!

Нацрт за писмо број 361; нејослани одговор на писмо Паулу Реу и Лу фон Саломе.

Лу фон Саломе и Паулу Реу у Белин (фрагменти)

(Рапало, око 20. децембра 1882)

Моји драги, Лу и Ре!

Не узнемиравајте се превише због ломова моје „велике заблуде“ и моје такозване „повређене сујете“ – па чак и ако због било каквог афекта случајно одузmem себи живот, ни тада не бих превише жалио. И шта се вас тичу моје фантазије! (Па чак и моје „истине“ до сада вас се нису тичале). Усудите се вас двоје да будете заједно, ја сам полуболестан и у полулудници сам јер сам се услед дуге усамљености потпуно збунио.

Па према томе, како ја то мислим, према сопственом разумном увиду, пошто сам узео огромну дозу опијума – услед, чини ми се, разочарања дошао сам до сопственог разума. Уосталом, био сам недељама болестан и када бих рекао да сам овде већ двадесет дана на чистом ваздуху нема потреба ништа више да говорим.

Пријатељу Ре, замолите Лу да ми све опрости – она ће ми дати још једну могућност да јој опростим.

Човек теже опрашта својим пријатељима него непријатељима.

Ту је за Лу потребна „одбрана“ (++++)

Одговор на несачувано писмо Паула Реа и Лу фон Саломе.

Паулу Реу у Шшибе (нацрѣ)

(Рапало, последња седмица децембра 1882)

Пишем ово при најбољем могућем времену: немојте заменити мој разум са тим глупостима из мог најновијег опијумског писма. Услед тога нисам луд и не патим због велике заблуде. Али ја треба да имам пријатеље који ме штите од таквих проклетих ствари, због којих лето долази у право време.

Ко би могао наслутити да је реч хероизам „борба за принцип“, ваша песма „о боловима“, да је ваша прича о борбама за признања једноставно превара?

(Ваша мајка писала ми је последњег лета: Лу се замислила и помислила да има велику слободу)

Или нешто друго? Та Лу у Орти била је другачије природе од оне коју сам касније пронашао. Једна природа без идеала, без обавеза, без срама. И на људском нивоу, упркос здравом разуму!

Она сама ми је рекла да нема морала – а ја сам мислио да је она строжа него било ко други! А она сваког дана и сваког часа нешто приноси на жртву.

Понекад видим само да има жељу за радостју и разговором; а када размислим, то је, благо речено, чисто негодовање. Она ми је узела за зло што сам јој одузео право на реч „хероизам и признање“ – али она треба да буде искрена и да каже: „ја сам небески удаљена од тога.“ Код хероизма реч је о саможртвовању и о обавези, и то о свакидашњем и непрестаном, а потом и о много већем: сва душа мора да буде испуњена једном једином ствари, а живот и срећа истовремено насупрот томе. Такву природу верујем да видим у Лу.

Видите ли, пријатељу, како ја данас видим те ствари! Она је савршена несрећа – а и ја сам њена жртва.

Мислио сам у пролеће да сам пронашао особу која је у стању да ми помогне: у којој нема само доброг интелекта већ и првокласне моралности. Уместо тога открили смо биће које само жели да се забавља и које је довољно бестидно да би веровало да има изузетан дух на земљи и да је управо то довољно добро.

Резултат те обмане за мене је да сам више него икада сакупио средстава да пронађем такву особу и да је моја душа, која је била слободна, намучена и испуњена обиљем сећања. Јер свако достојанство мојих животних обавеза доведено је у питање сасвим површном и неморалном природом попут Лу која поставља питања, А то се односи и на моје име.

Моја слава је умрљана.

Веровао сам да сте је наговорили да ми помогне са педесет.

Паулу Реу

Веровајно одговор на несачувано писмо Паула Реа.

Паулу Реу у Флимс (нацрћ)

(Силс Марија, средином јула 1883)

Прекасно, скоро годину дана прекасно добио сам закључак о том лечилишту које сте Ви претходног лета у предворјима последњег лета видели и никада нисам видео јадније и бедније створење у сопственој души, као сада при помисли да и тада постоји једно лажно и изгубљено у кући скривено славујче које се представља као мој дугогодишњи пријатељ. То зовем преступом и то не само нада мном – већ највише над пријатељством, па чак би и човек морао да се заштити од тога. Пфуј, мој господине! Човек би морао са се заштити од вас, и то не само од једног пристојног зла, већ и од једног непристојног. Дакле, од вас потиче карактеризација мог карактера, а госпођица Саломе само је једна нечиста њушка која своје мисли усмерава према мени?

Ви сте били тај који је, наравно у мојој одсутности, говорио о мојој сопственој злој и недостојној природи, која је увек спремна да друге искористи? Ви сте тај који под маском идеалитета у односу на госпођицу Саломе следи прљаве намере? Ви сте онај који се усуђује да говори о мом сопственом слободном Духу тврдећи да сам ја луд и да не знам шта желим? Сада боље разумем у целини то дело које ме је удаљило од ближњих људи које поштујем: нико не би могао да схвати како могу бити на страни таквих људи који су ме, где год је то било могуће, погрешним играма против мене учинили сумњивим. Али, ипак, веровао сам да заступам свог пријатеља јер годинама га дуго браним и процењујем да не изазива неповерење: и имао сам довољно доказа да Ви не припадате тим људима у које не треба имати поверење. Можда ми у последњих седам година ништа на путу није стајало осим управо тога што сам Вас узео у заштиту. У суштини после те пробе ниједан човек не би отишао даље, а ја се питам колико сте само подсмеха и шале Ви усмерили гласно против мене. Браво! Али ја желим радије од таквих људи као што сте Ви да будем понижен него да касним. У суштини ја уопште не разумем шта Ви од мене желите и шта сте од мене желели. Рихард Вагнер ме је једном опоменуо због Вас и говорио је: „он ће једном и још једном лоше поступити са Вама и то не води ничему добром.“

Пошто сте Ви ово писмо написали не постоји више сумња о Вашем карактеру: ми желимо да се захвалимо госпођици Саломе на томе што сте Ви скинули вео са те Изидине слике. Међутим, ја сам Вас већ годинама стварао и у тој тачки од свакога бранио! Лоше је моје познавање људи! и у то нема сумње: а Ви у том погледу имате све разлоге да ми се подсмевате.

Био сам веома расположен да Вам дам неколико лекција о практичном моралу, а можда ћу Вас у одговарајућем тренутку довести до тога да једном за свагда почнете да се бавите моралом: за то су, наиме, мој господине докторе Пауле Ре, потребне чисте руке, а не лоповске.

Лујзи фон Саломе у Пејтроград (нацрт)

(Силс Марија, средина јула 1883)

Веома поштована госпођо,

Вама дугујем захвалност за размишљања, као и одговор због оних мисли које сте у свом писму изразили о мени јер су те мисли у међувремену у стварности мени самом постале веома тешке. То је била самообмана којом човек себе самог може да превари! Причали су ми и писали о Вашој кћери као да је она и превише добра за овај свет, као да је нека мученица којој спознаје још од детињства никада није доста и сваку срећу и сваки поступак у животу услед слабог здравља предаје за Једно: за Истину, савршено несебично сачувану у дугогодишњој школи жртвовања. Не желим да говорим о томе колико муке улажем да и последње сенке те слике исправим и одржим и колико тога треба да заборавим и опростим. Још мање желим да Вама као мајци говорим о слици која остаје у мени.

Моја сестра и ја имамо све разлоге да сусрет са Вашом госпођицом ћерком у календару наших живота обележимо црном бојом. Нема сумње у то да смо нас двоје имали добре намере са њом.

Уз изузетно високо поштовање Ваш предани

Одговор на писмо Лујзе Саломе од 10. новембра 1882.: III/2, 303.

ПРЕВОДИОЦИ

АЛЕКСАНДАР ЛОМА (1955), класични филолог и индоевропеиста, етимолог, ономастичар, професор Филозофског факултета у Београду, академик САНУ. Бави се историјом религија и митологија, топонимијом и историјском географијом.

БОРИВОЈ ГЕРЗИЋ, писац и преводилац из Београда. Објавио је четири збирке приповетки. Преводио је драме Пинтера, Мамета, Сема Шепарда, Олбија, приповетке Џојса, Бекета, Маџуана, роман „Тамни лавиринт“ Лоренса Дарела... Аутор је *Речника англо-америчкој сленга*, *Енглеско-српској речника фраза и идиома*, *Речника српској жаргона* и коаутор *Речника савременој београдској жаргона*.

БОШКО БЛАГОЈЕВИЋ је рођен 1958. у Београду. Детињство провео на Аутокоманди. Похађао Основну школу „Војвода Мишић“ и XII београдску гимназију. Оженио се Гоцом 1982. Диломирао 1983. на Машинском факултету у Београду, на Катедри за аерокосмотехнику, где је, од 1984. па све до одласка у Канаду, 1988. године, радио као асистент. Магистрирао аерокосмотехнику на Универзитету у Торонту 1989. Од 1989. ради у струци, као инжењер аерокосмотехнике, на пројектовању млазних мотора. Има троје деце и једно унуче. Написао пар есеја о Лиману фон Сандерсу (немачки командант у Турској за време првог светског рата) и о Талат паши (одговорном за прогон Јермена), као историјско-истраживачки прилог путопису „Анатолска свита“ Килдера Добса. Такође, писао је прилоге за књижевносатирични часопис Ајдлер (*“The Idler”*, одавно угашен, формат сличан *New Yorker*-у). Најдражи писац му је Дино Буцати, а тренутно чита кратке приче Џ. К. Честертона...

ДАЈАНА ЛАЗАРЕВИЋ је рођена 12. марта 1993. године у Шапцу. Завршила је основне (2016) и мастер студије (2017) на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Члан је Књижевног клуба „Сцена Црњански“ од фебруара 2016. године, као и Друштва Живих Песника (и преводилац на енглески језик у поменутом друштву) од јуна 2017. године.

Бави се писањем поезије и прозе и превођењем. Објавила је три збирке песама: „Кроз простор и време“ (2011), „Стазе звезданог бескраја“ (2012), „Странац“ (2014), роман „Магловити пут талената“ (2015) и духовну биографију „Отац Арсеније – сећање на духовног оца“, (2016).

У 2017. години објавила је, уз помоћ Амбасаде Белорусије у Београду, превод на српски збирке поезије „Венац“ белоруског класика Максима Богдановича.

У августу 2017. објављен је зборник поезије ДЖП 4, у издању Друштва Живих Песника, где је Дајана Лазаревић превела поезију савремених балканских аутора са српског и сродних језика на енглески језик.

Добила је велики број књижевних награда у земљи и иностранству, њена дела и преводи су објављивани у бројним часописима и зборницима литерарних радова.

Дајанина дела су преведена на енглески, француски, руски и белоруски језик.

ДЕЈАН АЦОВИЋ, класични филолог, библиотекар, књижевни преводилац, члан УКПС. Преводи са грчког и латинског, енглеског и француског језика. Поља интересовања: извори за античку и средњовековну историју, путопис, класична античка и средњовековна књижевност, енглеска, француска и савремена грчка књижевност.

ЈАРОСЛАВ КОМБИЉ. Превођењем почео да се бави 1995. године (песме Ивана Франка). Од 2000. преводи углавном савремене писце, са украјинског и руског на српски и са српског и русинског на украјински.

Са украјинског на српски је до сада превео пет романа, већи број прича и новела, збирку есеја, један драмски текст, две монографије, једну збирку афоризама и око 500 песама шездесетак аутора.

Са српског на украјински до сада је превео збирку дечијих драмских текстова, једну једночинку и две збирке песама.

До сада је штампан превод једног романа, једне збирке есеја, једне збирке песама и једне збирке драмских текстова. Поред тога, у књижевним часописима су објављивани одломци из свих пет преведених романа, неколико есеја и преко 100 песама.

Члан је Националног удружења украјинских писаца (НСПУ).

ЈАСМИНА БУРОЈЕВИЋ рођена је 1966. године у Ивањици. Дипломирала је на Катедри за историју, Филозофског факултета у

Београду. Члан је Удружења књижевних преводаца Србије од 2007. године. Превођила је дела Франца Кафке, Хермана Хесеа, браће Грим, Катје Ман, Фридриха Ничеа, Јохана Волфганга Гетеа и других.

ЈЕЛЕНА ВИТЕЗОВИЋ (1984), дипломирала је италијански језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду, где је одбранила и мастер рад на тему *Пет њесникиња њетраркизма*. Преводи са италијанског, енглеског, латинског и француског, као и на италијански и енглески. Превођила је есеје Умберта Ека и Џона Садерленда, приче Мориса Леблана, Џона Ирвинга и Вилкија Колинса, као и *Историју Енглеске* Џејн Остин. Активно се бави превођењем научних радова, како из књижевне теорије, тако и из других хуманистичких области.

ЈЕЛЕНА ПЕТАНОВИЋ (1977) књижевним превођењем са каталонског бави се од 2007. године. Превела је шест романа и једну збирку поезије. Са супругом Пауом Боријем превела је *Проклећу Авлију* Иве Андрића на каталонски.

МАРКО ЧУДИЋ (1978), историчар књижевности, есејиста и превођилац. Ради као ванредни професор на Филолошком факултету Универзитета у Београду, где на Одсеку за хунгарологију предаје Мађарску књижевност XX века и Теорију превођења. Бави се савременом мађарском књижевношћу и теоријом превођења. Објавио је књигу *Данило Киш и модерна мађарска поезија* (Плато, Београд, 2007). Преводи дела класичних и савремених мађарских аутора (Деже Костолањи, Петер Хајноци, Ото Толнаи и други).

МИЛА ЂУРИЧИЋ рођена је 1993. у Београду, где је завршила Филолошку гимназију и мастер студије на Филолошком факултету стекавши звање мастер професор (руског) језика и књижевности. Као докторанд на Катедри за славистику, тренутно изводи вежбе на предмету Савремени руски језик као помоћни, а запослена је у Високој бродарској школи академских студија у Београду (наставник руског језика). Добитник је неколико награда за постигнуте успехе из руског језика. Године 2016. била је стипендиста Филолошког факултета на једномесечном усавршавању на Московском државном универзитету „М. В. Ломоносов“. Предмети интересовања су јој методика наставе руског језика и превођење. Објавила је истраживачки део мастер рада под називом *Постипићућа у разумевању њисаној ѡексиа на руском језику ѡсле оишћее средњеј образовања у часопису Живи језици: часопис за стране језике и књижевности*, (Филолошки факултет), 2017. Има искуства и у

преводиачком раду. Од 2017. године хонорарни је преводац часописа *Србија – национална ревија* и електронског издања *Нација Online*. Исте године учествује у преводиачким и организационим активностима фирме *Евроекспо* на Сајму туризма у Београду. Као сарадник Руског центра у Београду, преводила је филмове са руског језика на српски за међународну смотру Археолошког филма у организацији Народног музеја у Београду. За потребе фирме *AS Group Rakije* превела је сајт на руски језик.

МИЛАН ДОБРИЧИЋ рођен је 1977. године у Београду. Дипломирао је светску и српску књижевност на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Објавио је коауторску књигу прозе *Дневник 2000* (ЦСМ, 2001), збирке песама *Пришисак* (Трећи Трг, 2002), *Довијање* (Трећи Трг, 2006), *Блајословени љубиљници* (Друштво Источник, 2009), *Лирика и шако...* (Трећи Трг, 2013), *Тренуци кад се рађају свеци* (2015), двојезични избор из поезије *Blessed Losers* (Трећи Трг, 2013), збирку кратких прича *Цеђ* (Трећи Трг, 2010), збирку кратких записа *О* (Трећи Трг, 2014) и роман *Дневник љавобоље* (Трећи Трг, 2017). Учесник је у пројекту *WordExpress* као песник и преводац. Превођен у часописима на петнаестак језика. Избор из његове поезије објављен је на турском језику 2017. године. Превео је са енглеског романа велшког писца Овена Мартела *Друји човек* (Трећи Трг, 2011) и малтешког писца Имануела Мифсуда *Јуша Хајм* (Трећи Трг, 2018), збирке песама Паскал Пети *Зоо ошац* (Трећи Трг, 2012), *Ловкиња* (Трећи Трг, 2016) и *Fauverie* (Трећи Трг, 2016), збирку песама Имануела Мифсуда *Пенелоја чека* (Трећи Трг, 2018), и збирку песама Габријела Розенстока *Трајом њеној имена* (са Горјаном Рајић, Трећи Трг, 2013).

Члан је Српског књижевног друштва и Удружења књижевних преводаца Србије.

МИЛАНА ПИЛЕТИЋ (1955), доцент за италијански језик, од 2002. у инвалидској пензији, радила је на Филолошком факултету у Београду, а три године провела је у Риму, на Универзитету „*La Sapienza*“, као лектор за српскохрватски језик. Магистрирала је (*Лодовико Ариосио у српској књижевности*) и докторирала (*Временска дистанца као језичко-стилски чинилац у превођењу италијанских књижевних текстова*; ова дисертација је касније објављена као монографија). Аутор је песничке збирке *Ведрина ветра*. Превођењем се бави од 1978. године, углавном белетристике (Умберто Саба, Еуђенио Монтале, Карло Емилио Гада, Себастијано Васали, Умберто Еко, Ерос Секви, Корато Калабро, Данте Мафија и др.) али и есејистике, филозофије, историје и теорије књижевности и историје уметности (Умберто Еко, Франческо Габријели, Филиберто

Мена, Ђило Дорфлес, Пјер Алдо Ровати, Ђузепе Тучи, Ђермано Челант и др.). Добитница је похвале Удружења књижевних преводаца (за превод *Сазнања бола* К. Е. Гаде, 1988) и Награде „Милош Ђурић“ (за препев Микеланђелових стихова, 2008).

МИЛИЦА КОНСТАНТИНОВИЋ (1980) дипломирала је и завршила мастер студије на Филолошком факултету у Београду. Ради као професорка шпанског и српског језика, бави се књижевним и стручним превођењем. Објављен је њен превод књиге *Украдени живоџи* Енрикеа Х. Вила Тореса (Новоли, 2016). Учествовала је у превођењу дела *Нема више нових љубави: савремена шпанска прича* (Репро-граф, *Palabras*, 2003.) и *Најбоље шпанске приче XX века* (у припреми); *Меси: Прича о гечаку који је постојао лејенда* (Л. Каиоли, Новоли, 2013) и *Меси: Више од сунчевезде* (Л. Каиоли, Новоли, 2016).

МИНА МАСТИЛОВИЋ рођена је у Сомбору 1995. године. Средњу и основну школу завршила је у Сомбору. На Катедри за хунгарологију Филолошког факултета Универзитета у Београду дипломирала је 2018. године. Тренутно је студент мастер студија на истом факултету, као и стипендиста Балаши Института за књижевне преводиоце у Будимпешти.

САЊА ЖИРО ПАНТЕЛИЋ рођена је 1978. године у Београду. Дипломирала је француски језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду. Завршила престижну преводачку школу ESIT (*Ecole Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs*) у Паризу, при Сорбони. Преводи са француског језика. Најзначајнији преводи: *Нове приче Малої Николе*, Гошини и Сампе, *Облик живоџа* и *Зимско путовање*, Амели Нотомб, као и целокупно романескно дело Антоана де Сент-Егзиперија издато 2015. године под насловом *Романи* (Паидеиа). Живи и ради у Француској.

CIP-Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије
82

МОСТОВИ: часопси за преводну књижевност.
/главни уредник Душко Паунковић. - Год. 1
бр. 1 (1970)- . - Београд, (Француска 7) :
Удружење књижевних преводаца Србије ,
1970- (Београд : Зухра). - 24 цм

Тромесечно
ISSN 0350-6525 = Мостови (Београд)
COBISS . SR-ID 621583